لە چاپکراوەکانی کۆڕی زانیاری کورد
زنجیرەی زیاندنەوەی کەلەپوری ئەدەبی کورد ، ژمارە (١١)

دیوانی وەفایی

«میرزا عەبدوررەحیمی سابڵاخی»

لیکۆلینەوەی :
محەمەد عەلی قەرەداغی

چاپخانەی کۆڕی زانیاری کورد
بەغدا ـ ١٩٧٨

لە چاپکراوەکانی کۆڕی زانیاری کورد

دیوانی وەفایی

« میرزا عەبدوڕڕەحیمی سابڵاخی »

لێکۆڵینەوەی :

محەمەد عەلی قەرەداغی

چاپخانەی کۆڕی زانیاری کورد

بەغدا ــ ١٩٧٨

من مطبوعات المجمع العلمي الكردي

ديوان وفائي

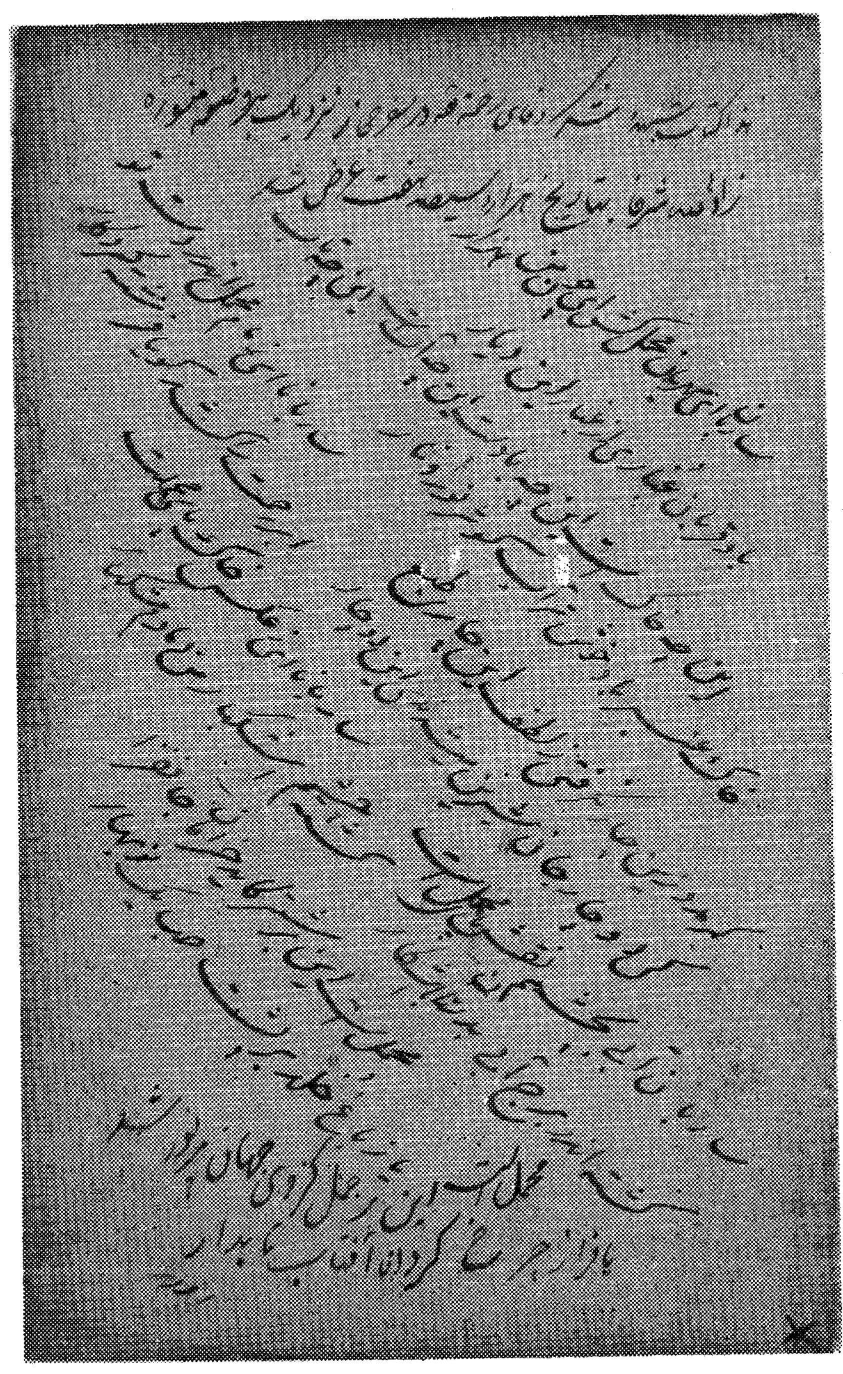
« المرزا عبدالرحيم الساوجبولاقي »

تحقيق

محمد على القرهداغى

مطبعة المجمع العلمي الكردي

بغداد ـ ١٩٧٨

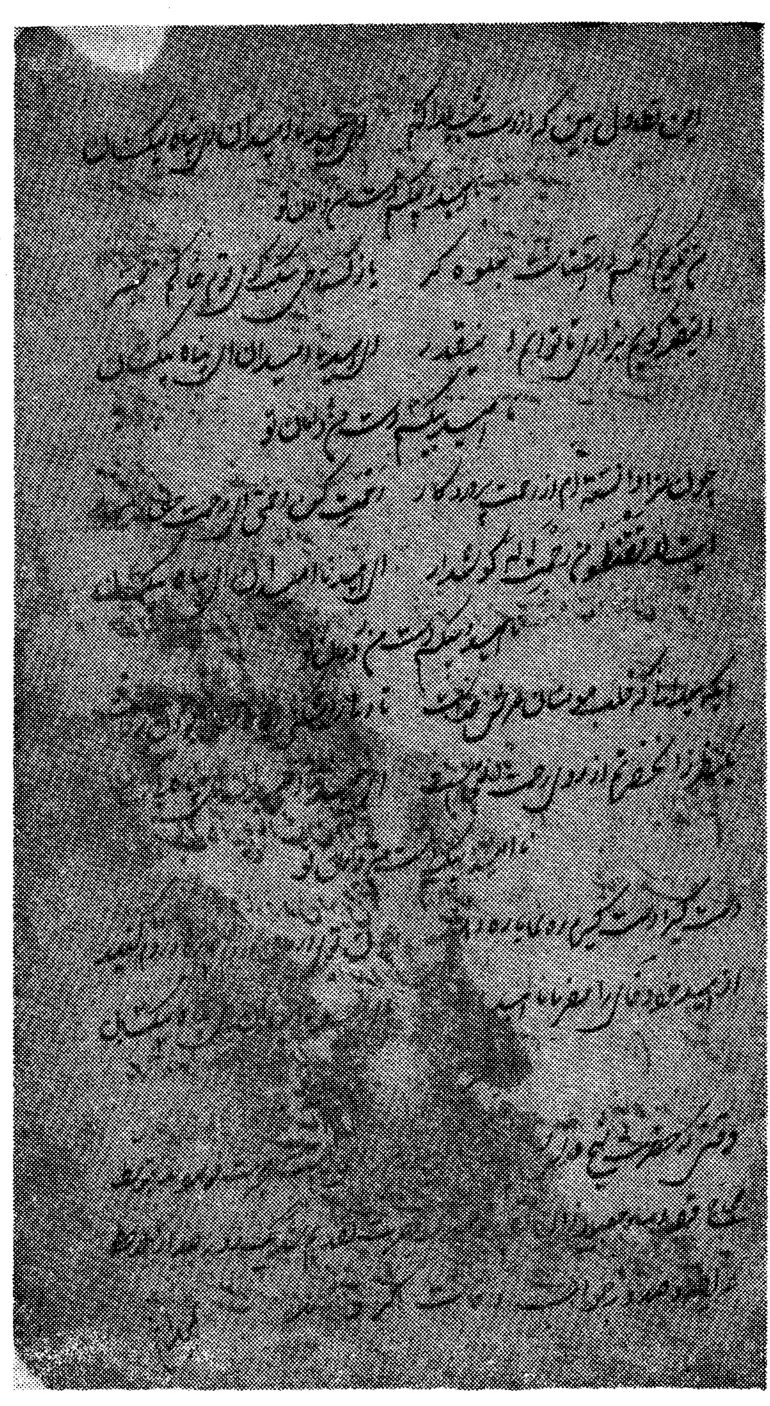
وێنـەی لاپەڕەی یەکەمی ئـەو پارچە شیعرە فارسییەی لای کاك مەحموود ئەحمەدەوە دەستم کەوت .

٧٧

وێنەی لاپەڕە (٧٧)ی نوسخەی (خ) .

وێنەی لاپەڕە (٧٨)ی نوسخەی (خ) .

وێنەی لاپەڕە (٦)ی نوسخەی (خ) .

وێنەی لاپەڕە یەکی نوسخەی (خ) ، بەشی فارسی

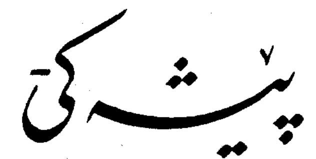
وصیبەت بێ کە مردم تەخت وتابوتم لە عەرعەر کەن
هەتا عالەم بزانێ من شەهیدی قامەتی یارم

* * *

بلا مەعلوم بێ کوژراوی کێم یاران وەصیبەت بێ:
چراغی توربەتم هەر دەستە گوڵ بێ پاش وەفاتی من

* * *

غەزەلی طورفەیی من قەط نییە بەو نازکییە
بۆ لە بەرکردنی دانایی قەدرزانێ دەوێ

جگە لەوەی بەرهەم و هۆنراوەی شاعیرانی کورد بەزۆری لەناو چوە و دەست خوێندەواران نەکەوتوە و لە بلاوبونەوە بێبەش بوە ، یەکەم بار و لەکەی گەورە بەسەر هۆنراوەی بلاوکراوەی کوردییەوە لێنەکۆڵینەوە و وردنەکردنەوە و ــ دوابەدوای ئەوانەش ــ هەڵەی زۆر و ونبونی مەبەست لە هۆنراوەکاندایە • چەند دیوانێکی کوردیی وەك : (کوردیی) و (وەفایی) و•••• مان بەرچاو ئەکەوێ کە تا ئێستا چەند جار بەچاپ گەیێندراون و بلاوکراونەتەوە ، بەلام جێگەی داخ ئەوەیە کە ئەم دیوانانە جار لە جار هەڵەیان زیاتر بوە و جار لە جار لێکۆڵینەوەیان کەمتر بوە و باری دۆزینەوەی مەبەستی شاعیر زیاتر ئاڵۆز و نابار بوە •

بۆیە ئەگەر خوێنەرێك بیەوێ تۆزێك باری راستیی شیعرێك یان پارچە شیعرێك لە شیعری ئەو شاعیرانە بدوزێتەوە ئەبێ بە شوێن کۆترین چاپدا بگەڕێ ، کە ئەمەش پێچەوانەی باری لێکۆڵینەوە و خزمەتی وێژەیە ؛ چونکە هەر بەرهەمێك چەند جار بلاوبکرێتەوە دەبێ جار لەجار زیاتر راست بکرێتەوە و جوانتر و پوختتر پێشکەشی خوێندەواران بکرێ •

دیوانی وەفایی یەکێکە لەو دیوانانە و تائێستا چوار جار بە چاپ گەییوە، بەلام،بەداخەوە،کە هەر جارەی کۆمەڵێك هەڵەی تێدا زیاد کراوە و چەند

گوڵۆلە گرێ کوێرە ناو شیعرەکانی خراوە،بە شێوەیەك وا ئەبێ پارچە شیعرێك دەخوێنرێتەوە و هیچی لێ وەرنا گیرێ و نازانرێ باس و مەبەست لە شیعرەکەدا چییە ! ئەم دەردەش گەلێ هۆی هەیە • لە سەرۆی هەمۆیانەوە : شێوەنوسینی کۆن ــ واتە : بەکارهێنانی رێنوسی فارسیٚ لە نوسینی کوردیدا ــ کە بـە راستی کەسێك زۆر شارەزای ئەو شێوە نوسینە نەبێ و لە کێشەکانی شیعر ئاگادار نەبێ ، ناتوانێ بنچینەو بناغەی راستیٚ پارچە شیعرێکی کوردیٚ ، کە بەو شێوە نوسرابێتەوە ، بدۆزێتەوە •

هۆیەکیتر ئەوەیە : زۆری ئەوانەی تا ئێستە هەوڵی بڵاوکردنـەوەی هۆنراوە و دیوانی شاعیرانی کوردیان داوە شارەزاییەکی باشیان لە جۆرەکانی شیعردا نەبوە و چەشی هەمۆ سەرچاوە و جۆگەیەکی ئـەدەب نەبـۆون و ــ لەبەر هەر هۆیەکیش ــ نەیانویستوە کەڵك لە شارەزا و ئەدەبدۆستان وەرگرن و بۆ ساخکردنەوەی جێگەی ورد و شیعری ناسکی دیوانـەکان پەنایان بۆ بەرن ، جگە لەوەش کە هەندێ کات مەبەست لە بڵاوکردنەوەی دیوانەکان یان ناو و شۆرەت ، یان پەیداکردنی پارە و دارایی بوە !

هۆیەکیتر ئەوەیە : هەندێ لەوانـەی دیوانی شـاعیرانی کوردیـان چاپکردوە ، هەڵساون عاستەو خۆ (بە خەیاڵی خزمەت بە زمانی کوردیٚ !) شیعرەکانیان لە وشەی بێگانە کەو و بێژنـگ کردوە و خواوەکیلی ، لە لای خۆیانەوە وشەی وایان داناوە شاعیر نەزانیویەتی و نەبیستویەتی، وە رەنگبێ ئەگەر خۆی لە ژیاندا بوایە بە هیچجۆر ماوەی نەدایە ئەو کەسانە بەو شێوە گوڵبژنی باخچەی شیعری بکەن [1] •

---

(١) مامۆستا گۆران کە لە ژیانی خۆیدا بەشـێك لە شـیعرەکانی بە چـاپ گەیشتۆن و ، خۆی پێشکەشی خوێندەوارانی کردۆن ، دوای ئـەوەی گۆران بە سەر شێواز و بیریدا هاتوە و گەلێ شێوەی شیعری گۆڕیوە و هەندێ رێبازی بۆ دواجار خواحافیزی لێکردوە ، ئامادە نەبوە هەڵسێ بژاری شیعرە کۆنەکانی لە وشەی بێگانە بکات و ، بە ئاشکرا زیانی ئەو =

ئەمانە بۆنەتە هۆی شاررانەوەی رۆی راستیٚ گەلیٚ شیعر و هۆنراوەی شاعیرەکانمان و خوێنەری دیوانی ئەو شاعیرانە هەست بە تام و چێژی بیری شاعیرەکە ناکا و زۆر جار ، لە باتی خۆشی بیرکردنەوە ، لە گەڵ پــەستیٚ و پەژارەدا رۆبەڕۆ ئەبیٚ •

بە رای من ، لە کاتێکدا هەندێ بیر و رای تایبەتی دەربارەی شیعری کلاسـیکیٚ بڵاو دەبێتــەوە (٢) • پەردەڕامالـین لە سـەر ئەو هــەڵە و ناڕێکییانــە و دەرخســتنی رۆی راســتیٚ ئەو دیوانانــە و نرخاندنی ئەو شـیعرانە و رێزگرتنی خاوەنــەکانیان ئــەرکێکی گەورەی ســەرشانی شارەزایان و ئەدەبدۆستانی کوردە و ، ئەم کارە تا دوا بکەوێ زیاتر گران ئەبیٚ و ، زیاتر مەترسی نەدۆزینەوەی رۆی راستیٚ مەبەست لە شیعرەکان پەرە دەسێنیٚ •

وەك وتمان دیوانی (وەفاییٚ) یەکێکە لەو دیوانانەی تا ئێستە چەند جار بە چاپ گەییون ، بەڵام دۆبارە بەداخەوە هەر جارێك گەلیٚ هەڵەو رای سەیری تێدا بڵاوکراوەتەوە • بــە کورتی بڵێین هیچ جارێك لــەو جارانە

=

کارەی بۆ خوێندەواران رۆنکردوەتەوە . (بڕوانە : بەهەشت و یادگار ، گۆران ، ل : ١٣ ، چاپیدوەم ، ١٩٧١) .

(٢) هەندێك لە خوێندەواران رایان وایە : کە شـیعری شـاعیرانی کۆنمان مردۆن و هــەل و مــەرجی ژیــانی هاوچەرخیـــان لەدەسداوە و خۆپێوەخەریككردنیان شتێکی زیادە و ، رەنجدان لە گەڵیان بیٚ هۆدەیە. لێرەدا ئەوەم بیرکەوتەوە رۆژێك چۆمە کتێبخانەی دەسگایەك لە دەسگا رۆشنبیرییە کوردیەکان و داوای دیوانێکی (وەفاییٚ)م کرد، لیٚپرسراوێکی کتێبخانەکە پاش هەندێ ئەم دیو و دیوکردنی کتێبــەکان و گەڕان بــە ناویاندا وتی : زۆر جێـگەی شانـازیمە کە دیـوانی شـاعیری وا لــە کتێبخانەکەماندا نیە !!

دەستێکی شارەزا و ئەمینی لەگەڵ نەبوە و ، هەوڵی ئەوەشی بۆ نەدراوە زیاتر شیعری وەفایی بدۆزرێتەوە و لەگەڵی چاپبکرێ ؛ بۆیە دەبینین دواچاپەکە هیچ جۆرە زیادە و جیاوازییەکی ئەوتۆی تێدانیە نرخێکی تایبەتی بە دیوانەکە بدا !

ماوەیەك لەمەوپێش دیوانێکی دەسخەتی (وەفایی)م دەست کەوت ، پاش هەندێك بەراورد لەگەڵ دیوانە چاپکراوەکاندا بۆم دەرکەوت کە ئەم دیوانە ـ دەسخەتە ـ نوسخەیەکی نایابە و بە چاکترین دیوانی وەفایی ئەژمێررێ ، کە تائێستە بەردەست کەوتبێ • بۆیە پیشانی چەند مامۆستای شارەزا و ئەدەبدۆستم دا کە یەك بەیەك زیاتر نرخی ئەو دیوانەیان رۆنئەکردەوە و بایەخی زیاتریان ئەدایە و ، هەموّش تێکڕا رایان وابۆ کە سەرانسەری ئەو دیوانە جارێکی تر چاپ بکرێتەوە • منیش لە بەر ئەم هۆیانەی خوارەوە راکانیانم پەسەند کرد :

١ـ ئەم دەسخەتە (٣٨) پارچە شیعری کوردی و (٩٢) پارچە شیعری فارسی تێدایە کە تا ئێستا بە چاپ نەگەییون •

٢ـ بە نیسبەت ئەو شیعرانەوە کە تا ئێستە بڵاوکراونەتەوە ئەتوانرێ لە رۆی ئەم دیوانەوە تا ئەندازەیەکی زۆر رۆی راستییان بدۆزرێتەوە و لەو هەڵە و نارێکییانەی تیایاندان رزگار بکرێن •

٣ـ ئەم کارەی من پاڵپشت و یاریدەر ئەبێ بۆ هەوڵ و تەقالایەك لەمەولا لەگەڵ شیعرەکانی وفاییدا بدرێت ، چونکە بێگومان ئەم کارەی من دوا هەنگاوی ساخکردنەوەی شیعری وەفایی نیە و رەنگە رۆژانی داهاتو گەلێ هۆنراوە و رۆداوی بە کەڵکمان دەربارەی وەفایی بۆ دەربخەن کە تا ئێستە هیچ تیشك و تروسکەیەکیان لە ئاسۆوە دیار نیە •

ڕێبازم لە نوسینەوەی دیوانەکەدا :

١ــ نوسخەکەی لای خۆم بە ئەصڵ داناوە و ، بە گوێرەی توانا هەوڵم بۆ ساخکردنەوەی داوە و گۆڕیومەتە سەر ڕێنوسی ئێستای کوردیَ •

٢ــ بە داخەوە چاپەکانی پێشوَ گەلێك جێگەی گومانن و ، بۆ ئەوە نەشیان بە نوسخە دابنرێن و ، بۆ لێکۆڵینەوە بەراوردیان لەگەڵ بکرێ و ، گەلێکیش هەوڵم دا ئەو کەشکۆڵ و دەسخەتانەی چاپەکانی پێشوَیان لەبەر هەڵگیراوەتەوە بەدەس بهێنم ، بەڵام هەوڵەکانم بێ سوَد بوَن[٣] ، لەگەڵ ئەوەشــدا هەندێ جار لــە ساخکردنەوەی بەشـــی بڵاوکراوەدا ســوَدم لێوەرگرتوَن و جــاری وەهاش بوە وشەیەك ، یــان نیوە شــیعرێکم لێ وەرگرتوَن و لە پەراوێزەوە ئیشارەم بۆ کردوە[٤] •

٣ــ ئەگەر شیعرێك لە چاپەکاندا هەبێ و لای من دەست نەکەوتبێ لە شوێنی خۆیدا نوَسیومە و باسم لێ کردوە •

٤ــ هەر شیعرێك ــ لە بەشی بڵاوکراوەدا ــ لە دەسخەتەکەی لای مندا بێ و لە چاپەکاندا نەبێ لە نێو دوَ کەوانەی ئاوادا [ ] دامناوە •

٥ــ لە بەر ئەوەی شیعری کلاسیکیَ هەر شیعرە بۆ خۆی مەعنایەك ئەبەخشێ ئیشارەم بۆ جیاوازیَ پاش و پێش کەمتر کردوە •

٦ــ زۆرم مەبەست بوَ مانای شـــیعرەکان لێك‌بدەمەوە ، بەڵام پاش

---

(٣) ئەم هەوڵ و کوَششەم بە راز و گلەییەك لە گەڵ ماموَســتا گیودا باس ئــەکەم .

(٤) پەنا بردنم بۆ لای دیوانە چاپەکان وەك شتێکی ناچاری وایە ، چونکە وەك لەمەولا باسی ئەکەم ، دەسخەتەکەی خۆم شــڕ و دڵوَپەلێدراو و پەرپوَتە .

هەندێك هەڵسەنگاندن و خەریك بۆنیان بۆم دەرکەوت ئەم کارە لە توانای مندا نیە ؛ ئەمەیش لە بەر چەند هۆیەك ، لە سەروی هەمۆیانەوە وەفایی صۆفی مەشرەب بوە و شیعرەکانیشی بە زۆری رواڵەتی ئەوینداریییان پێوەیە و رایەکیش لە سەر ئەوەیە کە ئەو هەمو رواڵەتە ئەوینییەش هەر لە چاوگەی تەصەووفەوەیە و وەفایی شیعری ئەوینی نیە ٠

زیاد لەمەش گەلێ زاراوە و ناوی شتومەکی وای بەکار هێناوە لە زۆر ئەدیب و خوێندەواری ئێستە یاخی ئەبن ٠ جا من لێرەدا بەو پەڕی ئەمانەتەوە پێ لە نەزانینی خۆم ئەنێم و بارێك بزانم بۆم بار ناکرێ لە سەرەتاوە خۆمی پێوە ماندو ناکەم [٥] ٠

٧ـ هەندێك وردە تێبینی پێویست بەرانبەر بە نوسینەوەی دیوانەکە هەیە لەم خاڵانەی خوارەوەدا دیاریيان ئەکەین :

أ ــ نوسەری دەسخەتەکە گەلێ جار (دامان)ی بە (دمان) نوسیوە ، ئێمە ئەو جێگایانەمان راست کردوەتەوە ٠ هەندێ جاریش لە پەراوێزدا باسمان کردوە ٠

ب ــ لە دەسخەتەکەدا (نرکس) نوسراوە کە هەڵئەگرێ (نەرگس) بێ ، بەڵام پاش ئەوەی لە مامۆستا هێمن و چەند کەسی کەم پرسی و تێکڕا ئەوەیان سەلماند کە لە شێوەی موکریدا (نێرگس) ئەڵێن نەك (نەرگس) پەیڕەوی ئەو رێبازەم کرد و هەموم بە (نێرگس) نوسی ٠ هەر بەم پێیەش لە سەر نوسینی (روح) نەك (رۆح) و (کوتم) نەك (گوتم) رۆیشتوم ،

---

(٥) کە ئەڵێم : مانای شیعرەکانی وەفایی نازانم ... مەبەستم ئەوە نیە کە هەر هیچیان لێ نازانم ، بەڵکو رەنگە مانای بەشی زۆری ئەو شیعرانە بزانم و بتوانم باسیان لێ بکەم و لێیان بکۆڵمەوە ؛ بەڵام هێشتا ئەوەی کە مانای نازانم هەر زۆرە و باری لێکۆڵینەوەی پێویستی بە گەلێ لێ زانین و پسپۆڕێ ئەبێ و بە پرسیار و یارمەتی ئەم و ئەویش ناگاتە ئەنجام.

ئەگەر شتێك وا نەبێ لـەبیر کراوە ٠

ج ــ نوسەر هەندێ جار (ئایینــە) و هەندێ جاریش (ئاوینــە)ی نوسیوە ئێمە (ئاوێنەمان) پەسەند کردوە ٠

د ــ نوسەر گەلێ جار هەڵەی کردوە و زۆر جاریش نوختە و شتی وای لەبیر کردوە ، ئەوەی هەڵەکە زۆر رون بێ و شتەکەش بچوك بێ ؛ وەك نوختە باسم لێ نەکردوە ، بۆ ئەوانی تر لە پەراوێزەوە باسم کردوە ٠

هـ ــ هەر وشەیەك ، یان جێگەیەك لە دەسخەتەکەدا بە باشی بۆم رون نەبوبێتەوە بە گومانەوە نوسیومە و لە ناو دو کەوانەی [!] ئاوادا دامناوە٠

و ــ گەلێ جار (ببینم) ی بە (بە بینم) نوسیوە ، ئێمە بەلامانەوە هەڵە بوە و چاکمان کردوە ٠

ز ــ چەند پارچە شیعر سەرەتاکانیان وەك ناتەواو دەرئەکەوێ ؛ بەم شێوە کە کۆتایی هەردو نیوەی شیعری یەکەمی ئەو چەند پارچە وەك یەك نین، کە ئەمەش لە شیعری کۆندا بە تەواو ناژمێررێت، بەلام جێگاکان لە یەك و دو بە دەرن ، بۆیە رەنگە شاعیر خۆی ئەو کارەی کردبێ ٠

هەوڵ و کۆششم بۆ ساخکردنەوەی ئـەم دیوانە :

باری ئاڵۆزێ و ناهەمواریێ رێنوسی کۆنی کوردێ ــ کە لە راستیدا دروست نیە بەو رێنوسە بوترێ (رێنوسی کوردێ) ؛ چونکە یان رێنوسی عەرەبێ یان رێنوسی فارسییە ــ لە خوێندەوارانی کورد شاراوە نیە و هەر خوێندەوارەی یـەك دو جار چاوی بە دو ســێ لاپەڕە دەسنوسی کوردێ ٤٠ ــ ٥٠ ساڵ لەمەوبەر کەوتبێ ئەزانێ کە چەند بە زەحمەت باری راستێ مەبەست لە شیعرێــك یان پــارچە شیعرێك ئەدۆزرێتەوە و لەناو چەند جۆر ئیحتیمالدا ئیحتیمالێك هەڵئەبژێرێ ؛ چونکە کاتی وا هەیە تەنها وشەیەك ،

بەو ڕێنوسە نوسرابێ ، چەند بار خوێندنەوە هەڵئەگرێ و ، خوێنەر ئەبێ بە کۆشش و زیرەکێ خۆی یەکێکیان هەڵبژێرێ • بۆ نمونە ئەگەر لە شوێنێکدا بنوسرێ (کل) هەڵئەگرێ « گوڵ ، گڵ ، گەڵ ، کل ، کول ، کەل ، کەڵ ، کوڵ ، کڵ » ئەوەندە بارەی لێ بدوزرێتەوە ئەوسا یەکێکیان هەڵبژێرێ •

منیش کە ئەم دەسخەتەی دیوانی (وەفایێ)م دەس کەوت ، جگە لە شڕێ و دڵۆپە لێدراوێ و پەرپوتێ پەڕەکانی ، ئەم قورتە گەورەم لەپێش بو کە ئەبێ ئەو ڕێنوسە کۆنە بە ڕێنوسی کوردێ ئێستە بگۆڕم و ئەم دیوانە پێشکەشی خوێندەواران بکەم • لە خوێندەوارانیش شاراوە نیە کە ئەگەر دوێ سێ نوسخەی جۆراو جۆری دیوانێك دەست بکەون باری ئەم ئەرکە تا ئەندازەیەك ئاسانتر ئەبێ ، بۆیە منیش هەر لە سەرەتاوە چەندێك دەنگم ڕۆیی و مەچەکم چەرخا هەوڵم بۆ بەدەسهێنانی نوسخەی تری دیوانی (وەفایێ)دا ، بەڵام شتێکی ئەوتۆم دەس گیر نەبو •

لێرەدا ئەوە دێتە پێش کە خوێنەرێك بڵێت: خۆ مامۆستا گیو* موکریانێ

---

* ئەم پێشەکییە کاتێك نوسراوە خوالێخۆشبو مامۆستا گیو کۆچی دوایی نەکردبو و بە هیوای ئەوەبوم بەم چاپەتازەی دیوانی وەفایێ چاوی ڕون ببێتەوە و ، وەڵامی ئەم ڕازوگلەییەیش لە خۆیەوە ببیستم ، بەڵام بە داخەوە مەرگ مۆڵەتی نەدا •

دوای لە جیهان دەرچونی ئەویش هەندێ دوڵ بوم لە بڵاوکردنەوەی ئەم پێشەکییەدا بێ دەسکارێ • بە هەر حاڵ ئێستە کە بڵاوی دەکەمەوە جگە لە دەرخستنی ڕاستێ و خزمەتی ئەدەبی کوردێ هیچ مەبەستێکی ترم نییەو ، خوالێ خۆش بو جێگەی ڕێزی هەمووانە و هیچ کەسیش بێ هەڵە نابێ و ڕۆژانی داهاتویش زیاتر کارەکانی مامۆستای کۆچ کردو ڕون دەکەنەوە و ، لێکۆڵینەوەی پسپۆر و خوێندەوارانیش جێگە و مەکانەتی ڕاست و دروستی مامۆستا گیو دیاری دەکات و هەوڵ و کۆششە پیرۆزەکانیشی بە ورشەدارێ لەسەر لاپەڕەکانی مێژوی ئەدەبێ ڕێگەرونکەرەوەی نەوەکانی ئێستە و داهاتوی گەلی کورد دەبن و گیانی خزمەتگوزارێ و کۆڵنەدانی مامۆستای نەمریش هاندەری هەمیشەیێ

=

سێ جار دیوانی وەفایێ چاپکردوە ، بـۆ داوات لێ نەکرد دەسخەتەکانی خۆیت بداتێ ؟ بەڵێ لە راستیدا ئەمە وایە و ، هەر ئەم پرسیارەشە روبەڕۆی مامۆستا گیوم ئەکاتەوە کە راز و گلەییەکی لە گەڵ بکەم ، کە ئـەگەر زۆر ناچار نەبوایەم خۆم لێ ئەپاراست :

پاش ئەوەی گەلێ هەوڵم دا و هیچ ! هەڵسام نامەیەکی دوور و درێژم بۆ مامۆستا گیو نوسی و ، باس و نیازی دڵی خۆم هەرچی هەبو بۆم نوسی ، تەنانەت نوسیم : مامۆستا تۆ خۆت دەزانی گەلێ کەس باسـی جەنابت وا دەکەن کە دەسکارێ شـیعری شاعیران بکەیت و گەلێ شـت بگۆڕی ، یەکێکیش لەو دیوانانە کە جەنابت چاپت کردوە دیوانی وەفاییە ، وە ئێستا منیش لە بەر دەسخەتێکی کۆندا ئەینوسمەوە و بە هیوام چاپی بکەمەوە ئەگەر بێت و دەسخەتەکانی خۆتم بۆ بنێریت و لەم روەوە یارمەتیم بدەیت ئەوا من وێنە و نوسخەیان بڵاو ئەکەمەوە و یارمەتیدەری تـۆ ئەبم بۆ چەسپاندنی راکانت و سەلماندنی چاپەکانی پێشو ، خۆ ئەگەر بۆیشم نەنێری ئەوا من ڕێوڕاست نوسخەکەی خۆم بڵاو ئەکەمەوە و جیاوازێ کارەکەی تۆ ـــ کە ئەگەر وەك خوێندەواران ئەڵێن وابێ ـــ لە خوێندەواران زیاتر ئاشـکرا ئەبێ و قسەیان سوار ئەبێ . خـوا هەڵناگرێ زۆرم چاوەڕوان کرد دیسان هیچ ! جارێ تر هەڵسام دۆستی خۆشەویستم مامۆستا شێخ عەبدولڕەحمان عەبدولکەریم بەرزنجێ ، کە لە هەولێر دائەنیشێ ، بۆ ئەم مەبەستە راسپاردە لای مامۆستا گیو ، وەلامی ئەویشی بەو شێوە دابوەوە :

کە هیچ دەسخەتی وەفایێ نیە و ئەگەر (من) دەسـخەتەکەی خۆمی بدەمێ ئەوا ئەو چاپی ئەکات و چەند نوسخەم ئەداتێ ! بەمەشەوە نەوەستام لە هاوینی ١٩٧٥ دا بیستم مامۆستا گیو هاتوە بۆ بەغدا گەلێکی بە شوێندا گەڕام بەلام نەمتوانی ببینم ، بۆیە پەنام بردە بەر مامۆستا (هێمن) بەڵکو

=

لاوانی خوێندەوار و ئەدەبدۆستی کورد دەبێ .
ڕێزو سلاوم بۆ گیانی پاکی مامۆستا گیوی نەمر .
حەقدە

ئەو شتێکم بۆ بکات ، دوای ئەوەیش مامۆســتا هێمن مەبەستەکەی بــۆ شیکردبووەوە و داوای دەسخەتەکانی لێ کردبێ بەم جۆرە وەڵامی دابووەوە : کە دەسخەتی (وەفایێ) هیچ نیــە و نەبوە ، ئەوەندە هــەیە کاتی خــۆی شیعرەکانی (وەفایێ)ی لە دەمی بێکێکی وەفایێ بیستوە کە ئــەو بێکە هاتوەتە هەولێر و هەمێ دیوانی وەفایێ لەبــەر بوە ! تەنها لێرەدا ئەوەندە ئەڵێم : ئایا ئەگەر کورد ــ لەم سەردەمەدا ــ ئافرەتی ئاوای ببوایە نەئەناسرا ؟ دێبارە ئایا شایانی چەند پەیکەر و باس و رێز نەئەبێ ؟! بە کورتی ئەویشم هیچ و هیچ !! بۆیە ئاخری کۆڵ و بارم خست و هاتمەوە بۆ لای دەسخەتە بۆری خۆم و یارمەتێ بەرێزان : مامۆستا مەلا عەبدولکەریمی مودەرێس و مامۆستا هێمن کە بە راستی ئەگەر ئەوان ئەو یارمەتییە گەورەیان نەدایەم لە توانامدا نەبێ ئەم کارە بە ئەنجام بگەیەنم • زیاد لەوەی کە هەردێلایان چاك شارەزای ئەدەبی فارسێ و رێنێسی کۆنن مامۆستا هێمن بــۆ باری رێکی لەهجەی موکرێ ــ کە وەفایێ شیعری پێ وتوە ــ یارمەتیەکی زۆری دام ، تەنها پاداشێکم بۆیان هیوای تەمەندرێژێ و لەشساغییانە کە بــەمە زیاتر خزمەتی ئەدەبی کوردێ دەکەن • لێرەدا ئەوە لەبیر ناکەم کە مامۆستا محەمەد مستەفا (حەمە بۆر = هۆشەنگ) هەرچی پێ کرا لە یارمەتیم درێغی نەکرد و چەند دەفتەری دەسخەتی مامۆستا (نەجمەدین مەلا)ی خستە بەردەستم کە گەلێ سێدم لێوەرگرتن و لە پەراوێزەوە بە (ح) ئیشارەم بۆکردن •

لە نێوان مامۆستایان گیو و ســەیدیاندا :

ئەوەی راستی بێ لە سەرەتاوە نەمئەویست باس لە ناوەرۆکی چاپەکانی مامۆستایان گیو و سەیدیان بکەم ؛ چونکە ئەمزانی بەم کارە لای ئەو دێ مامۆستایە زیاتر رەزام گران ئەبێ و برینیان ئەکولێنەوە ، بەڵام بە ناچارێ خۆم لە ناو کرۆکی ئەم مەبەســتەدا دی ، لەبەر ئەوەی وەڵامی پرســیاری خوێندەواران لە سەر پرسیاری رەوایان بدەمەوە ؛ چونکە هەر خوێنەرێك

بۆی هەیە بلێ : تۆ ئەو چاپانەی مامۆستایان گیو و سەیدیانت بۆ نەکردوە بە سەرچاوە ؟ بەڵێ ئەم پرسیارە زۆر رەوایە و سەبارەت بـە مامۆستا گیو وەڵامم دایەوە • هەرچیش وەکو مامۆستا مەلا محەمەد ئەمینی سەیدیان ، ئەوە ناشارمەوە کە یەکەم جار چاوم بە پێشەکییە دوور و درێژەکەی کەوت وتم : رەنگە کارێکی باشی کردبێ و منیش سوودی باشتری لێ وەرئەگرم •• بەم هیوایەوە پێشەکییەکەیم خوێندەوە ، کە گەیشتمە باسی ئەوەی مامۆستا سەیدیان ئەم جارە دیوانی وەفایی لە بەر دوو دەسخەتی باش چاپکردوە کە نوسخەکانی : میرزا عەبدولڕەحمانی رەزگەیی و سەید بەهائەدینی سەدرییە (ل : ١٣) وتم : دوور نیە ئەم چاپە زۆر زۆر باش بێ ، بەڵام زۆری پێ نەچو بە نائومێدی دەسبەردار بووم و دەستێکم کەوتە ئەملا و دەستێکم ئەولا ! چونکە یەکەم شتێك کردم ئەوە بوو هاتم چاپەکانی مامۆستا گیو و مامۆستا سەیدیانم شیعر بە شیعر ژمارد و بەراوردێکی وردم کردن ، بـەڵام ئەنجام چیم دەسـتکەوت ؟ ئەنجامێکی دڵتەزین و ماندوبوونێکی بێسـوود ، ئەو ئەنجامەش ئەوەیە : مامۆستای سەیدیان لە لاپەڕە (٨٢)دا چوار شیعری لە چاپـەکەی مامۆسـتا گیو قرتانـدوە ، هـەروەها لە لاپـەڕە (١٥٤)دا پێنجخشتەکیەکی قرتاندوە و چەند نموونەیتر • بۆبەشی کەمی • بۆ زیادەیش لە لاپەڕە (١٣١)دا دوو شـیعری زیاد کردوە و لە (١٣٧)دا یەك شـیعر و لە (١٧٣)دا یەك شیعر و لە (١٧٤)دا دوو پێنجخشتەکی ••• بەڵام لێرەدا ئەوە ناشارمەوە کە رای زۆرم لەسـەر ئەوەیە مامۆستای سـەیدیان خۆی ئەم شیعرانەی زیاد کردوە ئەم رایەشم بە دوو بەڵگە بە هێز ئەکەم •

بەڵگەی یەکەم ئەوەیە : هیچ کام لەو شیعرانەی لای سەیدیان زیادن لە نوسخەکەی لای مندا نیە ، ئەمەش ، زیاد لەوەی نوسخەکەی من ناتەواوی کەمە ، بڕوا ناکرێ لە چوار پێنج جێگە جیاوازیدا دوو نوسخە جارێك یەك نەکەون ! سەرەڕای ئەمانەش سەیدیان هیچ دەسنیشـانێکی جێگەی ئەم

زیادانەی نەکردوە و باسی سەرچاوەیانی نەکردوە •

بەڵگەی دوەهەم ئەوەیـــە : یەکێك لەو شیعرانەی کە زیـــادی کردوَن شیعرێکە سەرەتای پارچەیەکی پێ تەواوکراوە ، کە لە راستیدا ئەو پارچە و پارچەی دوای ئەو یەك پارچەن و بە هەڵە لای هەردوَ ماموّستا کراون بەیەك، ئەمەش ئەو شـــیعرەیە :

« دەردی دوَریت کوشتمی ، چاوم ئەوە ســـەودا نیە »[٦]
« روَت وە دەرخە زولفەکەت لادا شـــەوی یەلدا نیـــە » •

وەك بەڵگەیەکی تر و ئەوەش نابێ پشـــت گوێ بخرێ دیاردەیەکی سەرسوڕهێنەر لە چاپی سەیدیاندا هەیە ئەویش ئەوەیە : کە لـــە چاپەکانی یەکەم و دوَهەمی هەولێردا چـــەند جێگە بە بوّشی ماونەتەوە ماموّســـتای سەیدیان هاتوە ، دوَبارە بێ هیچ باسێك لە سەرچاوە ، ئـــەو بوّشاییانەی پڕکردوەتەوە ، لەمەیش سەیرتر ئەوەیە کە ماموّستا گیویش شوێن ماموّستای سەیدیان کەوتوە و لەبەر نوسخەکەی سەیدیان بوّشاییەکانی پڕکردوەتەوە • وەك ماموّستا گیو خوّی دەڵێ : « ••• بەرگێکم لە دیوانی وەفایی چاپی کوێستانی دەست کەوت ئەو شوێنانەی کە ســـاخ نەکرابوَنەوە لە بەشـــە چاپنەکراوەکەی لای خوّمدا رێك و پوخت کرانەوە • (ل : ١٢٥ ، چاپی : ٣ ، هەولێر) • »

جارێکی تریش رای تەواوم ئەوەیە کە ماموّستای سەیدیان خوّی ئەم بوّشاییانەی پڕکردوەتەوە ؛ چونکە لە نوسخەکەی مندا ئەو جێگایانە بـــە تەواوی هەن و هیچ جێگایەکیان لەوانە ناچێ کە سەیدیان نوَسیونی ، زیاد لەوەی کە ئەو وشانەی زیادی کردوَن هیچ لەگەڵ جێگاکاندا ناگونجێن و ماناکانیان نازێکە و ، وەك پینەی رەش لە جلی سپیدا هەر بە یەکەم سەرنج

---

(٦) بڕوانە : دیوانی وەفایی ، ل : ١٣٧ ، چاپی مەهاباد .

ئاشکرا ئـەبن ! بۆ نموونە ئەم شـیعرەی خوارەوە بخوێنەرەوە و لـەگەڵ ئەسڵەکەدا بەراوردی بکە :

« بـە یادی رۆم دەڵێ بگریێ بـە چاوم گەر ئیشارەت کا .
دەگرییێنێ مەلەك پاکی لە عـەرش و فەرش و ئەملاکـە » .

(فەرش و ئەفلاکە . چاپی سەیدیان)

(بڕوانـە : ل : ٨٥ ی چاپی هەولێر و ، ل : ١١٨ ی چاپی مـەهاباد هەروەها ل : ٨٥ ی چاپی یەك و دوێ هەولێر کە لە « بەچاوم »ەوە بە بۆشی ماوەتەوە .) دوایی شیعرەکە بە راستێ بخوێنەرەوە وەك لە دەسخەتەکەی لای مندایـە :

« بـە یادی رۆم دەڵێ بگریێ بلا چاوم لـە گریەت بێ
بـەهاران نمنمی باران بە مەیخواران طەرەبناکە » (٧)

وە هەر جێگەیەکی تر لەو بۆشاییە (پڕکراوانە !) بگری لەم جێگە باشتر نیە و حاڵی لەمە خۆشتر و مانای لەمە رێکتر نیە .

بە پێویستی ئەزانم ئاوڕێکی تر بە لای چاپەکەی سەیدیاندا بدەمەوە و ئەوەندە بڵێم : مامۆستای سەیدیان ئەڵێ : «وە بۆ غەڵەت گیری و تەواوکردنی دیوانەکەش سێ ٣ کاری بە نرخم کرد و بەجێم هێنا » .

« الف ــ دوو نووسراوەوەی کۆنەم وە دەس خست : »

« ١ــ نووسراوەی برام مـیرزا عەبدورڕەحمانی (رەزگەیێ) سابلاخێ دەسخەتی سـاڵی ١٣١٨ بە خەتی خوالێخۆش بوو مـیرزا عەلی رەزگەیێ باوکی . »

« ٢ــ نووسـراوەی سەید بەهائەددینی سـەدریێ ساداتی دانیشتووی (خانێ) نوسراوەوەی ساڵی ١٣٢٢ .. » (ل : ١٣ چاپی سەیدیان .)

---

(٧) بڕوانە : دیوانی وەفایێ ، (دەسخەت) ل : ٨٥ .

یەکێك ئەم سەرەتایە بخوێنێتەوە بڕوای بەوە ئەبێ کە ئەم مامۆستایە کارێکی یەکجار بایەخداری کردوە و لێکۆڵینەوەیەکی زانستێ بە ئەنجام گەیاندوە ، بەلام هەمدیس بە داخەوە کە ئەگەینەوە لای چاپەکە حەپەسان و سەرسامێ و هەناسە ساردێ زیاتر هیچ شتێك نابەسینەوە ؛ چونکە وەك لەپێشەوە باسمان کرد هەمێ ئاڵ و گۆڕ و جیاوازییەکی ئەم (لێکۆڵینەوە تازەیە !) بریتییە لەو چەند شیعرە بۆ وەفایێ هەڵبەستراوە و ، کۆمەڵە هەڵەیەکی تازە کە کەوتوەتە ناو چاپەکە • ئەگینا لە سەرانسەری دیوانەکەدا پەراوێزێك نابینی بڵێ : ئەم جێگە راستکرایەوە ، یان نوسخەی فلان وا ئەڵێ ، زیاد لەوەیش چاپەکەی مامۆستا گیو دانراوە بێ پاش و پێش و ئاڵ و گۆڕ لە بەری چاپ کراوەتەوە و تەنانەت لە چاپەکانی هەولێردا ، بە هەڵە ، پارچەیەکی پیتی (تێ) پێش پارچەکەی پیتی (بێ) خراوە کەچی مامۆستا سەیدیان ئەو هەڵەیشی بە سەردا تێپەڕیوە و بۆی راستنەکراوەتەوە • جگە لەوەی پارچەیەکی (نالێ) لای گیو چاپ کراوە سەیدیانیش پێی نەزانیوە هەروەها پارچەیەکی (کوردێ) : «چێشتم ئەمڕۆژەهری •••» بەڵێ ئەوەندە جیاوازێ تر هەیە پەنجە بۆ راکێشانی پێویستە ئەوەیش ئەوەیە : کە ژمارەی لاپەڕەکان و جێگای پارچە شیعرەکان الای سەیدیان گۆڕاوە کە ئەبو ــ مادام مەسەلەکە هەر لاسایی‌کردنەوەیە و بەس ! ــ ئەو جیاوازییەیش نەبوایە !! چونکە گیو بە سێ جار چاپ‌کردنەوە هێشتا ژمارەی لاپەڕەکان و جێگەی شیعرەکانی نەگۆڕیوە ، بەم شێوە کە پارچە شیعرێك ئەگەر لە چاپی یەکەمدا لە لاپەڕە ٨٥دا بێت هەر ئەو پارچە شیعرە لە لاپەڕە ٨٥ی چاپی سێهەمدا جێگەی خۆی نادۆڕێنێ ! بۆ نمونە بڕوانە پارچە شیعری :

« دەمێکی هەستە پێ قوربان جمالت عالم ئاراکە ••• »

چاپی یەك و دۆ و سێی هەولێر •

خوێنەری بەڕێز ! نامەوێ لەم ئەندازە زیاتر لەسەر ئەم باسە بڕۆم ؛

چونکە « ئەم هەویرە ئاو زۆر ئەبات» و تەنها مەبەستم ئەوەیە کە بزانی ئەو چاپانە جێگەی متمانە نین و هەوڵ لەگەڵدانیان خۆماندوکردنی خۆڕاییە• هەر ئەمەشە وای لیێ کردم ئەو چاپانە پشت گوێ بخەم و لە کاتی زۆر ناچاریدا نەبێ هیچیان لێ وەرنەگرم • ئەوەش لە خوێنەر ناشارمەوە کە جارێك سەرلەبەری دیوانی وەفاییم بە بەراوردکراوێ لەگەڵ چاپەکاندا نوسییەوە بەلاّم ئەم بێ متمانەییە ئەوەی پێ کردم کە دەستم لەو ئەرکە زۆرە هەلگرت و هاتم جارێکی تر لەبەر دیوانەکەی خۆم ، بێ بەراوردکردن ، سەر لەبەر نوسیمەوە •

وەسفێکی دەسخەتەکەی دیوانی وەفایێ :

وا لە خوارەوە باسێکی ئەو دەسخەتە ئەکەم کە کردومە بە بنچی لێکۆڵینەوەی دیوانی وەفایێ و پشتم پێ بەستوە :

١ـ بە یەکەم چاوپیاخشاندن ئەوەمان بۆ دەرئەکەوێ کە ئەم دەسخەتە سەرەتا و کۆتایی نەماوە ، ئەمەش ئەبێتە نیشانەی ئەوەی کە تەواوێ هۆنراوەکانی وەفایێ تا ئێستە بە دەست نەهاتوە و ، نازانرێ کێ ئەم دەسخەتەی نوسیوەتەوە و ، لە کوێ و ، لە چ کاتێکدا نوسراوەتەوە ••• ئەمانەش هەر یەکەیان گەلێ سود و بەلگەی بە نرخی بە دەستەوە ئەدا و ڕوی لێکۆڵینەوەی زۆر شتی بە دەستەوە ئەدا ، کە ئێستە هەمویان لەکیس چون •

٢ـ دەسخەتەکە دو بەشە :

بەشی یەکەم بەشی فارسیێ :

ئەم بەشە (٦٧) لاپەڕەیە هیچ کۆتایی دەس نیشان نەکراوە ، تەنها ئەوەندە هەیە لاپەڕەیەك بە سپێتی ماوەتەوە و ، دوایی بە خەتێکی تر لە

نیوەی ئەو لاپەڕەدا پارچەیەك شیعری (خاقانی) نوسراوەتەوە • هەر لەو لاپەڕەیەدا بە قەڵەمی (ڕەصاص) مێژویەکی ساڵی (٩٢٠) نوسراوە ، بەلاّم ئەم مێژوە دوای نوسینەوەی دیوانەکە نوسراوە •

بەشی دوهەم : **بەشی کوردی**

ئەم بەشە بە پارچەی :

« ئەی خۆش خەبەر ، نەسیمی سەحەر ، پەیکی عاشقان »

دەست پێ ئەکات کە تا ئێستە بلاّونەکراوەتەوە • بەشی کوردیش (١٠٢) لاپەڕەیە و کۆتایی نەماوە و ناوی کەسی پێوە نیە •

٣ــ دەسخەتەکە کۆن دیارە و بە تەخمین و بەراورد لەوە ئەچێ تەمەنی لە ٧٠ ساڵێك کەمتر نەبێ ، باشیش هەڵنەگیراوە ، بۆیە ئاو و دڵۆپەی زۆری بەرکەوتوە و گەلێکی کۆژاوەتەوە و ڕەش بوەتەوە و زۆر بە زەحمەت و کێشە ئەخوێنرێتەوە •

٤ــ پانایی لاپەڕەی ئەو کاغەزەی تیا نوسراوەتەوە (١١) سانتیمەترە ، درێژییەکەیشی (١٩) سانتیمەترە ، ژمارەی شیعری لاپەڕەکان وەکو یەك نییە • لە بەشی فارسییەکەیدا لە دو جێگەدا پەڕە ــ یان زیاتر ــی کەوتوە •

٥ــ نوسەرەکەی لە کاتی نوسینەوەیدا ــ بە پێچەوانەی هەندێك لە دەسخەتەکانی تر ــ هیچ جێگەیەکی ، من پێ بزانم ، لە شێوەی قسەو گفتوگۆی موکری نەگۆڕیوە • ئەمەش ئەوە ئەگەیەنێ نوسەرەکە یان موکری بوە ، یان زۆر بە ئەمانەتەوە شیعرەکانی نوسیوەتەوە •

٦ــ شایانی باسە نوسەر پەیڕەوی یاسای کۆنی لە نوسینەوەدا نەکردوە، بەم پێیە بە گوێرەی پیتەکانی هیجا غەزەلەکان بنوسێتەوە • بەڵکو ئەو

پەیڕەوی شێوەیەکی تایبەتی کردوە ، کە گومان بە خوێنەر پەیدا ئەکات کە بڵێ رەنگە دیوانەکە لەبەر دەستنوسی وەفایی نوسرابێتەوە و پەیڕەوی (تەرتیبی زەمەنی) یان شێوەیەکی تایبەتی کرابێ • بە تایبەتی کاتێ ئەوە بزانرێ ــ وەك مامۆستا هێمن ئەڵێ ــ زۆر باوە ئەو غەزەلەی لەم دەسخەتەدا دوا پارچەیە دواغەزەلی وەفاییە و وەفایی دوای ئەوە چوە بۆ سەفەری حەج و لەوێ کۆچی دوایی کردوە و نەگەڕاوەتەوە •

ئەم ڕێبازەی نوسەر و ئەم باسە وایان کرد کە لەبەر ئەو گومانە پێرستێکی تایبەتی بە گوێرەی دەستنوسەکە بنوسم و پێشکەشی خوێنەرانی بکەم تا زنجیرەی پارچە شیعرەکانی دیوانەکەیان لەبەر دەستا بێت و لەبەر ڕۆشنایی ئەو تەرتیبەدا بتوانن لە هەندێ باری شیعرەکان بگەن ، یان لێکۆڵینەوەیان پێشکەشی ئەدەبی کوردی و خوێندەواران بکەن •

هەرچەند ئەم دەسخەتە هەندێ کەم و کوڕی تێدایە و هەمو شیعرەکانی وەفایی تێدا نیە ، ئەوە نابێ بە هۆی ئەوە نرخی (وەك دایکی هەمو دەسخەتەکانی وەفایی) کەم بێتەوە و بە چاوێکی کەم سەیری بکرێ ، بەڵکو ئێستا و تا کاتێ دەسخەتێکی لەم باشتر سەر هەڵئەدا بە یەکەم سەرچاوەی باوەڕپێکراوی دیوانی وەفایی ئەزانرێ و هەمیشە ئەبێ بۆ گومانبڕی و هەڵەراستکردنەوە بۆ الای بگەڕێینەوە •

٧ــ پاش خوێندنەوە و پێداچونەوەیەکی ورد جارێکی تر مەبەستێکی گرنگ لە کاری نوسەری دەسخەتەکەدا جێگەی سەرنج و لێکۆڵینەوەیە ، ئەو مەبەستەش : هەوڵدانی نوسەرە بۆ بەکارهێنان ــ یان باشتر بڵێین دۆزینەوە ــ ی ڕێنوسێکی کوردی ، هەرچەند سەرەتای دەستنوسەکە نەماوە و ، هیچ باسێکیش لەم مەبەستە نەکراوە و ، مێژوی نوسینەوەی دیوانەکەیش نازانرێ ، وەك باسمان کرد دەستنوسەکە بێگومان لە (٦٠) ساڵ زیاتر لەمەوبەر نوسراوەتەوە ، کە بەراوردی ئەم دەستنوسە لەگەڵ

دەستوسێکی کوردیێ هاوتەمەنی خۆیـا دەکەین ، گەلێ هەوڵ و تەقالای ڕێنوسی کوردیێ لە ناو دێرەکانی ئەمدا بەدی ئەکەین کە لە ناو دەستوسە هاوتەمەنەکانیدا سەرەتایان دیـار نیە ؛ وەك :

١ـ زۆر روونە نوسەر لە گەلێ جێگەدا هەوڵی داوە جیاوازیێ لە نێوان لامی قەڵەو و لامی بچوکدا بدۆزێتەوە ؛ بەڵام بە بیری خـۆی جـگە لـە بەکارهێنانی پیتی (ض) لە باتی لامی قەڵەو ڕێگەیەکی تری بۆ چارەسەری ئەم مەسەلە نەدۆزیوەتەوە ؛ بۆ نمونە لە باتی (دڵ)، (دض) و لە باتی (قۆڵ) ، (قوض) و لە باتی (سڵ) ، (سض) و لە باتی (خەمڵیـوە) ، (خەمضیـوە) ی نوسیوە ، وەك لە گەلێ جێگەدا ، پاش ڕاستکردنەوەی ڕێنوسەکە ، ئیشارەم بۆ ئەم مەبەستە کردوە •

٢ـ لە شێوەی گفتوگۆی موکریدا چەند زاراوەی تایبەتیێ هەیە ؛ وەك (هەندێکی) لە جێگای (هەندێك) ، (جارێکی) لە بری (جارێك) ••• تـاد نوسەر بە روونی هەوڵی چارەسەرکردنی ئەم مەبەستەیشی داوە و بـیری لێ کردەوەتەوە ، بەڵام ، وەك هەمو هەوڵێکی سەرەتایی ، چارەسەری تـەواوی نەدۆزیوەتەوە و بە گوێرەی بۆچونی خۆی هـێی خۆی ، کە لە ڕێنوسـی ئێستای کوردیدا لە جێی سەر (فەتحە) دائەنرێ ، بۆ ئەم مەبەستە داناوە و ، مەگەر لە بیری چوبێ ئەگینا لە سەرلەبەری دیوانەکەدا پەیرەوی ئەم نیشانەی کردوە، بەڵام لە لایەکی ترەوە ئەم هەوڵە بەهۆی سەرلێتێکدان تەواو ئەبێ و، خوێنەر ، ئەگەر باش شێوەی موکریێ ئەزانێ و زۆریش ورد نەبێ بە هەڵەدا ئەچێ ؛ چونکە نوسەری دەسخەتەکە ئەم نیشانەی لە جێگەی خۆیدا لە بری سەر (فەتحە)یش بەکار هێناوە و تەنها ڕێگەیەك بۆ دۆزینـەوەی مەبەسـت وریایی خوێنەر و شارەزایی شێوەی موکرییە • (٨)

---

(٨) وابزانم ئەم بۆچونەی ئێرەی لەسەر بنج و بنەوانی ڕێنوس و فۆنەتیکی زمانی فارسییە ؛ چونکە (کە) لە فارسیدا ، بە لکاویێ و بە جیاوازیێ ، =

٣ــ زۆر جار (ه)هێی لە باتی سەر (فەتحە) بەکار هێناوە وەك (داوە) یان (دیوانە) یان (بستە) ، بەلاّم وەنەبێ ئەمە لە هەمو جێگایەکدا کرابێ ، زیاد لەوەیش ئەبینین لە یەك وشەدا لە نیوەیدا پەیڕەوی ئەکاو لە نیوەی تریدا نایکات ؛ وەك (ورە) = (وەرە) و گەلێ جێگەی وەها .

لە کاتی بەراوردا (خ)م بۆ ئەم دەسخەتە کردوە بە نیشانە .

وەصفێکی دەسخەتەکانی تر :

زیاد لەم دەسخەتەی کە بە ئەصڵ دامنا ، کەڵکم لە چەند کەشکۆڵ وەرگرتوە و وەك سەرچاوە پشتم پێبەستون و شیعرم لێ وەرگرتون و جیاوازییانم لە پەراوێزدا دەس نیشان کردوە .

١ــ کەشکۆڵی **(مەلا رەسوڵی توربەیێ)**

ئەم کەشکۆڵە لەسەر شێوەی (بیاض) نوسراوەتەوە و ، (٢١٧) لاپەڕەیە و شیعری کۆمەڵێك لە شاعیرانی کوردی ؛ وەك : نالی و کوردی و ، وەفایی و ، فیکری و ، حاجی قادر و ، ئەختەر و ، مەولانا خالید و ... چەندین شاعیری تری تێدایە . بە خەتێکی فارسی شکستە نوسراوەتەوە ، نوسەرەکەی زۆر خوێندەوار نەبوە و هەڵەی ئاشکرای لە نوسینەوەکەیدا کردوە .

درێژی لاپەڕەکانی (١٧) سانتیمەتر و پانیشی (١١) سانتیمەترە . لە ساڵی ١٣١٠ ی کۆچیدا لە مزگەوتی مەلا جامی (کە لە کۆیەیە . م. ع. ق) لە خزمەت (مەلا ئەحمەدی ورمێیی)دا بە دەستی (مەلا رەسوڵی توربەیێ) نوسراوەتەوە .

بە گوێرەی یەك دو پارچەی دوایی دیارە کە نوسەر سەفەرێکی

=

بە (کی) ئەخوێنرێتەوە . ئەم نیشانەی لای نوسەرەکەیش دەقی ئەوەی فارسییە .

کەرکوکیشی کردوە و لەوێ ، لە کاتی سەفەرەکەیدا ، پارچەیەك شیعری خاقانی نوسیوەتەوە •

لە کاتی بەراوردا پیتی (ر) م بۆ ئەم کەشکۆڵە دانا • ئەم کەشکۆڵە تەنها پارچەی «هێند نەخۆشی دەردی دوریم وەختە گیان و دڵ دەرێ » ی تێدایە •

٢ـ میناى شکستە :

بە (ح) ئیشارە بۆ دەسنوسێك ئەکەم لە (م•هۆشەنگ) کاك (حەمە بۆر)م وەرگرت ، ئەم کەشکۆڵە ناوی (**میناى شکستە**)یە و ، لە بنجدا ــ بە گوێرەی قسەی کاکە حەمە ــ سێ بەرگە ، بەرگی یەکەمی ، کە من دیومە ، ٤٤٠ لاپەڕەیە ، شیعری پتر لە ٦٥ شاعیری تێدایە • ئەم کەشکۆڵە کۆکردنەوە و ڕێکخستنی (**مامۆستا نجم‌الدین مەلا**)یە •

بە راستی مامۆستا نەجمەدین مەلا لە کۆکردنەوە و نوسینەوەی بەرهەمی شاعیرانی کورددا رەنجێکی فراوانی داوە و گەلێك دیوان و هۆنراوەی بە نرخی ئەو شاعیرانەی لە کەناری دەریای ونبون و لەناوچونەوە هێناوەتەوە بۆ جێگەی بێ ترس • بەڵام دیسان ئەوە جێگەی داخە کە پاش کۆچی دوایی ئەم مامۆستایە کتێبخانەکەیی و بەرهەمەکانی دەستی بەتەنگەوەهاتو نەپیاراستون و پرش و بڵاو بونەتەوە و رەنگە گەلێکیشیان لەناوچوبن •

مامۆستا نەجمەدین مەلا بە کۆکردنەوەی (میناى شکستە) کارێکی یەکجار دڵسۆزانەی بە ئەنجام گەیاندوە • بەڵام ئەگەر لە کارەکەیدا دو خاڵی رەچاو بکردایە سودی کارەکەی گەلێ گەورەتر ئەبو :

أ ــ کات و توانای خۆی بۆ نوسینی بەرهەمە چاپنەکراوەکان بەتایبەتی تەرخان بکردایە و کاتی لەگەڵ چاپکراوەکان بەسەر نەبردایە ؛

چونکه ئەبینین مامۆستا کاتێکی زۆری لە نوسینەوەی دیوانە چاپەکانی وەك : دیوانی مەولانا خالید و نالی و ... تاد بەسەر بردوە و لەبەر دیوانە چاپەکان رونوسی کردۆنەتەوە .

ب ــ لە کاتی نوسینەوەی مینای شکستە دا دیارە سامانێکی گەلێ گەورەی لەبەر دەستدا بوە ، بەلام ئەو کاری گوڵچنی لە ئەستۆی خۆی گرتوە و ، بە هۆی یەكباڵی و بێ یارمەتیدەرییەوە نەیتوانیوە خەرمانی هۆنەرانی کورد لە جێگەیەکی بەرز و راسایی و بەرشەماڵدا هەڵدا ، کە پاش پاككردن و کەو و بێژنگ خەرمانیان لێهەڵگیرایە ، زیاد لەوەش جار جار نەبێ دەس نیشانی ئەو سەرچاوانەی نەکردوە کە گوڵبژنی لێ کردۆن .

کارێکی تر کە زۆر جێگەی رێزە بۆ مامۆستا نەجمەدین مەلا لە مینای شکستەکەیدا ئەوەیە : بە گوێرەی دەرەتان و توانای خۆی هیچکام لەو شاعیرانەی لەبیر نەکردوە و دەربارەی ژیانی هەریەکە و شتێکی نوسیوە ، جاری وایش هەیە لە پەراوێزەوە لەو تەرجەمە کۆڵیوەتەوە و روی راستی ، بە گوێرەی بۆچونی خۆی ، دەرخستوە .

لەو سێ بەرگەی مینای شکستە بەرگی یەك و سێی لای مامۆستا هۆشەنگە . ئەم دو بەرگە (متفرقە) شیعری شاعیرانی کوردیان تیدایە .

بەرگی دوی مینای شکستە بریتییە لە دیوانی پیرەمێرد ، ئەم بەرگە لای ئەحەی چۆرە چێشتە ، کە خەڵکی سلێمانییە و ، ماوەی چەند ساڵێکە لە تاران دائەنیشێ .

مامۆستا هۆشەنگ دەفتەرێکی کەی مامۆستا نەجمەدین مەلای پیشاندام بە ناوی **(ئەوراقی پەریشان)** کە هەندێ شڕ و پەرپوت بو .

٣ـ (سۆزی نیشتمان)

ئەم دەسخەتە بریتییە لە کەشکۆڵێکی گەورە کە (١٢٧٠) لاپـەڕەیە ، بێجگە لە پێڕست ، ناو و شیعر و بەسەرهاتی ١٨٠ شاعیری تێـدایە • ئـەم کەشکۆڵە لە ساڵی ١٩٤٢ زی ١٣٦١ی ك ی بە دەستی مامۆسـتا نەجمەدین مەلا لە سـلێمانێ نوسراوەتەوە •

ئەم کەشکۆڵە سەرچاوەی (مینای شکستە) و (ئەوراقی پەریشان) ە ؛ چونکە ئەم لـەوان کۆنترە و لە کاتی بـەراوردی شـیعرەکانی وەفـاییدا جیاوازییەکی ئەوتۆم لە نێوان ئەم و (ح) دا نەدی • لە کاتی بەراوردا پیتـی (ن) م بۆ ئەم کەشکۆڵە دانا • ئەم کەشکۆڵە لای مامۆستا**صادق بەهائەدینە** ، زۆر سوپاسی ئەکەم کە ئەم کەشکۆڵەی پیشان‌دام ، بەڵام بە داخەوە ماوەی بینینەکەم تێر و تەسـەل نەبو •

٤ـ کەشکۆڵی مەلا فەتاحی کاگردەڵێ :

ئەم کەشکۆڵە کەشکۆڵێکی گەورەی زۆر جوانە تێکڕا ــ جگە لـە چەند یادگارێك ــ بە قەڵەمی (مەلا فەتاحی کاگردەڵێ) [٩] نوسراوەتـەوە و

---

(٩) بۆ ژیانی مەلا فەتاح گەلێ پرسیارم کرد و گەڕام ، شـتێکی نوسراوم دەربارەی دەست نەکەوت . بە دەمێ لە مامۆسـتا مەلا عەبـدولکەریمی مودەڕیسم بیست کە: مەلا فەتاح خوێندەواریێ مەلایەتی هەبوە و مەلایەتی چەند دێی کردوە و بە نانی مەلایەتی ژیاوە . بەڵام لەگەڵ ئەوەشدا پیاوێکی ئازا و چاونەترساو بوە و ، ڕۆحی عەشایەریێ تێدا بوە . لە دەور و بەری ١٣٤٠ی کدا کوژراوە ، شـێوەی کوشـتنەکەیشی ئەمەیـە : پێش ماوەیەك خزمێکی مەلا فەتاح ئەکوژرێ،بە ڕێکەوت مەلا فەتاح لە شاییەکدا قاتیلی خزمەکەی ئەبینێ ، مەلا فەتاح سوارچاك ئەبێ و چەکداریش ئەبێ هەر لەو شاییەدا هەڵئەکوتێتە سەر کابرای کە خزمـەکەی کوشـتوە و ئەیکوژێتەوە . پاش ماوەیەك کەس و کاری ئەم کوژراوە شەو لە جێگادا مەلا فەتاح ئەکوژنەوە . بەم شێوەیە ژیانی ئەم زانا ئەدەبپەروەرە کۆتایی پێ دێت و کەشکۆڵە ڕەنگینەکەی بە یادگارێـکی زینـدوێ لای ئـەدیب و ئەدەبدۆستانی کورد ئەمێنێتەوە .

شیعری کۆمەڵێکی زۆر لە شاعیرانی گەورەی کوردی تێدایە • ژمارەی لاپەڕەکانی لە (٧٠٠) زیاترە • بەشی هەرەزۆری شیعری کوردییە ، شیعری فارسیۆ و عەرەبیشی تێدایە •

نوسەرەکەی زۆر ئەدەبدۆست بوە و ، گەلێ بە تەنگ کارەکەیەوە هاتوە و کەشکۆڵەکەیشی بێ ئەندازە بەلاوە بە نرخ بوە و لە چەند لای کەشکۆڵەکەیدا ، بە نوسین ، سوێند ئەخوا تا خۆی زیندو بێ نایدا بەکەس و با کەس ، بە داواکردنی ، زێڕی خۆی لە سەنگ نەدات !

ئەم کەشکۆڵە لای نەوەی شێخ مارفی نەرگسەجاڕیۆ ماوەتەوە و ئەوەیش بە گوێرەی وەصیەتی مەلا فەتاح خۆی •

بۆ لێکۆڵینەوەی دیوانی وەفایی سودم لەم کەشکۆڵە وەرگرتوە و چەند پارچە شیعری وەفایی تێدا بو بەراوردم کردن ، زیاد لەوەش پارچەیەك شیعری تێدا بو کە لە هیچ لایەکی تردا نەبو • بۆ ئەم کەشکۆڵە ،لە کاتی بەراوردا ، نیشانەی (ف)م داناوە •

بەگوێرەی وێنەی لەبەر (میکرۆفیلم) هەڵگیراوەی کە لە لای منە درێژی هەر لاپەڕەیەکی (٢٥) سانتیمەتر و پانیشی (١٥) سانتیمەترە •

تێبینی : لەو جێگایانەدا کە بە ناچاریۆ گەڕاومەتەوە بۆ چاپەکانی پێشو بە (هـ) ئیشارەم بۆ چاپی هەولێر کردوە و مەبەستم دوا چاپە کە چاپی سێهەمی گیوە •

وەفاییۆ و شیعری ئەویندارییۆ :

لە سەرانسەری دیوانی وەفاییدا ــ بڵاوکراوە و بڵاونەکراوە ــ ، جگە لە چەند مەبەستێکی شیعرییۆ ، وەك : لاواندنەوە و وەصف و پیاهەڵدانی شێخان و داوای توتن و ••• تاد ئەوە ئاشکرایە کە شیعرەکانی (وەفاییۆ) رواڵەتێکی ئەویندارییۆ و ، باسی دڵداریۆ و ، ئاواتی بەیارگەیشتن و ،

دەربڕینی دەرد و ناسۆری دوری لە دولبەر و ••• یان پێوە رەنگ ئەداتەوە، بە جۆرێك کە ئەم مەبەستە بەشی هەرەزۆری دیوانی وەفایی گرتوەتەوە • لێرەدا ئەوەندە ئەڵێم : وەفایی بەم کارە مەیدانی فراوانی شیعری لە بەردەم هەست و بیری خۆیدا تەسك کردوەتەوە و خۆی دوچاری ئەو دو کەوانـەی ئەوینە کردوە ، کە ئەگەر وەفایی ئـەوینداریکی زۆر بە پـەرۆشیش بوبێ هێشتا هەر ئەوەندەی نەئەویست کە ئەو لە گەڵی ماندو بوە • لێرەدا وەنەبێ بمەوێ رەخنە لە وەفایی بگرم و نرخی دیوانەکەی کەم بکەمەوە ؛ بەڵکـو مەبەستم دیاری کردنی خاڵێکە کە بە پێویستی ئەزانم پەنجەی بۆ رابکێشم ، ئەوەیش دوپات بونەوەی یەك مانایە لە چەند جێگەی جیاجیادا • چـونکە وەفایی نزیکەی (١٠٠) پارچە شیعری ، هەر لەبەشی کوردیدا ، لە مەیدانی ئەویندا وتوە • ئەمە لە کاتێکدا نەیشی توانیوە مانای باس نەکراو و ، هەستی تازە و شێوەی تایبەتی بدا بە هەر پارچەیەك لە شـیعرەکانی • خـۆ ئەگەر وەفایی بەم شێوە مەیدانی شیعری لە بەردەمی خۆیدا تەسك نەکردایەتـەوە. دیوانەکەی زۆر بە نرختر ئەبو • کە ئەمە ئەڵێم وەنەبێ مەبەسـتەم ئەوەبێ داوای شتێك لە وەفایی بکەم لە بارەیدا نەبوبێ وەك بڵێـم : با شـیعری نیشتمانی بوتایە ، یان باسی جۆرە شتێکی بکردایە ، کە لە سەردەمی ئـەودا نەبیستراوە و باوی نەبوە •

زیاد لە دەست نیشان کردنی ئەم خاڵە لەم باسـەدا ، وەك هیوایـەکی نەهاتوەدی و ، کارێکی لەکارترازاو ، ئەوەندە ئەڵێم : کە ئەگەر وەفایی لـە مەبەستەکانی تری شیعریدا ئەسپی بیری خۆی تاو بدایە زۆر پێشـکەوتوتر ئەبو ، وەك ئەبینین لە چەند پارچە شیعرێکدا لە ئەوینداری دورکەوتوەتەوە زۆر هەستی ناسك و ، وشەی رەنگین و ، مانای خۆش و بە تامی هێناوەتـە کایەوە کە لە ئەوینداریدا دەست ناکەون • وەك لـە پارچـەی : « ئـەی رەفیقان وەرنە یاریم •••»دا ئاشکرایە • ئەوەیشی وەك دیاردەیەکی تـری

سەرنجڕاکێش ناتوانم باسی نەکەم ئــەوەیە وەفایی بــە جۆرێك لــەگەڵ ئەویندارێ ــ یان شیعری (۱۰) ئەویندارێ ــ دا شێلراوە ناتوانێ لە باسەکانی تریشدا لێی جیابێتەوە ؛ وەك ئەبینین لە شــیعرەکانی ســواڵ و داواکردنی تۆتنیشدا ئەو مەبەستە ئاوقای شیعرەکانی ئەبێتەوە :

« ئــەو تۆتنە کە مــەیلی وەکو (دڵ) بــە ســۆتنە »

« ئەو تۆتنە کە (ڕەنگی) وەکو (عاشق) ئەصفەرە »(۱۱)

وەکو وتم ، ئەم باسە هیچ لە نرخی دیوانی وەفــایێ کەم نــاکاتەوە و ئەوەندە بۆ وەفایێ بەسە کە ئەو هەمۆ وشە جوانانەی کوردێ بەو ئــاوازە خۆشانە بۆ تۆمارکردۆین و ، کە گوێ لە دەنگی گۆرانی بێژان ئەگرین کەم وا ئەبێ شیعرەکانی وەفاییمان بە بەستە و مەقــامی دەنگخۆشــانی وەك

---

(۱۰) کە ئەڵێم : ــ یان شیعری ئەویندارێ ــ مەبەستم پارێزە لە باسێك کە لە مامۆستا مەلا عەلی سنجەریم بیستوە و ئەوا لە خــوارەوە دەقــەکەی ئەنۆسم : **: مامۆستای سنجەرێ بۆی گێڕامەوە کە لە خوالیخۆش بــۆ پیرەمێردی بیستوە کە کاتێ چوە بۆ حەج لە نێوان مەکە و مەدینەدا لــە گەڵ وەفایێ بە یەك گەیشتۆن و ماوەیەکیان وتو وێژی ئەدیبانە بە یەکەوە کردوە ، لە پاشان وەفایێ بە پیرەمێردی وتوە : من خەڵکی سابلاخ پێم ئەڵێن : هەمۆ هۆنراوەکانت هەر باسی خەت و خاڵی کیژانە ، منیــش ئەمەم پێ ناخۆشە، چونکە هەمۆ شیعرەکانم هەر لە ستایشی پێغەمبەردان. دوایی بە پیرەمێرد ئەڵێ : من ئەمە جاری سێهەمە دێم بۆ حەج ، ئــەم جارە دواییە وەصیەتم بۆ خەڵك کردوە و پێم وتۆن : ئەگەر من شیعرەکانم بۆ کیژان وتبێ ئەوا ئەمجارەیش دێمەوە ، وە ئەگەر لە ستایشدا بێ ئەوا لای پێغەمبەر ئەمێنمەوە و لەوێ ئەمرم . پیرەمێرد وتی : دوای زیارەتی مەدینە چۆین بۆ زیارەتی (اُحُد) ، وەفایێ لــەوێ تۆشی نەخۆشــێ سك‌چۆن بۆ و لەوێ کۆچی دوایی کرد و بە خاك سپێررا .**

من لێرەدا ئەم باسە تەنها وەکو ئەمانەتێك ئەنۆســم و وا ئەزانم بێ لێکۆڵینەوەیەکی زۆر ئەم باسە ناسەلمێنرێ ؛ چونکە شیعرەکانی وەفایێ ئەمەندە زۆرن و ئەمەندەیش بە زەقی لە ئەوین ئەدوێن گومان لەم بــاسە پەیــدا ئــەکەن .

(۱۱) بڕوانە دیوانی وەفایێ (دەسخەت) ل : ٦٨ .

مەظهەری خالیقی و **حەسەن زیرەك** و چەندین گورانی بێژی تر لە گوێدا ئەزرنگێنەوە[12] •

زیاد لەمانەیش دیوانی وەفایی بە سەرچاوەیەکی کوردی دائەنرێ بـۆ کاری فەرهەنگ‌نوسی و وەرگرتنی وشەی کوردی ڕەسەن لە شیعرەکانیەوە•

ئەمە لە کاتێکدا کە هیوای ئەوەیشم لە دڵ نەبڕیوە ــ وەك پێشتریش باسم کرد ــ کە ڕۆژانی داهاتو گەلێ شیعری جوان و هەستی نەبیستراو و باسی نەزانراوی ئەم شاعیرە بەرزەمان بۆ دەربخەن •

وەفایی و تەئەثور بـە شاعیرانی کورد :

ئەوە ڕونە کە وەفایی یەکەم شاعیری کورد نییە شیعری کوردی وتبێت، بەڵکو لە پێش ئەودا دەیان شـاعیر بەم زمـانە شـیرینە شیعریـان وتوە • وەفاییش یەکێکە لەو شاعیرانە و لە سەر ڕێبازی ئەوان شـیعری وتـوە ، بەڵام ئەوەندە ئەپرسین : ئایا وەفایی سودی لە هەست و بیری شاعیرانی پێش خۆی وەرگرتوە یان نا ؟ ئەگەر وایە ، بە کام لەو شـاعیرانە هۆگر بوە و ،

---

(١٢) زۆر لە شیعرەکانی وەفایی بە دەنگی دەنگ‌خۆشان تۆمار کراون و لـە ئێزگە کوردییەکاندا بڵاو ئەکرێنەوە ، گەلێکم بیر لەوە کردەوە لیستەیەك بەو پارچە شیعرانە و ئەو گۆرانی وێژانەی وتوانیان بگرم ، بەڵام نەزانینی ناوی زوربەی گۆرانی‌بێژەکان و دەسـت‌نەکەوتنی هـەمو ئەو پارچـە شیعرانە لەم باسەیان سارد کردمەوە ، لە گەڵ ئەوەشدا بۆ نمونە نـاوی چەند پارچە لەو شیعرانە ئەنوسم .

١ــ «ئەی دڵ وەرە هۆشیار ببە (هذا طریق العاشقین) » . بەڵام ئـەم (هذا طریق العاشقین)ە بوە بە : (ئاوایە ڕێگەی عاشقان) .

٢ــ « شیرین تەشی دەڕێسێ » بە دەنگی مەظهەری خالیقی .

٣ــ «هێند نەخۆشی دەردی دوریم وەختە گیان و دڵ دەرێ » دوبارە بـە دەنگی مەظهەری خالیقی .

٤ــ «لە بەر نازی چاو بازان . . .»

٥ــ «دەمێك ساقی دەمت بێنە . . . »

٦ــ «گوڵێکم بو لە دونیادا شکوفەی باغی ڕەعنایی »

لاسایی کێی کردوەتەوە ؟ ئەوەی من بۆم دەرکەوتوە وەفایی بە شیعرەکانی مامۆستای شاعیرانی کورد (نالی) هۆگر بوە و گەلێ جار ماناکانی ئەوی هێناوە و خۆی بەرگێکی تازەی لەبەرکردوون ◦ وا لێرەدا ئەوەندەی ئەم جێگە ماوە بدات ، بە پێی بۆچوونی خۆم ، نموونە ئەهێنمەوە :

١ـ نالی ئەڵێ :

« حەنایی کردوە پەنجەی بە خوێناوی دڵی زارم »
« ئەمە رەنگە شەهادەت بێ کە کوشتەی دەستی دڵدارم »(١٣)

وەفاییش ئەڵێ :

« پەنجەی لە حەنا بەستوە ـ ئایا ـ گوڵم ئەمڕۆ ؟ »
« دەستی لە دڵی کوشتەیی خۆی خستوە ئاخۆ(١٤) ؟ »

٢ـ نالی ئەڵێ :

« دڵ موشەببەك بوو لەبەر ئێشانی نیشانی موژەت
حەیفە قوربان ! ئاخر ئەم نیشانەیی شانی هەیە »(١٥)

وەفایی ئەڵێ :

« دڵی پڕ ئێشی من بۆیە وەها خوونابی گریانە
هەموو سینەم وەکوو نیشانە جێگا نێشی موژگانە »(١٦)

٣ـ کە هەندێك سەرنجی پارچەی «ئەی ساکینی ریاضی مەدینەی مونەووەرە» ل : ٤١٥ ی دیوانی نالی ئەدەین و ئەگەڕێینەوە بۆ لای پارچەی: « ئەی خۆش خەبەر نەسیمی سەحەر پەیکی عاشقان» ی ل : ٦٨ی دەسخەتەکەی وەفایی ـ لە گەڵ جیاوازی مەبەست لە نێوانیاندا : کە نالی بۆ پێغەمبەر ـ د ـ ی وتوە و ، باسی مەدینەی کردوە و ، وەفایی بۆ شێخی

---

(١٣) بڕوانە : مەلا عبدالکریمی مدرس ، دیوانی نالی ، ل : ٢٧١ .
(١٤) بڕوانە : دیوانی وەفایی (دەسخەت) ، ل : ٩٣ .
(١٥) بڕوانە : مەلاعبدالکریمی مدرس ، دیوانی نالی ، ل : ٥٧٦ .

نەهرێی وتوه و باسی نەهرێی کردوه و ، دواییش داوای تۆتنی کردوه ــ لــە هەندێ جێگەدا ــ جگە لە کێش و قافیەیش ــ زۆر لە یەك ئەچن و وەفایێ لاسایی نالێ کردوەتەوە .. ئەوا چەند شیعرێك لە هەردو پارچەکە پێش چاو ئەخەین ؛ نالێ ئەڵێ :

« طەیبــە کە یەعنی عەکســی بەقیعی هەمو عەبیر
طەیبــە کە یەعنی مایەیی ئــەو میشــکی ئەذفەرە

طەیبــە کــە یەعنی رۆژ و شــەوی طیبی عالــەمە
رۆژی کە وشکە ، شــەو تەڕە ، کافوور و عەنبەرە

لێوم لــە رۆژی رۆشنی کافوری وشکی ، وشــك
چاوم ، لە شەبنمی شــەوی وەك عەنبەری تــەڕە

طەیبە کە یــەعنی طەییب و طاهیر بە رەوحی رۆح
فەرقی ئەڵێن : گڵی لە گوڵ، ئاوی لە کەوثەرە»(١٧)

. . . . . .

وەفــایێ ئەڵێ :

« نــەهرێ کە جێگەیێکە هــەمو خاکی ســورمەیە
نەهرێ کە جەننەتی گوڵ و ، گوڵئاوی کەوثــەرە

نەهرێ غوبــاری عەطرە ، بوخاری بوخوری رۆت
خاکی تەڕی کە وشــکە هەمو میشــکی ئــەذفەرە

نــەهرێ وەهایــە بــا لــە گوڵاو و گوڵ ئاتەشــی
عەنبەر فرۆشــە ، خاکی لــە کەوثەر موخەممەرە

نــەهرێ کە خولدە نــەهری رەوان ســەلسەبیلییە
نــەهرێ کە پــاکی دار و دەوەن پــاکی عەنبــەرە

نــەهرێ کە خــاکی قیبلەمــە گولزاری گوڵبــەرە
نەهرێ کە شاری دیدەمە جێ راوی دولبەرە »(١٨)

---

(١٦) بڕوانە : دیوانی وەفایێ چاپی هەولێر و مەهاباد (خوێناوی ،.... وەکو شانە کە جێگا نێشی ...) ل : ٨٧ و ١٢٠ ، وە دەسخەتەکە ل : ١١٧ .

(١٧) بڕوانە : مەلا عبدالکریمی مدرس ، دیوانی نالێ ، ل : ٤١٥ .

(١٨) بڕوانە : دیوانی وەفایێ (دەسخەت) ، ل : ٦٨ .

لەم بارەیەوە گەلێ نموونەی تر هەیە ، بەڵام ئێمە بەم ئەندازە کۆتایی بەم باسە ئەهێنین و وێنەکانی تر ئەهێڵینەوە بۆ بیر و بلیمەتیی خوێنەری بەڕێز ، سەرنجڕاکێشان بۆ مەبەستەکە بەسە •

لێرەدا نابێ ئەوە پشت گوێ بخەین کە وەفایی تەنها بە لاسایی کردنەوەوە خەریك نەبوە بەڵکو گەلێ شاکاری جوانی هەیە و ،زۆر مانای ناسکی جوانی لە قاڵبی پڕجیناس و وردەکاریی بەدیعدا بۆ هۆندۆینەتەوە •

زیاد لەمەیش دیاردەیەك لە دیوانی شاعیرانی تردا هەیە لای وەفایی نابینرێ ، ئەو دیاردەیش ئەوەیە کە زۆر لە شاعیران هاتوون بۆ هەموو ، یان بەشی زۆری ، پیتەکانی هیجا قافیەیان دروست کردوە ، تەنانەت بۆ ئەو پیتانەیش کە لە کوردیدا یان هەر نین یان زۆر کەمن ، وەك ئەبینین نالی هاتوە بۆ پیتی (ث) و (ط)یش قافیەی دروست کردوە کە ئەم دوو پیتە لە کوردیدا نین ، کەچی وەفایی خۆی لەم گێژاوە رزگار کردوە و لە هەموو پیتەکاندا تەنها بۆ (١٦) پیت قافیەی داناوە •

پارچەی شیرین تەشی دەڕێسێ :

ئەم پارچە شیعرە ئەگەر بچێتە سەر [١٩] کە شیعری وەفاییە رۆیەك و مەبەستێکی تر بە شیعری وەفایی ئەدا کە ــ من بزانم ــ تا ئێستا باسی لێ

---

(١٩) کە ئەڵێم : ئەگەر بچێتە سەر . . . مەبەستم ئەوەیە پەنجە بۆ ئەوە رابکێشم کە گومان لەم پارچە شیعرە ئەکرێ کە شیعری وەفایی بێ ، گومانەکەش لەوەوە دێ کە کاك هۆشەنگ حەمە بۆر لە پەراوێزی لاپەڕە ٢٩٣ ی (مینای شکستە) دا ئەڵێ : «بەوەدا کە ئەم تەصحیحاتەم لە بەر بەیاضی دەسخەتی مەلا عەبدوللای گەلاڵەکردووە (وا) دەرئەکەوێ کە هی وەفایی نەبێ بەڵکو هی شوعاعی بێ . » مەبەستی ئەوەیە تەصحیحاتی پارچەی شیرین تەشی دەڕێسێی کردوە . هەروەها ئەم پارچە لە دەسخەتەکەی لای منــدا نیە .

نەکراوە • ناشزانم ئەو باس نەکردنە هۆی بۆ نەچوون یان گوێ پێ نەدانە ؟

ئەو مەبەستە وەك من بۆی چووم و روونی ئەکەمەوە شێوەیەکی ئەدەبی روهەڵماڵراو و بێپەردەیە و ، وەفاییش ئـەیەوێ لەگەڵ شـیریندا ـ تا ئەندازەیەك ـ وەکو نالی لەگەڵ (مەستوورە)دا لاسایی نالی بکاتەوە و بـە رێگەی ئەودا بڕوات • وەرە با بە یەکەوە ئـەم پێنج خشتەکییانە بەرو دوا بخوێنینەوە :

« شەوێ لـە بیرەخەودا جەمالی ویم بـە دڵ دی
دو چاوی مەسـت و کاڵم وەکو غەزالی سڵ دی »

ئەمە لێرەدا بە روونی لە خەوبینین ئەدوێ • وەك (نالی) مەستوورە لە خەودا دەبینێ •

« قوطوی لوئالییانە لە زیوی داڕژاوە
لەبالەبە لـە حیکمەت لە شەهدی هەڵکراوە
لە بەر نەزاکەتی رۆژ رواقی دادڕاوە
بە طەرزی درزی دەرزێ لە خۆوە درزی داوە »

یـان ئـەڵێ :

« شکۆفە وا هەڵسـتێ لـە زێڕ و زیو (حوبابێ)
لـە کەوثـەری بەهەشـتێ دەروونـی پڕ کرابـێ
خـڕ و لـەطیف و نـازك بلـوری خودنـومابێ
بـە جورمی نوکی دەرزێ لـە نیوی درزی دابێ »

یان لـەمانە روونتر ئـەڵێ :

«شیفای جەراحەتی دڵ تەشی نەبو، کەی رستی ؟!
شەشپەڕەکەی کاکی خۆی پڕ ئاو و پڕ بە مسـتی
هەتیوی کەللەشـەق بو بـە داوی حیلە بەسـتی
لـە تاوی هاتوچۆدا بـە لێوی خونچە گەستی »

ئەوەی من بۆی چوبم مەبەست لە(**شەشپەڕ**) ی (پڕئاو و پڕ لە مست)

(هینه‌که‌ی) شاعیره و جارێکی تریش ئه‌یکات به (هه‌تیوی **که‌لله شه‌ق !**) و مه‌به‌ست له **(خونچه گوڵ)** (شته‌که‌ی) شیرینه و (به‌ستن) و (گه‌ستن) و (هاتوچۆ)یش ئاشکران •

وه نزیك له‌م پڕ له مستـــه ئه‌ڵێ : « سه‌مـــای به ذو ذه‌نه‌ب دا (کف الخضیب)ی شیرین » له نوسخه‌ی (ن)دا ئه‌ڵێ : (کف القضیـــب) ئه‌مـــه‌ش له‌گه‌ڵ (پڕ له مست)دا پڕ به پێسته • له جێگه‌یه‌کی تردا ده‌ڵێ :

« به دڵ به دیده سۆسه‌ن به خونچه‌گوڵ یه‌ره‌ق بۆ
شه‌شپه‌ڕه‌که‌ی وه‌فایی کولوفت و تیژ و ره‌ق بۆ »

به گوێره‌ی نوسخه‌ی مه‌لا عه‌بدوڵلای گه‌لاڵه‌ش که له په‌راوێزی (ح)دا کاك هۆشه‌نگ نوســـیویه ده‌ڵێ :

« شـــه‌قایقێکی شـــه‌ق بو له هاتوچۆدا له‌ق بـــۆ »
« به عاره‌قی عوروقی که سه‌رخۆشی عه‌ره‌ق بۆ »

جارێکی تر له‌م شیعرانه‌دا له وشه‌کانی (یه‌ره‌ق) و (هاتوچۆ) و (کولوفت) و (تیژ) و (ره‌ق) و (شه‌ق) و (له‌ق) و (عاره‌ق) و (عوروق) ورد به‌ره‌وه که تێکڕا زۆر به زه‌قی مه‌به‌سته‌که به ده‌سته‌وه ئه‌ده‌ن .

که له خوێندنه‌وه‌ی ئه‌م چه‌ند پێنجخشته‌کییه هه‌ڵبژارده‌یه ئه‌بینه‌وه و تۆزێك له گه‌ڵ به‌راورد له گه‌ڵ (مه‌ستوره)ی (نالی)دا سه‌رنجی ماناکانیان ئه‌ده‌ین ئه‌وه‌مان لێ رۆن ئه‌بێته‌وه که وه‌فایی شوێن نالی که‌وتوه و لاسایی پارچه‌ی (مه‌ستوره)ی نالی کردوه‌ته‌وه ، زیاد له‌مه ئـــه‌وه‌ش رۆنه که نالی رچه‌ی ئه‌م رێگه‌ی شـــکاندوه و وه‌فایی شـــوێنی که‌وتوه ــ وه‌فایی له نالی سه‌رکه‌وتوتر نییه له باســـه‌که‌دا و ، پارچه‌که‌ی نالی هه‌ر به شـــاکاری ئه‌م مه‌به‌سته ئه‌مێنێته‌وه ، وه جگه له لاسایی‌کردنه‌وه جیاوازییه‌ك له نێوان ئه‌م دۆ پارچه‌دا هه‌یه ئه‌وه‌یه : وه‌فایی له هه‌ر جێگه‌یه‌کدا له‌و مه‌به‌سته دواوه زۆر به زه‌قی و بێ‌په‌رده ده‌ستی بۆ بردوه و ته‌قه‌ی له بنی کۆله‌که هه‌ڵساندوه و

هیچی تێدا نەهێشتوە • ئەمەش هۆی ئەوەیە وەفایی نەیتوانیوە وەکو نالی یاری بە وشە بکات و لە توێی وشەکاندا داوی دوو سێ تا بنێتەوە •

مەبەستەکانی شیعر لە لای وەفایی :

وەکو روونە دوو سێ مەبەستی سەرەکی بەشی هەرەزۆری شیعرەکانی وەفایی ئەگرنەوە و ، ئەگەر چەند مەبەستێکی تر بێتە گۆڕەوە ، بە یەك پارچە شیعر ، یان بە چەند شیعرێك لە پارچەیەك مەبەستەکە ئەبڕێتەوە ، ئەوا لێرەدا تێکڕای مەبەستەکان لای وەفایی باس ئەکەین :

١ــ شیعری دڵداری ، ئەم مەبەستە لایەکی زۆری شیعرەکانی ئەگرێتەوە •

٢ــ شین و لاواندنەوە ، لەم مەبەستەدا درێژترین پارچە شیعری بە کوردی لە لاواندنەوەی شێخ عوبەیدیللای نەهرێدا وتوە • ئەم پارچە (٦١) شیعرە و گەلێ هەستی جوان و سۆزی بە کوڵی تێدایە • هەر وەها لەم مەبەستەدا هەر بۆ شێخی ناوبراو پارچەیەکی فارسیشی نوسیوە زۆر لە شێوە و شێواز و مەعنادا لەم پارچە ئەچێ ؛ وەك یەکێکیان لەوی تر وەرگیرابێ وایە •

٣ــ وەصفی گوڵ و گوڵزار و باسی بەهار و دیمەنی جوان و گوڵبازی • لەم مەیدانەدا گەلێ مانای ناسکی هۆندۆتەوە و هەستی جوانی تۆمار کردوە •

٤ــ هەندێك دیمەنی قۆشمەبازی و گاڵتە ؛ وەك پارچەی :

« ئەی رەفیقان وەرنە یاریم زۆر زەلیلم دڵ شکاو »

پارچەی (١)ی (واو) •

٥ــ مەتەڵ ؛ وەك پارچەی (١)ی پیتی (میم)ی بەشی فارسی •

٦ــ پیاهەڵدان ، وەك پیاهەڵدانی شــێخی نەهریّ و باســی تەکیە و خانەقایان و کەرامەتیان و پیاهەڵدانی غەوثی ثانی[٢٠] •

٧ــ داواکردنی شت ، وەك داواکردنی تۆتن لە شێخی نەهریّ •

بەشکردنی شیعرەکانی دیوانی وەفایی :

ئــەگەر بمانەویّ هەندێك خوێنەر لە هەوڵ و کۆشــشمان دەربارەی کۆکردنەوەی شیعرەکانی ئەم شاعیرە ئاگادار بکەین و جیاوازییەکی نەختێك ورد بخەینە نێوان شــیعرەکانەوە و رێنومایی خوێنەر بکەین بــۆ لای ئەو هەوڵانەی لەمەوپێش لە گەڵ ئەم دیوانەدا دراون و خوێنەر بێ سەرئێشە سەرژمێرێکی ئەو پارچانە بزانێ کە تا ئێستا چاپ نەکراون ئەبێ شیعرەکان بەم شێوەی خوارەوە بەش بکەین :

١ــ بەشی فارسیّ کە (٩٢) پارچە شیعرە و تائێستە چاپ نەکراوە •

٢ــ بەشی کوردیّ ، ئەم بەشە ئەبی بەم جۆرە جیا بکرێتەوە :

أ ــ بەشی بڵاونەکراوە کە لە دەسخەتەکەی مندا هەیە و لە هیچ جێگەیەکی تر دەستم نەکەوتوە • ئەم بەشە (٣٨) پارچەیە •

بــ بەشی بڵاونەکراوە کە لە دەسخەتەکەی لای مندا نیە ، ئەم بەشە یەك پارچە شیعرە لە کەشکۆڵی مەلا فەتاحی کاگردەڵیّ وەرگیراوە •

جــ بەشی بڵاوکراوە کە لە چاپەکان و دەسخەتەکەی لای مندا

---

(٢٠) (غەوثی ثانی) سەیید طاهای باوکی شێخ عوبەیدیللایە . وەفاییّ زۆری خۆشویستوە و شیعری بۆ وتوە و پارچەیەکی تایبەتی لە بەشی کوردیّ بڵاونەکراوەدا بۆ وتوە و سەروای پارچەکە تا دوایی بەم شێوەیە : « یــا غەوثی ثانی هیممەتیّ » هەروەها (غەریقیّ) لە شیعرەکانیدا کە بۆ وەفاییّ نوسیوە باسی (غەوثی ثانی) ئەکات .

هەیە • ئەم بەشە تێکڕای دیوانــە چاپەکانە • جگە لە (٨) پارچە •

د ــ بەشی بڵاوکراوە کە لە چاپەکاندا هەیە و لە دەسخەتەکەدا نیە • ئەم بەشە (٨) پارچەیە پارچەیەکیان « چێشــتم ••• نەهات» شــیعری (کوردیؔ)یە بواردمان • «سەرابســتان ــ ئەمڕۆ » گومانم لــەم پارچە هەیە و باسم لێ کردوە • پارچەی « چەمەن یەکبارە خامۆشە ••• »م بوارد ، چونکە لای گیو تەواو نەکراوە و نازناوی شاعیری تێدانیە ، دوایی سەیدیان تەواوی کردوە ، هەروەها پارچەی : « ئەی گەلی خزم و برا» کە سەیدیان زیادی کردوە و ، « سەروی ناز و نازەنینان » کە لە چاپی (٢)ی (هـ)دا هەیە و لە (٣)دا نیــە چونکە بە شیعری وەفاییم نەزانین ، و (٤) پارچەی تر کە لە پەراوێزەوە دیاریم کردوٚن •

ژیان و بەسەرهاتی وەفایی :

لە کاتی لێکۆڵینەوەی دیوانی شاعیرانی شێوەی کلاسیکیماندا گەلێ قۆرت و کۆســپی گەورە ڕێگە بە توســەر ئــەگرن و تــەنگەنەفەس و هەناسەسواری ئەکەن و ماوەی ئەوەی نادەن بــە ڕێگای کارەکەیدا بڕۆا تا دەگاتە ئەنجــام •

ئەم کۆسپانەش کاتی وا هەیە هەر لە ناوی شاعیرەوە دەست پێ ئەکەن و بە زنجیرەی بنەماڵەی شاعیر و شوێن و نیشتمان و جێگا و کاتی لەدایکبوٚن و شێوەی ژیانی و خوێندنی و مامۆستاکانی و ••• تا ساڵی کۆچی دواییدا تێدەپەڕن • ئــەمە جگە لــە دەستگیرنەبوٚن و لەناوچوٚنی شیعرەکانی و نەزانینی مەبەست و کات و موناسەبەی وتنیان و چەندین مەبەستی تر •••

که ئەمانە چەند دەوری گرنگیان لە ڕۆنکردنەوەی ڕێـگای لێکۆڵینەوەدا هەیە و ، بە پێچەوانەشەوە نەزانینیان چەند ئەو ڕێگایە سـەخت و دژوار ئەکات و بڕیبەس لە خاوەن مەبەست ئەبڕێ و هەر لە سـەرەتاوە ماندۆی ئەکات و پەکی ئەخات •

وەفاییش یەکێکە لەو شاعیرانەی کە هەر لە هەوەڵ قۆناغەوە کۆسپی گەورە ڕێگەی نۆسەر لە عاستی لێکۆڵینەوەی شیعرەکانیدا ئەگرێ و ، وەکو باسیشمان کرد ، ئەو نۆسینانەی گیو و سەیدیان جێگەی بڕوا نین و پشتیان پێ نابەسـترێ • لێرەوە کۆسـپەکانی ڕێگەی منیـش ، کـە خەریـکی لێکۆڵینەوەی دیوانی وەفاییم ، دەست پێ ئەکەن •

تەنها ڕێگەیەك کە هەندێ تروسکەی ئەوەی لێوە بێت ڕۆشنایی بەم باسە بدات پرسیارکردنە لەوانەی بە هۆی هاوچەرخێ و نزیکی لە جێگا و شوێن و قوتابیانی وەفاییەوە هەندێك هەواڵیان لە ژیان و بەسەرهاتی بێ ئەمەش بە هۆی دۆرەدەستییەوە بۆ من نەکرا •

ئەوەی بۆم مایەوە وەك سەرچاوە شتێکی دەربارەی ژیانی لێ وەربگرم گۆڤـار و ڕۆژنامە و دەسخەتە کوردییەکان بۆن ، منیش ئەوەی دەستم پێی گەیشتبێ پشکنیومە و ، بە شوێن مەبەسـتدا گەڕاوم و پـاش هـەوڵ و تەقالایەکی زۆر هەندێ شتم بە دەست هێنا کە زۆر یەکیش ناکەون و ، لـە ئاڵۆزێ و جیاوازێ بەدەر نین و ، بە هەمۆیان ڕاستییەکی تەواو بە دەستەوە نادەن •

نـاوی وەفـایێ :

وەفایێ ناوی میرزا عەبدولڕەحیمی کوڕی مەلا غەفۆری کوڕی مەلا نەصروڵلایە •

ساڵی لە دایکبونی :

بڕوا بەوە نــاکرێ بە ئاسانی و بێ سەرئێشـــە و ماندوبونێکی زۆر بتوانرێ مێژوی لەدایکبونی زانایەك یان پیاوێکی گەورە بدۆزرێتەوە و بێ سێودو دان بە ساڵی لەدایکبونیدا بنرێ • قسەم لەوە نیە ئەو کەسەی بۆ ساڵی لەدایکبونی ئەگەڕێین بەچکە مەلایەك بێت و ــ بگرە تۆبەرەیش بێت ــ کە هەر بە لەدایك بونی ، باوکی قەڵەمە قامیشەکەی هەڵگرتبێ و پەلاماری کتێبێکی دابێ و مێژوی ژیانی لە پاڵدا تۆمار کردبێ و دوای ئەو دەســت خوێندەواران کەوتبێ ؛ چونکە ئەو زانا کاتی لەدایکبونی منداڵێك بوە وەکو هەمو منداڵەکانی تری دێ و شارەکان و لەو کاتەدا کەس نەیزانیوە پاشە ڕۆژ ئەبێ بە زانایەکی گەورە و لە جیهاندا دەنگ ئەداتەوە و ڕو و باری ناوچەیەك یان وڵاتێك بە هۆی ئەوەوە ئەگۆڕێ ، بۆیە کاتی لەدایکبونی ئەو بایەخەی پێ نادرێ و هەر وەك هەر منداڵێکی کە لەو دەمەدا لەدایك ئەبێ باســی ئەویش ئــەکرێ (٢١) •

لێرەدا مەبەستمان ساڵی لەدایکبونی وەفاییە و ، ئەو سەرچاوانەی من خوێندومنەتەوە و کەڵکم لێ وەرگرتون ساڵی ١٨٤٤ ز ی ١٢٦٠ ك ی بــۆ ساڵی لەدایکبونی وەفایێ دائەنێن • جا ، وەك لەمەولا باسی ئەکەین ، ساڵی کۆچی دوایی وەفایێ ، لــەگەڵ ئەوەشــدا لە چەند ســەرچاوە و ڕوداو وەرگیراوە و ئەو ڕوداوانە ئاز و گوێز کراون و هەڵسەنگێنراون ، هێشتا بە شێوەیەکی ڕاست و بڕواپێکراو ساڵی کۆچی دوایی دیاری نەکراوە ، لــە گەڵ ئەوەشــدا کە وەفایێ ــ کاتی کۆچی دوایی ــ زانایەکی ناســراو و شاعیرێکی پایەبەرز بوە ••• جا ئەبێ چۆن یەکســەر دان بەوەدا بنرێ کە وەفایێ لە ساڵی ١٨٤٤ دا هاتوەتە جیهانەوە ؟!

---

(٢١) بڕوانە : محمد علی القرەداغی ، الشیخ عبدالله الخرپـانی من خــلال مخطوطات مکتبتە ، گوڤاری کۆڕی زانیاری کورد ٢/٢ .

ژیانی وەفایی :

بە گوێرەی دەرەتانی خۆم و تا مەچەکیشم چەرخابێ ــ وەك باسمان کرد ــ لەم لاو لەو لاوە هەوڵم داوە و بە ناو گۆڤار و رۆژنامە کوردییەکاندا گەڕاوم بۆ ئەوەی شتێکی راست و دروست لە سەر ژیان و بەسەرهاتی وەفایی بنوسم بەڵام جگە لە هەندێ نوسراوی پرژ و بڵاو کە لە کون و قوژبنی گۆڤار و رۆژنامەکاندا دۆزیومنەتەوە هیچی کەم دەست نەکەوتوە • وا لێرەدا دەقی ئەو نوسراوانە پێش‌چاوی خوێنەری بەڕێز ئەخەم :

لە ژمارە (١٣٠٣)ی رۆژنامەی (ژین) دا لە ژێر ناونیشانی (شیعر و شاعیرەکانمان ــ وەفایی)دا ئەم وتارە بڵاوکراوەتەوە :

« سەرداری شاعیران وە بولبولی خۆشخوانی باخچەی وڵاتی موکریان (وەفایی) ناوی حاجی میرزا عەبدولڕەحیم ، کوڕی مەلا غەفورە ، ١٨٤٤ م لە شاری سابلاخ ــ مەهاباد هاتوەتە دونیاوە ، وە هەر لەوێشدا خوێندنی بە پایان گەیاندوە • پیری نەهرێ ــ بەهەشتی شێخ عوبەیدیللا عاشق و شەیدای شیعرەکانی بوە • (وەفایی) بانگ‌کردوەتە لای خۆی ئەویش چوە لەوێ بوە بە هاوڕاز و نوسەری تایبەتی شێخ •

وەفایی دوو جاران دیدەنی ماڵی خوای کردوە ، جاری سێیەم هاتوەتە سولەیمانی لە تەك شێخ سەعیدی حەفید و سەید ئەحمەدی خانەقا و حاجی توفیق بەگ ــ پیرەمێردا ئەمجارەیش بۆ ماڵی خوا بەڕێ‌کەوتوە ، ساڵی ١٣٢٠ هـ ١٩٠٢ م لە چۆڵی شامدا کۆچی دوایی کردوە ، هاوڕێکانی لەو دەشتە دیمە ناشتویانە • شیعری وەفایی لە کێشدا هەر یەکەی ئاهەنگێکی تایبەتی هەیە • دیوانی شیعری ساڵی ١٩٥١ م لە لایەن (مامۆستا گیوی موکریانی)یەوە چاپ کراوە •

ئەمە نمونەیەکی شیعری وەفاییە :

« لەو رۆژەوە دوور بوەتەوە سایەت لە سەری من »

بە بێ سەرچاوە دیاری کردن و ، باسی ناوی نوسەر •

★ ★ ★

ماموستا نەجمەددین مەلا لە لاپەڕە (٢٢٣)ی بەرگی یەکەمی (مینای شکستە)دا دەربارەی وەفایی نوسیویە :

« وەفایی ناوی مەلا عەبدولڕەحیمە ، خەڵکی وڵاتی موکریانە ، لە شاری سابڵاخدا هاتوەتە دونیا ، تەحصیلی عیلمی لە شاری سابڵاغدا کردوە ، هەتا ئیجازەی عیلمی وەرگرتوە . لە ساڵانی ١٣١٨ ی هیجری هاتوەتە سلێمانی لە تەك خاوەندی رۆژنامەی (ژین) حاجی توفیق بەگ و ، شێخ مصطەفا کوڕی شێخ عەبدولصەمەدی قاضی و ، سەید ئەحمەدی خانەقادا چوە بۆ حەج ، پاش ئەوەی کە حەجیان کردوە لە گەڕانەوەدا لە رێگای عەرەبستان وەفایی ـ مەلا عەبدولڕەحیم عومری خوای کردوە . (حاجی توفیق بەگ) ئەفەرموێ : بە دەستی خۆم لە لمی چۆڵی عەرەبستاندا ناشتومە . وەفایی شیعرەکانی زۆر دڵگیر و بێ قۆرت و گرێیە . ئەم ئەشعارانەی کە لە ئائیدا نوسراوە لە بەر دەسنوسی موتەقاعید (محەممەد عەلی کوردی) وەرم گرتوە » (٢٢) .

هەروەها ماموستا نەجمەددین مەلا لە لاپەڕە (١٣٢٠)ی (سۆزی نیشتمان)دا دەربارەی وەفایی نوسیویە :

« ناوی مەلا عەبدولڕەحیمە و ، خەڵکی ساوجبلاق = سابلاخە ، یەکێکە لە عالمە گەورەکانی وڵاتی کوردستان ، لە پایەی شیعر و ئەدەبدا بێ هەمتا بوە . وەفایی ژیانی خۆی زۆرتر لە وڵاتی سلێمانیدا بەسەر بردوە و ، لە گەڵ عالمە گەورەکانی سلێمانی رای‌بواردوە . ساڵی ١٣٢٠ی هیجری چوە بۆ حیجاز بۆ ئەدای فەریضەی حەج لە رێگا وەفاتی کردوە . خاوەندی رۆژنامەی (ژین) شاعیری بە ناوبانگ حاجی توفیق بەگ ـ پیرەمێرد هاوڕێی بوە . پیرەمێرد ئەڵێ بە دەستی خۆم لە لمی عەرەبستاندا وەفاییم ناشتوە . شیعری وەفایی بێ قۆرت و گرێیە و شیرین و ئاوداره ، داخی گرانم دیوانی ئەشعاری چاپ نەکراوە . وا هەڵبژاردەی دیوانی وەفایی لێرەدا ئەنوسین تا خوێندەواران زەوقی لێ وەرگرن » .

وە کاك محەمەد رەسوڵ هاوار لە (پیرەمێردی نەمر)دا دەڵێ :

---

(٢٢) زۆرم هەوڵ دا ئەم دەسخەتەی محەمەد عەلی کوردی دەست بخەم بەڵام ئەنجام بێ سەر و سۆراخ گەڕامەوە .

« له سالّی ۱۸۹۸دا له گەلّ شێخ سەعیدی حەفیدا (باوکی شێخ مەحموودی قارەمان) چوە بۆ تورکیا ، بۆ سالّی دوایی شێخ سەعید و توفیق پێکەوە چوون بو مەککە بۆ حەج ، لە گەڕانەوەیا بۆ تورکیا سەید ئەحمەدی خانەقا و ، وەفایی شاعیریشیان لە گەلا ئەبێ ، وەفایی لە ڕێگا کۆچی دوایی کردوە ... » (۲۳) .

★ ★ ★

بەلّێنم بە خوێنەری بەڕێز دا دەربارەی ژیانی وەفایی چیم لە گۆڤار و ڕۆژنامەکاندا دەست کەوتبێ دەقەکەی پێش‌چاوی بخەم بۆیە ئەبێ باسێك لەو وتارە بکەم کە کاك یوسف ئەحمەد دەرگەلّەیی لە ژمارە (۱)ی گۆڤاری (بەیان)دا[۲٤] دەربارەی وەفایی نوسیویە : بە داخەوە کاك یوسف خۆی بە وتارەکەیەوە ماندو نەکردوە و، بە شوێن شتی تازەدا نەگەڕاوە و، تەنانەت ئەو شتانەیش کە کۆن لە سەر وەفایی نوسراون ئەو باسی لێ نەکردون ؛ بۆیە ئەلّێین : وتارەکەی گواستنەوە و دوبارە کردنەوەی چەند دێڕێکە لەوەی مامۆستا گیو لە چاپەکانیدا دەربارەی وەفایی نوسیویە و ، شتێکی تیانیە سەرنج رابکێشێ و سودێك بە باسی ژیان و بەسەرهاتی وەفایی بگەیەنێ ، لە بەر ئەوە منیش — بێ پاش‌گەز بونەوە لە بڕیارەکەم — بە پێویستم نەزانی دەقی وتارەکەی بنوسمەوە .

مامۆستا عەلائەدین سەجادی لە **(مێژوی ئەدەبی کوردی)** دا دەلّێ :
« میرزا ڕەحیمی وەفایی ۱۸۳۸ — ۱۸۹۹ » .

واتە : سالّی ۱۸۳۸ ی ز لە دایك بوە و ، سالّی ۱۸۹۹ ی ز لە جیهان دەرچوە[۲٥] .

زیاد لەم ئەندازە شتێکی ترم دەست‌نەکەوت شێوە و باری ژیان و

---

(۲۳) بڕوانە : محەمەد ڕەسوڵ هاوار ، پیرەمێردی نەمر . ل: ۱۳ .
(۲٤) بڕوانە : گۆڤاری بەیان ژمارە یەك ، تشرینی دوەم ، سالّی ۱۹٦۹ .
(۲٥) بڕوانە : عەلائەدین سجادی ، مێژوی ئەدەبی کوردی ، چاپخانەی مەعاریف ، بەغدا ، ۱۳۷۱ هـ — ۱۹٥۲ م ل : ٥٤۳ .

ئیش و کاری وەفاییم بۆ ڕوون بکاتەوە • وەکو سەرچاوەیەکی کە بە گوێرەی ئەوەی بۆ من ڕوون بوبێتەوە بە ناو دیوانەکەیدا گەڕاوم و ، هەرچی بۆنی ئەوەی لێ بێت ڕۆشنایی بە باری ژیانی بدات لێی وردبومەتەوە ، وا هەندێك لەو شیعرانە پێشچاوی خوێنەری بەڕێز ئەخەم ؛ لە هەندێ شیعردا ئەتوانین ئەوە ڕوون بکەینەوە کە وەفایی بە مەلایەتی ژیاوە و ژیانەکەشی ژیانێکی خۆش نەبوە و زۆریش پێی ڕازی نەبوە ، بەڵکو نارازێتی خۆی لە سەرفیترە و زەکات و نانی مەلایەتی دەربڕیوە و ، ئەو جۆرە ژیانەی بەلاوە پەسەند نەبوە ، لێرەدا ئەم شیعرانە بخوێنەرەوە تا ئەم مەبەستەت لێ ڕوون ببێتەوە :

« هەزار صەوم و صەلات بێ ،
چاوت لە دوای زەکات بێ
خودات نیە ، حەیات بێ !
قەط وا نیە تۆبە کار
تف لە ڕەنگ و ڕەوانت ،
دەگەڵ فیعل و ژیانت ،
چی تێدا نیە دوکانت ،
چت بکڕێ خڕیدار » • • •

یان بمانەوێ شێوەی نەدارایی و دەستکورتی وەفایی بزانین ئەم پارچە شیعرەی خوارەوە ــ هەرچەند ڕواڵەتی گاڵتە و قۆشمەبازییە ــ ئاوێنەیەکی ڕاستی باسەکەمانە و لە سەر زمانی وەفایی خۆی بۆمان دەر ئەخا : کە وەفایی زۆر نەدارا و بێ سامان و دەرامەت بوە و زۆریش فیکر و خەیاڵی لای پارە بوە و ، پارە بە میوانی نەبێ گیرفانی نەدیوە و ، ڕەنگە کێچ لە گیرفانیدا بۆ پوڵێك سەوزەڵێ و خانمی وتبێ ، ئەمەیش چەند شیعرێك لەو پارچەیە :

« ئەی ڕەفیقان وەرنە یاریم ،
زۆر زەلیلم دڵ شکاو
جان و دڵ مەحرۆقی نارم ،
ئاخ لە بۆ تێرێك دراو !
ئاخ لە بۆ تێرێك دراوان !
نوری دڵ ، بینایی چاوان ،

مەرهەمـــی دڵکـــونکراوان ،
مۆمیـــای پشتـــی شـــکاو
زێـــڕ و زیـــو فیکر و خەیـاڵمە ،
دایـك و بـاب و مـام و خـاڵمە
دولبـەری صـەد مـاه و سـاڵمە ،
لازم و مـــەلزوم کـــراو
زێـــڕ و زیـو بــابی هەتیـــوان ،
غەوث و قـــوطبی هیـچ نەدیوان
ئــاخ کە لــە منیش بۆتە میوان ،
دیـن و دڵ بۆی دانـراو !)) ...

مامۆستایان زەبیحیٖ و هێمن دەڵێن :

وەفایی لە سابلاغ قوتابخانەی هەبوە و دەرسی بە منداڵان وتوە و ، ئەمە یەکێك بوە لە رێـگای گوزەران و ژیـانی ، زەکات و سـەرفترەی وەرنەگرتوە و زۆر لە سواڵکردن بێزار بوە و خێزانیـشی ئەوەندە نەبوە موحتاج بێ . رەنگە ئەم شیعرەی لە هەجوی مەلا سواڵکەرەکاندا وتبێ .

رۆیەکی تری ژیان و بەسەرهاتی وەفایی :

موناسەبەی وتنی شیعر و کاتی و جێگای دەورێـکی بـاڵایان لـە رونکردنەوەی مەبەست لە شیعری شاعیردا هەیە و بە هۆیانەوە ئەتوانرێ لە رێبازی شاعیر لە شیعروتندا و خوٚ و رەوشـت و رەفتـاری لە گەڵ دەور و بەری خۆیدا و ، بیر و رای دەربارەی گەلێ شت و ، دامەزراویٖ لەسەر یەك رێباز ، یان ئاڵ و گۆڕ و جۆری ئەو ئاڵ و گۆڕانە لە ناو دێڕەکانی شیعری شاعیردا بە لێکۆڵینەوە بزانرێ ؛ نەزانینی موناسەبە و کات و شوێن رێگەی لێکۆڵینەوەی ئەو بارانە ئاڵۆز ئەکا . لە گەڵ ئەمانەشدا بە هـۆی چەنـد شیعرێکەوە ــ هەرچەند موناسەبەشیان نەزانین ــ پاش هەڵسەنـگاندن و ئەمبەرەوبەر ئەتوانم بڵێم : وەفایی گۆڕانا بـە سـەر رێبـاز و شـێوەی شیعریدا هاتوە و وەك زۆر گەنج لە سەرەتای ژیانیدا سەوداسەر و پەرێشانی

کۆڕی رابواردن بوە و ، ئاواتی بەیارگەیشتن کاتێکی زۆری لە ژیانی بردوە و ، بەشێکی فراوانی شیعرەکانی گرتوەتەوە و ، لەو پێناوەدا گەلێ شتی گەورە و قورسی بەلاوە ئاسان بوە و ، زۆر شتی بۆ بەولاوە ناوە • تا کاتێك ــ کە نازانم لە چ تەمەنێکدا و کەی بوە ــ بە هەر شێوەیەك ئەو کولو کۆیەی دامردوەتەوە و سەرگەرمێ تەمەنی لاویەتێ لە کەللەی دەرچوە و کەوتوەتە بیری گەڕانەوە بۆ لای خودا و تۆبەکردن لە کردەوەکانی رابوردوی • با لێرەدا پێکەوە هەندێك لەو شیعرانە بخوێنینەوە کە بۆنی تەمەنی لاوێ و کاتی سەرگەرمییان لێ دێت :

بەس بێ جیلوەی زولف و خاڵان عاشقی روخساری خۆت
ئاڵ و واڵای خولدی ناوێ طالیبی دیداری خۆت
نامەوێ عەیشی جیهان ، حاشا لە فیردەوسی بەرین !
تۆی مورادی دین و دونیام ، نار خۆت ، ئەنواری خۆت

پارچەی (٧) پیتی (تێ) بلاونەکراوە •

عوشرەتی هەردوو جیهان دێنێ (وەفایێ) ! فرصەتە :
گۆشەیی گوڵزار و ، جامی بادە و ، روخساری یار

پارچەی (٢) پیتی (رێ) بلاونەکراوە •

ساقێ ! چاوت بنوێنە ، زوهد و تەقوام بستێنە !
قوربانی جامێك مەی بێ هەموو صەوم و صەلاتم
موطریب ! هاوی رۆحانێ ، لێدە تاری سوبحانێ
شاباشی سۆزەی نەی بێ هەموو جومعەو جەماعەتم !

پارچەی (٨) پیتی (میم) بلاونەکراوە •

ئەمن چی و زوهدی صۆفییانە ؟! من و گۆشێکی مەیخانە
بە قوربانی نیگاهێکت هەم و صەوم و صەلاتی من

پارچەی (٤) پیتی (نون) ، بلاونەکراوە •

خاڵی گۆشەی چاوەکەی فەرموی : (وەفایێ) پێت بڵێم :
تا نەبوومە خادیمی مەیخانە کارم چا نەبوو !

پەنجا

دوای ئەم چەند نمونە با پێکەوە ئاوڕێکیش بە لای ئەم شیعرانەی خوارەوەدا بدەینەوە :

وەفایی ! ئیدی بەسە عیشق و هەوای مەدرەسە
بینوسە ئەم هیندوسە ، بێتە خەط و خاڵی یار
بچۆ بە لای دڵڕوبای ، بە سەر بە یادی بەقای ،
هەتا ئەتۆ بێ وەفای بەخۆت مەکە ئیعتیبار !
هەزار صەوم و صەلات بێ ، چاوت لەدوی زەکات بێ ،
خودات نیە ، حەیات بێ ! قەط وا نیە تۆبە کار
تف لە رەنگ و رەوانت ، دەگەڵ فیعل و ژیانت ،
چی تێدا نیە دوکانت ، چت بکڕێ خڕیدار .

پارچەی (١)ی پیتی (رێ) بڵاونەکراوە .

دەبێ ئەوە لەبیر نەکرێت (وەفایی) ماوەیەکی باش موریدی شێخی نەهری بوە ، بەڵام ئەمەیش بە شێوەیەکی رون باس نەکراوە و ، سەرچاوەی باشی ئەم مەبەستەمان بە دەستەوە نیە ، جگەلەوەی خۆی لە پارچەی (٦)ی پیتی (دال)ی بەشی فارسیدا باسی ئەوە دەکات کە ١٤ ساڵ موریدی ئەو بنەماڵەیە ــ بنەماڵەی نەهری ــ بوە .

وەفایی و ناو و شۆرەتی لە سەردەمی خۆیدا :

هەرچەند لە سەردەمی ژیانی وەفایی خۆیدا و ــ دوای سەردەمی خۆیشی ــ بەسەرهات و ژیانی بە رێك و پێکی نەنوسراوەتەوە تا لە عاستی ئەو نوسراوانەدا بتوانین پلە و شۆرەتی وەفایی باس بکەین ... ئەتوانین لەبەر رۆشنایی پارچە شیعرێکدا کە دۆستێکی بۆی نوسیوە [لەوەش ئەچێ ئەو دۆستەی نازناوی (غەریقی)[٢٦] بێت] ئەوە بڵێین کە وەفایی هەر لە سەردەمی ژیانی خۆیدا ناو و شۆرەتێکی باشی پەیداکردوە و شیعرەکانی

---

(٢٦) مامۆستا نەجمەدین مەلا لە لاپەڕە ٨٥٠ی (سۆزی نیشتمان)دا باسی (غەریقی)یەك ئەکات لەبەر ئەوەی لە گەڵ ئەم نازناوەدا یەك ئەکەوێ وا
=

دەستاو دەست و دەماو دەم بلاوبۆنەتەوە و ، خوێندەوارانی ئەو سەردەمە پەسەندیان کردوۆن و ، شایەتیٚ چاکییان بۆ داون • ئەم پارچە شیعرە هەر لە ناو دیوانە دەسخەتەکەدا و لە رزی شیعرەکانی وەفاییدا نوسراوەتەوە • بەلام ئێمە وا لە بەر ئەم مەبەستەی ئێرە و لە بەر ئەوەیش کە شیعری وەفایی نیە ئەیگوێزینەوە ئێرە و پێش‌چاوی خوێنەری بەڕێزی ئەخەین تا خۆی حەکەمی ئەم مەبەستە بێت :

بەهای ئەبیات و ئەشعارت (وەفایی) مولکی ئێرانە
نیثاری مەصرەعێکی [لایەق بیٚ کەی!] دۆصەد جانە ؟
عیراق و پارسی وا گرتەوە خۆ لەشکری نەظمت
ئەوا دەڕوا لە بۆ تەسخیری مولکی هیند و تۆرانە
ئیلاهی با دڵی خوڕڕەم دەگەڵ زومرەی رەفیقانت
بەخێر و شادی رەجعەت کەی کە ئێران بیٚ تۆ وێرانە
مورادت (کعبة الله) یە مەرامت حەضرەتە لێکن :
حەقیقەت مەطلەبە ، ئەصلی ویصالی وەصلی جانانە
خودا هەمڕاهی تۆ بیٚ ، دەستگیرت (غەوثی ثانی) بیٚ،
طەریقێکی خەطەرناکە کە : رەهزەن نەفس و شەیطانە
ئەمن خاکی سەگی غەوثم فەرامۆشم مەکە قوربان !
لە هیجرت ئاوری بەربۆتیٚ دەروۆنم ، وەك نەیستانە
هەزاران موژدە بیٚ ، ئەی بولبولی شەیدا ، (بحمدالله)
لە نەسلی ئالی (طه) ، (غەوثی ثانی) ، شاهی شێخانە
لە سایەی غەوثی ثانی دامەنم پڕ دوڕڕی شەهوارە
بەهای هەر دانەیێکی ، بیٚ شکە ، تەختی سولەیمانە
ئەگەر ئەحواڵی کەلبی خۆت دەپرسیٚ، شاهی شەمزینیٚ
هەمیشە : چاو بە خوێنە ، دڵبریندار و ، پەرێشانە

=

نوسراوەکەی بۆ خوێندەواران دێنمە ئێرە . بەلام هیچ بەلگەی ئەوەیشم بە دەستەوە نیە کە لە گەڵ غەریقیٚ لای وەفاییدا یەك بن :

« غەریقیٚ ناوی فەقیٚ محەممەد بوە خەڵکی گوندی (وەڵدانە)ی ئەودیو چیای گۆیژەیە ، عەسکەریٚ تورکی کردوە ، بوە بە چاوەش ، لە پاشا بوە بە (ضابط) ، لە گەڵ شاعیر (خاکیٚ)دا شەڕە شیعری کردوە بە فارسیٚ ، ساڵی ١٩٢٥ بە رەحمەت چۆ ... » .

دەگەڵ ئەم بەندەیە حاجی (وەفایێ) بۆچی بێ لوطفی ؟
ئەگەر چی بێ خەطایە خۆ سەگی دەرگاهی شاهانە !

لە لوطفی خۆت دەپرسی گەر لە حاڵی بەندەیی کەمتر
غەریقە هێندە گریاوە (غەریقێ) بەحـری عوممـانە !

کۆچی دوایی وەفایێ :

بۆ دۆزینەوەی ساڵی کۆچی دوایی وەفایێ ئەبێ بەراوردێك لە نێوان ئەو نوسینانەدا بکەین ، کە لە سەر وەفایێ نوسراون و دەقەکانیانمان پێشکەش کردن • بە گوێرەی نوسینەکەی (ژین) وەفایێ ساڵی ١٣٢٠ی ك ی ١٩٠٢ی زی لە جیهاندەرچوە و ، بە گوێرەی نوسینەکەی مامۆستا نەجمەددین مەلا دوای ساڵی ١٣١٨ ك ی ١٩٠٠ز ی لە جیهان دەرچوە • وە بـە گوێـرەی نوسراوەکەی کاك محەمەد رەسوڵ هاواریش ساڵی ١٨٩٩ز ی لـە جیهـان دەرچوە و سەرچاوەی ئەم باسانەیش ــ جگە لە نـوسراوەکەی ژین کە بێ سەرچاوەی دیاری کراوە ــ مامۆستا پیرەمێردە کە لە گەڵ وەفاییدا بـوە کاتێ لە جیهان دەرچوە و ئەم سێ باسە لە یەکەوە نزیـکن ، بـەڵام تێکڕا لەوەوە دورن کە لە چاپەکانی گیو و سەیدیاندا ئەڵێن : وەفایێ لە سـاڵی ١٩١٤زیدا لە جیهان دەرچوە •

ئەبێ ئەوە لەبیر نەکەین کە روداوی کۆچی دوایی شـێخی نەهرێ کە ساڵی ١٩٠٠زی بوە هەندێك گومان ئەخاتە نوسراوەکانی (مینای شکستە) و (پیرەمێردی نەمر) ؛ چونکە وەفـایێ دوای کۆچی دوایی شـێخی نـەهرێ شینێکی بۆ شێخ نوسیوە و شێخی لاواندوەتەوە • خـۆ بەم حیسـابانە کە هەردوکیان لە یەك ساڵدا لە جیهان دەرچون باسەکە بێ گومان نابێ ، مەگەر شێخ پێش وەفایێ لە جیهان دەرچوبێ و وەفـاییش شـینەکەی بۆ کردبێ و دوابەدوای ئەو مردبێ • بەم پێیە رەنگە شینی شێخی نـەهرێ دوا پارچـە ــ یان لە پارچە دواییەکانی ــ شیعری وەفایێ بێ •

ئەبێ دۆبارە ئەوە لەبیر ئەکەین کە خەوبینین و کاغەزنوسین و جـۆرە باس و موناسەبەیەك لە گەڵ پارچەی شینی شێخی نەهرێدا هەیە ــ جـگە لەوەیش کە وەفایێ لە بەشی فارسییەکەشدا شینی شێخی بە فارسێ کردوە و، وەك کوردییەکەی وایە ــ ئەوە دیاری ئەکەن وەفایێ ئەو پارچە شیعرەی لە سابلاغ‌وتبێ • واتە ئەگەر بیر لە نارەحەتێ سەفەری ئەو کاتــە و نــەبونی کەرەستەی گورجی هاتوچۆ بکەینەوە ئەبێ وەفایێ ئەو ساڵە نەچوبێ بـۆ حەج و هیچ نەبێ ساڵێ دوای ئەوە مردبێ • واتە ئەبێ نوسینەکەی (ژین) کە ئەڵێ : ساڵی ١٣٢٠ ك ی ١٩٠٢ زی وەفایێ لە جیهـان دەرچـوە زیـاتر لە راستییەوە نزیـك بێ •

وەفایێ لە کوێ مردوە ؟

بە گوێرەی هەمو نوسراوەکان گومان لەوەدا نیە کە وەفایێ لە رێگەی حەج مردوە بەڵام لە چ جێگەیەکی ئەو رێگە دور و درێژەدا مردوە ؟ ئەمەیان جێگەی باس و گومانە ؛ بە گوێرەی نوسراوەکەی ژین و چاپەکان وەفایێ لە دەشتی شام لە جیهان دەرچوە • وە بە گوێرەی قسـەکەی مامۆسـتای سنجەرێ ــ کە لە پەراوێزدا نوسیم ــ لە ئوحود لە جیهـان دەرچوە • وە قسەکانی پیرەمێرد تەنها لم و چۆلی عەرەبستان دیاری ئەکەن •

بەشی فـارسێ :

لە سەرەتاوە و تا کاتێکیش هەمو بەشی کوردێ ئەم دیوانەم ئـامادە کردبو لە بەر ئەم هۆیانەی خوارەوە هیچ خۆم بە بەشی فارسییەوە خەریك نەکردبو و بڕیاری ئامادەکردنیشیم نەدابو :

١ــ خۆم فارسێ باش نازانم و شارەزاییەکی ئەوتۆم لە ئەدەبی فارسیدا نیە کە پشتی پێ ببەستەم و خۆم لە قەرەی کاری وا بدەم •

٢ــ بەشی فارسییەکەی زۆر لە بەشی کوردییەکەی پەرپوت و تەزبو و ویران ترە •

٣ــ هیچ کەشکۆڵ و سەرچاوەیەکی ترم دەست نەکەوت یارمەتیم بۆ راستکردنەوەی ئەم بەشە بدات •

٤ــ بە رای هەندێ لە فارسیزانان و ئەدەبدۆستان پلـەی شـیعرە فارسییەکانی زۆر بەرز نین و ناگەنە پلەی شیعرە کوردییەکانی •

بەلام هەر چەند سەیری بەشی فارسییەکەم ئەکرد ، بیرم لەوە ئەکردەوە کە بلاوکردنەوەی دیوانەکەی بێ ئەم بەشە کەمێ و نـاتەواوێ پێوە دیـار ئەبێ، بۆیە جارێکی تر سێ و دوی دلی خۆم کرد و پیشانی چەند مامۆستایەکم دا ••• رای زۆریان ئەوە بو هەرچۆن هەیـە نابێ ئەم بەشـە پشـت گوێ بخرێ و رێگەی لەناوچونی بدرێ ؛ چونکە ئەم شیعرە فارسییانە بەشـێکی ترن لە ئەدەبی وەفایێ و ئاوێنەی رونکردنەوەی بارێکی تری هونەری ئەو شاعیرەن و ئەم هەلە لەکیس بچێ لەوانەیە ئەو بەشە لەناو بچێ •

بۆیە منیش لەبەر ئەم رایە و پشت بە یارمەتیێ ئەو مامۆستایانە و چەنـد دۆستێك قۆلم لێ هەلمالی و هاتمە سەر نوسینەوە و ئامـادە کردنی ئـەم بەشەیش •

بەلام ئەو داخەم ناچێ کە بە ئەوپەڕی هەوڵ و کۆششی خۆم و ئـەو مامۆستایانەیش هێشتا نەمانتوانی بگەینە راستکردنەوەی هەمو شیعرەکان و گەلێ جێگەی بە بۆشی مایەوە [٢٧] •

سەبارەت بە ساخکردنەوەی شیعرەکان بە گوێرەی توانا هەولم داوە

---

(٢٧) مامۆسـتـایان زەبیحێ و ، عەبدوللا حەسـەنزادە و ، صـەلاحەدین سەنگاویێ ، بۆ سـاخکردنەوەی ئەم بەشە زۆریان یارمـەتی دام . خوا وێنەیان زۆر کات ! .

بۆ ئەوەی بە راستی بیاننوسمەوە ، ئەگەر شیعرەکەم تەواو بۆ راست بوبێتەوە ئەوا بە تەواوی نوسیومەتەوە ، ئەگەر جێگەیەکی لەبەر تەڕبون و کوژاوەیی بۆم نەخوێندرابێتەوە ئەوا ئەو بەشەم بە بۆشی هێشتوەتەوە و ، نوختەم لە جێگەی داناوە • وە ئەگەر وشەیەك لە لایەن نوسەرەوە بە هەڵە نوسرابێ لە پەراوێزەوە دەس‌نیشانی ئەکەم ، مەگەر هەڵەکە زۆر بچوك و دیاری بێ وەك نوختە و شتی وا ، ئەوەم بە پێویست نەزانی باسی لێ بکەم رێگەی چاككردنیم بە خۆم دا •

پێڕستێکی پارچە شیعرەکانی دیوانی وەفایی

بەو جۆرەی لە دەسخەتەکەدا نوسراونەتەوە :

١ـ بەشی فارسی :

نیوە شیعری یەکەمی هەر پارچەیەك	لاپەڕە
١ ــ این تطاول بین که از دست شب یلدا کشم [٢٨]	١
٢ ــ نمیدانم چرا ای دیده چندین خون فشان هستی ؟	٢ ، ٣ ، ٤
٣ ــ دوش اندر میکده چون وجه زیبا زدند	٤ ، ٥ ، ٦ ، ٧
٤ ــ ندانم با وفاداران جفاکاری چرا کردی ؟	٧ ، ٨
٥ ــ کرم خواندی ، ستم راندی ، وفا گفتی ، جفا کردی	٨ ، ٩
٦ ــ ای روی تو ابروی تو وان دو لب شیرین	٩
٧ ــ السلام ای باغ رویت جنةالمأوای من	٩
٨ ــ هم چو شاهین بهوس بال پرم بگشادم	١١
٩ ــ در هر دو جهان گر اثر عشق نبودی [٢٩]	١١
١٠ــ زد صفیری مرغ جان بالای عرش	١٢ ، ١٣
١١ــ جان نثار قبله ابروی عشق	١٣ ، ١٤
١٢ــ کای نسیم منزل جانان من	١٤ ، ١٥ ، ١٦

(٢٨) ئەم پارچە شیعرە پارچەی یەکەمی بەشی فارسییە و سەرەتاکەی ناتەواوە .

(٢٩) لەم جێگەدا پەڕەیەك ــ یان زیاتر ــ ی بەشی فارسی کەوتوە .

نیوه شیعری یەکەمی هەر پارچەیەك	لاپەڕە
١٣ـ شانه کن زلف سیاهش با ادب	١٦ ، ١٧
١٤ـ نی غلط گفتم که خورشید هداست	١٨ ، ١٩ ، ٢٠
١٥ـ فدای جان پاکت این غلام دربدر کرده	٢٠ ، ٢١
١٦ـ ای بمصر سودایت صد عزیز قربانی	٢١
١٧ـ عبیدالله رئیس مرشدان توهم ••• لها (٣٠)	٢١ ، ٢٢
١٨ـ دلبر دارم که در عالم نظیرش کمتراست	٢٣
١٩ـ ای ترك خطا ماه ختن سرو خودآرا	٢٢ ، ٢٣
٢٠ـ بخیال تو بهر جای که من می‌نگرم	٢٣ ، ٢٤
٢١ـ گر من سوخته بر شاهد خوبان برسم	٢٤ ، ٢٥
٢٢ـ براه دوست کسی سر نهد سبك باراست	٢٥
٢٣ـ بی تو ای دوست ندانم که چگویم ، چونم ؟	٢٥ ، ٢٦
٢٤ـ کشیده طره سراز اختیار عارض قامت	٢٦ ، ٢٧
٢٥ـ خطا گفتم که زلفت مشك چین‌است	٢٧
٢٦ـ نگار نسیم دل و جانم حبیبم	٢٨
٢٧ـ گفتم به بت ساده : که ای ترك خجندی	٢٨
٢٨ـ یار ارمنی مذهب ، شوخ عیسوی ملت	٢٨
٢٩ـ بت من طره چو بر برگ سمن برشکنند	٢٨ ، ٢٩
٣٠ـ آن شکرخنده بوصل دهنم شاد نکرد	٢٩ ، ٣٠
٣١ـ بکوی یار هردم از فراق یار مینالم	٣٠
٣٢ـ بفریادم رس ایجان عزیزان لعل شرینت	٣٠ ، ٣١
٣٣ـ دریغ عهد گل و عاشقی و روز جوانی	٣١
٣٤ـ ای راحت دل قوت روان لعل لبانت	٣١ ، ٣٢
٣٥ـ مرا تحیر از آن زلف و روی نرگس مست‌است	٣٢

نیوه شیعری یەکەمی هەر پارچەیەك	لاپەڕە
٥٩ــ خوش همی غلطو برویش طرهٔ پرپیچ و تاب	٤٥ ، ٤٦
٦٠ــ ای بیادات عاشقان‌را هر نفس	٤٦
٦١ــ بر دل و بر دیده گفتم هر کجا خواهی بیا	٤٦ ، ٤٧
٦٢ــ شانه زد بر روی خود خون طره و لاله‌را	٤٧
٦٣ــ ز دست خود مده ای دیده یاد زلف مشکین‌را	٤٧ ، ٤٨
٦٤ــ زلف مشکین بین که بر عارض پر پریشان کرده‌است	٤٨
٦٥ــ شب‌است این زلف یا روز جدایی ؟	٤٨ ، ٤٩
٦٦ــ خوشا روزی ز دنیا در بدر بم	٥٠
٦٧ــ جز سر زلف تو دل که راه ندارد	٥٠ ، ٥١
٦٨ــ گر کاینات نامه شود صد هزار بار	٥١
٦٩ــ ای خم زلف سیاه تو جنابش مستطاب	٥١ ، ٥٢
٧٠ــ طره از باد وزان لرزان بروی دلبر مااست	٥٢
٧١ــ ای رخ و زلفت شب تاریك روز روشن‌است	٥٢
٧٢ــ ای فتنهٔ عالم به نگاه این چه جمال است	٥٣
٧٣ــ ای بت چین ای بلای جان خط و خالت	٥٣
٧٤ــ ای انکه خطت سبز و لبت آب حیات‌است	٥٣ ، ٥٤
٧٥ــ آن روز کز آن طره برخ بست شکن‌را	٥٤
٧٦ــ بشکست چو زلف سیه مشکفشان‌را	٥٥
٧٧ــ بتم بر طلعت خود شانه زد زلف چلیپارا	٥٥ ، ٥٦
٧٨ــ حلقه زد چون دردی زلفا رخ جانان‌را	٥٦
٧٩ــ دلی دیوانهٔ دارم دمی بیغم نخواهد شد	٥٦ ، ٥٧
٨٠ــ مستانه چو از میکده بیرون آید	٥٧
٨١ــ دو هفت سال ریاضات خاك شمذینان	٥٧ ، ٥٨

٢ـ بەشی کوردیێ :

لاپەڕە	نیوە شیعری یەکەمی هەر پارچەیەك
٧٥ ، ٧٦	٩ ـــ گۆلێکم بۆ لە دونیادا شکۆفەی باغی رەعنایی
٧٦	١٠ ـــ ئەی صەبا تێك مەدە تۆ پەرچەم و کاکۆڵی گوڵە
٧٦	١١ ـــ بە ماچێ جان دەبەخشی ئەی مەسیحای عەصرە بیستومە
٧٧	١٢ ـــ تا خەندەی گوڵ کاشیفی ئەسراری نیهانە
٧٧ ، ٧٨	١٣ ـــ ئەی دڵ وەرە هۆشیار ببە هذا طریق العاشقین
٧٨ ، ٧٩	١٤ ـــ فەرمۆیە کە من پادشاهی حوسنی دڵئارام
٧٩ ، ٨٠	١٥ ـــ کاکۆڵی بە دەم باوە کە بادا بە بەدەندا
٨٠ ، ٨١	١٦ ـــ گوڵەندام ئەی طەنافی گەردەنم زولفی پەرێشانت
٨١	١٧ ـــ نیگارا دولبەرا نامیهرەبان یاری جەفاکارم
٨٠ ، ٨٢	١٨ ـــ غەمزەدەی زولفم بە غەمزەی چاوی حەیرانم دەکا
٨٢	١٩ ـــ بە یادی زولفتە ئارامی رۆح و راحەتی جانی
٨٢ ، ٨٣	٢٠ ـــ شەهیدی خەنجەرت ئەو رۆژە عومری جاویدانی بۆ
٨٣	٢١ ـــ هەر کە دی جەننەت بە رودا زولفی پڕتابی شکا
٨٣ ، ٨٤	٢٢ ـــ حەریفان ئەلئەمان کوشتومی یارم ، چاوی بیماری
٨٤	٢٣ ـــ گەردشی چاوت قەراری عاشقی میسکین دەبا
٨٥	٢٤ ـــ لەو شارە خەدەنگی صەنەمێکم لە جگەر دا
٨٥ ، ٨٦	٢٥ ـــ لە سەر رۆت کاذیبەی زولفت وەلابە
٨٦	٢٦ ـــ حەلقەی سەری زولفت لە دۆلا چەتری عوزارن
٨٦ ، ٨٧	٢٧ ـــ لە داغی زولفی یار و عاریضی وەك لالە سۆتاوم
٨٧	٢٨ ـــ قەد گوڵ و رۆ گوڵ و دەمانی گوڵە
٨٧ ، ٨٨	٢٩ ـــ ئەی لە سایەی سەری زولفت بە نیگاو و خەطط و رۆ
٨٨	٣٠ ـــ تابی سەری کولمت بۆ کەوا زولفی بە با دا
٨٨	٣١ ـــ سەرگەشتە و شێواوە وەکو سایە لە دۆتە

پێڕستێکی پارچە شیعرە بڵاونەکراوەکانی دیوانی وەفایێ

١٦ــ بۆ هەوایی زولف و دڵ چاکم لە ڕوی جانانە بۆ
١٧ــ ئەی لە سایەی سەری زولفت بە نیگاو و خەطط و ڕۆ
١٨ــ ئەی جەننەتی عەیشی ئەبەدم ڕێگوزەری تۆ
١٩ــ پەنجەی لە حەنا بەستوە ــ ئایا ــ گوڵم ئەمڕۆ ؟
٢٠ــ بە لێوی تۆ بە چاوی تۆ کەوا هەر مەست و سەرمەستە
٢١ــ سەرگەشتە و شێواوە وەکو سایە لە دوتە
٢٢ــ ئەرێ ئەی زولفەکەت سەر تا قەدەم هەر حەلقە و بەندە
٢٣ــ تۆ سەری زولفی بڵاوت زولفی خاوت با مەدە
٢٤ــ دولبەرا تۆبی و سەری زولفت بە عاریض وا وەرە
٢٥ــ ئەی خۆش‌خەبەر نەسیمی سەحەر پەیکی عاشقان
٢٦ــ قەد گوڵ و ڕۆ گوڵ و دەمانی گوڵە
٢٧ــ ڕۆژی طەرەب و کەیف و دەمی جۆنی کوتانە
٢٨ــ چین چین و تا تا [سەری !] زولفی حەریری بکەوە
٢٩ــ چاوەڕێی موژدەی نەسیمم تا لە گوڵشەن دێتەوە
٣٠ــ ئەرێ حەبیبی ڕەوانم طەبیبی دەردی جودایی
٣١ــ تا نێرگسی تۆ نازی هەبێ غەمزە نومابێ
٣٢ــ شەرحی دەردی ئارەزۆمەندێ لە کەس تەئثیری نابێ
٣٣ــ زەدەی ڕۆتم ، بە چاوی تۆ ، شیفام بێ لێوەکەت نایێ
٣٤ــ ئەمان موطریب بێ ساقێ وا بێ
٣٥ــ سۆتام بە نازی فیرقەتێ ساقێ کەرەم کە شەربەتێ
٣٦ــ کە شانەی دا لە زولفی تار و ماری
٣٧ــ ئەی غەزالانی خەطا ، ئاهوی چین کەبکی دەرێ
٣٨ــ یارم کە قەدی بەرزی صەد نەخلی شەجەر دێنێ
٣٩ــ ئەگەر چی بادی نەورۆزێ نەویدی وەصڵی گوڵ دێنێ

محەمەد عەلی قەرەداغی

بسم الله الرحمن الرحيم

پیتی ئەلف

(١)

گەردشی چاوت قەراری عاشقی میسکین دەبا
ساحیری چاوبەستە ، ئارێ ، دڵ دەکێشێ دین دەبا ؟
قیبلەکەم بەو زاری هەر وەك غونچە بۆیە پێکەنی
دا بڵێن خەندەی لە گوڵ دێ ئابڕۆی پەروین دەبا
من کوتم : گرتی حەبەش کەعبەی جەمالت ! ئەو دەڵێ :
کاروانی میشکە بۆ شارێ گوڵ و نەسرین دەبا
گەر ببینێ طاقی پەیوەستی برۆت فەرهادی چین
ڕۆحی شیرینی بە قوربانێ بە صەد ناڵین دەبا
پێچ و تاوی زولفی خاو و ، ڕەمز و غەمزەی سیحری چاو
ئەو لە لایێ ڕۆح دەکێشێ ئەم لە لایێ دین دەبا
نەشتەری چاوی حەبیبم دێ بە سینەمدا دەچێ
مەرهەمی نازی طەبیبم بۆ دڵی خوێنین دەبا
من وەها مەستی گوڵەندامم کە نازانم ئەبەد :
هۆشی من دوگمەی تەڵا ، یا ساعیدی سیمین دەبا ؟ (١)

---

(١)

(١) ئەم شیعرە لە (خ)دا نیە ، لە (هـ) وەرگیراوە .

تا (وەفایی) لەو دەرە بێت و بچێ مەنعی مەکە
سورمەیی خاکی دەرت بۆ چاوی پڕ ئەسرین دەبا

(٢)

سەری کوڵمت لەنێو زولفی سیادا
ئیشارێکە لە نوری شەوچرادا
سوجودی بردە ئەبرۆت رۆژ لەسەر رو
شەوی دینی کەتۆ زولف[١] وەلادا
ئەمن چاوم لە رۆژ وا پڕ لە خوێن بو
کە ئاوێنەی جەمالی خۆی جەلادا
شەو و رۆژ هەر لەفیکری زاری[٢] تۆدام
بە هیچێ عومری شیرینم بەبادا
ئەرێ روحم بە لێوی پڕ لە خەندەت
ئەرێ هۆشم بە چاوی سورمەسادا [٣]
لە بەر طاقی برۆت بمرم چنابێ
کە من شابم لە بن باڵی هومادا[٤]
مورادی روحمە بۆیە (وەفایی) !
بە دڵ ماچێ لە غونچەی لێوی نادا

---

(٢)

(١) (زوڵف) دەبێ وەکو (زوڵفت) بخوێنرێتەوە .

(٢) (زاری) دەگونجێ مەبەست لە (زار) دەم بێ ، دەشگونجێ (فیکر و زاری) بێ ، واتە : لە بیرکردنەوە و شیوەن و زاری تۆدام .

(٣) سورمەسا : بە کل رێژراو .

(٤) هوما : پەلەوەرێکی ئەفسانەیی‌یە دەڵێن سێبەر بەسەر هەرکەسەوە بکا دەبێ بە پادشا .

(٣)

تابی سەری کوڵمت بۆ کەوا زولفی بە بادا
یا ڕۆژی ویصالت شەوی هیجرانی وەلادا ؟
خاڵی دەمتە یا مەگەسی حوققەیی[1] شەککەر
یاخۆ حەبەشیزادە لەنێو ئابی بەقادا ؟
خوێنین جگەرن طالیبی ئەو زارە دو عالەم
ئەو جەوهەرە بۆ هیچە بە دوو عالەمی نادا
هەر تارە کەوا مەسکەنی بارێ دڵ و ڕوحە
صەد ڕوحی بە بادا کە بەداو پەرچەمی بادا
بازاڕی شکا وەك دڵی زارم گوڵ و نافە
تاتا سەری زولفی کە بەسەر عاریضیدا دا
[ئەو زارە کەوا هەر بە تەبەسسوم هەیە خاڵێ]
[پیرێکە دەڵێ گا لە بەقا گا لە فەنادا]
حیرەتزەدەیی[2] نێرگس[3] و ئەبرۆتە (وەفایێ)
کافر نیە وا مەست و لە میحرابی دوعادا

---

(٣)

(١) مەگەسی حوققە : مەگەس: مێش. حوققە : قوتوی بچوکی جەواهیرات و شتی بەنرخ ، نازانم مەبەستی وەفایێ لە تێکڕای (مەگەسی حوققە) چیە ! دەگونجێ خاڵێك بەلای لێوی خۆشەویستەکەیەوە بوبێ ، ئەو خاڵەی شوبهاندبێ بە مێش و ، دەمی خۆشەویستەکەی بە قوتوی جەواهیرات و ددانەکانی بە شەکر .

(٢) حیرەت زەدە : سەر لێ شێواو .

(٣) نێرگس : لێرەدا مەبەستی چاوە .

(٤)

(بیا ای جان من ساقی فدای ساغرت بادا) [١]
ئەمان سۆتام ئەمان جامێ لە نۆبەی دەورە بەملادا
(هوا خود نافه میریزد صبا مشك ختن بیزد) [٢]
مەگەر دیسا بە دەم بادا حەبیبم پەرچەمی بادا
(گدا و بزم شاهان ، ما و وصل دوستان ، هیهات !) [٣]
لەبەر وەی ئارەقی کولمی لەباتی مەی بە مەی نادا
(پریشان کرد چون بر چهره دو زلف عنبرین گفتی :) [٤]
بەهارێك سونبولی تاتار بە بارێك یاسەمەندادا
(عرق بر گردن ، خط بر عذار ، خنده در لعلش) [٥]
دەڵێی شەکەر لەمەڕ عەنبەر لە گەڵ ئارەق لە مینادا
(بچشم اشکبارم عکس روی و موی جانان بین) [٦]
شەو و ڕۆژ ڕۆژ و شەو هەردۆ لە نێو عەقدی ثریادا
(بهاری بوسهء ناکرده جان باشد بچشم اما) [٧]
دەمت وا بێنە ــ چاوم ــ قەد بوە گەوهەر لە دەریادا ؟!

---

(٤)

(١) وەرە ئەی ساقێ گیانی من فیدای پیاڵەکەت بێ .
(٢) هەوا نافە دەڕژێنێ ، صەبا شتێك دێنێ موشکی خۆتەن دەبێزێنێ .
(٣) گەدا و بەزمی پاشایەتێ ؟ ئێمە و گەیشتن بە دۆستان ؟ زۆر دۆرە !
(٤) کاتێ زوڵفی عەنبەرینی بە سەر ڕۆدا بڵاوکردەوە وتی : .
(٥) عەرەق لە گەردەن و خەط لە زوڵف و خەندە لە لێودا .
(٦) بە چاوی فرمێسکاویم عەکسی ڕۆ و مۆی گیانان و (دولبەران) ببینە .
(٧) نرخی ماچی نەکەردە گیانە بەچاوی ئێمە .

ئەم نیوە شیعرە لە (خ)دا بەو شێوەیە کە نۆسیمان ، بەڵام لە (ھ)دا (بهای) و (چشم‌ما)یە و ئەمەش لە ڕاستیەوە نزیکترە ؛ بۆیە وایش مانامان لێكدایەوە .

(فغان و گریهء دل از غم روی تو در زلفت)[8]
دەڵێی بۆ گوڵ دەناڵێ شەو لە نێو بولبول لە صەحرادا
(« وفایی » ! تا منم گریان و سوزان در پی یارم)[9]
تەمەننام هەر لە یارە گەر بە ئاو و ئاورمدادا

(٥)

هەر چی لە سەر تۆ گەڕا شا بۆ بە دەولەتی ڕۆت
زولفی شکستە بۆیێ دەستی لە دامەنت دا
صەد ڕۆح ئەگەر فیدا کەم ناگەم (١) بە خەت و خاڵت
من نائومێد و مەحرۆم هیندۆ لە گوڵشەنتدا
زولفت لەپێ کەت(٢) و خەط هات بە تەمای قەتلی دڵ
ئاخر بە دەستخەطی خۆت گرتت بە کوشتنت دا
ئەی نەوبەهاری خۆبێ ڕوحمێ بە حاڵی بولبول
نەوەك سەرمای هەناسەی لە گوڵ و یاسەمەنت دا
ئەی خەط بە زولفی دولبەر تۆ بویە فیتنەیی دڵ
دڵ بێ غەم و خەیاڵ بۆ هاتی بە گرتنت دا

---

(٨) شیوەن و گریانی دڵ لە غەمی ڕۆی تۆ لە زوڵفتا ...
(٩) (وەفایی) تامنم و من هەم گریان و سۆتانم هەر بۆ یارە ...

(٥)

(١) (ناگەم) بە (ناکمە = ناگەمە) نۆسراوە ، بەڵام دیارە هەڵەیە و کێشەکەیش لەنگ دەبێ ؛ بۆیە دەبێ یان (ناگەمە خەت و..)یان (ناگەم بە خەت و..) ، وەك دەشگونجێ (ناگەمە بەختی خاڵت) بێ ؛ چونکە ڕێنۆسی دەسنۆسەکە بەم جۆرەیە : «ناکمە بخت خالت» .
(٢) (کەت) لە دەسنۆسەکەدا (کەوت) نۆسراوە ، بەڵام بەم جۆرە سەنگی شیعرەکە تێك دەچێ ، لە بەر ئەوە و لە بەر هاوسەنگێ لە گەڵ (خەت) و لەبەر ئەوەش هەندێ جار (کەت) بە کار دەهێنێ لامان وا بۆ ڕاستەکەی (کەت)ە . ئەم نیوە شیعرە تێکڕا لەنگێ تریشی تێدایە .

وا تێ مەگە عەزیزم کوشتمت[٣] و نائومێد بوم
دەستم ئەگەر نەگەییێ خوێنم لە گەردەنت دا
بە قسەم بکە (وەفایێ) بمرە هەتاکو ماوی
وەصلی بەقا بە ئایات ئەوا لە مردنتدا

(٦)

لەو شارە خەدەنگی صەنەمێکم لە جگەردا
شۆخێکە غەمی ئایینە داری بە قەمەردا [١]
خەملیوە وەکو گوڵ بەسەر و بەرگی بەهاری
خۆی گوڵ دەمی گوڵ (چەبکەن)ی[٢] گوڵناری لەبەردا
بۆ ذەوقی تەکەللوم[٣] کە دەمی هاتە تەبەسسوم[٤]
خەندەی لەدەمی غونچە و طەعنەی لە شەکەردا
شەڕیانە لەسەر موڵکی دڵم غەمزە و و نازی
بۆیێکی بە جوت دێن وەکو نەشتەر لە جگەردا [٥]
گەنجینە طەلیسمی هەیە بەو چاوە لەسەر هیچ
وەجهی چیە ئاشوفتەیە زولفی[٦] لەکەمەردا ؟

---

(٣) (کوشتمت) لە دەسنوسەکەدا (کوشمت) نوسرابو ، بە هەڵەم زانی .

(٦)

(١) غەمی ... (ح) غەم ئاوێنەی داری لە قەمەردا .

(٢) چەبکەن (ح) چکەن . چەبکەن راســتە و چەبکەن : جـۆرە پۆشاکێکە ئافرەت لەبەریان کردووە و لە لای چەپەوە داکەنراوە .

(٣) تەکەللوم : قسەکردن .

(٤) تەبەسسوم : زەردەخەنە .

(٥) بۆیێکی (ح) بۆیێکە .

(٦) زولفی (ح) زولفت .

تیرت کە قەراری جگەرم بۆ وە دڵم کەوت
تا رۆژی حەشر داغی خەدەنگت لە جگەردا[٧]
ناڵێکە هەمە وەقفە لە شەوقی سەری کوڵمت
عومرێکە هەمۆ صەرفە لە ناڵینی سەحەردا
هەر لەحظە (وەفایی) وەکو بولبول کە دەناڵێ
کەس مەنعی نەکا عەشقی (گوڵەندام)ی[٨] لەسەردا

(٧)

مەششاطە[١] کە شانەی لەسەری زولفی صەنەم دا
ئاشفتەگی‌یی[٢] حاڵی (وەفایی) لە قەڵەم دا
قوربان وەرە سەیرێکی دڵ و عالەمی دڵ کە
هەر زەوقە بەدڵ ، شەوقە لەسەر ، ئاهە لە دەمدا
ئاوێنەیی دڵ وا لە جەلادا[٣] بە تەجەللی[٤]
دێوانەیی رۆت کەی لە هەوای شەوکەتی جەمدا ؟!
بۆ خاطری خەندێکی بە رەنگی گوڵ و باران
عاشق ئەوەتا هەر کوڵی گریانی لە دەمدا

---

(٧) ئەم پارچە لە (ح) و (ن)دا ناتەواوە و شەش شیعرە ، جیاوازی (ح) و (ن) وەك یەك وایـە .

(٨) گوڵەندام : خۆشەویستی وەفایی بوە و ، ئافرەتێکی جوان و ناسراو بوە و، وەفایی لە گەڵی شیعردا ناوی دەبا .

(٧)

(١) مەششـاطە : ئەو کەسـەی سـەر شانە دەکات .

(٢) ئاشفتەگی : پەرێشانی و پەرێشـان حاڵی .

(٣) جەلا : رۆناکی و جوانی .

(٤) تەجەللی : بەرزی و شـەرەف .

خەندەی گوڵی زارت کە نەبۆ باعیثی مەستیم [٥]
بۆچی دڵی من دەستی لە گوڵزاری ئیرەم دا ؟
ئاخر سەگی خاکی دەری تۆ بۆم بە جودایێ
مروەت نەبو تیغت لە سەری صەیدی حەرەمدا
رۆحم بە نیثاری[٦] قەدەمت ! بۆچی دەڕەنجێ ؟
رۆحم کە بەمن بایە ، وەکو دڵ ، چییە ؟ دەمدا !
وا عاشقی زار و کەمەری تۆیە (وەفایێ)
لەو نێوە وجوودێکە لە بەینی دو عەدەمدا

(٨)

کاکۆڵی بەدەم باوە کە بادا بە بەدەندا[١]
بازاڕی شکا نافە بەسەر چین و خوتەندا
تورکانە گوڵم پەرچەمی کەوتۆتە عوزاری [٢]
وەك سونبولی[٣] ئاشفتە لەبەر بەرگی سەمەندا [٤]
تا هەوری بەهاری نە بزۆت غونچە نە پشکوت
بۆیە دەگرێ خەندە بە سەر گریەیی مندا

---

(٥) مەستیم : لە (خ) دا بە هەڵە (مستم) واتە : بێ نوختەی (ی) نوسراوە ، بەڵام هەڵەیــە .

(٦) نیثار : رژاندن و پەخش‌کردنەوە . مەبەست شتێکە ؛ وەك نوقڵ و شەکر و خورمــا لە کاتی هــاتنی دۆســت و خۆشــەویســتدا هــەڵدەدرێت و دەبەخشرێتەوە .

(٨)

(١) بەدەندا : بە هەڵە لە (خ) دا (بەندەندا) نوسراوە .

(٢) عوزاری : عوزار ، کە بە شێوە نوسینی کۆن ئاوا (غــداری) بنوسرێت ، هەڵدەگرێ (عوزاری) بێ و هەڵیش دەگرێ (غەدداری) بێت .

(٣) سونبول : جۆرە گیایەکی بۆن خۆشە .

(٤) سەمەن : گوڵێکی جوانی بۆن خۆشە .

گۆیا وەکو من بەو قەدە سەودایییە زولفت
سەرگەشتەیە وا تا بەری پێت چین بە شەکەندا
[من کوشتە ئەتۆ بەو دەمە شیرینە مەسیحم]
[من تەشنە[٥] ئەتۆ ئابی حەیاتت لە ذەقەندا[٦]]
هێشتا دڵەکەم سەرخۆشە نایێتەوە سەرخۆ
ساقیێ بە کەرەم دوێنێ کە جامێکی بە مندا[٧]
ماچێکی دەمت خوێنی شەهیدی سەری زولفە
سائەو دەمە وابێنە کە من خۆم لە رەسەندا[٨]
زولف و روخ و لەب ، عاریض و خەط ، ذایقە بەخشن
وەك زوهرە لەشەو ، مەی لە قەدەح ، گوڵ لە چەمەندا
کەی بەستەیی زەڕڕێکە دوصەد بەرقی لوئالێ ؟
ئەو خەندە مەگەر موعجیزە وادێ بە دەهەندا
بۆ رۆژی نیثاری قەدەمت ئەشکی (وەفایێ)
مرواریيە پەروەردە لە نێو کانی یەمەندا

(٩)

لێوەکەی ئاڵت دەڵێن : عاشق لە سوتان بەردەدا
زەڕڕەیەك نورە بەڵێ ئاگر لە ئینسان بەردەدا
من لە سیڕڕی حیکمەتی چاوت عەجەب ماوم ، عەجەب !
ئەو نەخۆشە خوێنی قەلبی من بە موژگان بەردەدا

---

(٥) تەشنە : تینو .
(٦) ذەقەن : چەناکە .
(٧) لە (جامێکی بەمندا) و (گریەیی مندا) دا ئەگەر پەیڕەوی تەواوی سەرەوای هەمو شیعرەکان بکرێ دەبێ لە هەردو جێگەکەدا (مەندا) بخوێنرێتەوە .
(٨) رەسەن : پەت و گوریس .

ئەژدەهای زولفت طەلیسمێکە لە سیحری بابلێ
میهری ئاگر شوعلە دەگرێ ، ماهی تابان بەردەدا
هیندویی خاڵت وەنێو باغی جەماڵت کەوتوە
باغەبان خانەخەرابێ ! بۆچ گوڵستان بەردەدا ؟
لێوی یاقوت[1] ئەگەر قوتی رەوانی عاشقە
پێم بڵێ : وەجهی چیە ئاگر لە ئینسان بەردەدا ؟
زاری تۆ گوڵزارە خۆ ، بۆچ ئابی حەیوانی هەیە ؟
سەروی تۆ ئازادە ، بۆچ نارنج و رومان بەردەدا ؟
لێوی ئاڵت چاوی کاڵت بونە فیتنەی دین و دڵ
حەقیەتی ــ باللە ــ (وەفایێ) دەست لە ئیمان بەردەدا !

(١٠)

(ما رأيت الليل ان من لحظة صار الغدا)
(في الذوايب وجهك ام في الدجى شمس بدا ؟)[1]
قەط نەهاتە دەست و جارێ نەبوە ئارامی دڵم
تا قیامەت داغی زولفانت لە جەرگی ئێمەدا
بمکوژی ، صەد جار دەرم کەی ، رۆی من و خاکی دەرت
(كيف يحرم سائل من بابك حاز الندى ؟)[2]

---

(٩)

(١) (یاقوت) دەبێ وەکو یاقوتت بخوێنرێتەوە .

(١٠)

(١) (لە کاتێکەوە رۆژ بوەتەوە شەوم نەدیوە . رۆی تۆبە لەنێو زوڵفتدا ، یان رۆژە لە تاریکی شەودا دەرکەوتوە ؟) .

(٢) (کەسێك لە دەرگای تۆ بەخششی دەسکەوێ چۆن بێبەش دەبێ ؟) .

ئاگری عیشقت لە رۆحم بەر بوە سەرتا قەدەم
وەك نەیستان هەر دەسۆتێم مات و خامۆش بێ صەدا
دڵ بە مەحضی روئیەتی زولفت بە رۆدا کەوت و مرد
مردم و نەمزانی : نە گەنج خستی نە ماری پێوەدا ؟
چەند بە ناز دێوو دەچێ سەرخۆش و شۆخ و شەنگ و مەست
ئەی گوڵی نازدار ، ئیلاهی ، بای خەزانت لێ نەدا !
باغ دەبێ هەر گوڵ فرۆش بێ یار کە دێتە پێکەنین
با دەبێ عەنبەر بە بادا ئەو کە زولفان بادەدا
دین و دڵ صەبر و قەرارم چۆتە رێگای یەك نەظەر
تۆ بڵێی ئەو شۆخە وا سەر مەستە قەط بێتە [٣] رەدا ؟
بۆچ برۆم لێ تێکدەتێی رۆت وەردەگێڕی ، چاوەکەم ؟
کابە کەچ بۆ ؟ قیبلە گۆڕا ؟ ماچێکم لەو لێوەدا !
دەست و دامان زولفەکەت کەوتۆتە بەرپێت و دەڵێ :
تۆ غەنی من بێ نەوا ، تۆ پادشاه و من گەدا
خەندە بەم شیرینییە ، دەم بەم نمۆنەی حیکمەتە
قەط (وەفایێ) نەبوە وا خۆش بێ : خەبەر بێ موبتەدا ! [٤]

– ١١ –

بە خۆڕایێ نیە سۆتاوی رۆتە عاشقی شەیدا
لە رۆتی دیوە جیلوەی ئاتەشی (سینا) لە سینەیدا

---

(٣) رەدا : بەڵێن دان ، رازیبۆن .
(٤) نالی لەم مەعنایەدا دەڵێ :

« وەصفی روخساری لە فیکری بەنیئادەم بەدەرە »
« ئیبتیدای مەدحی دەمی وەك خەبەری بێ ئەثەرە »

بڕوانە : مەلا عبدالکریمی مدرس ، دیوانی نالی ، ل : ٤١١ .

کوتم : عەقدی (ثریا) ماهی من تەنگی شەکەرنەی بۆ
کەچی بۆ راستی ئیعجازی خۆی یارم لە خەندەیدا

عەصای فەتحی موسا کول بۆ بە موعجیزە شکافی کرد [١]
کە فیرعەونی خەطی هات و ئیحاطەی طۆری کولمەی دا

درۆت فەرمۆی[٢] حەزم بێ نایەڵم ، گەر راست دەڵێی سادەی !
فەڕەنگی قەومی دەججال ــ ئەی مەسیحا ــ دەوری کەعبەیدا

لە سینەمدا چ شیرین دڵ دەناڵێنێ بە مەحزوونی
وەرن لەو شێوە گوێ بگرن بە شین و شیوەنی بەیدا [٣]

مەکەن مەنعی (وەفایێ) چونکە سەر گەردانی جانانە
لەسەر دینێ کە شێخی خانەقا بردی کە تۆبەیدا

- ١٢ -

هەر کە دی جەنەت بە رۆدا[١] زولفی پڕتابی شکا
تاری[٢] سونبول ، حورمەتی گوڵ ، بەرگی سیرابی[٣] شکا

ماهی شەوئارام بە خەندە هات نیقابی کردەوە
ئاسمان نەظمی (ثریا)[٤] شەوقی مەهتابی[٥] شکا

---

(١١)

(١) شکافیکرد : لەتی کرد .
(٢) (فەرمۆی) : (فەرمۆ) راسترە .
(٣) (بەیدا) وکو (بیدا) نوسراوە .

(١٢)

(١) بە رۆدا (ن) بە رۆیــدا .
(٢) تــاری (ن) نــازی .
(٣) ســیراب : تێراو ، تێرئاو .
(٤) ثریا : کۆمەڵە ئەستێرەیەکە . (کۆ) .

[کارگاەخاکی بە سەر وەستا بەڕۆ و سینە بروت !][6]
نرخی قاقوم[7] ، قەدری خەز[8] ، بازاڕی سنجابی[9] شکا
دەوری طوری کوڵمی‌دا[10] فیرعەونی خەط چارەی نەهات
ئەی دریغا صەد کەڕەت مۆسا بەبێ تابی شکا !
طاقی[11] پەیوەستی برۆت وا بۆ بە قیبلەی خاص و عام
کەعبە گەر بۆ خۆی بزانێ پشتی میحرابی شکا
کەس نیە لەو نیکتە حاڵیم کا (وەفایێ) ! دولبەرم
خۆی دەمی هێنا ، ئەمن گەستم[12] ، دڵی بابی شکا !

- ١٣ -

غەمزەدەی زولفم بە غەمزەی چاوی حەیرانم دەکا
بەستەیی داوم فەڕەنگی تیرەبارانم دەکا
[عاشقی زارم لەسەر هیچ ئەو نیگارە دەمکوژێ
طیفلی نادانم لەسەر ماچێ لە گریانم دەکا]
[داعیەی ئاوێنە دینی کوفرە نەك روحمێکی بێ
حەقیەتی بەو چاوە کاڵانە کە تاڵانم دەکا]

---

(٥) مەهتاب : مانگەشەو .
(٦) کارگاه . . . (ن) (کارگاه خاك سروستان بردوه سینەء تراب) ئەم نیوە شیعرەم لە هەردوو نوسخەکەدا بۆ راست نەکرایەوە ، بۆیە لێرەدا وێنەی (ن)م بە رێنوسەکەی خۆی نوسی .
(٧) قاقوم : پێستێکی سپی و گەرمە لەبەر دەکرێ .
(٨) خەز : حەریر .
(٩) سنجاب : سمۆرە .
(١٠) کوڵم (ن) (گلم) دیارە هەڵەیە .
(١١) طاقی (ن) تاقی .
(١٢) گەستم (ن) گەزتم .

[یاری من هەر گیز لە قەتلی عاشقی پەروا نیە
چونکە رۆمەت شەمعە بۆیە حەز بە سۆتانم دەکا]
ئاو لە چاوانم لەبەر زولف و عوزارت دێتە خوار
دۆکەڵی ئەو مەجمەرە هەر دەم لە گریانم دەکا
[من دەڵێم : یاقوت و رێحان خەططی کامیان خۆشترە ؟]
[ئەو بە عەییارێ ئیشارەی لەعلی خەندانم دەکا]
قامەتی تۆ نەخلی طورە طەلعەتی تۆ توری طور
دەم بەدەم وەجهی جیلوەت [مەست !] و حەیرانم دەکا [1]
[فیکری زولفت عیللەتە ، وەصفی دەمت ناکەم بەدڵ
نیکتەگۆیی پیشەمە سەودا پەرێشانم دەکا]
[رۆ لە ئەبرۆی تۆم دەکا چاوت بە موژگانی کەچی :
قیبلە نیشانم دەدا ، کافر موسوڵمانم دەکا !]
پێم دەڵێ : بگری (وەفایێ) گەر ئەسیری لێومی
یەعنی مرواریم دەوێ ، چی نرخی مەرجانم دەکا ؟!

- ١٤ -

نەسیمی بادی نەورۆزێ شەمیمی عەبهەری هێنا
بەریدی عاشقان دیسا[1] پەیامی دولبەری هێنا

---

(١٣)

(١) ئەم نیوەشیعرە مامۆستا هێمن پێی وابو هەڵەی نوسەرە و بەم شێوەی خوارەوەبێ باشترە :

« دەم بەدەم (وا) وەجهی جیلوەت (مەست) و حەیرانم دەکا »

(١٤)

(١) دیسا (ح) دیسان (عەبهەر) : بە نەرگس و یاسەمین دەوترێ .

نەوید ئەی عاشقانی دڵنیگار یار[٢] هاتە سەر خەندە
صەدایی بولبولان دیسا درەختی گوڵبەری هێنا
مەگەر ڕوی کەوتە[٣] زولف و ڕوی حەبیبم بادی نەورۆزێ
حەیاتێکی بە دونیا داوە بۆی[٤] گوڵعەنبەری هێنا
بە فەتحی دڵ دەڵێی یار زولف و سینە و ڕوی وەدەرناوە
لە نەسرین و گوڵ و سونبول بەهار هات لەشکەری[٥] هێنا
دەڵێی چاوی منە هەوری بەهارێ دەم بەدەم دەگرێ
دەڵێی ئاهی منە بەرقی درەخشان ئاوری هێنا
هەوا چۆ پڕ بە دامانی دەر و دەشتان گوڵی کێشا
صەبا هات پڕ بە جێبی کۆهساران عەنبەری هێنا
لە نێو[٦] بەزمی وەنەوشە و جۆ و کەناران لالە پەیدا بۆ
بە تاریکێ خضر بۆ چەشمە شای ئەسکەندەری هێنا
کە ئیسلامی بەهار فتوای جیهادی کافری دەی‌دا[٧]
صنەوبەر نێزە ، گوڵشەن[٨] گورز و ، سۆسەن خەنجەری هێنا

---

(٢) دڵ نیگار یار (ح) دلفگار مار . مامۆستا هێمن لای وابۆ ئەم شیعرە ئاوایە:

« نەوید ! ئەی عاشقانی دڵفیگار یار هـاتە سـەر خەندە »
« صەلا ! ئەی بولبولان دیسـا درەختی گوڵبـەری هێنا . »

نەوید : موژدە .
صەلا : بانگ و هاوار . ئەوترێ : صەلام لێ رابێ .

(٣) ڕوی (ح) رێی . لە (ھ) یشدا بە (رێی) نۆسراوە و ، ئەمەش راستە .
(٤) بۆی (ح) بـۆ .
(٥) لەشکەری (ح) شەکری . دیارە ئەمەی (ح) هەڵەیە .
(٦) لە نێو (ح) لە بـەر .
(٧) دەی : یەکەم مانگی زستان ، بەفران بار .
(٨) گوڵشـەن (ح) گوڵبەن .

نیثار ئەفشان بە پائەندازێ سولطانی بەهار هاتن
سەمەن دیبا ، شەقایق ئەتلەس و ، گوڵ مەخمەری [٩] هێنا
لە شایی دارەگوڵ مەسنەدنشین بۆ هاتە پشکوتن
چەمەن تەختی زومەڕڕەد، [طل !][١٠] یاقوت ئەفسەری[١١] هێنا
لە بەزمی نێرگس و نەسرین بە دەفعی[١٢] چاوەزاری گوڵ
وەنەوشە دەستە دەستە عوّد و ، لالە مەجمەری[١٣] هێنا
لە مەیخانەی چەمەن بەزم و[١٤] طەرەبیان گرت قەدەح نۆشان
شەقایق[١٥] بادە ، زەنبەق[١٦] شیشە ، نێرگس ساغەری[١٧] هێنا
لە چەهچەی ساز و نەغمەی عەندەلیبان[١٨] سوّت هەمۆ دونیا
صەدایی تارزەن ، ئاوازی خۆش‌خوان ، ئاوری هێنا
حیکایاتی غەریبەی پێیە بولبول جوملە خۆکردی
دەڵێی چاپاری[١٩] ئێران رۆژنامەی ئەختەری هێنا

---

(٩) مەخمەر (ح) مەجمەر . (ئەفشان) لە (خ)دا بە (ئەفسان) نوسراوە .
(١٠) طل (ح) گوڵ لە . ئەم نیوە شیعرەم بۆ راست نەکرایەوە .
(١١) ئەفسەر : تاج .
(١٢) بە دەفعی . . . ئەم شیعرە لە (ح)دا تەواو نەکراوە .
(١٣) مەجمەر : ئاگردان ، مەقەڵی .
(١٤) بەزم و (ح) بەزمی . شیعرەیش لە (ح) دا ناتەواوە .
(١٥) شەقایق : گوڵێکی سوّری جوانە .
(١٦) زەنبەق : گوڵێکی جوانی بۆن خۆشە ، گەلێ جۆری هەیە .
(١٧) ساغەر : پیاڵەی شەراب .
(١٨) عەندەلیب : بولبول .
(١٩) چاپار : وڵاخی پۆستە . لە مەوبەر ئەو سەردەمەی کەرەسەی هاتوچۆی گورج و گۆڵ پەیدا نەبۆبۆ ، بۆ مەبەستی ئیش‌وکاری پۆستە کەڵکیان لە ئەسپ و وڵاخی سواریێ وەرگرتوە و لە سەر رێگاکاندا چەند قۆناخ دانراوە و ، هەر قۆناخێك چەند ئەسپی چاپاریێ چاکی تێدا راگیر کراوە، بەو ئەسپانە وتراوە : ئەسپی چاپاریێ . ئەم شیعرە ئەوە دەگەیەنێ لە سەردەمی (وفایێ) دا رۆژنامەیەك بە ناوی ئەختەر بۆبێ .

به شەوقی ڕوویی لالە و گوڵ لە باغاندا[٢٠] چراغانە
دەڵێی باغی جەنەت ئەمساڵ بەری حۆر و پەری هێنا
لە گوڵشەندا ڕەیاحین مەست و شادابی[٢١] هەوای خۆشن
دەڵێی ڕیضوانە بۆ ئەهلی بەهەشتی کەوثەری هێنا[٢٢]
شکۆفەو گوڵ بە عیشوە و خەندە ئارامی دەرۆنیان دا[٢٣]
بەهار بۆ خەستەکانی خۆی چ شیر و شەککەری هێنا ؟
بە زەرد و سوورەوە خەملیوە[٢٤] بۆ دامادی[٢٥] بولبول هات
وەرەق (معجز) ، ئەرض گولگونە ، شەونم[٢٦] زێوەری هێنا
هەموو کەس چاوەڕوانی[٢٧] لێك دەکەن وەك سورمەیان دیبێ
مەگەر بایی سەبا[٢٨] خاکی گوزاری دولبەری هێنا
چ دولبەر ؟ ئافتابی[٢٩] ماهڕۆیان و[٣٠] شەکەر لێوان
کە خەندێکی لە[٣١] سەحرا گوڵ لە دەریا گەوهەری هێنا

---

(٢٠) لە باغاندا (ح) لە باغان وا .
(٢١) شادابی هەوای (ح) شاداب و هەوا .
(٢٢) لێرە بە دواوە لە (خ)دا نیە ، وا دەردەکەوێ نوسەر یان دەستی نەکەوتوە. یان بۆی ساغ نەکراوەتەوە ، یان هەر هۆیەك ، بە ئەندازەی ئەو پێنج شیعرەی بۆ بڕداوە ، ئێمە ئەو پێنج شیعرەمان لە (ھ)وە لە گەڵ بەراوردی (ح)دا تەواو کرد .
(٢٣) ئارامی دەرۆنیان دا (ح)ئارام و دەوڵەتیان دا .
(٢٤) خەملیوە (ح) غەمزیوە .
(٢٥) دامادی (ح) داماد و . داماد :
(٢٦) شەونم (ح) شەبنم .
(٢٧) چاوەڕوانی ... (ح) چاوەڕۆنی لێدەکەن (وکبرمیان دینی !) .
(٢٨) بایی سەبا (ح) بادی صەبا .
(٢٩) ئافتاب : هەتاو .
(٣٠) ماهڕۆیان و ... (ح) ماهڕۆیان ثەنایشگری ...
(٣١) لە (ح)دا هەردوو (لە)کە بە (بە) نوسراوە .

بەبێ شاباشی سەر بە قسەی [32] (وەفایێ) گوڵچرا نابێ
کە بولبول[33] هەر زمانی هەن هەندە پەروانەش سەری هێنا

(٣٢) بەبێ شاباشی... (ح) بەبێ شاباش سەری قسەی وەفایێ گوڵ چراغ..

(٣٣) کە بولبول ... (ح)کە بولبول هەر زوبانی هەرزە پەروانەی سەری ... .
ماموّستا هێمن لای وایە ئەم نیوە شیعرە دەبێ ئاوابێ :

((کە بولبول هەر زمانی هانی پەروانەش سەری هێنا)) .

پیتی بێ

(١)

بۆ لەبی جانان ــ بەچاوت ــ من ئەوا بوٚمە کەباب
(دوستان ساقی کجا تا در دهد جام شراب ؟) [١]
شەو بەڕۆژ ئالاوە یا سونبول لە دەوری بەرگی گوڵ ؟
(یا پریشان گشته بر روی تو زلف پر ز تاب ؟) [٢]
دا بزانن ڕۆژ و شەو هەردوو لە لایەك دێنە دەر
(زلف روی خود عیان کن بر فگن بند نقاب) [٣]
ذەوقی خەندە و شەوقی جیلوەی تۆیە حەیرانم دەکەن
(شهد و شکر بین که ریزد از تکلم افتاب) [٤]
ماچی لێوت ئەو دەمەی خۆشە کە بێیە پێکەنین
(خوش بود گل بشکفد بلبل شود زو کامیاب) [٥]

---

(١) دۆستان ساقی لە کوێیە تا جامی شەرابم بداتێ .

(٢) یا زولفی پڕ لەتاو بەسەر ڕوی تۆدا بڵاوبوەتەوە ؟

(٣) زولف و ڕوی خۆت دەرخەو بەندی چارشێو لادە لەسەری .

(٤) کاتێك هەتاو (کە دۆستەکەیەتی) قسە ئەکات ، ببینە چۆن شەهد و شەکەر دەڕژێنێ .

(٥) جوان دەبێ کاتێ گوڵ دەپشکوێ و بولبول لێیەوە بەختەوەر دەبێ .

مەوجی گریانم گەیشتە رۆی و چاوی لێ نەکرد
(سیل بر گلشن زد و نرگس نمی خیزد ز خواب) (٦)
لەو دەرە مەمکۆژە چونکە شێتی زولف و رۆیی تۆم
(عاشقم صید حرم ، سودایی و مست و خراب) (٧)
قەط بە مفتی دامەنێ ئیدی (وەفایێ) فرصەتە
(گوشەء گلزار و ، جام بادە و ، بانگ رباب) (٨)

---

(٦) لافاو دای بەسەر گوڵزاردا کەچی نێرگس لەخەو رانەپەڕێ .

(٧) من عاشقم ، من نێچیری حەرەمی کەعبەم ، من شێت و مەست و سەرخۆشم .

(٨) گۆشەی گوڵزار و ، جامی مەی و ، بانگی روباب .

پیتی تێ

(١)

ئەلئەمان سەر تاقەدەم سوتام و جانانم نەهات
چاو لە سورمەی خاکی رێ بۆم راحەتی جانم نەهات
خاڵ و خەط گوڵزار و رەنگی شۆخی بێ باکم نەدی
زولف و رو هیندو فەرەنگی شاهی خوبانم نەهات
ئەی عەجەب گریام وەکو هەوری بەهاران و کەچی
پێکەنینی ئەو گوڵەی کاکۆڵ پەرێشانم نەهات
چاوی خوێنین غەرقی پەروین بو لەبێ میهری[1] گوڵم
مات و حەیرانم لەسەر چی ماهی تابانم نەهات ؟
حەڵقەیی زوننار ی[2] زولفی بو بە میحرابی دۆعام
تورکی کافرکێش و یاری نامو سوڵمانم نەهات

---

(١)

(١) میهر : میهر ناوە بۆ گەلێ شت ؛ وەك : فریشتەی خۆشەویستی ، مانگی حەوتەمی ساڵی شەمسی ، جۆرەگیایەك ... تاد لێرەدا مەبەست خۆشەویستی و مەحەببەتە .

(٢) زوننار : جۆرە هەودا و پەتێکی تایبەتیە مەسیحی لە پشتیان دەبەست.

تەشنەلەب دیوانە بۆم ، سەرگەشتەیی ظولماتی غەم
دولبەری بالآ بلآوم ئابی حەیوانم نەهات
کەعبەیی رۆحم ، حەبیبی من ، عەجەب پەیدا نەبۆ
قیبلەکەی دینم طەبیبی دەردی پەنهانم نەهات
نەی صیفەت نالینمە ، بولبول طەریقەت شینمە
شای شەکەر لێوان[٣] گوڵو ئەگریجە لەرزانم نەهات
بۆ بە خوێن غونچەی دلم ، نەمدی هەوای خەندەی گولم
سۆت دەر و ژۆرم ، صەدای بەرقی بەهارانم نەهات
چەند بە چەند گریام هەوای عیشقم لەسەر خالێ نەبۆ
غەرقی طۆفان بۆم کەچی تەسکینێ سۆتانم نەهات !
وەك (وەفایێ) تا بەکەی بگریم بنالێنم بلێم :
ئەلئەمان سەر تاقەدەم سۆتام و جانانم نەهات .

(٢)

نیگارا ئەی بە غەمزە ئافەتی دڵ چاوی بیمارت
ئەمان سەر تاقەدەم سۆتام لە دۆرێ نوری دیدارت
دەسا روحمێ وەفادارم بە حالی دادو هاوارم
کە وەك بولبول دلی زارم دەنالێ بۆ گولی زارت
سەرم ناوێ ئەگەر نەیخەم بە حەلقەی پەرچەم و چاوت
دلم ناوێ ئەگەر نەیکەم بە فیدیەی چاوی عەییارت
ئەسیری زولفی خامی تۆم ، شەهیدی رەمزی چاوی تۆم
ئەمن گیراوی داوی تۆم ، بە صەد جێ دڵ بریندارت

---

(٣) لە مامۆستا (هێمن) م بیست کە مەبەستی (وەفایێ) لە (شای شەکەر لێوان) سەیزادە مەریەمێکی سابلاخێ بوە و مامۆستا (هێمن) خۆی ئەو باسەی لە سەیزادە بیستوە .

شەهیدی نازی تۆم و داغداری باغەبان ئەی گوڵ
لە دووریی تۆ بناڵم ؟ یا لەسەر بێدادیی ئەغیارت ؟
ئەمن نەمدیوە هیندوو باغەبانی باغی جەننەت بێ
بە شیرینیی چ دڵکێشە ؟ بنازم ! خاڵی روخسارت
لەلایێ شەککەرستانە ، لەلایێ ئابی حەیوانە
ئەگەر گوڵ بێ ئەگەر غونچە لەب و زاری شەکەربارت
(وەفایی) ، دوور لە وەصڵی تۆوە ، پابەندی طەلیسمێکە
لەسەر گەنجی جەماڵت کەوتە داوی زولفی رەشمارت

(٣)

دیسان بە هەوری نیسانی دونیا رەنگی ژەنگاری گرت
گوڵ زەرد و سوور هاتە دەرێ دەشت و صەحرا و کۆهساری گرت
دیسان بە نەغمەی زیر و بەم[١] ، بولبول دڵی بە دەرد و غەم
لە تاوی غونچەی گوڵ بەدەم ، ساز و سەمتوور و تاری گرت
بۆ خاطری گوڵ وەدەرکەوێ ، بە خەندە هەستێ لە خەوێ
هەوری بەهاری ناسرەوێ ، شێوەی عاشق و دڵداری گرت
گوڵ لە باغاندا جۆشاوە ، رەنگ رەنگ صەف صەفیان کێشاوە
لالە دەڵێی دڵ ئێشاوە ، کەناری جۆیباری گرت
صەدای سێتا لەو خوارە دێ ، ئاهەنگی تارە دیارە دێ
یا صەوتی قومریی و سارە[٢] دێ ؟ بەزمیان بە رووی گوڵزاری گرت
بولبول هاتبوە حاڵی مردن ، بەرگی غونچەی وەلا بردن
تا تیر دەبێ لە ماچ کردن ، خار گەردەن و با زاری گرت

---

(٣)

(١) زیر و بەم : ئامێرێکی مۆسیقایە .
(٢) سار : باڵندەیەکی بچکۆلەی کونجری دەنگ خۆشە .

لاله سەرتاپێ خوێناوە ، جەرگی بە چەند جێ سۆتاوە
دڵی هەر وەك منشێواوە ، داغی زولف و رۆی یاری گرت
هەتا نەگریم نەڕوا صەبرم ، دامانی یار کەنگێ بگرم
لە بەر عومری قومری بمرم ، سەروی لە نێو کەناری گرت
یاران نەکەن بازی نەظەر ، بەردەنە صەیدی بازێ کەر
زۆرم دی بازی بێ خەبەر ، شابازی دەوڵەت یاری گرت
رۆژێکی پیری مەیکەدە [٣] ، فەرمۆی : دڵت بە هیچ مەدە
ئەو دڵە پڕ لەمەفسەدە ، عەکسێکی رۆی دڵداری گرت
غافل بۆم جارێك لە نەکاو ، رەنگی غەیرێکم کەوتە چاو
قەلبی سەلیمی ناتەواو ، [نەخۆش بۆ لێم !] ئازاری گرت
کاری دڵم چلرۆژە [٤] بۆ ، نەك بێکارێ و دەروێزە [٥] بۆ
مەقصودی من (پیرۆزە)بۆ ، ئەو رۆیی (بۆتیمار)ی [٦] گرت
ئەو نەفسی بێ هەوایی من ، سەرکەش بۆ بێ رەضایی من
جامی جیهان نومایی من ، سەر زەدە بۆ غوباری گرت
لەسەر طاقی برۆی جانانە [٧] ، شەیدای زولفی پەرێشانە
سەوداسەر ئەو دڵ دێوانە ، قیبلەی بەردا زونناری گرت
پیری من و دۆستی خودای ، رۆحم فیدای شەرط و وەفای
دیسا لەبەر نۆری ضیای ، هەردۆ دونیا ئەنواری گرت

---

(٣) مەیکەدە : مەیخـانە .

(٤) چلرۆژە : مەبەست لە چل رۆژ ریاضەتی صۆفییانەیە .

(٥) دەروێزە : سـوال .

(٦) (پیرۆزە) و (بۆتیمار) : دۆ باڵندەن ; یەکەمیان پیرۆزە و دوەمیان شۆم و نەگبەتـە .

(٧) (لەسەر طاقی برۆی جانانە) کەمێك لەنگە، مامۆستا هێمن لای وایە (سەر) زیادە و بە هەڵە نۆسراوە .

لەو صەهبایە [٨] رۆحی دڵە ، ئارەقی ڕوی بەرگی گوڵە
زانی دڵم بێ‌حاصڵە ، دەستی دڵی بیماری گرت
لەسایەی ڕۆژی هیممەتی ، (وەفایی) بۆ بە جەننەتی
نەخلی صنەوبەر صورەتی ، بار بار بەری گوڵناری گرت

(٤)

گوڵەندام ئەی طەنافی [١] گەردەنم زولفی پەرێشانت
عیلاجێ ! چارەیێ ! ڕوحمێ ! ئەمان [٢] دەستم بە دامانت
غەریبی تۆم ، نەخۆشی تۆ[٣] بە گۆشەی چاوی بیمارت
ئەسیری تۆم شەهیدی تۆ[٤] ، بە تۆکی تیری موژگانت
ئیشارەت[٥] ئافەتی ڕوحم ، کەلامت غارەتی دینم
تەبەسسوم سیحری لێوانت[٦] ، تەکەللوم ڕەمزی چاوانت
مەگەر [٧] سەرتاقەدەم زولفت وەکو من خاو و شێوابێ
کە سەرگەردانی[٨] سەودایە لەسەر چاکی گریبانت

---

(٨) صەهبا : بە بەڵەکیش دەوترێ و بە شەرابیش دەوترێ ، لێرەدا مانای دۆهەمە .

(٤)

(١) طەنافی گەردەنم (ح) طەنابی گەردم . دیارە هەڵەیە .
(٢) ئەمان (ح) دەسا .
(٣) تۆ (ح) تۆم .
(٤) تۆ (ح) تۆم .
(٥) ئیشارەت (ح) ئیشارەی .
(٦) لێوانت (ح) شیرینت .
(٧) مەگەر . . . (ح) مەگەر تا قەدەم زوڵفت هەر وەکی من خاو و شیوی‌کەی .
(٨) سەرگەردانی (ح) سەرگەردان و .

دەڵێی شەککەر فرۆشی شاری میصرە وا بە شیرینی

ــ بنازم ! ــ خاڵی وەك هیندوو لەگۆشەی لێوی خەندانت [٩]

ئەگەر دڵ بۆ ئەگەر دین دامە سورمەی چاوەکان ، ئیدی

بەسم سەودازەدە و ریسواکە تۆبی و دین و ئیمانت ! [١٠]

طەلیسمی بابلە سیحری حەلاڵە رەنگی رەیحانە

شکەنج و بەندە ، یاخۆ جێ‌دڵانە زولفی سەرشانت ؟

بە ئازادیّ لەکن خۆی شهرەیە[١١] من مات و حەیرانم

گوڵ و نارنجی بەر [١٢] هێناوە خۆ سەروی خەرامانت

لەبەر چاوت بگریەم ، یا لە دەست تۆ داد و هاوار کەم ؟

لەبەر نەیرەنگی مەستان[١٣] ، یا لە سیحری رەنگی دەستانت ؟

دڵم سەودازەدەی بالاّتە خۆم دڵدارەیی ئەبرۆت

بە بالاّ دڵ بەلاّ گێرت ، بە ئەبرۆ خۆم بەقوربانت

لە دادی من بپرسە جاریّ ئەی[١٤] سولطانی عیشوە و ناز

بەناحەق بۆچی بمکوژیّ [١٥] ئیشارەی چاوی فەتتانت ؟

(وەفایی) کەوتە حەلقەی زولفت ، ئیدی مەیدە بەر موژگان

کەمن کوشتەی طەنافت بۆم چ لازم تیرەبارانت ؟ [١٦]

---

(٩) خەندانت (ح) زەنەخدانت .

(١٠) ئەم شیعرە و شیعری دوایی لە (ح)دا نیە .

(١١) شهرەیە (ح) شبهەیــە .

(١٢) گوڵ و نارنجی بەر (ح) هەموو نارنجی بەر .

(١٣) نەیرەنگ : فێڵ و تەڵەکە .

(١٤) (ئەی) لە (ح)دا نیــە .

(١٥) بمکوژیّ (ح) کوشتومی .

(١٦) گوڵەندام لە سابلاخ مەشهوور بوە ، ژنێکی زۆر جوان بوە . وەفایی ئەو شیعرەی بۆ ئەو داناوە . میرزا ئەحمەدی رەئیس کوڕی ئەو ژنە بو خۆم دیومــە . (هێمــن) .

غەمزە و نیگەهـ و رۆ لە خەمی زولفی دو تا دا
وەك نەشئە لە مەی ، زوهرە لە نێو شامی سیا دا
تۆی جیلوە دەکەی یانە مەلایك لە سەما دا ؟
خەندەی گوڵە وا عەطری لە شەبنم بە صەبا دا
(یاخود ز شکر خندە عرق کردە لبانت ؟) (١)

ساقیٖ بە سەری نێرگسی ئاهوی تەتــاریٖ
بەو چاوە خومارەت بدە جامێکی بە یاریٖ
تۆ خەندە ببارێنە ئەمن گریە بە زاریٖ
جامی مەی و ، خەندەی گوڵ و ، بارانی بەهاریٖ
(ز این هر سە توان گشت من پیر جوانت) (٢)

ئەی زولفی رەشت قافڵە سالاری طەریدان (٣)
بنوارە ! صەفی عاشقی غەمدیدە لە چیدان ؟
هێندەت بە جەفا خەنجەری مۆژەت لە دڵی دان
خۆ وەختە بگاتە کەمەرت خوێنی شەهیدان
(کی باز کشی آخر ازین عزم عنانت ؟) (٤)

بەو چاوی سیاهت کەدەڵێی ئاهوی چینی !
قەد وا دەبیٖ تۆ خۆش‌دڵ و ئەمنیش بە حەزینی ؟

---

(٥)

(١) یا بە هۆی زەردەخەنەوە لێوت عارەقی کردوە ؟

(٢) لەم سیانەوە کە باس کران من کە پیربوم لە داخی تۆ دەتوانم جوان ببمەوە!

(٣) طەریــد : دەرکراو .

(٤) کەی لەم عەزمە عەنانی لەغاوی فیکری خۆت دەگێڕیتەوە ؟

ڕومەت گوڵ و قەد سەروی ڕەوان زوهرە جەبینی
مەهـ عاریض و سیمین کەمەری تۆ بە یەقینێ
(بگذار در آغوش کشم سرو روانت) [٥]

بۆ قەتلی (وەفایێ) کە بە دڵ لەو گوڵی خەندان
فەرموویە بڕۆ نێرگسی سەرمەست بە موژگان
قوربانی نیگاهی بۆ بە غەمزێکی دڵ و جان
نەمدیوە دونیشانە بە تیرێکی لە ئینسان[٦]
(قربان شوم ای ترك باین تیر و کمانت) [٧]

(٦)

ئارەق ڕوی داگرتی لەبەر پێکەنینت [١]
شەبنم لەگوڵ باری ڕۆژی گرت پەروینت
تو خودا زولفت لابە تا تێر کوڵمت ماچ کەم
ڕێی بولبول با نە گرێ لەو باغە پەرژینت
زولفت خەطاکار بۆ چاوت بڕۆی داخست
با بچین ماچ کەین دەستی شای چین و ماچینت

---

(٥) وازم لێ بێنە با سەروی ڕەوانت بگرمە باوەش .

(٦) ئەم نیوە شیعرە و نیوە شیعری پێشــو بە یــەکەوە مانــایان دێت . دۆ نیشانەکە (دل) و (جان) ە و تیرەکەش غەمزەی چاوی دولبەرە .

(٧) دەکرێمە قوربانێ بە تیر و کەوانت .

(٦)

(١) کێشی ئەم غەزەلە وا وێدەچی ئیبداعی خۆی بێ لە دیوانی هیچ شاعیرێکی کورد دا کێشی وام نەدیوە وە بیرم نایە لە شیعری فارسیشدا وێنەم دیبێ.

هێمــن .

چاوبازەی چاو مەستە ، لەو بادەی ئەلەستە
دەستم بگرە هەستە ، تۆ و دین و ئایینت
کەوتومە نێو زولفت بۆ خۆت بگرە دەستم
کافربوم بێ ئیمان تابێمە سەردینت
شەو تاسەحەر وەك گوڵ دڵ پڕ لە خوێناوم
یاخودا شەماڵ بێنێ بێنی عەرەقچینت
[قوربانی ئەو رەنگەم دونیای رەنگاند رەنگ رەنگ]
[بەو رەنگە بێڕەنگەی روخسارەی رەنگینت]
[زولفت رۆی داپۆشی ، ئەبرۆت ئارەقناکە]
[رۆژیان لێ کردمە شەو بەو ماهـ و پەروینت][2]
روحمت پێدا نەهات ــ شیرین ــ خوداگیر بی !
رۆحی بۆ تۆ دانا فەرهادی میسکینت
بۆچ هەر (وەفایی) بۆ شێت بۆ وەکێوان کەوت ؟
صەد خوسرەو فەرهادە بۆ لێوی شیرینت

(٧)

بەس بێ جیلوەی زولف و خاڵان ! عاشقی روخساری خۆت
ئاڵ و واڵای [1] خولدی ناوێ طالیبی دیداری خۆت
نامەوێ عەیشی جیهان حاشا لە فیردەوسی بەرین
تۆی مورادی دین و دونیام نار خۆت ئەنواری خۆت

---

(٢) مەعنای ئەم نیوە شیعرە لە نیوەی دوهەمی شیعری یەکەمەوە نزیکە و ، دوپات بونەوەی قافییەی (پەروینت)یش کارێکی وەستایانە نیە . ئـەم شیعرە و شیعری پێشویش زیادەی (خ)ن .

(٧)

(١) ئاڵ و واڵا : رەنگاورەنگ .

گاه بە یاری گاه بە دیدار دڵ دەکێشی دین دەبەی
هەر دەمە نەوعێ ڕەواجی پێ دەدەیّ بازاڕی خۆت
گاهێ موطریب گاهێ ساقیّ ، من فیدای زولف و روخت
کوفر و ئیمان لێکدەدەی سەرخۆش بە نەغمە و تاری خۆت
زولفەکان دێنی و دەبەی بێ غەم لە کوشتەی چاوەکان
شەو دەچێ ڕۆژ دێ دەمێکی نایێ سەر بیماری خۆت
هەر ڕەگێکم دەنگ و ئاوازێکی لێ دێ پڕ خورۆش
ئاورت بەرداوەتە عالەم بە مۆسیقاری خۆت
با بە جارێك تێك نەچێ کاری دڵ و دین ، ڕۆحەکەم ،
وا پەرێشانی مەفەرمۆ زولفی عەنبەر باری خۆت
پای‌بەندی زولفی تۆم ، مەحرۆمی ڕۆی خۆتم‌مەکە
با بە داغی تۆوە نەمرێ بولبولی گوڵزاری خۆت
دڵ بە تیغ ، جان‌بەندەفەرمان ، لەشکری ناز بۆچ بێ ؟
پادشاهم بێ خەطا وێران مەفەرمۆ شاری خۆت
دەستی خۆم دا زولفەکەت مەمکۆژە خۆ کافر نەبۆم
قیبلەکەم هەرتۆی بە دڵ بم‌بەخشە بەو زوونناری خۆت
دەم بەدەم ناڵەی (وەفایێ) دێ لە حەلقەی زولفەکەت
جارێکی نابێ بپرسی حاڵی شەوبێداری خۆت ؟!

(٨)

یار هاتە تەبەسسوم بە هەناسەی [١] منی مەبهۆت
گوڵ گوڵ بە نەسیمی سەحەریّ غونچە دەپشکۆت

---

(٨)

(١) هەناسەی (ف) تەماشای . مەبهۆت : ترساو ، درۆ بۆ هەڵبەستراو .

وا زولفی لەسەر گەردەنی لاچۆ بە هەناسەم
شەو فەجری بەیان بۆ کە [٢] نەسیمی سەحەر ئەنگوت
هاروتی دڵم هات و لە چاهی زەنەخت کەوت
سەر گەشتە لەدو غەمزە لە[٣] دو تێرگسی جادوت
ئەبرۆت [٤] مەدەدی زولفە بە کێشانی دلاّندا
بۆیێکی وەها خەم بوە[٥] شاهێن و تەرازوت
صەف بەستە هەمو مونتەظیری ئەمر و نیگاهن :
قوللابی موژەت ، زولفی[٦] رەشت ، گۆشەیی ئەبروت
هەرییێکی[٧] لەلایێ بەتەمای قەتلی (وەفایی)ن :
طابوری حەبەش ، لەشکری چین ، عەسکەری هیندوت

---

(٢) کە (ح) بـە .
(٣) (لە) لە (ف) وەرگیراوە هەروەها لە (ح)یشدا هەیە. بۆیە لێرەدا لە مەتنەکەدا نوسیمان هەر چەند لە (خ)دا نەبو .
(٤) ئەبرۆت (ن) ئەبرۆی . زولفە (ن) زولفی .
(٥) بۆیێکی وەها خەم بوە (ف ، ح) بۆیە کە وەها خەمە .
(٦) زولفی (ن) چـاوی .
(٧) هەر یێکی (ح) هەر یەککەی .

پیتی دال

(۱)

له ژێر زولفی سیا ڕۆی خستەدەر چاوی له دونیا کرد
شەوی دی صوبحدەم ، گۆیا ، دەری مەیخانەیان واکرد
بە ئاب و ڕەنگ و ڕۆ حۆری ، بە زولف و کاکوڵی غیلمان
گوڵاویان دا له مەیخانە ، غوباریان عەنبەر ئاساکرد
بە ڕەنگی چاوی خۆی ساقی لەبالەب جامی مەی گێڕا
بە طەرزی زولفی خۆی موطریب دەمادەم چەنگ و نەی چاکرد
خەرامان شاهی خوبان هات ، هیلاکی دین و ئیمان هات
بە زولف و ڕۆیی تابان هات ، که کوفر و دینی یەغماکرد
له جیلوەی قامەتی بەرزی ، له عیشوەی زولفی صەد طەرزی
زەمین و ئاسمان لەرزی ، سوجودی ڕۆی دڵارا کرد
شەکەر خەندە گوڵی زاری ، دڵی هێنامە هۆشیاری
مەگەر گوڵقەندی لێ باری ، کەوا بیماری ئیحیا کرد
هەزار تا زولفی وەك سازێك ، بەناز بۆ نەغمە پەروازێك
که هەر سازە بە ئاوازێك دو دونیای پڕ له غەوغا کرد
له عەکسی شۆخ و شەنگێکە ، جیهان گوڵ گوڵ بە چەنگێکە
هەر ئەوراقی له ڕەنگێکە ، بەیانی حوسنی یەکتاکرد

[وەنەوشە و گوڵ لە باغان‌بۆ ، لە باغان شەو چراغان بۆ]
[مەگەر دارۆی [1] ئەساغان بۆ بە رۆدا زولفی تاتاکرد]
لە تاتا زولفی شەوکاری ، درەخشا نوری روخساری
لەهەر حەلقێکی صەد تاری ، هەزار خورشیدی [2] پەیداکرد
غورۆری حوسنی خۆی وابۆ ، دەمی پڕ خەندە کردو چۆ
کە بۆ خۆی رازی خۆی فەرمۆ (وەفایێ) بۆچی رسواکرد ؟ [3]
هەوا بۆنێکی چینی پەرچەمی کەوت و وەکێوان کەوت [4]
صەبا عەطرێکی غونچەی زاری هێنا رۆی لە صەحرا کرد
نیشانێکی لە ئەنواری جەمالی خۆی بە شەم بەخشی
سەراسەر جانی پەروانەی (پراز) سۆتان و سەودا کرد
نەسیمێکی لە باغی حوسنی خۆی هێنا بە گوڵ دادا
سەراپا بولبولی زاری (پراز) ناڵە و تەمەننا کرد
کەمان ئەبرۆیی پەیوەستی ، بە غەمزەی چاوەکەی مەستی
کە دای تیرێکی سەردەستی ، لەجیسم و جانی ئاوا کرد
مەگەر موژگانی نەشتەر بۆ ، حەکیمی چاوی دولبەر بۆ
کە خوێنی دڵمی پێ‌دەربۆ نەخۆشی خۆی مودارا کرد

---

(١)

(١) دارۆ : دەرمان .

(٢) خورشید : خۆر ، هەتاو .

(٣) لە (هـ)دا ئەم پارچە لێرەدا کۆتایی هاتوە و شیعری «هەوا بۆنێکی...» سەرەتای پارچەیەکی سەربەخۆیە .

(٤) (هەوا بۆنێکی چینی پەرچەمی کەوت ...) مـامۆستا هێمن لای وایـە (... پەرچەمی کرد) راستە ، بەڵام من بە گوێرەی دەسخەتەکە نۆسیم کە ئاوا نۆسراوە : « هوا بونیکە = (بۆنێکی م ، ع) چین پرچم کوت» .

کوتم : ئەی شۆخی چاوبەستم ، خەراب و عاشق و مەستم
بە رەحمەت بگرە هادەستم ، خوماری ئاشکارا کرد
دڵی دا دڵ شکستی خۆی ، هەڵستا هات بە دەستی خۆی
بە جامێکی (الست)ی خۆی ، (وەفایی) شێت و شەیدا کرد

پیتی ڕێ

(١)

دیسا نەسیمی بەهار نەرمنەرم هاتە خوار
دونیای زیندو کردەوە بە ئەمری پەروەردگار
بەئاه و گریان دیسان هاتەوە هەوری نیسان
جگەر پڕ ئاو و ئاور وەك عاشقی بێ قەرار
هەوا لە بەرگی گوڵان طەبەق طەبەق عەطری سو
صەبا لەبۆی یاسەمەن چەمەن چەمەن موشکبار
هاتەوە بایی وەزان ، بۆ [بازمی !] [1] نێو ڕەزان
کانی بەتاو هاتنە ژان وەنەغمەی کەوت [ئابشار !] [2]
نمەك فرۆشی داغان ، کردیانە شەو چراغان
سورە گوڵی ڕەز و باغان وەنەوشەیی جۆیبار
سەمەن عەطری بە بادا لە نێو چەمەن گوڵ گوڵاو
عەبیر عەنبەری هێنا وەنەوشە میشکی تەتار

---

(١)

(١) وەك (بازم) ئەچێ و ، وەك (بێزم) یش ئەچێ . ڕەنگە (بوە بەزمی..) باشتربێ .

(٢) ئەمەش لە دەسخەتەکەدا بە (بشار) ئەچێ و من بە گومانەوە بە (ئابشارم) م نوسی .

فریبی دین و دڵان لە پەردە بۆکی گوڵان
صەبر صەبر هاتەدەر بە ناز و مەست و خومار
دێن و دەچن وەحش و سڵ[٣] دەست بەندیانە بە دڵ
نارەوەن و سەرو و گوڵ لە شایی بۆکی بەهار
لە نێو بەزمی گوڵستان ، بە سەر بە پێ بە دەستان
هاتنە سەما مەستان ، نەومەستەکانی گوڵزار
لالەوو گوڵ بێ صەدان ، شەهیدی عیشقی خودان
ئەو بە تەنی پڕ لە خوێن ، ئەو بە دڵی داغدار
گوڵ تار[٤] و زەرد و شینە ، بەرگی زومەڕڕەدینە ،
نەقش و نیگاری چینە ، دەشت و دەمەن[٥] کۆهسار
هەوای گوڵانیان بزوت ، هاتنە باغێ تاق و جوت
فاخیتە[٦] و و عەندەلیب ، بولبول و کەبك و هەزار
هاتنە چەمەن کەفزەنان ، خۆش نەفەس و نەغمەخوان
قومریی‌و و دوڕاج و سار ، بە ساز و سەمطور و تار
بادی صەبا مەست و چوست ، هەر وەکو شاهید پەرست
دەستی لەرۆی گوڵان خست ، بەربوە بۆس[٩] و کەنار
زولفی رەشی سونبولان ، خستیە سەروڕۆی گوڵان ،
ئایەتی نارد بۆ دڵان ، حاجیبی لەیل و نەهار

---

(٣) (سڵ) نوسەر بە (سض) نوسیویە .

(٤) تار : تاریك . رەنگە شاعیر مەبەستی رەنگێکی تۆخی تایبەتی بێ .

(٥) دەمەن : سەرەنگوێلك ، سرکەوان .

(٦) فاخیتە : کوترەباریکە .

(٧) کەبــك : کەو .

(٨) هەزار : بولبول .

(٩) بۆس : ماچ . کەنار : باوەش .

بۆ دەرسی ئەربابی دڵ ، پەڕ پەڕی ئەوراقی گوڵ ،
هەر دەرسی عیشقەحاصڵ ، سەرمەشقی ئامۆزگار[١٠]
وەنەوشە و گوڵ خەمڵیوە ، عیبرەتە چێ نەیدیوە ،
لە یاقوت و لە سیوە[١١] ، فەضا بە خەطی غوبار
باغ نیە مەیخانەیە ، پڕ مەی و پەیمانەیە ،
هەر شەم و پەروانەیە ، لە بەر چاوی هۆشیار
غەیری ئاوی زۆر و کەم ، بە زەمزەمەی زیر و بەم ،
دەخوێنین بە هەمو دەم ، مەعریفەتی کردگار
(وەفایی) ئیدی بەسە ، عیشق و هەوای مەدرەسە ،
بینوسە ئەم هیندوسە[١٢] بێتە خەط و خاڵی یار
بچۆ بە لای دڵڕوبای[١٣] ، بە سەر بە یادی بەقای ،
هەتا ئەتۆ بێ وەفای ، بە خۆت مەکە ئیعتیبار
دەمێك نەفەس بگرەوە ، وە دوی دڵی خۆت کەوە
بزانە رۆژ یا شەوە ، خەوت نەیە هەستە کار
هەزار صەوم و صەلات بێ ، چاوت لەدوی زەکات بێ ،
خودات نیە حەیات بێ ، قەط وانیە تۆبەکار !
تف لە رەنگ و رەوانت ، دەگەڵ[١٤] فیعل و ژیانت ،
چی تێدا نیە دوکانت ، چت بکڕێ خڕیدار[١٥]
مومکینی سیڕڕ و نیهان ، هەم صوحوفن هەم بەیان ،
هەم کیتابن هەم زوبان ، بە وەصفی پەروەردگار

---

(١٠) ئاموزگار : مـامۆستا .
(١١) سیو : زیـو .
(١٢) هیندوسە : شەکڵ و شێوە و هەندەسە .
(١٣) دلڕوبـا : دلڕفـین .
(١٤) دەگەڵ : لەگەڵ .
(١٥) خڕیدار : کڕیار .

قسه بیست وچواره ، هەر یەکێکیان بەکاره ،
رێگای خودای دیاره ، بمره به رستگار
لەخەو لە [١٦] خۆوه هەسته ، حەیات بێ ! هێنده بەسته ،
(وەفایی) گێژو مەسته ، دەنگە لە شار و بازاڕ

(٢)

بادی نەورۆزی ئەوا هات گوڵوەشان و عەطربار
وەك شەمیمی ڕوویی دولبەر وەك نەسیمی زولفی یار
گوڵ قەرارێکی بە بولبول دا بۆ دیسا بێتە باغ
زۆر نەچوو بای وەعدە بۆی هێنا نەویدی نەوبەهار
وەك شەهیدی زولف و ڕووی دولبەر لەسەر یەك کەوتوون
تا قیامەت ... ... لالەزار [١]
بۆی وەنەوشەو سونبولە صەحرا سەراسەر تۆ دەڵێی
بای صەبا عەنبەر دەبارێنێ لە دەشت و کۆهسار
مەیلی کردە جۆیباران سەروی گوڵڕوخساری من
جەننەتێکی دیکەیە ئەمڕۆ کەناری جۆیبار
سەر بەسەر ذیکر و حەدیثی گوڵشەن و سەرو و گوڵە
نەغمەیی گوڵ بانگی[٢] بولبول ، دەنگی قومری ، صەوتی سار
بۆ بەمایەی سۆز و[٣] جەرگ و دوودی ئاهی عاشقان
گوڵ بە ڕوویی ئاتەش و سونبول بە زولفی تابدار

---

(١٦) لە دەسخەتەکەدا بەم شێوە نوسراوە : (لە خو لە خوە) ... دوور نیە (لە خۆ لەو خەوە ...)بێ و واوەکە لە بیرکرابێ .

(٢)

(١) ئەو بۆشاییە لەبەر کوژانەوەی بەهۆی دڵۆپەوە ، ساخنەکرایەوە .
(٢) (گوڵبانگی بولبول) = گوڵ بانگی بولبول جۆرە ئاهەنگێکە .
(٣) (سۆز و) لە دەسخەتەکەدا (سۆز و) نوسراوە بەڵام ڕەنگە سۆزی باشتربێ.

باغ دەڵێی مەیخانەیە ، پیری موغان [کل میفروش !]
لاله سەرخۆش ، ئەرغەوان پەیمانەکەش ، نێرگس خومار
گوڵ بە ناز و عیشوە خەندان ، بولبولی ئاشفتە حاڵ
نەغمە پەرداز[٤] ، مەست و حەیران ، دڵ فیداو و جان نیثار
وەصڵ و گریان قورب و هیجرانە [طەریقی عاشقی !]
فەصلی گوڵ بۆیێ لە سەر چاوان وەها ئاو دێتەخوار
هەر گوڵێ رەنگێکی بۆنی رەنگ و بۆی دولبەر دەدا
رەنگی بێ ڕەنگێ تەماشا کەن ! بە چاوی ئیعتیبار
بۆ تەنی دڵموردەگان کاری مەسیحایێ دەکا
سەبز و خوڕڕەم ، دڵ گوشا ، جان بەخشە ، دەشت و کۆهسار
عەطری بەردا غونچە دەم ، نێرگس نیگاهی کردەوە
دۆدی عۆدی مەجمەری باغ بۆ بە دەفعی چاوەزار
ئەشك و ئاهی من هەتا بێ زۆر ترە ئاسۆدەگیم
راحەتی رۆح و دڵە ئاب و هەوایی سازگار
دەم‌بەدەم سەرو و صنەوبەر وا کە هەر دێن و دەچن
عاشقن سەودا سەرن مەجذوبی گوڵ بێ ئیختیار
عوشرەتی هەر دوو جیهان دێنێ (وەفایێ) فرصەتە
گۆشەیی گوڵزار و جامی بادە و و روخساری یار

(٣)

ئەی چرای ظوڵمەتکەدەی[١] دڵ ، ئەی جەلای نوری بەصەر
تۆو جەمالی باکەماڵت : ئافتابی یا قەمەر ؟

---

(٤) نەغمەپەرداز : نەغمەخۆشکەر .

(٣)

(١) ظولمەت کەدە : تاریکستان ، مەیخانە .

شەو ئەگەر تۆ ماهتابی ئینتیظاری تابەکەی ؟
ڕۆژ ئەگەر تۆ ئافتابی بۆچ لە هەوران نایێدەر ؟
جیلوەییێکت پڕ بە عالەم بۆ شەهیدان عومری نەو
خەندەییێکت پڕ بە دونیا بۆ نەخۆشان گوڵ شەکەر
ئاب و تابی ڕوتە مایەی سۆزش و گریانی من
گا غەریق و گا حەریقی میهری ڕوت وەك نیلوفەر[2]
[ئاوی چاوم بۆتە مایەی سۆزش و گریانی دڵ[3]]
گا نەخۆش و مەست و حەیران ، گا بە هۆش و باخەبەر
وا فیگار[4] و ڕەنجەڕۆم کافر بە حاڵی من نەبێ
بێ قەرار و ، ئەشکبار[5] و ، دور لە یارو دەربەدەر
هێند لەبەر ئاوری فیراق و ئیشتیاقت مامەوە
بۆ بە کۆی زوخاڵ دەرۆنم ، بۆ بە خوێن جان و جگەر
دەستی من دامانی زولفت با لە ڕوت مەحرۆم نەبم
ڕەوشەنە موشکیل گوشای شەوزیندەدارانە سەحەر
دوێنێ دەیفەرمو : بە هەوای وەصڵی ڕوخسارم مەبە
تا وەکو زولفم نەبی گەردەنکەچ و دەستە و نەظەر
صەد شوکر هێنامیە بەر ئەبرۆ لە قەیدی زولفی خۆی
پاشی عومرێکی درێژ باڵی هومای ئاوێتە سەر
حۆری عین ، (روح القدس) یاخۆ مەلایك ، یا پەری ؟
یا ئەتۆ بۆی وا خەرامان هاتی ڕوحم هاتەبەر ؟

---

(۲) نیلوفەر : جۆرە گوڵێکە .

(۳) ئەم نیوە شیعرەم لە (خ)دا بۆ ساخنەکرایەوە ؛ بۆیە بە گوێرەی (ھ) نوسیم .

(٤) فیگار : دوچاری برین . (ناوکەڕێژ) .

(٥) ئەشکبار : چاو بەفرمێسك .

خۆش بە ناز فەرمۆی : (وەفایی) عومری خۆی هیچ رابوارد
یا بە قوربانی دەمم بۆ یا بەسەرگەردی کەمەر

پیتی غەین

ـ ١ ـ

شەو لەخەودا من چراغ[١] بۆم دڵ چراغ بۆ جان چراغ
ئەی لەبەر عەیشی شەوی دی جان چراغ جانان چراغ
گەهـ فریشتە ، گەهـ پەریێ ، گەهـ حۆری عین ، گاهێ مەلەك
گەهـ قەمەر ، گەهـ موشتەری ، گەهـ رۆژ ، گەهێ رەخشان[٢] چراغ
رەنگ بە رەنگ زولفی درەوشان دەم بەدەم رۆی خۆی نواند
چلچراغ یاشەو چراغ بۆ ؟ یا بە صەد رەنگان چراغ ؟
رۆی لە تاتا زولفی دەرخست هاتە سەر رۆی مەرحەمەت
نەوبەهار بۆ ، شەو بەهار بۆ ، وا کە داییسان [٣] چراغ
رۆ لە حەلقەی تاری زولفان ، دەم لە فرقەی پێکەنین
وەك لەکن کانی حەیاتی شەو هەزار تابان چراغ
رەونەقی هەفت ئاسمان و زینەتی رۆیی زەمین
هەر وەکو بۆ شانشین و مەنزڵی شاهان چراغ

---

(١)

(١) چراغ : چرا
(٢) رەخشان : رۆشن .
(٣) داییسان : داگیرسان .

تابی سونبول ، تابشی گوڵ ، نیم نیگاهی چاوخومار
نەشئە بەخشا ، جان فزا[٤] ، وەك شەو لە مەیخانان چراغ
عەکسی ڕوی ئارایشی زولف و خەط و خاڵان دەدا
وەك بە گوڵ گوڵشەن چراغ بێ سونبول و ڕەیحان چراغ
شەوقی دا من ڕوی دەمن کرد دیم شەوم پێ بۆتە ڕۆژ
من دەسوتام • من عەجەب مام ! من چراغ بوم یان چراغ ؟!
دڵ لە لایێ ، تەن لە لایێ ، وەك نەیستان[٥] ئاوری گرت
مەسجید و دەیر و کلیسا ماوە پڕ تابان چراغ
دار و بەرد وەك من دەسوتا ، دەر نەما ، ئەیوان نەما !
ظاهیر و باطین چراغ بو ، دەر چراغ ، ئەیوان چراغ
زولفی تۆ و روخساری تۆیە ؟ یا شەوم ڕۆژی ویصال ؟
ڕویی تۆ و باڵایی تۆیە ؟ یا لە سەروستان چراغ ؟
[من ئەوا مەست و نەزان بوم بۆچ لە داغی باغی ڕوت :]
[گوڵ وەکو بولبول دەسوتا طەرزی پەروانان چراغ ؟!]
ناگەهان دولبەر نیهان بو ، بو بە ڕۆژی ڕەستەخێز[٦]
کەفزەنان مەیخوارە ، وێران مەیکەدە ، گریان چراغ
شەعشەعەی خورشید نیهان بو ، لاڵ و کەڕ بو نیلوفەڕ
مات و خامۆش ما (وەفایێ) وەك سەحەرگاهان چراغ

---

(٤) جانفزا : لێرەدا مەبەست ئاوی حەیاتە .
(٥) نەیستان : قامیشەڵان .
(٦) ڕەستەخیز : ڕۆژی قیامەت .

پیتی میم

(۱)

فەرموویە کە من پادشەهی حوسنی دل‌ئارام
خورشید و مەهن ئاینەداری روخی[۱] زیبام[۲]
فیردەوسی جەمالم بە نیهالی[۳] قەدی طوبام
یەعنی بە دو لەب صاحیبی ئیعجازی مەسیحام
ماچێکی دەمم کافیە بۆ کوشتەیی بالام

فنجانی دەمت ساغیرە یاقوتی رەوانە ؟
وەك نەشئی حەیات [دولبەری یاقوتی رەوانە !] ؟
ئەو چاوە طەبیب و بەلەدی دەردی دلانە
عیللەت چییە بۆ من کە حەکیمێکی نەزانە ؟
جێی نەشتەری وی ئاگری بەردا دڵ و سوتام

ئەگریجەو و پەرچەم مەدەدی نێرگسی کاڵن
فەوجی حەبەشن ، لەشکری سولطانی جەماڵن

---

(۱)

(۱) روخ : رو .
(۲) زیبا : جوان .
(۳) نیهال : درەختی بەرز و رێك و جوان .

ئارایشی ڕۆ ڕەونەقی باغی خەط و خاڵن
هەرییێکە لەلایێ بە ئومێدی سەر و ماڵن
بەو داوە ئەوی بەستەیە خۆم و دڵی شەیدام

من سایلی ئاشفتەگییی زولفی دو تا بۆم
تێکچو کە ئەمن عەنبەری تەڕ میشکی خەطا بۆم
من هەمنەفەس و هەمدەمی شاهزادە و شا بۆم
تادیم گوڵی تۆ عاشقی ئەندامی بەلا بۆم
سەرگەشتە ئەوێستا کە لە دوی گوڵبونی بالاَم

ئەبرۆ و جەبین و روخی بێ شیبه و میثالن
تێکەڵ بەگوڵ و یاسەمەن و عەرقی لوئالن
بۆ موڵکی جەمالی کە شەهەنشاهی جەلالن
یا شەمس و قەمەر ، قەوس و قەزەح ، بەدر و هیلالن
وا جوملە هەڵاتون لە گریبانی[٤] گوڵەندام

خەط هاتوە دەوری لەب و ڕوی داوە لەسەردا
یاخۆ حەبەشی فایەقە داغی لە جگەردا ؟
گوڵزاری دەمی پوستە و باغی گوڵی بەردا
یا لەشکری کێشاوە [بزەی !] شیر و شەکەردا ؟
شەڕیانە لەسەر کەعبەیی ڕۆ کافر و ئیسلام

ئەی میشکی خەطایی خەط و خەط جەوهەری کوڵمت
ئەی سونبولی تەڕ دۆکەڵی سەر مەجمەری کوڵمت
سۆتاوە (وەفایێ) لە هەوای ئاگری کوڵمت
سا ئەو دەمە وابێنە ئەتۆبی و سەری کوڵمت
غەیری ئەوە (باللە) نیە لەو لێوە تەمەننام

(٤) گریبان : کراس .

ئەرێ ئەی بە زولف و روخسار صەنەمی چین ماهتابم
دەمەکە و خەندەکە و نیگاهت نمەك و مەزەی شەرابم
من لەبەر نیگاهت بمرم ، تۆ سەر و غەمزەکەی جەلابم
بڵێ پێم ــ گوڵەکەی بەهاری ــ : لە تۆ تا بەکەی جودابم ؟
وەرەوە ، بە شەرطی جاران ، ڕۆژی صەد جارت فیدابم

لە وێرانەی دڵی شێواوم شیوەن و واوەیلا و ڕۆڕۆ
ئاورێك بەربۆتە هەناوم دێتە دەر لە هەناسەم بۆسۆ
بۆمە ئەفسانەی ولاتان : شار بەشار ، ماڵ بەماڵ ، کۆبەکۆ
خاڵی چاوت ، گۆشەی ئەبرۆ ، دۆ دینیان کردم لەسەرتۆ
یا بمکە پیری مەیخانە ، یاموریدی خانەقا بم

تۆ مەلەك و ، فریشتە و ، پەریی ، گوڵدەم و ، گوڵبەر و ، دولبەری
لالە ڕەنگ و ، فەڕەنگی چینی ، شۆخ و شەنگی ، خەطا و بەربەری
نازك و ، نازەنین و ، شیرین ، ئاوێنە ڕۆژ ، ڕەنگ ئاگری ،
لە نێو مەنظەرەی دۆدەری خۆشە سەیری مەوجی بەحری
وەرە سەرچاوم عەزیزم ، چیدەکەی لە دڵەی کەبابم ؟

ئەو شۆخە بەتا[1] زولفان زنجیری کردم دێوانە
ڕۆحمە ، ڕۆحی کێشاوم ! ڕۆح نیە لە ڕوح بێگانە
ئاشکار و دیار و مەخفی ، دۆر نیە ، نەزدیکە ، جیرانە
غەرەضم چونکە پەنهانە وەڕەزم لەو جیسم و جانە
مەرەضم مەرگی دەرمانە هەر ئەزم بۆ خۆم حیجابم

(٢)

(١) لە (خ)دا (بەتا) نوسـراوە ، بەلام دیارە هەڵەیە و لە (هـ)دا (بەتاری) نوسرواە و ئەمەی (هـ) ڕاستە .

عاشق وادەبێ بە هەمۆ دەم : چاو پڕئاو ، دڵبڕاو ، مەحزۆن ،
پێی هەوای بشکێ ، پێ‌یی نەمێنێ غەیری هۆ لە دەرۆن و بیرۆن
خاکی ڕێی دولبەری وەبزانێ سورمەیە بۆ چاوی پڕ خۆن
سەگەکەی[٢] ڕێبازی لەیلێ وەرە سەر دۆچاوی مەجنۆن
دونیام ئەو ڕۆژە لێ ڕۆنە خاکی بەر پێی ئاشنابم

ڕۆحەکەم ڕوی خۆت بنوێنە ، تا بەکەی کوشتەی نازت بم ؟
دەمەکەت بە تەکەللوم بێنە تا نەمردۆم هەمڕازت بم
جارێك بە کەرەم بمدوێنە من فیدای دەنگ و ئاوازت بم
مەیلی ئەبرۆی تۆ قەد ناتێم غەمزەدەی چاوەکەی بازت بم [٣]
من کە هاتم قیبلەم گۆڕی ، یا خوا کافر بێ جەلابم !

بەزەییت ئەر هەبێ یا نەبێ بەندەی بالآتم ، سەد شا بم !
تۆ خودا دڵم مەشکێنە من کەوا عاشقێکی چا بم
سەرەکەم فیدات عەزیزم وەرە زیز مەبە لەسەر دڵ [٤]
سەرە پابیبەندی تۆیە ، دڵە ماڵی خۆت هەتا بم
بە کەمەندی تۆوە بمرم خۆشترە نەوەك ڕەها بم

گوتم : ئەی شای دڵنەوازان مانگ و ڕۆژن موشتەرێ ڕۆت
دڵی چاکی پاکی بازان پێ بە داوی زولفی جادۆت

---

(٢) سەگەکەی لە (خ)دا بە هەڵە (سلکی) نۆسراوە . لە پارچەی دوایيدا ڕاستکراوەتەوە .

(٣) بە داخەوە بەڵای ناگەهان کۆتایی دەسخەتەکەی لەناوبردوە و لێرە بەدواوەی نەماوە . لە (هـ)دا دۆ پێنج‌خشتەکێ تر لەسەر ئەم پارچەیە وا ئەیان‌نۆسین .

(٤) (لە سەر دڵ) لەگەڵ قافییەی بەشەکانی کەدا ناگونجێ ، دیارە هەڵەیە ، بەڵام هیچ سەرچاوەیەکی تر نەبۆ پەنای بەر بەرین .

لە غەمی ویصالی ڕوی تۆ جگەر و هەناوی من سوت
خۆش بۆ ئەو دەمەی گوڵ پشکوت شەکەر دەباری لەیاقوت
لادە لێم (وەفایێ)* ، دەیگوت : تۆ گەدا من شا بۆت نابم

(٣)

بڵی پێم ــ گوڵی[1] بەهاریم ــ : لە تۆ تا بەکەی جودابم ؟
وەرەوە ، بە شەرطی جاران ، ڕۆژی صەدجارت فیدابم
خاڵی چاوت ، گۆشەی ئەبرۆ ، دۆ دینیان کردم لەسەر تۆ
یا بمکە پیری مەیخانە ، یا موریدی خانەقا بم

---

* من لــە پیرەپیاوانی مەهابادم بیســتوە وەفایێ ئەو ڕۆژەی کە بـۆ حەج چووە و نەگەڕاوەتەوە ئەو غەزەلەی گوتوە و گریاوە و ماڵئاوایی کردوە . ئەو غەزەلەم زۆر جار بە دەنگی سەعیدی ماملێ و عابید بیستوە و پاشان کوڕەکانی مام سەعید بە ئاهەنگێکی خۆش گوتویانە بەڵام پێنج خشتەکێ نیە . مامۆستا گیوی نەمر نوسیویەتی پێنجخشتەکێ کوردێ ــ وەفایێ . من لەوەیان دۆ دڵم بەڵام بێگومان غەزەلەکە تەخمیس کراوە .

(هێمن)

(٣)

(١) ئەم پارچەیە بە ڕواڵەت پارچەکەی پێشوە کە کراوە بە (پێنجخشتەکێ) بەڵام ، وکو وتمان ، لە (خ)دا پارچەی پێشو ناتەواو بو و ئەو دو شیعرەی دوایش کە لە(هـ)وە هێنامان گومانیان لێ دەکرێ ؛ چونکە وەك لە شیعری سێهەمی ئێرەدا دەبینرێ و لەوێیش دەسنیشــانمان کرد (لەسەر دڵ) لەسەر شێوەی پێنجخشتەکێ نیە، جا بۆیە لێرەدا بە تەواوێ ئەم پارچەیە وەك خـۆی دەنوسـین . زیـاد لەوەشـ ئـەم پارچـە لێرەدا (١٥) شیعرە و ئەبو (پێنجخشتەکی)یەکەش (١٥) بوایە . ئەم پارچە شیعرەش ئەگونجێ بە پارچەیەکی بڵاونەکراوە بژمێررێ ؛ چونکە ــ جگە لەو هەشت پێنجخشتەکییە ــ تا ئێســتە بڵاونەکراوەتەوە . (گوڵی بەهاریم) لــە پێنجخشتەکییەکەدا بە (گوڵەکەی بەهارێ) نوسراوە .

سەرەکەم فیدات ، عەزیز ، وەرە زیز مەبە لەسەر دڵ
سەرە پاییبەندی تۆیە ، دڵە ماڵی خۆت تا بم [٢]

شەو بە تای زولفت شێواندم ، ڕۆژ لە تاوا دەتسوتاندم
چ خودا لە تۆ هەڵدەگرێ بە شەو و بەرۆژ عەزابم ؟

نەفەسێ مۆڵەتێ بدە عومرم بدیینم زولفەکەت بگرم
بە کەمەندی تۆوە بمرم خۆشترە نەوەکو ڕەها بم

لە نێومەنزەرەی[٣] دۆدەرێ خۆشە سەیری مەوجی بەحری
وەرە سەرچاوم ــ عەزیزم ــ چ دەکەی لەدڵەی کەبابم ؟

غەمزەدەی نازی چاوت بم مەیلی ئەبرۆی تۆ قەد نایێم
من کە هاتم قیبلەم گۆڕی ، یا خودا کافربێ جەلابم

بۆیە گوڵباغی گوڵیکەی من[٤] ، سازێژ بۆ داغی دڵەکەی من
ڕەحمت کرد بە حاڵم گوڵەکەی من ، بەندەی باڵاتم صەد شا بم

داد لەبەر حوسنی فیتنەجۆ ! دڵمدا زولف و ئەبرۆی تۆ
لە لایێ زونار بە دۆشم[٥] ، لەلایێ ڕۆ بە میحرابم

سەگەکەی ڕێبازی لەیلێ وەرە سەر دۆ چاوی مەجنۆن
چاوم ئەو ڕۆژە لێ ڕۆنە خاکی بەرپێی ئاشنابم

غەرەضم چونکە پەنهانە وەڕەزم لەو جیسم و جانە
مەرەضم مەرگی دەرمانە ، هەر ئەزم بۆ خۆم حیجابم

---

(٢) (بم) بە هەڵە (بۆم) نۆسراوە .

(٣) (مەنزەرەی) لە پێنجخشتەکییەکە دا (مەنظەرەی) نۆسراوە و ، ئەوەیش راستە .

(٤) (گوڵی کەی من) هەر وەها نۆسراوە ، بەلاّم (گوڵەکەی من) بێ راسترە.

(٥) دۆش : شان و مل .

خوێنی گرتم چاوی بازی ، جگەری بڕیم تیری نازی ،
دەڵێ : من مەستم سەرخۆشم ، جگەرە مەزەی شەرابم !
خۆش بۆ و دەمە گوڵ گوڵ پشکوت شەکەر دەباری لە یاقوت
لێم لادە (وەفایێ) ، دەیکوت : تۆ گەدا ، من شا بۆت نابم !
دەمەکەت بە دڵ وابێنە ، تو خودا دڵم مەشکێنە
جێ بەجێ رۆحم بستێنە ، من کەوا عاشقێکی چابم[٦]
وەرە طوری سینە ئەی دڵ با بە دڵ بێ دیداری گوڵ
کە دڵ و دولبەر بونە یەك چ بە ئارەزوی جەوابم ؟ [٧]

(٤)

دەمێك ساقێ دەمت بێنە دەخیلی چاوەکانت بم
بە جامێك دەستی من بگرە فیدای پیری موغانت بم
لە دو لامەست و حەیرانم ، بە قووەی جەذبە نازانم :
نە سەرگەردی سەرو گەردەن ، نە قوربانی لەبانت بم ؟
چ خۆشە وەجدی سەرو و گوڵ ، بە دینی قومریی و بولبول
دەمێك شەیدای قەد و باڵات ، دەمێك شێتی دەهانت بم
لە نیشانەی پەڕەی جەرگم نەوەستا تا نەگەییە دڵ
بە قوربانی خەدەنگی دەست و بازوی چاوەکانت بم

---

(٦) ئەم شیعرەش بەش بەحاڵی خۆی گومانێکی کە لە دو شیعرەکەی (ھ)دا ، کە هێنامان ، پەیدا دەکات ، چونکە بەم شیعرە نیوە شیعرێکی (ھ) یە .

(٧) لێرەش دا ــ بە پێچەوانەی یاسای وەفایێ ــ نازناوی لە دوا شیعردا نیە*

---

* **هەرچەند لەئەدەبی فارسیدا زۆر جار شتی وا هەیە شاعیر نازناوی خۆی لە پێش تەواوکردنی غەزەل یا قەسیدە و قەتعەدا بڵێ . بەلام منیش گومانم هەیە ئەو شیعرانە ئی وەفایێ بن .**

هێمن

شیفای دام غەمزەکەی چاوت کەوا خوێنی دڵی گرتم
بە قوربانی موداوایی حەکیمی حاڵزانت بم[1]
بەبێ ئیمدادی خاڵی گەردەنت دەردم شیفای نایە
مەگەر بێم دەست و دامانی گەلاوێژی[2] بەیانت بم
لە وەصلی ڕوویی تۆی[3] کردم حیجابی پێچشی زولفت
هەتاکەی دڵشکستەی دەرد و طەعنەی باغەبانت بم ؟
موقیمی خاکی دەرگای تۆ حەریمی جەننەتە جێگای
لە لوطفی تۆ چ کەم نابێ منیش ریزەی سەگانت بم !
بە زولفی پڕ لە هاواری دڵان کەوتوم ، دەسا روحمێ !
ئەمان سەرقافلەچی قوربانی زەنگی کاروانت بم[4]
لەوی ڕۆژێ کە ڕوت واکرد و[5] لێت پرسیم ، هەتا دەمرم
بە بۆی جەننەت دەبێ من هەر[6] لەسەر رازی نیهانت بم
بڕۆت تێکنا ، دەمت وێکنا ، لە دەریای لوطفی تۆ دوورە
لە قوربی قابەقەوسەین و مەقامی لامەکانت بم
ئەمن کورد و دڵ ئیفتادە ، ئەتۆ[7] شۆخ و عەرەب زادە
مەگەر بمرم بە بەختی خۆم دەمێکی هەمزوبانت بم
بە یادی زولف و ڕوی تۆ وەك (وەفایێ) هەر دەناڵێنم
دەبێ تا ڕۆژی مەحشەر تازیەدار و ڕەوضەخوانت بم

---

(٤)

(١) موداوایی ... (ف) موژەی پەیکان و ئەبرۆی چون کەمانت بم .
(٢) گەلاوێژی (ف) گولاوبێژی .
(٣) تۆی : لە (خ)دا بە هەڵە (تۆم) نوسرابو ، بە گوێرەی (ف) نوسیم .
(٤) ئەم نیوە شیعرە وەك نیوەشیعرێکی (کوردیی) وایە .
(٥) واکرد و (ف) ڕاگرت و .
(٦) من هەر (ف) هەر مـن .
(٧) ئەتۆ (ف) ئەویش .

(٥)

خۆشە رۆژێ لە عالەم دەر بەدەر بم
لە نێو ئەوضاعی دونیا بێ خەبەر بم
لەبەر بێ تاقەتی دێوانە ئاسا
لە غەوواصانی دەریا بێ خەبەر بم
شەو و رۆژێ لە چۆلی هەر بەناڵە
حەریفی شەوڕەوی بایی سەحەر بم
نەزانێ هیچ کەس ناو و نیشانم
ئەگەر عاقڵ ئەگەر ئاشفتە سەربم
لەهەر لا با بسوڕێنێ غوبارم
لە هەر جێگایێ پێویستا سوپەر بم
چرابێ هەڵکرێ ، جانا ، لە نێو دڵ
لە رۆناکیێ دڵی یارم خەبەر بم
لەبەر چاوی تەڕم سۆرانی بڕزێ
گەهێ بێ دایك و گەهـ بێ پدەر بم
خودا خۆم چۆن بسوتێنم بە جارێ
لە دەرد و داخی ئەحواڵم بە دەر بم
شەوێ هەرتاکو رۆژی هەر بناڵم
بە گریان دەست و دامانی سەحەر بم
چ رێگەی چارە نابینم (وەفایێ)
مەگەر سەر تا قەدەم غەرقی نەظەربم [١]

---

(٥)

(١) ئەم پارچە تەنها لە (هـ) دا بو .

(٦)

ئەگەر بێ یادی زولف و چاوەکەت یەك لەحظە صابیر بم
ئەسیری بەندی کافر کوشتەیی بێدادی ساحیر بم
ویصالی خاڵەکەی لێوت حەیاتی عاشقە ئەمڕۆ
بە حەققی ساقیی کەوثەر بلا[1] لەو بەزمە حاضربم
نیگاهی [گەرمی !][2] تاراجی هەمو دەردو غەمە وەك مەی
کوشندەی میحنەتە قوربانی نەشئەی دەوری ساغیر بم
بە جەذبەی خاڵی روت بەڵکو بە باغی حوسنی تۆ شادبم
دەبێ من هەر لەسەر ئایینی ئیبراهیمی ئازەر بم
کەمەندی زولفەکەی تۆ بمگرێ من عاشقی روتم
مورادو مەطلەبێکی دیم نیە (غیراز) تۆ ، کافر بم !
وەکو پەروانە دەگریم و دەسوتێم دور لە زولفی تۆ
هەتاکەی من لە داغی تۆ حەریقی ئاو و ئاور بم ؟
بە خەندێکی دڵی بیماری ئەو چاوانە مەشکێنە
لە ئەم گوڵقەندە مەحرومم مەفەرمو بەڵکو چاتر بم
(وەفایی) گەر بە هەویای وەصلی زاری دڵ مەدە زولفی
مەحاڵی عەقڵە جەمعییەت کە من ئاشفتە خاطر بم !

(٧)

ئەی حوققەیی شەهد و شەکەرت ئابی حەیاتم
مردم ، بە بەدەن بێنەوە بەو ئابە حەیاتم

---

(٦)

(١) بلا : بــا .

(٢) [گەرمی] لە (ه) وەرگیراوە . لە (خ) دا (کردمی) یە .

ئاهۆ کە دەکا جیلوە چ شیرینە نیگاهی ؟
یەعنی بە فیدای غەمزەیی دۆ چاوی سیاتم
سەوداییی زولفی سیەهت نیم بە هەوایی
تـا رۆژی وەفـاتم بە تەمای (میهر) و (وەفا) تم
بڕوانە چلۆن عەکسی عوزارت لە دڵی دام ؟
پەروانە بە دڵ سۆختەیی[1] شەوقی چراتم
هەر چاوەنوازم کە کوتت دێم و نەهاتی
یا رەب مەدەدێ ! سالیکی ڕێی هات و نەهاتم
دڵ جیلوەگەهـ و جێ قەدەمی تۆ بوە ، دیدەم ،
هەرچەندە کە دۆرم بە دڵ و دیدە لەلاتم
سەرگەشتەیی سیڕڕی دەمی تۆم بەم روخە دایم
گۆیـا کە دەقیقە شومەری رۆژ و سەعـاتم
بەو رەنگە دڵم داوە بە سیحری سەری زولفت
تا دڵ هەیە مومکین نیە لەو داوە نەجاتم
گرتۆمی قولابی موژە بۆ خدمەتی ئەبرۆ
یەعنی کە (وەفایێ) وەرە من قیبلەنوماتم

(٨)

ئەی نەشئەی خەندەی زارت شیرین کاتی حەیاتم
عیشوەی زولف و عوزارت موژدەی شەوی بەراتم
فەرمۆت : تۆم نەمری نائێیم ناژیم بێیە بەسەرجێم
وەعدەکان [1] بەخێر بێ هەر چاوەڕێی وەفاتم

---

(٧)

(١) سۆختە : سۆتـاو .

(٨)

(١) (وەعدەکان) رەنگە سۆك‌کراوی وەعدەکانت بێ .

خۆزگەم بەوەی لە دوّی تۆ هەر دەنوارێتە روّی تۆ
مردم بە ئارەزوّی تۆ قوربانی ئاشناتم
بە تیرێك دوّنیشانە ، شایانی شای تورکانە
قوربانی دەست و بازوّی ئەو چاوی سورمەساتم [٢]
ئەو [٣] تیرە دات لە جەرگم دەرکەوت ئاثاری مەرگم
فەرموّت : کە دێ بە سەر بێ ! بەختم نەبوّ نەهاتم
چی عیشقی توّی لە دڵدا دەستی لەئاب و گڵ دا
داغی شێواوی روّتم ، کوشتەی رەقص و سەماتم
تیرت قەراری دڵ بوّ ئارامی دا بە جەرگم
با دڵ دڵی نەمێنێ ئەو جارەکەش فیداتم !
ئەی ساقیێ خەراباتێ ، قەطرێك ئاوی حەیاتی
ئامان دەستی منت دامان ! سوّتاوی بێو ظولماتم
ساقیێ چاوت بنوێنە ، زوهد و تەقوام بستێنە !
قوربانی جامێك مەی بێ هەموّ صەوم و صەلاتم ! [٤]
موطریب (هادی)[٥] روّحانیێ لێدە تاری سوبحانیێ
شاباشی سوّزەی نەی بێ هەموّ جومعە و جەماتم
نوێژێکی[٦] گێژ و وێژ بێ ، بریا دوّر و درێژ بێ
موشکل ئەو پوّشە وشکە بێتە مایەی نەجاتم

---

(٢) ئەم مانایە لە پێنجخشتەکێ پێنجەمی پارچەی «غەمزە و نیگەهـ . . .»ی پیتی (تێ)دا جارێکی تر هاتوە .

(٣) لە باتی (ئەو) (بەو) بێ راسترە .

(٤) ئەم مانایەش جارێکی تر لە شیعری (٢٢) هەمی پارچەی «دیسا نەسیمی بەهار »ی پیتی (رێ) دا هاتوە .

(٥) نازانم مەبەست لە (هادی) چیە . رەنگیشە (هادەی) بێت .

(٦) پاش لێکدانەوە و بەراوردێکی زوّر هاتمە سەر ئەوە (نوێژێکی) بنوّسم ، بەڵام مەعناکەشیم بەلاوە تەواو نیە .

دڵ پڕ خەو و خەیاڵات دەم بە ذیکر و موناجات
زەحمەت بە ڕۆژی تاریك خۆش بێ وەقت و سەعاتم
دەمێکی دڵ بڵاوە بەو زولفە پێ بە داوە
یا خودا بڕۆت کشا بێ [٧] غەریبی دور وڵاتم
نەمزانی گوڵ دەپشکوت شیرین بە لێوی یاقوت
یا تۆ بە خەندە فەرموت حوققەی شەهد و نەباتم ؟
گوڵ عەطری خۆی بڵاو کرد ، دونیای پڕ لە گوڵاو کرد
لاڵ بۆ زوبانی بولبول ، کوشتەی ذات و صیفاتم
خۆش‌خوانی مەجلیسی گوڵ ! بێنەوە جۆش ڕۆح و دڵ
بێ حاڵە زۆر (وەفایی) فیدای دەنگ و صەداتم

(٩)

نیگارا ! دولبەرا ! نامیهرەبان ! یاری جەفاکارم !
بە زاری کوشتمت ! تـاکەی دەفەرموی من وەفادارم [١] ؟
دەڵێی مورغی شەباهەنگە لە دەوری صوبحی دیدارت
لە حەلقەی زولفی تۆ دێ دەم بە دەم ناڵەی دڵی زارم
بە دەردێ موبتەلا بوم جاهیل و دانا کە حەیرانن
مەگەر چاوی [٢] نەخۆشی تۆم [٣] نە مەخمورم نە هۆشیارم
گەهێ سوتاوی ئەبڕوتم گەهێ پابەندی گیسوتم
لە لایەك ڕو بە میحرابم لە لایەك ڕو بە زوننارم

---

(٧) ئەم دو وشە هەڵدەگرێ « بە ڕوت گوشا بێ » بێ .

(٩)

(١) وەفادارم (ن) وەفاکارم .
(٢) لە (ن)دا بە هەڵە چاوی دو جار نوسراوە .
(٣) تۆم (ن) تـو .

نیشانەی قاتیلی نامیهرەبانم ظاهیرە یەعنی :
فەرەنگی خەط و ، زەنگی زولف و ، هیندو خاڵ و ، دڵدارم
بە تای زولفی و چینی طوڕڕە دین و دڵ دەبا چاوی
دەڵێی من خانەزادەی [٤] ئاهوانی چین و تاتارم
وەصییەت بێ کە مردم تەخت و تابوتم لە عەرعەر کەن
هەتا عالەم بزانێ من شەهیدی قامەتی یارم
(وەفایی) ــ دوور لە تۆ ــ پەیوەستە حاڵی ، شینە ، گریانە
لەبەر چاوت بە صەد جێ وەك نیشانەی دڵ بریندارم [٥]

(١٠)

گا دەسوتێم گا دەگرییێم غەرقی ئاو و ئاورم
ئاخ لەبەر بەختی سیا ! نازانم ئەز بۆچ نامرم ؟
هەر کە دەدبینم دەڵێی تۆ شەمع و من پەروانەتم
تا سەراپا نەبمە کۆی زوخاڵ قەد ئارام ناگرم
هەر رەگەم تارێکە ناڵەی دێ لە شەوقی رویی تۆ
عەندەلیبم ، موطریبم ، خۆش‌خوان ، گوڵ ، راموشگەرم [١]
[زولف و رو ، بالاّ و ئەبرۆ ، خەط و خاڵ و چاوی کاڵ]
[لەو طەلیسمی هەفت خوان زۆر موشکیلە روح دەربەرم]

---

(٤) خانەزادەی (ن) خانەزاوی .

(٥) گیو ئەم پارچەی لە هەر سێ چاپەکەدا لە گەڵ پارچەی « خەناوی کردوە پەنجەی بە خوێناوی دڵی زارم» ی نالی لە یەکداوە و هیــچ باسی ئــەم لەیەکدانەشی نەکردوە ، ســەرەڕای ئــەوەی کە هــەر خــۆی پارچــەی « خەناوی . . .» نالی لە دیوانی نالیدا چاپ کردوە .

(١٠)

(١) راموشگەر : موطریب و گۆرانی بێژ .

عەکسی زولف و ڕوتە مایەی جۆششی گریانی من
چبکەم ئاخر چاو پڕ ئاوی دوودی عودی مەجمەرم ؟!
حەقمە خوێن بگریم لە بێدادی خەط و جەوری نیگاه
من کە گیرۆدەی فەڕەنگ ، یەخسیری دەستی کافرم
پێکەنینت جەذبی کردم بۆ سەر و زولفی سیاه
طوطی‌ی شیرین کەلام پابەندی داوی شەکەرم
گا پەرێشانی ڕوخ و گا دڵشکستەی قامەتم
هەر دە زولفی تۆ دەچم سەر گەشتەو و سەوداسەرم
گەر بە ناز هەر دەمکوژی با تێر ببینم چاوەکەت
لێم‌گەڕێ جارێ بە کوچەی مەیفرۆشان ڕابرم
دور لەتۆ زۆر بێ‌قەرار بوم تا [بە !] [۲] لوطفی چاوەکان
زەحمەتت دا بەر طەبیبان هاتی ئەمڕۆ چاترم
حاصڵی سەیر و سلوکم بۆ بە خەندەی زاری تۆ
گەهـ بەقا ، گاهی فەنا ، گەهـغائیب و ، گەهـحاضرم
زاهید ئینصافت هەبێ ، تۆ چت لە ڕەندو بادەخوار ؟
تۆ و بەهەشت ، تۆ و حور و غیلمان ، ئەمن و چاوی دولبەرم •
وەك (وەفایی) دڵ بدە دین دانێ بۆ صاحیب دڵێك
دابزانی بۆچی من عاشق بە حوسنی مەظهەرم

(۱۱)

بە گوڵزاری ئیرەم ــ قوربان ــ دەپرسی گەر لە ئەحواڵم
نەخۆش و ، سەرخۆش و ، مەست و ، خوماری چاوەکەی کاڵم

---

(۲) [بە !] لە (خ)دا نیە ، لە (هـ)وە هێنام •

پەرێشانم ، بڵاوم ، تێكشکاوم ، خاو و شێواوم
دەڵێی شاماری زولفی تۆم لە دۆی تۆ شێت و عەبداڵم
بە نازی چاوەکەی وەك بازی بازێ دام هەتا پیر بۆم
دەترسم هەر بە بازێ بمکوژێ ئەویاری منداڵم
نە داغی جەرگی خۆم زانی ، نە مایەی بەرگی خوێنینم
شەهیدی دەشتی عیشقم ، لالە رەنگم ، من کەڕ و لاڵم
دڵەی بێ هۆش و گۆشم موددەتێکە هەر دەناڵێنێ
خودا روحمێ بکەی بەو مورغی حەپسی بێ پەڕ و باڵم
بفەرمۆ با پەرێشانم نەکا زولفت لەسەر رۆی تۆ
ئەمان یا کاشیفی ظولمەت ، دەخیل ئەی شەوچرای ماڵم !
بۆ خۆت سەرمەشقی زولف و دەرسی باڵات دام و ئەز چبکەم ؟
نیشانە و دەستخەطی خۆتە ئەگەر ئەلفم ئەگەر دالم
ئەمن ئوفتادە بۆم تۆ خۆت بە روحمت دەستگیرم بۆی
پەشیمانێ نە شێوەی تۆیە ، ئەی خورشیدی ئیقباڵم
ئیشارەی چاو و عیشوەی زولفەکەت بۆن مورشیدی رێگام
ئەگەر دەیری موغان قیبلەم ، ئەگەر زوننارە بەرماڵم
بە تیغی غەمزە ئەمن و تورکی رۆی تۆ قەط مەڵێ ، قوربان ،
ئەگەر قیمەم بکەن هەر رۆژ پەرستم ، هەر بەیەك حاڵم
ئەمن هەر تۆم دەوێ ، من چم لە رۆحم چم لە دین داوە ؟ !
بە قوربانی تەماشایێکی تۆ صەد جار سەر و ماڵم
لە تاو دەردی دڵی دێوانە خوێن دەگریم و نازانم :
نە خەستەی چاوەکەی مەستم ، نە رەنجەی پەنجەکەی ئاڵم ؟
بە مەرگی من بە رەمزێکی بڵێ بەو چاوە حاڵیم کا :
ئەتۆ نازدار و بیماری ئەمن بۆچ زار و بێحاڵم ؟!

کوتی : بۆ کوێ دەبەی رۆحت (وەفایی) ؟ دەوریان گرتی !
نیظامی پەرچەم و ، سەربازی زولف و ، عەسکەری خاڵم •

– ١٢ –

نەخۆش و مەستی دوو چاوی کاڵم
حەقم بە دەستە ئەگەر بناڵم
بە غەمزەی چاوت بە خەندەی زارت
بردیان بە غارەت خەو و خەیاڵم
فەرمووت : چلۆنی ؟ چبڵێم عەزیزم ؟
ـ دوور لە زولفی تۆ ـ کافر بە حاڵم
بە یادی چاوت چوومە خەرابات
لە رەهنی مەیدا خەرقە و بەرماڵم [1]
من مورغی قودسی لە لامەکان بووم
ئیلاهی روحمێ ! شکستە باڵم
شەوێکی تارێك ، رەهێکی بارێك
هەر بە ئومێدی چرای جەماڵم
بە تیری نازت بڕاوە جەرگم
بە چاوی بازت نەماوە حاڵم
وەك من بە چاوت یەخسیری زولفم
کەس وا نەگیرێ بە داوی ظاڵم !

---

(١٢)

(١) (خەرقە و بەرماڵم) بەوەندە مانای شیعرەکە تەواو نابێ و ، شاعیر وشەی (دانا) ی لابردوە ؛ چونکە بەگوێرەی رێ و شوێندا دەزانرێ ، واتە : « لە رەهنی مەیدا خەرقە و بەرماڵم دانا» .

خۆش بەو دەمانە گوڵ گوڵ دەپشکوت
شـەکر دەبـاری پرسێ لە حـاڵم
صەبـا دەخیلم هەرتاکو مـاوم
بڵێ بـە زارێ ،بڕو بـە خـاڵم
دەمێکی بـابێ دەوای دڵم کا
بە چاوەکانی گەلێ بێ حـاڵم
(وەفایێ) چی دیت لەسەر بگێڕێ ؟! [۲]
نەما لەسەر تۆ نە سەر نەمـاڵم

(۱۳)

تا بادی خەزان دایە گوڵ و بەرگی رەزانم
صەد جێ وەکو بولبول بە جگەر داغی خەزانم
وەك بەرگی گوڵم دی کە بە با چۆ بە ئەسـیرێ
[کرد !][۱] کەوتم و ، شێت بۆم ، عەبەثام [۲] ، لاڵ بۆ زوبانم
قومری وەرە هەرتا دەمرین پێکەوە بگرین
تۆ سەروی رەوانت چوە من رۆحی رەوانم
بولبول وەرە تا رۆحی من و تۆیە بناڵین
تۆ بـاغی گوڵانت چۆ ئەمن داغی دڵانم

---

(۲) « چی دیت لەسەر بگێڕێ ؟» : چی کەت لەدەور بگێڕێ و بیکاتە سـاقە سەری تۆ ؟ واتە بە سەر وماڵەوە هەرچی هەیە لە دەوری سەری ئەوی گێڕاوە و هیچی‌کەی نەماوە !

(۱۳)

(۱) (کرد کوتم و) لە (خ) دا بەم شێوە نوسراوە و، ئەمەش بەرێنوسی فارسێ، کە بیکەین بە کوردێ گەلێ جۆر هەڵدەگرێ ، ئەوەی لە ماناوە نزیك بێت : (گرد کەوتم و) ە .
(۲) عەبەثام : حەپەسام و سەرسام بۆم .

ئەی مەعدەنی شیر و شەکەر ، ئەی گولبەر و دولبەر
ئەی تازە گوڵی دارە گوڵی باغی جینانم
کەس سیڕڕی دەم و عیشقی میانی [۳] نەدەزانی
ئەشکم بوە غەممازی هەمو رازی نیهانم
تۆ چونکە لە لەیلێ گەلێ شیرین‌تری بۆیێ
مەجنونی دەر و دەشتم و فەرهادی زەمـانم
ئیشم هەمو ناڵینە لە ئێشی دڵی رێشم
کارم هەمو گریانە لەبەر دەردی گرانم
بۆ گەردەنی تۆ بومە ئەسیری سەری زولفت
من مورغی شەباوێزم [٤] و عاشق بە بەیانم
جان‌بەخشە دەڵێن ماچی دەمت وەقتی تەبەسسوم
تاکەی بمرم موعجیزەی ئەو سیڕڕە نەزانم ؟
جەذبەی نیگەهت خۆشێ نەهێشتم ــ بە برۆی تۆ ! ــ
قیبلەم چوە تامەستی مەیی پیری موغـانم
فەرموی : کە لەگەڵ هاتم ئەتۆ رۆح بدە ، چاوم !
سا ساقێ ، جا جامێ هەروا نیگەرانم [٥]
چاوت بە نیگەه کردن و زارت [بە] [٦] تەبەسسوم
هاتن بە تەمای غارەتی عەقڵ و دڵ و جـانم
ئەو دەستە سوارێکە ئەمنیش [۷] تازە بەهارێك
ئەو راو و شکارێکە منیش کاس و نەزانم

---

(۳) میـان : نـاوەوە .
(٤) مرغ شب‌آویز ، (یا شباهنگ) ــ : تاق تاقە کەرەیە .
(٥) ئەم نێوە شیعرە بەم جۆرەیێ باشترە :
« **ساساقی دەجا جامێ کە هەروا نیگەرانم** »
(٦) (بە) لە ئەسڵەکەدا نەبو ، بەڵام بە پێویستم زانی .
(۷) (ئەمنیش) لە (خ)دا (ئەمیش)ە ، بەڵام ئەمنیش راستە .

کێو هاتە صەداوناڵە بە هاواری (وەفایی)
جارێکی لەتۆ کاری نەکرد ئاهـ و فوغانم !

(١٤)

ئەی غارەتی هۆش و خیرەدم [١] نێرگسی کاڵت
رەوشەن گەری ئاوێنەیی دڵ عەکسی جەماڵت
حاشا مەکە قوربان لە کوژاوی خەط و خاڵت
ئیشباتی شەهیدیم ئەوەتا پەنجەیی ئاڵت
دەستم کە نەگەییە بەسە [بەو][٢] گەردەنە خوێنم

وەك زولفی رەش و نێرگسەکەی فیتنەگەری تۆ
سەرمەستم و سەوداسەرم و دەربەدەری تـۆ
گەر دین بوە گەر دڵ بوە ــ قوربان ــ بەسەری تۆ
ئێستاکە لە سایەی سەری زولف و نەظەری تـۆ
گەردەن کەچی زوننارم و مەیخانە نشـینم

رۆژ عاریضی تۆ ئاگری بەردامە هەنـاوان
شەو پەرچەمی تۆ دوکەڵی ئاویتمە چـاوان
بەند بەندە دەروونم هەمو سوتاوە لەتاوان
ناڵەم وەکو نەی دێ لە خەمی حەڵقەو و داوان
لەو شێوە وەرن گوێ بدەنە شیوەن و شـینم

زولفت کە لەسەر عاریضی تۆ خۆش حەرەکاتن
گۆیا سەحەری عید و شەوی قەدرو بەراتن

---

(١٤)

(١) خیرەد : عەقل .
(٢) [بەو] بە هەڵەی نوسەر لە (خ)دا نە نوسراوە . لە (ه)دا هەیە .

دایم دەگرین توشنەیی خوێنی شوهەداتن
دۆ صەف لەفەڕەنگێ لە طەرەف رۆمەوە هاتن
بردیان بە ئەسیرێ دڵەکەی زار و حەزینـــم

وەك کافرێ تینو بێ بەخوێنی سەری ئیسلام
وەك تورکێ لەدین وەربگەڕێ مەست و مەیئاشام
چاوت بەکەمان میهرەیی ئەبرۆیی سیەهفام
تیرێکی وەها سەختی لە موهرەی جگەری دام
تا رۆژی حەشر هەر دەتکێ خوێن لە برینم

چبکەم وەکو قومری کە نەیێ ئاه و فوغانم ؟
پڕ خۆێنە وەکو نافە دڵی بەستەزوبانم !
هەر لەحظە بە نازێکی دەکا غارەتی جانم
رادەبرێ بەبای عیشوە ، دەڵێ : سەروی رەوانم
دەنوازێ بە تای زولفی ، دەڵێ : ئاهوی چینم

سینەم هەمۆ سوتاوە لەتاو ئاوری سینـــا
دیدەم هەمۆ پڕخوێنە لەبەر چەشمەیی مینـــا
ئەو دەردە (وەفایێ) ! کە لە چاوی گوڵم هێنـــا
موشکل کە شیفام بێ بە هەزار (بوعەلی سینا)
جارێکی مەگەر بێ بە دڵی خۆمی ببینم

(١٥)

بە جارێکی تەماشای تۆ ، فیداتبم ، هاودڵ و دینم !
ئەگەر صەد جار قیامەت بێ دەمێکی هەستە بدبینم
لە غەمزەی چاوەکەت دەتکێ لە جەرگم خوێن و نازانم :
نە خەستەی پەنجەیی بازم ؟ نە بەستەی دەستی شاهینم ؟

مەگەر زولف و روخت وەك لالە حاڵێ بێ کەمن بۆچی :
جگەر سوتاو و سەرتاپا غەریقی مەوجەیی خوێنم
وەکو نەی کونکونە جەرگم لەتاو هیجرانی تۆ بۆیێ
بە سۆزی نەی دەسوتێم و بە نەغمەی نەی دەناڵێنم
ئەتۆ سەروێکی رەنگینی ، بەسەر چاوان بێ شیرینی
لەبەر چاوم نەرۆی چاکە ، حەیاتم ، غارەتی دینم !
ئەتۆ گوڵ ، عەنبەرین رێی تۆ ، ئەمن خاکی بەری پێی تۆ
لەمن تۆ زیز نەبی چاکە ، عەزیزم ، روحی شیرینم
کوتم : دا روومەتت وا بێنە بگرم زولفەکەت ! فەرموی :
بلا گوڵ تێك نەچێ ، بولبول نەسوتێ ، چت لە پەرژینم ؟ !
بە باغم کوت : بە رەنگ و بۆت مەنازە زەرد و سور بووە
ئەگەر بارم هەمو سونبول بێ تایێك زولفی نابینم
کوشندەی من نەبو هیچ کەس مەگەر سەر دایرەی حوسنی
لە رۆژی حەشرێ خوێنی خۆم لە چاوی مەستی دەستێنم
لە باتی خوێنی خۆم ، وەك زولفی ، تەسکینیم بە هیچ نایێ
مەگەر دەستی شکستەی خۆم لە گەردنی زەردی وەربێنم
شەکەر قەدری نیە ، قوربان ، ئەگەر شیرین نەبێ ، یەعنی :
دەبێ تۆش لێوەکەت بێنی ئەگەر من روحەکەم بێنم
بە نازی چاوی بازت وەك (وەفایی) کەوتمە نێو زولفت
ئەوێستاش مەست و مەخموری شەرابی جامی دۆشینم [1]

---

(١٥)

(١) وەفایی لەم پارچە شیعرەدا ، لە سەرتا سەردا پەیڕەوی سەرەوای بە شێوەیەکی تەواوی نەکردوە ، ئەوەتا دەبینی هەندێك جار (ێ)ی تیژی بەکارهێناوە ؛ وەك : (پەرژینم) و (نابینم) .... تاد ، و هەندێ جاری تر

(١٦)

له داغی زولفی یار و عاریضی وەك لاله سۆتاوم
بە رەنگی لاله بۆیێ داغدار و غەرقی خوێناوم[١]
دو چاوی مەستە بێ بادە ، مەلایك‌رۆ ، پەری‌زادە
پەریێ دێوانەیی کردۆم ، مەلاییك دەستی لێ داوم
لە سەودای خەططی یاقوتی لەب و کاکۆڵی رێحانی
وەکو زولفی شکستە تێکشکاو و خاو و شێواوم
لە بەر چاوت کە رەمزی نیکتەبازێ مەکتەبی حوسنە
وەها مەستم لە رەنگی حەرفی مەعنا لەوحی شۆراوم
لە ێو سەیلی سروشك و سۆزی دڵ حەیران و مەبهوتم
لە دوری تۆ عەجەب ماوم ! نە خنکاوم ، نە سۆتاوم !
عوزار و زولفی تۆ ــ بێ شك ــ شەو و رۆژ پێکەوەن ، ئەمما ،
شەو و رۆژ پێکەوەن ، لەو وەجهە من حەیران و داماوم !
طەلیسمی بابلە ، سیحری حەلاڵە ، ــ قەد رەهانابم ــ
(وەفایێ) ؟ یابە داوی زولف و ، رەمزی چاوە گیراوم ؟ !

(١٧)

کە هەستا زولفی رۆی داپۆشی من لەو داغە سۆتاوم
ئیلاهی ، ئەی رەقیب ، رۆژی قیامەت بێیە پێناوم !

(ێ) ی کراوە ؛ وەك : (دەستێنم) و (وەربێنم) و (بێنم) * .

(١٦)

(١) ماموستا هێمن پێی وایە ئەم نیوە شیعرە ئاوا بنوسرێ :ــ
((بە رەنگی لالە بۆی داغدارم و وا غەرقی خوێناوم))

---

* **ئافەرین ماموستا ! منیش وەك تۆ پێم سەیرە ؟ ئەگەر ئەو غەزەلە دەرباوێژرێ هیچ لە دیوانی وەفایێ کەم نابێتەوە .**

هێمن

قەراری دا بە ڕۆحم تیری نازی چۆ لە قەلبمڕا
مەپرسن چەند ئەمن لەو حەسرەتەی دڵ پڕ لە زۆخاوم
دەمێکە هەر لەتۆی ئاوری دەرۆن و ئاوی چاومدام
لە دۆری تۆ عەجەب ماوم ؛ نە سۆتاوم ؛ نە خنکاوم ! [1]
طەبیبێکم نیە دەردی دەرۆنم بێ موداوا کا
هەتا ماوم بە ئومێدی شیفا هەر چاوەڕێی چاوم [2] ،
دڵم بۆ تۆ دەسۆتێ ، دیدەکەم بۆ تۆ دەبارێنێ
دەمێك وابێ ئەمان ! ئەی جێت لە نێو دڵ ، پێت لەسەر چاوم
ئەتۆ ڕۆحت دەوێ ئەمنیش ئەدەبسز طالیبی وەصلم
مەکە مەنعم ، بە دۆری چاوەکانت ! ، پیر و خەرفاوم
بەرۆح جۆیایی [3] وەصڵە ڕەمزی چاوی ، باوەڕیم نایێ ،
لە مەردوم [4] هێند خیلافی وەعدە من دیتۆمە ترساوم
لەلایێ بارشی چاوم ، لەلایێ سۆزشی جەرگم
نەپێی دەمرم ، نەپێی دەگرم ، کەبابی نیوە برژاوم
لە سۆزی گریە جەرگم ڕەش بوە ، چاوم ! چیە چبکەم ؟
وەکو ماسێ [بەنو !] [5] ماوم نە سۆتاوم نە خنکاوم

---

(١٧)

(١) ئەم نیوە شیعرە وەك نیوە شیعرێکی پارچەی «لەداغی ...» تیپی (میم) وایە .

(٢) لە باتی (چاوم) (ماوم) بێ مەعناکەی ڕێکترە ، زیاد لەوەی دۆپات بۆنەوەی یەك وشە لە دۆ قافیەی یەك لەدوای یەکدا پەسەند نیە .

(٣) جۆیا : طالیب .

(٤) مەردوم : بیبیلەی چاو .

(٥) ئەم وشە لە دەسخەتەکەدا ئاوایە (بنو) بۆم ساخ نەکرایەوە * .

---

* **بە بڕوای من ئاوایە :**
« وەکو ماسی بن ئاو ماوم نەسۆتاوم نە خنکاوم » هێمن .

بەبێ تۆ قەط نەژیم ، شادیم نەمێنێ ، دیدە بێ نور بم !
دەمێك ئارامی رۆحم بە ، حەیاتم ، عومرەکەم ، چاوم !
لە دەست ئەو شۆخە وا زولفان بە ناز دێنێ و دەبا ، هاوار !
(وەفایێ) رۆژی لێ کردۆمە شەو ، عومری بەبا داوم

(١٨)

گوڵەکەم دەڵێن : ئــەوا دێ هەمۆ وەختێ چاوە چاوم
ئەی خودا تۆ بڵێی وەهابێ بێتەوە رۆنایی چاوم ؟!
سەبەبی زولفی شێواوە حوسنی رۆ مەدەدی پێ داوە
من کەوا رۆژم بۆتە شەو کە بەرۆژی رەش داماوم
تا بزانن تۆ گوڵزاری روستەی سەری جۆیباری
بە خەندە هاتی بەخێر بێی قەدەمت سەر هەردۆ چاوم
خوێنی من بە گەردەنی زولفت بە ئیشارەی چاوەکانت
من ئەگەر شکاوە پشتم ، من ئەگەر جگەر بڕاوم
بە سەری خەدەنگی نازت جگەری بڕیم چاوی بازت
بە ئومێدی نازێکی ویم ئەگینا ئەمن نەمــاوم
دڵی خۆم ئاوری تێ بەردا تا لە تای زولفان رۆی دامێ
شەو هەتا نەگەڕام بە چراوە شەوچرا نەهاتە بەرچاوم
ئەتۆی نوری شەوبێداران ئەمن بۆ وەك شەم دایسێم ؟
ئەتۆی گوڵی شای گوڵزاران ئەمن بۆ غەرقی خوێناوم ؟
کە دەڵێی شەیدای گیسۆمێ چدەکەی لە سەری سەودایم ؟
کە دەڵێی پەروانەی رۆمی چدەکەی لە دڵی سۆتاوم ؟
شەو و رۆژ کە دەڵێن دۆبانن هەر یەکن بۆ دۆن یەکبانن
من لە دۆ لاوەی برۆی تۆ حەیرانی دۆ زولفی خاوم

ئەی شەماڵ ، ئەی شیفای نەساغان وەرە تۆبی و خاڵی ڕۆی یار
بە گوڵ و وەنەوشەی باغان بگەیێنە دۆعا و سڵاوم
گلەیی لە چاوی کاڵتە کە معینی زولف و خاڵتە
دڵی پڕ لە دەرد و داخم سەری پڕ تەلەسم و داوم
نە بەوەصلی تۆ سرۆرم ، نە بە دۆری تۆ صەبۆرم
گێژ و سەرگەردان و حەیران ، هەر وە کۆماسێ سەر ئاوم
بە نیگای تۆ و عەرەقی ڕۆت دڵ و دینم چۆ نازانم :
نە خوماری شەرابی ساقیم ، نە مەستی عەطری گوڵاوم ؟
حەقە کە وەکو (وەفایێ) شێت و شەیدای سەحرایێ
مەلەکان خۆیان نیشاندام ، پەرییان دەستیان لێ داوم [1]

(۱۹)

یار هاتەوە دەستودڵی خۆم گرت و بە سەر چۆم
جان قابیلی جانانە بۆ نەمزانی بەسەر چۆم[1]
فەرمۆی : چ کەسی ؟ کەوتمە بەرپێی کە (وەفایێ)م
قوربان چبۆ عومرێکە [کە !] لاتبۆم[2] و لە لات بۆم ؟!
دەستی لە سەری دام و دڵی دامەوە فەرمۆی :
خۆش هاتی ! بە خێر هاتی ! وەلێ ڕۆحە بەهای ڕۆم !

---

(۱۸)

(۱) ئەم پارچە تەنها لە (هـ) دا هەیە و مامۆستا هێمن لای وایە ئەم کێشە داهێنانی (وەفایێ) خۆیەتی .

(۱۹)

(۱) بەسەرچۆم ی (دوەم) : بە هەڵە چۆم و ڕێزی ئەوم نەزانی .
(۲) وشەی (لات) لە دەسخەتەکەدا وەك (لەت) دەچێ . ئەکرێ (لەتۆ بوم) بێ .

وا خستمی[٣] چاوی که به داو زولفی وەلادا
شەو رۆیی ، بەیان بەربۆ ، ئەمن هەر لە خەوا بۆم !
یارایی[٤] موژە و تابی برۆی تۆی نیە جەرگم
بەو تیر و کەمانە نە فەرامەرز و نە برزۆم
ماچی دەمی خەندەی دەمەکەی سیڕڕی بەیان کرد
ئەو جەوهەرە وا فەردە نە مەوجۆدە نە مەعدۆم
ذەڕڕێکی لە سیڕڕی دەمی تۆ — مرد و — نەزانی
حەیرانی کەمالاتی (فلاطۆن) و (ئەرەسطۆ)م
مومکین نیە بەو تێرگسە من بێمەوە سەرحاڵ
من دەربەدەری رۆتم[٥] و سەوداسەری گیسۆم
لەو زولفە — بە غەمزەی نیگەهت — نیمە رەهایی
من بەستەیی ئێو داوی پەریزادەیی جادۆم
فەرمۆی : لە کوفر لادە موسوڵمان بە (وەفایێ)
دێوانە مەبە ، دەست مەدە زولفم ، ئەوەتا رۆم

شب بعد از تجرد از علایق جسمانی در واقعه مشاهده شد که حقیر در شهر طایف از بلاد حجاز که آنحضرت به آنجا مهاجرت فرموده بودند در جوار انحضرت هستم و وفات کرداند و حقیر در گریه و فغـان بودم ، سر مبارك ازتابوت بلند کردند فرمودند : که از گریه و زاری شما خبردارم چون بیدارشدم ، این قصیدەتعزیه را تمام کردم ، در ابراز آن احتیاط کردم ، شب

---

(٣) (خستمی) بە بێ نوختەی (تێ) نۆسراوە .

(٤) یـارا : هێز و توانـا .

(٥) رۆتم : بـە دۆ جـۆر دەگونجێ مانای لیكبدرێتەوە : یەکەم لـە رۆت و قۆتێ و بێبەرگێ . دوەم : مەبەست رۆ و دەم و چاوبێ .

ثانی در واقعه فرمودند : که برای من بخوان ، قصیده را خواندم ، فرمودند: ابراز کن ، ابراز کردم [1] .

(٢٠)

دڕێغا[1] بای خەزان دایە بەهاری شۆخ و ڕەعناکەم[2]
لە ئیظهاری عەمەل کەوت ئافتابی عالەم ئاراکەم
وەرەق ڕێزان، خەزان کەوتە ڕەزان ، وەضعی چەمەن گۆڕا
بەسەرچو فەصڵی گوڵگەشت و تەماشای باغ و صەحراکەم
خەزان هات و چەمەن چۆڵ بو لە نەغمەی بولبول و قومری
دڕێغا ! حەسرەتا ! بۆ گوڵعوزاری[3] سەرو باڵاکەم
لە گریان ئاسمان دامانی سوور بو[4] شینی گێڕاوە
مەگەر گێراوە یا مایل بەشام [5] بو ڕۆژە ڕوناکەم ؟

★ ★ ★

(١) شەوێك پاش ڕوت بونەوە لە پەیوەندییەکانی لەش بەڕاستی دیترا کەوا منی بەستەزمان (مەبەست لە [وەفایی] خۆیەتی) لە شاری (طایف)م لە وڵاتی حیجاز کە جەنابیان (مەبەستی شێخ عوبەیدوڵڵای نەهریی‌یە) کۆچیان کردبو بۆ ئەوێ و ، لەپاڵ جەنابی ئەواندام و ئەوان وەفاتیان کردوە و ، منی بەستەزمان خەریکی گریان و فوناغم ، سەری موبارەکیان لە تابوتەکە بەرز کردەوە فەرمویان ئاگاداری گریان و زاریی ئێوەم ، کە بێدار بومەوە ئەم قەسیدەی تەعزیەم تەواوکرد .
بەڵام پڕکێشیم نەئەکرد دەری‌ببڕم . شەوی دوهەمی ڕوداوەکە فەرمویان : بۆم بخوێنەوە . بۆم خویندەوە . فەرمویی نیشانی خەڵکی بدە . منیش دەرم‌خست .

(٢٠)

(١) دڕێغا : حەیف و خەسار .
(٢) ڕەعنا : جوان ، بە لەنجە و لار .
(٣) گوڵعوزار : کوڵم و لارومەت وەك گوڵ .
(٤) سور بو شینی (ف) سور و شینی .
(٥) شام بو (ح) شامە .

ئەدیمی بەختی من ڕەش بۆ [٦] تەرازوو وا ترازاوە [٧]
دەبێ مەیلی بە طایف کردبێ تەئثیری شوعراکەم ؟
لەمن دوور بۆتەوە [٨] خورشیدی ئەوجی مەعریفەت ، شایەد
بە تیغی غەم سەری خۆم هەڵگرم هەمڕەنگی جەوزاکەم[٩]
لەمن وەحشی بوە ئاهوو[١٠] خەرامی[١١] لالە روخسارم
مەکەن مەنعم کە هەر وەك[١٢] شێت و هاران ڕوو لە صەحراکەم
بە مەحرومی لەگەڵ بەختی سیادا ماوە فرمێسکم
لە تازێی[١٣] هیجرەتی خورشیدی عالەمدا[١٤] ثورەییاکەم
(وەفایێ) پێت بڵێم [١٥] : دونیاو و دینم [١٦] بۆچی بەرهەم [١٧] بوو
دەڵێن : ڕۆیی لەسەر دونیایێ[١٨] قیبلەی دین و دونیاکەم
نیشاط و عوشرەتی دونیا بە نەشئە و قووەتی چاوە
ئەمن چبکەم لە دونیایێ[١٩] کەڕۆیی[٢٠] نوری بیناکەم ؟
کە تۆ ڕۆیی ، لەبەر چاوم کورەی خاکێ بە ئاوا چوو !
لە پاش تۆ ، ئەی گوڵی نەوڕەستە ، خاکی کوێ بەسەرداکەم ؟

---

(٦) ئەدیمی بەختی من (ف) بەختی من بەد بوو .
(٧) وا ترازاوە (ح) داڕزاوە .
(٨) بۆتەوە (ف) کەوتەوە .
(٩) جەوزا : بورجێکە لە ئاسماندا .
(١٠) ئاهوو : ئاسك .
(١١) خەرام : ڕەقص ، جم و جوڵی بە نەزاکەت .
(١٢) کە هەر وەك (ف) ئەگەر وەك .
(١٣) تازێیی (ف) شانریەی .
(١٤) عالەمدا (ح) عالەم وا .
(١٥) بڵێم (ح) دەڵێن .
(١٦) دینم (ح) دینی (ف) دینت .
(١٧) بەرهـەم (ح) بەزمی .
(١٨) لە سەر دونیایێ (ف) لە دونیادا .
(١٩) لە دونیایێ (ف) لە دونیادا .

خۆشا بەو [٢١] رۆژە عەکسی پڕتەوی حوسنت لە سینەمدا [٢٢]
ئەوێستاش [٢٣] مەست و مەخموری تەجەللای طوری سیناکەم
خۆشا بەو وەقتە [٢٤] تۆ میرئاتی دولبەر بوی بە دڵداریم
ئەوێستاش مەحوی دیداری جەمالی رۆژی (حیربا) کەم [٢٥]
بە یادی پێکەنینی تۆ کە دەگریم و دەبارێنم [٢٦]
دەبێتە مەنبەعی شیر و شەکەر شۆراوی دەریاکەم
کە دەگریم بۆ جەمالی تۆ دیارە ئەشك و ئاهی من
لە خورشیدی دەداتن دەم ستارەی شامی یەلداکەم [٢٧]
بە داغی تۆیە وا دەم دەم خورۆشی ئاه و ناڵەی دڵ
لە تاو [٢٨] گوڵشەن دەناڵێ عەندەلیبی شێت و شەیداکەم
فەلەك ــ خانەخەرابێ [٢٩] ! ــ بەزمی مەستانی وەها تێکدا
نەما داری لەسەر بەردی ، بە دەردی سەر چە ئاواکەم ؟
لە بن [٣٠] باڵی هوما جێی بازو شاهێن قەصری شاهان بو
درێغا ! ئێستە وێرانەی ، سیسار و جوغدە [٣١] جێگاکەم

---

(٢٠) کە رۆیی (ح) کە بڕوا .
(٢١) بەو (ف) بەم .
(٢٢) لە سینەمدا (ح) لە سینەی دام .
(٢٣) ئەوێستاش (ف) ئەوێستەش .
(٢٤) وەقتە (ح) وەقتە تۆ . ئەمەی (ح) راستە و لە بەر ئەمە (تۆ) مان لە مەتنەکەدا دانا .
(٢٥) حیربا (ح) صەهبا ، حیربا : گیاندارێکە لە بەر هەتاو رەنگی دەگۆڕێ .
(٢٦) دەبارێنم (ف) دەناڵێنم . ئەم پارچەیە لە (ف)دا سیازدە شیعرە و ، بە هەندێك پاش و پێشەوە لێرەدا کۆتایی دێت .
(٢٧) یەلدا : شەوێکە رێکەوتی نێوان پایز و زستان ئەکات ، لە هەمو شەوەکان درێژترە ، گوایە شەوێکی شوم و نەگبەتە .
(٢٨) لە تاو (ح) لە ناو .
(٢٩) خانە خەرابێ (خ) خانەی خەراب بێ .
(٣٠) لە بن (ح) لە ژێر .

له ناڵین کەوتوم بەو دەستی یاری موطریب و مەجلیس
وەکو تاری گوسوستە [٣٢] تێکچوە بەندبەندە ئەعزاکەم
دڵم بێهۆش و خونبارە لە دوری نێرگسی ساقی
صوراحی کەوتوە دەگری ، دەڵێ : کوا بادەپەیماکەم [٣٣]
شکا پشت و دڵی من بۆ وەفاتی [٣٤] پیری مەیخانە
بە چەرخێکی فەلەك وایکرد [٣٥] نەجامم ما نە میناکەم
لەسەر حەوضی دەرونی چی بەسەرهات و چۆت [٣٦] قوربان ؟
کوا دەمکەوثەر [٣٧] و خولد و خەرام و نەخلی طوباکەم ؟
صەدای یاحەییی دەروێشان ، نەوای یاهوّیی دڵرێشان
لە دەوری خانەقادا بۆ بە ئیسم و جیسمی عەنقاکەم
هەتاکەی قەلبی من دەرهەم [٣٨] بێ ئەی ئیکسیری [٣٩] خاکی من ؟
لە خاکی کوێ موقیمی پێم بڵێ ؟ قوربانی ئەو خاکەم !
لەسەر خاکی دەرت ، قوربان ، هەتا من بم هەتا سەربێ
ئەگەر [٤٠] تاجی سکەندەربێ سەرم ناوێ لەسەر ناکەم

---

(٣١) جوغد : کوندە بەبۆ . لەم مەعنایەوە نزیکە کە ئەڵێن : « لە جێگای بازان کۆر کۆرە وازان » .

(٣٢) تاری گوسوستە (ح) تاریکە سستە . گوسوستە : پساو .

(٣٣) بادە پەیما : شەراب خۆر .

(٣٤) وەفاتی (ح) وەفات ئەی .

(٣٥) وای کرد (ح) وا گردنــە .

(٣٦) هاتو چۆت (ح) هاجرت .

(٣٧) کوا . . . (ح) کەوا ئەم کەوثەر و خولدە . . .

(٣٨) دەرهەم : زێڕی ئایەخ و بێ نرخ .

(٣٩) ئیکسـیر : مادەیەکی کیمیاوییە مس ئەکات بـە ئاڵتون ، بە مەجاز بـۆ مورشیدی کامیلی بەکار ئەهێنن . لێرەدا مانا مەجازییەکەی مەبەستە .

(٤٠) ئەگەر (ح) هەتا .

هەتارۆژی ئەبەد ، قوربان ، لەسەر عەهدی قەدیمی [٤١] تۆم
بەهەشتم لیٚ حەرام بیٚ گەر بەبیٚ رۆی تۆی تەمەنناکەم
[ئەمن شاییم بەتۆ بۆ ؛ چونکە شاهی غەمڕەوێنم بۆی]
[کەمن شاییم لەدڵ رۆییوە ، ئیدی دڵ بەکیٚ شاکەم ؟] [٤٢]
جەنازەم دی سەری راگرد و [٤٣] فەرمۆی : گوێم لە ناڵەت بیٚ [٤٤]
درێغا ! جیٚبەجیٚ بۆ ، هاتە جیٚ [٤٥] تەعبیری روئیاکەم
خودا بۆ خۆی دەزانیٚ مەنبەعی نۆری خودایی بۆی
درێغا ! نەخلی ئەیمەن ، مەظهەری نۆری تەجەللاکەم
نەسیمی فەیضی تۆ دین و دڵی دۆبارە ئیحیاکرد
درێغا ! وەك مەسیحا باعیثی ئیحیایی مەوتاکەم
دەلیلی طالیبان بۆی ، بۆ خودا [٤٦] ، وەك رۆژ هوەیدایە [٤٧]
درێغا ! مورشیدی دەوران و خورشیدی هوەیداکەم
لە سایەی تۆ گەلیٚ کەس بۆنە [٤٨] عاریف : رێی خودایان گرت ،
درێغا ! عاریفی رێگەی خوداو و ئەهلی تەقواکەم !
موریدانی دەری تۆم دی بە چاوی خۆم ، لە ئینس و جان
درێغا ! بۆ ئیمامی ئینس و جان مەولایی ئەولاکەم

---

(٤١) قەدیمی (ح) ئەلەستی .
(٤٢) ئەم شیعرە لە (ح)یشدا نیە و ، نیوەی یەکەمی کەمیٚ لەنگە .
(٤٣) راگرد و (ح) راگرت و .
(٤٤) ناڵەت بیٚ (ح) فالت بۆ .
(٤٥) جیٚ (ح) دی .
(٤٦) (بۆ خودا) ، ئەگونجیٚ (بەو خودا) بیٚ و ، مەبەستی ئەوە بیٚ بڵێت : بەو خودا هیچ گومانی تێدا نیە و لە رۆژ رۆناکترە کە تۆ دەلیلی طالیبان بـۆی ...
(٤٧) هوەیدا : زۆر رۆناك .
(٤٨) بۆیە (ح) بۆن بـە .

بەلاییێك هات و پێی گیرا ، بە بابێك نوری کوژراوە
درێغا ! شەمسی عیرفان و چرای تاریکەرێگاکەم
لە حەلقەی طالیبان وا هەر دەبارێ نور لە تەشریفت
درێغا ! بۆ سەرو سەرحەلقەیی ئەولادی (طه)کەم
ئەمن نادان و نەمزانی[٤٩] ، ئەرێ[٥٠] بۆچ عاریف و عامی
وەکو پەروانە سوتابون لەبەر شەمعی شەب ئاراکەم[٥١] ؟
لەبەر چاوی نەزانان ساحیر و زەندیق و کافر بوی
درێغا ! پیری (بسطام) ، قوطبی (خرقان) ، غەوثی بەغداکەم
بە داوی دانە بۆ گیرا[٥٢] ، بە دەریای عیلمی ئەسماوە
لەبەرچی [٥٣] هاتە خوار ئادەم لەسەر فیردەوسی ئەعلاکەم ؟
پەنای بۆچ بردە بەر دار ئەو [٥٤] کە دەیزانی دەبێ شەقبێ ؟
نە ئاخیر صاحیبی ئایات و موعجیز بو زەکەریاکەم ؟
لە سیڕڕی نوری چاوانی عەجەب بێ نور و حیکمەت بو [٥٥]
بلێ بۆچ پیری کەنعانی دەگریا ، نوری عەیناکەم ؟
سولەیمان خاتەمی ون بو لە قودرەت[٥٦] ماوە نەیفەرمو
بەلا صەخرەی بە ئاودادام بەلا ئاصەف لە دەریاکەم
کەلیم ئێستا نەبوبو چەند هەزار مەعصوم لەسەر وی چو ؟
دەبێ جوابی چبێ رۆژی جەزا گوستاخی موساکەم ؟

---

(٤٩) نادان و (ح) نادان بو .
(٥٠) ئەدی (ح) ئەرێ .
(٥١) شەبئارا : شەوڕازێنەرەوە .
(٥٢) بە داوی دانە بۆ (ح) بە دامی دانا بۆچ .
(٥٣) لە بەر چی (ح) لە سەر چی .
(٥٤) ئەو ، لە (ح) دا نیە .
(٥٥) بو (ح) ما .
(٥٦) قودرەت (ح) حیکمەت .

لەبەر قەومی مونافیق بۆ دەبێ[٥٧] هەڵبێ کە دەیزانی
مەقامی خۆی وەکو ڕۆژ ڕۆنە (روح‌الله)یی عیساکەم
صەحابەی بۆ شکا [٥٨] ؟ بۆچ [٥٩] شەهید بۆ گەوهەری پاکی ؟
(محمد) : باعیثی بۆن ، شاهی تاج و تەختی لەولاکەم
شەهیدی دەستی کافر بۆن کە ئەکثەر ئەولیایی دین
جەوابی موددەعی چبدەم ؟ سکوت بێ حەددی [٦٠] ئینشاکەم
[نە ئاو موختارە بڕوێنێ ، نەئاور تا بسوتێنێ]
[نە خاك چی‌پێیە بنوێنێ ئەگەر صەد جاری بەرباکەم]
عەدەم باری سەبەبکارە[٦١] وجودێکی حەقە دیارە
بۆ خۆی فەعال و موختارە خوداوەندی تەواناکەم
بە مینهاجی خەلیلی حەق ، بە میعراجی (رسول‌الله)
دەبێ هەر بێتە جێ ئەمر و ئیرادەی حەق‌تەعالا کەم
ئەتۆ چوی بۆ جیواری حەق ئەمن مام حەبس و زیندانی [٦٢]
غەمی بەندێت هەبێ ئەی سەیید و سەردار و مەولاکەم
بەصورەت گەرچی لێم دوری ، بە مەعنا بەرقی مەستوری
بەلێ بەر[٦٣] چاو و مەنظوری دەڵێی تۆی نوری بیناکەم
لە کوێ[٦٤] بدبینمەوە ، شادبم بە ڕوی تۆ ، بێیە سەرچاوم ؟
مەگەر چاوم لە دڵ بێ سینەکەم ئایینە سیماکەم

---

(٥٧) دەبێ (ح) هەر دەبێ .
(٥٨) شکا (ح) شکان .
(٥٩) بۆچ (ح) بۆ .
(٦٠) حەددی ، لە (ح) دا نیە .
(٦١) سەبەبکارە (ح) سەبەبکارم .
(٦٢) لێرەدا لە (ح)دا شیعری (بە حەققی ...) نوسراوە ، کە لە (خ)دا دوا شیعرە .
(٦٣) بەلێ بەر (ح) بەرابەر .
(٦٤) لە کوێ ... (ح) لە کوێ بتبینمەوە شاد بم بە تۆ ماهی جیهان‌ئارا .

دەمت بێنە دڵم مەشکێنە دەستم[٦٥] بگرە ئەو جارەش
بە هۆشیاریم دەیێ ساقێ ، کە نەڕژێ جامی صەهباکەم
غەریب و بێ‌کەس و ئاوارە کەوتوم ، دور لە روحی خۆم[٦٦] ،
بەدەردی بێ‌دەوا ماوم ، رەفیقان کوا مەسیحاکەم ؟
خوداوەندا ! رەحیما ! قادرا ! ئامورزگاری[٦٧] خۆم !
کەریم و ، حەییی و ، غەففار و ، قەدیم و ، فەردی یەکتاکەم
بەحەققی نوری وەجهی[٦٨] پاك[٦٩] و بێ مانەند و بێ میثلت
بە ئیسمی ئەعظەمی خۆت ئەی خودای سەتتار و داناکەم
بە سەرمەستانی بادەی ساغیری عەهدی ئەلەستت کەی[٧٠]
بە قەطرێکی نەجاتم دەی لەدەست خۆم رو لە دەریاکەم
[وەفایێ بێ‌کەس و داماوە[٧١] پابەندی طەلیسمێکە]
[مەدەد یاروحی غەوثی ئەعظەم و ، شاهی بوخاراکەم]
بە حەققی نوری موطلەق ، جەددی ئەمجەد ، شاهی لەولاتان
ئیمامی یەثریب و ، قیبلەی مەلایك ، ماهی بەطحاکەم[٧٢]
بە حەققی چار یار و ئال و ئەولادی (نبی‌الله)
بە ئەنصار و موهاجیر قایدانی قیبلە گومڕاکەم

---

(٦٥) دەستم ، لە (ح)دا نیە .
(٦٦) لە روحی خۆم (ح) لـــە خوێشانم .
(٦٧) ئامـــورزگار : بەخشـــندە .
(٦٨) نوری وەجهی (ح) نور و جەددی .
(٦٩) پاك و (ح) پاکی .
(٧٠) ئەلەستت کەی (ح) ئەلەستی تۆم .
(٧١) لە (خ) دا (دماوە) نوسراوە ، بەلام هەڵەی نوسەرە و ، (داماوە) راستە.
(٧٢) مەبەستی لە (نوری موطلەق) و (جەددی ئەمجەد) و (شاهی لەولا) و (ئیمامی یەثریب) و (قیبلەی مەلایك) و (ماهی بەطحا) پێغەمبەرە ــ د ــ .

به رۆحی خواجەگانی نەقشبەند و قیبلەگاهی خۆم
غەریب و[73] جانسپاری کەعبە قوطبی دین و دونیاکەم
بە قووەی جاذیبەی دڵتان (وەفایێ) دەست و دامانە
چ نابێ گەر لە سایەی ئێوە قەطعی (ما سوی الله)کەم[74]

★ ★ ★

برادران دینی قربانتان شوم، وصیت اینقدر فراموش نفرمایند محضالله، بحکم « انما المؤمنون اخوة » واجب بود عرض کنم ، زنهـار هزار زنهار ! نسبت بحضرت پیر برزگوار که غوث روزگار ، قطب مدار بود بددل نشوید که سم قاتل است و بجان و جنان مخلص و محب آنحضرت شوید ، که باعث نجاةاست ، من جمله تصرفات آنحضرت این مختصر را زحمت ندهد ، یکی ازهزاراست : بعد از تألیف این قصیده تعزیه چاشتگاه عریضه بحضور مبارك ولیعهد انحضرت مینیویشتم و چنان فهمیدم که روحانیت آنحضرت در وقت تحریر عریضه حاضر و ناظر است ، همان روز بصـحابت حجاج عریضەرا فرستادم ، شب آمد در واقعه آنحضرت ــ قدس‌سره ! ــ فرمودند : کـه (وفائی) فلان فقرەرا که در عریضه نویشتی مصلحت نبود وسهو کرده ، اگر ممکن میشود بقافلهء حجاج برسی تبدیل‌کن ! و بحجاج نرسیدم و چون حجاج مراجعت کردند و جواب عریضه آوردند ، چنانکه انحضرت ــ قدس سره ــ فرموده بودند واقع شد ، برای حقیر غیراز تبلیغ مصلحت نیست • مختاری نشـد (1) •

---

(73) غەریب ... (ح) غەریب و جانسوپار و قوطبی دین و هەر دنیاکەم •
(74) لە (ح) دا بەم شـیعرە و شیعری پێشتۆ یەك شیعر پێكهاتوە •

★ ★ ★

(1) یانی : « برایانی ئایینی بەقوربانتان بم ، وەصییەت بێ لـە بەر خوا ئەم ئەندازەیە فەرامۆش مەکەن. بەگوێرەی «انما المؤمنون اخوة» (موسوڵمان و خاوەن باوەڕان هەمۆ ~~براان~~) ڕاگەیاندنیم بە پێویسـت زانی ، زینهار هەزار زینهار ! لە گەڵ پیری گەورەدا ، کە قوطبی مەدارە بەدگومانی مەکەن و

(٢١)

ئەی [١] (امام المرسلین ، شمس الهدی ، بحر الهمم)[٢]
ئەی (شفیع المذنبین[٣] ، خیرالوری ، مولی النعم)
ئەی نەسیمێکی گوڵی زار و[٤] شوعاعێکی روخت
شەوقی رۆژ و ، بەدری تابان عەطری گوڵزاری ئیرەم
ئەی لە شەوقی جەننەتی رۆت ئەنبیاو و ئەولیا[٥]
رۆح لەسەر لێون وەکو پەروانە بۆ دیداری شەم

دڵ خراپ مەکەن ، ئەو کارە ژارێکی کوشندەیە . وە بەدڵ و گیان خۆشەویست و دڵسۆزی ئەو کەسە بن کە مایەی سەرفەرازییە ، لە کردار و (کەراماتی) ئەو زاتە ئەم کورتەیە شتێکی گران نیە و یەك لە هەزارە : دوای دانانی ئەم مەرثییە لە کاتی چاشتەنگاودا ، نامەیەکم بۆ جێگری ئەو زاتە نۆسی ، وام زانی لە کاتی نۆسینی نامەکەدا گیانی لە لام حازرە . هەر ئەو رۆژە نامەکەم بە حاجیاندا نارد . شەو لە حاڵەتی واقیعەدا ئەو زاتە (قدس‌سره) فەرمۆی : وەفایی لە فلان قسە کە لە نامەکەتا نۆسیوتە بە هەڵەدا چۆیت و باش نیە ، ئەتوانی بگە بە حاجیان و بیگۆڕە . نەگەیشتم بە حاجیان ... ! پاش گەڕانەوەیان و هاتنەوەی وەڵامی نامەکەم ئەو زاتە چۆنی فەرمۆبو هەر وابۆ . ئەم بەستە زمانە هەر راگەیاندنی لە سەرە و رێگەی تری نیە .

(٢١)

(١) لە (ف) دا لەسەر ئەم پارچە نۆسراوە : «درمدح سید عالم محمد المصطفی ــ صلی الله علیه وسلم ــ » واتە : لە ستایشی گەورەی عالەمدا کە محەمەدی هەڵبژێرراوە . ــ درۆدی خوای لە سەر بێ ــ .

(٢) ئەی (امام المرسلین ...) (ف) ئەی رەئیسی ئەنبیا ، (شمس الهدی ، فخر الامم) . امام المرسلین ... تاد : پێشەوای پێغەمبەران ، رۆژی هیدایەت و رێگەرۆنکەرەوە . دەریای هیمەت .

(٣) (شفیع المذنبین) (ف) (امام المرسلین) . شفیع المذنبین ... تاد : تکاکەری گوناهکاران ، چاکترینی خەڵك ، بەخشندە !

(٤) (زارو) لە (خ)دا وەك (لادر و) نۆسرابۆ لە (ف)دا (زار) نۆسراوە . ئەمەی (ف) م بە راست زانی بۆیە لە سەرەوە دامنا .

(٥) ئەی لە ... (ف) وەی لە شەوقی ئارەزۆی تۆ .

ئەی[٦] دەم و خەندەت دەلیلی دەعویبی بۆن و نەبۆن
ئەی برۆ و بالآت بەیانی مەعنییی تۆن و قەلەم
ئاسمان پیر بۆ لە داغی خەطی رۆی تۆ شەو لە رۆژ
صەد[٧] چرای هەلکرد و نەیبۆوە[٨] سەوادی یەك رەقەم
تۆبیبی و تەشریفی (لولا) سیرّی (مازاغ البصر)
تۆ و مەقامی (لی مع الله) ، تۆ بیبیی و تۆری قیدەم[٩]
بێ نەوام هیچم نیە هاتوم و مەحرۆمم مەکە
قەت لەدەرگای خۆی گەدای[١٠] ناکاتە دەر صاحیب کەرەم
[هیچ طەبیبێ رێی نیە دەردی دەرونم کادەوا]
[ئەمرۆ گەر چارەم نەکەی (وا حسرتا یوم الندم !)][١١]
هاتمە بەر ئەبرۆت و ئاسۆتێم لە سایەی خەططی رۆت
ئایەتە : « چی داخلی کەعبەی[١٢] بۆ نایبێ ترس و غەم »[١٣]

---

(٦) ئەی (ف) وەی .
(٧) صەد (ف) چەند .
(٨) نەیبۆوە سەوادی یەك رەقەم (ف) نەیبۆ وا سەوادێکی رەقەم .
(٩) (لولا) و (مازاغ البصر) و (لی مع الله) سێ پلەی رێزی پێغەمبەرن ـ د ـ. (لولا) ئیشارەیە بەوەی کە لە بەر پێغەمبەر نەبوایە خودا جیهانی دروست نەدەکرد . (ما زاغ البصر) : چاو هەلەی نەکرد و . ئیشارەیە بە ئایەتێکی سۆرەتی (والنجم) کە هەندێك بەسەرهاتی شەوی میعراجی پێغەمبەری ـ د ـ تێدایە .
(لی مع الله) : هەمە لەگەڵ خودا . ئیشارەیە بەوەی کە پێغەمبەر فەرمۆیە : لە رۆژی قیامەتدا ئەوەستم و شەفاعەت و تکا بۆ ئوممەتەکەم دەکەم .
(١٠) گەدای (ف) گەدا .
(١١) ئەم شیعرە لە (ف)یشدا نیە .
(وا حسرتا یوم الندم) : (هاوار بە مالّم) لە رۆژی قیامەتدا !
(١٢) کەعبەی ... (ف) کەعبەی شەریفە ئەو دی نایبێ ترس و غەم .
(١٣) ئەم نیوە شیعرە ئیشارەتە بۆ ئایەتی : «ومن دخله کان آمنا » .

دەست و دامانی خەمی گێسوێی [١٤] تۆم بەو عاریضە
نا ئومێد نابم کە من دەستم لە حەلقەی کەعبە دەم
من چلۆن مەحروم ببم ئەی (رحمة للعالمین) ؟
دێ صەدای (لا تقنطوا[١٥] من رحمةالله) دەم بەدەم
هات نەسیمی خاکی دەرگای ئاوری دەردم[١٦] دامرا
(ذقت من ماء الحیاة شابنی بعد[١٧] الهرم[١٨])
چاوەکانت سەرخۆشن ، قوربان ، کوتم[١٩] : مایل بە چین ؟
عەکسی زولفی خستە سەر حەرفی مودەووەر ، یەعنی : دەم
کەوتمە خاکی دەرکی هاتن[٢٠] بمکوژن خۆش بەو دەمە
(قال رب البیت) هان[٢١] (لا تقتلوا صید الحرم)[٢٢]
ذەوقی ئەبرۆی ، شەوقی رۆی ، خستمیە ناو زولف و کوتی[٢٣] :
کەعبەو و رۆژی موناجاتە[٢٤] و مەقامی مولتەزەم[٢٥]

---

(١٤) گێسوێی (ف) ئەبرۆیی .
(١٥) لاتقنطوا من رحمة الله : لە کەرەمی خوا مەئیوس مەبن . لە (خ)دا بە هەڵە (لاتقنطوا) بە (ت) ی بچوك نوسراوە .
(١٦) ئاوری دەردم (ف) ئاگری دڵ .
(١٧) لە (هـ) دا لەم شیعرە بە دواوە بە هێڵێك بڕ دراوە و شیعرەکانی دوایی بە پارچەیەکی سەر بەخۆ نوسراوە . بەڵام لە (خ) و (ف)دا هەموی ــ واتە هەردو پارچەکەی (هـ) ــ یەك پارچەیە .
(١٨) (ذقت من ماء الحیاة شابنی بعد الهرم) : لـە ئاوی حەیاتم خواردەوە ، دوای پیری گەنجی کردمەوە (شاب) هەڵەیە و ، دەبێ (اشب) بێت .
(١٩) کوتم (ف) وتم .
(٢٠) دەرکی هاتن بمکوژن (ف) دەرگەهی هات بمکوژێ .
(٢١) هان (ف) ان . هان وشەی بێدارکردنەوەیە لە فارسیدا .
(٢٢) قال رب البیت ... : خوای بەیت ــ کەعبە ــ فەرموی : نێچیری حەرەم مـەکوژن .
(٢٣) زولف و کوتی (ف) زولفی وتی .
(٢٤) کەعبەو و رۆژی موناجاتە و (ف) کەعبەیە و رۆژی موناجات و . موناجات : پاڕانەوەی هێواش و بێ دەنگ .

(یا رسول الله) دەزانی تۆ کە شەیطانە عەدۆت
هەم لەتۆ[٢٦] مەعلومە ئەمنیش ئوممەتی تۆم هەرچی هەم
کەی رەوایە و غیرەتە بۆ تۆ کە (فخر الانبیا)ی
دوشمنی خۆت شاد بفەرموی[٢٧] ، ئوممەتی خۆت دڵ بە غەم ؟؟
داغی تۆم هەر پێوەیە صەدجار دەرمکەی دێمەوە
من سەگێکی[٢٨] تۆم (وەفایی)[٢٩] رو لە دەرگای کێ دەکەم ؟![٣٠]

---

(٢٥) مەبەستی لە (مەقامی مولتەزەم) جێگەیەکە کە حاجیـان تیا ئەوەستن و دۆعا ئەکەن و نوێژ ئەکەن (مەقامی ئیبراهیم) .
(٢٦) لە تۆ (ف) لە خۆت . نالی و شێخ رەزای تاڵەبانی و شاعیرانی کەیش ئەم مەعنایان بە شیعر وتوە .
(٢٧) بفەرموی (ف) بکەیت و .
(٢٨) سەگێکی (ف) غولامی .
(٢٩) (وەفایی) (ف) (وەفایی) م .
(٣٠) دوای لێکۆڵینەوە و کاتی چاپی ئەم دیوانە لای دۆستم کاك مەحمود ئەحمەد فەرمانبەر لە وەزارەتی ئەوقاف چەند پارچە شیعری وەفاییم لە کاغەزی پەڕەپەڕە و پەرپوتدا دی کە یەکێکیان ئەم پارچـەیە بو ، پاش بەراورد دەرکـەوت تەنهـا دو جیـاوازی تێـدا بـو . یـەکەم : شـیعری **« هیچ طەبیبی رێی نیە .... »** کـە تەنهـا لە (خ)دا هـەیە لەو پـارچە کاغەزەشدا نەبو . دوهەم : لە (خ)دا دەڵێ : **« کەعبەو و رۆژی موناجاتەو مەقامی مولتەزەم »** لێرەدا نوسراوە : **« کەعبەیە ، رۆژی موناجاتە...»** .

پیتی نوون

(١)

دڵم پڕ خوێن و خوێن‌بارە بە غەمزەی نازی چاومەستان
هەتا نەمرم ڕەها نابم لە مەکر و سیحری چاو بەستان
ئەتۆ سەروێکی نازداری ئەتۆ شۆخێکی گوڵزاری
بەدڵ واچاکە بدگێڕم لە سەر چاوان لەسەر دەستان [١]

(٢)

ئەی پڕتەوی حوسنت هەموو ڕەنگی گوڵە باغان
نەشئەی نەظەرت[١] ذەوقی دڵ و شەوقی دەماغان
ئەسماو و [٢] صیفاتن بە تەجەللی لە وجوودم
یاشەو بۆ ئەتۆ هاتی لەمەت کردە [٣] چراغان ؟

---

(١)

(١) ئەم دوو شیعرە دیارە سەرەتای پارچەیەکی درێژن، بەڵام نووسەرەکە، لەبەر هەر هۆیەك ، بۆی تەواو نەکراوە ، بۆیە ماوەیەکی لە دەسنووسەکە بە سپێتی بۆ بڕ داوە .

(٢)

(١) نەظەرت (ح) نەظەری . لە (ح)دا (ذەوق) و (شەوق) هەر یەکەیان لە جێگەی ئەوی تردایە .
(٢) ئەسما و . . . (ح) ئەسمائی صیفاتن بە تەجەللایی وەجیزت .
(٣) لەمەت کردە (ح) لە من کردتە .

تۆ هاتیە گوڵشەن بە سەر و زولفی بڵاوت [٤]
زۆر پێ نەچوو رۆیی لە چەمەن لالە لە داغان
زولفت بە هەناسەم گەییە سینەیی بازت [٥]
زستانە گوڵستان بوە پابەستەیی [٦] زاغان [٧]
ئەو کوڵمە کە ئارایشی صەد دایرە زولفە
گوڵ شەوقی بەشەو داوە چراغانە لە باغان[٨]
[لەو راستەیی بازارە چ نادەن بە دڵی من]
[هەر مەرحەمەتی تۆیە خڕیداری ئەیاغان [٩]]
صەد نەشتەری غەمزەت لە دڵم دا کەرەمت کرد
قانونی طەبیبانە بپرسن [١٠] لە نەساغان
سوتاوە دەروونم ، وەرن [١١] ئەی موطریب و ساقی
تۆ لێدە لە طەنبورە ، ئەتۆ [١٢] پڕکە ئەیاغان [١٣]
چارەی نیە دێوانەیی رووی تۆیە (وەفایی)
صەد ساڵ ئەگەر بیبەنە [١٤] بەر پیر و وەجاغان[١٥]

---

(٤) بە سەر و زولفی بڵاوت (ح) کە سەر و زولف بڵاوە .
(٥) باز : کراوە .
(٦) پابەستەیی (ح) پاستە . دیارە هەڵەیە .
(٧) زاغ : قەلە ڕەش .
(٨) ئەم شیعرە و شیعری دوایی لە (ح) دا نین .
(٩) ئەیاغ : ئایەخ و گەند و لە کۆمەڵ جیاکراوە .
(١٠) بپرسن (ح) ئەپرسن .
(١١) وەرن (ن) وەرە ، بەڵام ئەمەی (ن) هەڵەیە .
(١٢) تۆ لێدە لە طەنبورە ئەتۆ (ح) تۆ لێبدە لە طەنبور و ئەتۆش .
(١٣) ئەیاغ : پیاڵەی شەراب .
(١٤) بیبەنە (ح) بیبەیە .
(١٥) پیر و وەجاغ : پیری وەجاغ ، (وەجاغ) بە ئاگردان دەڵێن ، وەجاخ کوێر کەسێکە نەوەی نەبێ . لەوەوە هاتوە کە پاش خۆی

(٣)

ئەو چـاوانە وا خومـاری نـازن
بە ئیمـا ئیمـانم دەخوازن
هاتەدەر وەك رۆژ شای شەكەر لێوان
غەمزەكە و رەمزەی توركی پێش تـازن [١]
دەستی هێنـا دەر پێی لە سەمـادا
چاومەستی چاوبەستن یـا سیحرسازن ؟
زوهرەی یەغما كرد موشتەریێ كێشـا
خرنگەی خڕخاڵ ، چرنگەی بازن
نەوبەهار نۆبەرەی شكۆفە و گوڵن
یا غونچەی دوگمەكەی سینەكەی وازن[٢] ؟
بە نەسیم دەپشكوێن بـا غونچە [٣] سێوان
بەبا لەئاهی من دوگمە دەترازن
نازانم بۆچ وا رۆح و دڵ كەوتوون
غەرقی خوێناوی جێی داغ و گازن ؟!

ئـاگردانی دەكوژێتـەوە و شـوێنەواری نـامێنێ . واتـە : (پیری وەجـاغان) كەسێكە بـە دۆعا و دەرمـان نـەوە بـەو وەجاخكوێرانە بـدا . یـان (پـیری وەجاغان) خـۆی زەلامیكی تایبـەتی بـوە و ، چارەی دێوانە و شێتی كردوە . وەك (قـازی بـەنێ) و (میلیسوور = میریسوور) و . . . هتد . مامۆستا مەلا كەریم ئەفەرموێ : وەجاغ بنەماڵەی (سید رستم) ن كە لە بەرزنجەوە چوونەتە دەوری داڵەهۆ و ئەو ناوانە و لەپاشان بوون بە كاكەیێ . جاواتە دەبێ (پیری وەجاغ)یەكێك لەو بنەماڵەیە بێ .

(٣)

(١) تاز : غار ؛ راكردن . واتە : توركی پێشڕەو .
(٢) واز : كراوە .
(٣) (باغونچە) بەلامەوە هەڵەی نووسەرە راستیەكەی (باغچە) یە .

یا کوشتەی غەمزەی ئەو چـاوانەن
یا رەنجەی پەنجەی شەهێن و بـازن ؟
سیڕژی زاری تۆ من بەکەس نـاڵێم
رەنگی زەرد ، ئەشکی ئاڵ ، هەردوو غەممازن
ئەوانەی عاشقن بە چاو و زارت
تا ئەبەد سەرخۆشی مەحرەمی رازن
موطریبان موقریبان (٤) دەم بەدەم گۆیان (٥)
بولبولان ، قومرییان نەغمە پەردازن
دڵ دەناڵێنێ ، رووح لە شـیوەندا
قودسییان ئینسییان چەند خۆش ئاوازن ؟
[دەنگی من ، صەوتی تۆ ، بۆ بەزمی خوسرەو ،]
[چەنگ و نەی ، عوود و دەف ، تار و شەهنازن]
ئەمن و تۆین بۆ روخ و گەنجی پەنهانێ
طەلیسم و طەوق و گوڵ ، [برین !] (٦) و بازن
[کەمەندەی ئاسکان ، هاتوچۆی بازان]
[هەموو بۆ خاطر چاوەکەی بازن]
قەفەسی بە دەنم تەنگ و تاریکە
باز دڵ و ، مورغ جان ، هەر دوو پەروازن
(وەفایێ) ناژی بە تاری زولفت
سەرتاپێ ئازای (٧) مـاران گازن (٨)

---

(٤) موقریب : نازانم چیە ئەگەر (موقریبان) ، واتە (بوێژان) نەبێ .
(٥) دەم بە دەم گۆیان : ئەوانەی گۆرانێ بۆ یەکتر دەسێننەوە .
(٦) [برین] لە (ھ)دا (بەربەن) نووسراوە .
(٧) لێرەدا توزێك لەنگی هەست پێ دەکرێ .
(٨) کێشی ئەم پارچە شیعرەش داهێنانی (وەفایێ) خۆیەتی .

ئەرێ خەندەی دەمت ئارامی دڵ کانی حەیاتی من
لە سەر چیزیز دەبی ؟ رۆحت دەوێ ؟ هانێ حەیاتی من [١] !
گوتت : دێم و نەهاتیە سەر گرفتاری سەری زولفت
لە گەڵ بەختی سیا چبکەم ؟ دیبارە خۆ نەهاتی من !
من و سەودای سەری زولفت لە سەر طاقی برۆت ؟! حاشا
عەزیزم ئەهلی قیبلەم ! کافرێ دوورە لە ذاتی من
بە خەندەی زار و عەکسی زولف و رۆت خۆش بۆ دڵم ، صەد حەیف!
دەقیقە شماری خۆشی چۆ شەو و رۆژی سەعاتی من
لە لایێ رۆح دەبا عیشوەت ، لە لایێ دڵ دەدا خەندەت
عەزیزم هەر بە دەست خۆتە حەیاتی من مەماتی من
لە دۆری تۆ بە دەفتەر نایێ شەرحی ماجەرای چاوم
ئەگەر دەریایی ئەعظەم بێ هەمۆ سورخی [٢] دەواتی [٣] من
دەسۆتێم طەرزی پەروانە ، دەناڵێنم وەکو بولبول
سەراسەر بۆتە مەظهەر بۆتە گوڵشەم شەشجیهاتی من
چ خۆش رۆی دادەهێنا زولفی ئەفشانکرد بە دڵداریم ؟
ئیلاهی قەط نەکەی رۆژ بێ شەوی قەدر و بەراتی من
ئەمن کەوتۆم لە بەر گریان دەڵێ : دەستی من و دامان
صەبا گەر بۆیە خوێن دامانی یار ، مەگری [٤] لە باتی من

---

(٤)

(١) (هانێ حەیاتی من) بۆ دۆ مانا دەگونجێ ، یەکەم : تۆ رۆحت دەوی هانێ رۆح ، ... دووەم : هانێ حەیات و ژیانی من بۆ تۆ . بەلآم دەبێ حەیات مانـای لە رۆح فراوانتربێ .

(٢) سورخ : مەرەکەب .

(٣) دەوات : مەرەکەبدان .

(٤) رەنگە (نـەگری) بێ .

دڵم جەزبی نیگاهت خستیە زولفان ، ئەیخودا روحمێ !
بە بەندی جادووان وا کەوت غەریبی دوورولاتی من

بلا مەعلوم ببێ کوژراوی کێیم یاران وەصییەت بێ :
چراغی توربەتم هەر دەستەگوڵ بێ پاش وەفاتی من

ئەمن چی و [زاهد !] (٥) صۆفییانە ؟! من و گۆشێکی مەیخانە ،
بە قوربانی نیگاهێکت هەموو صەوم و صەلاتی من (٦)

بە خەندە رووی لە زولفان خستە روو فەرمووی : وەرە ، یەعنی
(وەفایێ) ! شەوچراغی پێ دەوێ ئابی حەیاتی من

(٥)

لەو رۆژە کە دوور بۆتەوە سایەت لە سەری من
سووتاوە لە تاوت هەموو جان و جگەری من

جەرگم هەموو لەت لەت بوو بە سێلاوی سروشکم
چبکەم کە بە دەریا چوو لەعل و گوهەری من ؟

دەیفەرموو ، لەسەر خاکی دەری خۆی کە منی کوشت :
جەننەت بەسە بۆ خوێنی شەهیدی نەظەری من

قەد وا دەبێ خاکی دەری تۆ تاجی سەرم بێ ؟
ئەو دەوڵەتە بۆمن نیە ، ئەی خاك بەسەری من !

زولفت کە وەکوو شامی غەریبانە لەوێدا
حاڵی چییە داخۆ دڵەکەی دەربەدەری من ؟!

---

(٥) (زاهید) نووسراوە ، بەلام بۆ ماناکەی (زوهد) رێکترە ، بۆیە رەنگە هەڵەی نووسەر بێ .

(٦) ئەمە سێهەم جارە ئەم مانایە دێت .

وەك بولبولی شەیدا بە هەزار نەغمە دەناڵم
جارێکی گوڵم [1] گوێ بدە ناڵەی سەحەرێ من
دیم هاتە عەیادەت دەمی پڕ خەندە بۆ یەعنی :
ڕۆح و دڵی بیمارە [2] دەوای گوڵشەکەری مـن
بێنۆژە[3] دڵم هێندە لەسەر یەك مەشکێنە
ڕۆ وا بکە شەوقێکی بدا [4] تا فەنەری [5] من
زولفت سەبەبی جەذبی دڵم بۆ ، بە بڕۆی تۆ ،
کافر بوە بۆ قیبلەیی من ڕاهبەری من
خۆش بەو دەمە ساقێ لە دەری مەیکەدە[6] فەرمۆی :
ئەو جامە لەمن بگرە (وەفایێ) بە سەری مـن

(٦)

[خەطی ئازادێ ئەو ڕۆژە بە من دا دڵستانی من]
[کە سەروی قامەتی تەشریفی هێنا باغی جانی من]
ئەرێ ئەی وەصلی گوڵزارت حەیاتی جاویدانی [1] من
ئەرێ ئەی چاوی بیمارت طەبیبی میهرەبانی من

---

(٥)

(١) جارێکی گوڵم (ح) جارێك گوڵەکەم .
جیاوازی (ن) و (ح) وەك یەکە .
(٢) ڕۆح و دڵی بیمارە (ح) بۆ زامی دڵی بێ چارە .
(٣) بێ نۆژە (ح) بنوازە . بێ نۆژە : بێ هۆدە .
(٤) ڕۆ وا بکە شەوقێکی بدا تا (ح) ڕۆ ئاوا بکە شەوقێك بدرێتە .
(٥) فەنەر : شەمعدان : جێگەی مۆم کە بە شێوەیەکی تایبەتی دروستکراوە.
(٦) مەیکەدە : مەیخانە .

(٦)

(١) جاوید : نەمر .

له سەیری حیکمەتی زاری بە عەکسی زولف و چاوی کەوت
چ زو شێوا ، بە جامێك بادە ، عەقڵی نوکتەزانی من ؟
دۆعای رەددو قەبوڵ دەرحەق بە زولفی کرد و گیرابو
ئیلاهی تێك نەچێ عومریدرێژی باغەبانی من !
بە عیشوەی زولفەکەی تۆم دا هەمو صەبر و قەراری خۆم
بە نەشئەی چاوەکەی تۆ چو هەمو تاب و تەوانی من
سەری زولفت چیە ؟ عومری درێژم ، طولی ئامالم !
قەدی بەرزت چیە ؟ سەروی چەمەن ، روحی رەوانی من[٢] !
لە کن تۆ هات لە چەرخی هەفتەمین رابردو نەدزانی
عەجەب مام بۆچ نەگەییە عالەمی بالا فوغانی من !
ئەگەر مەجنونی تۆ نیم لەیلەکەی بێ مەیلەکەم بۆچی :
لە هەر کوچێك و بازاڕێکیدایە داستانی مـــن ؟
لەسەر چاهی زەنەخدان [٣] دێ و دەچێ روحمی نیە زولفت
فەڕەنگی ، رۆژ پەرستە ، کافرە ، زیندانەوانی من
بە داغی زولف و خاڵی تۆ قەطارەی بەستوە فرمێسکم
خەیاڵی چین و ماچینی لەسەردا کاروانی مـــن
کوتم : کوا حوسنەکەت ؟ عەنبەرفرۆشی زولفەکەت فەرموی :
حەبەش ئیسلامی داگرت ، تێکچوە دەور و دوکانی من

---

(٢) لەم شیعرەدا وردەکارییەکی جوان هەیە . ئەگونجێ دوای پرسیارەکان (سەری زولفت چیە ؟ قەدی بەزرت چیە ؟) وشەکانی (عومری درێژ) و (طولی ئامال) و (سەروی چەمەن) و (روحی رەوان) بکرێن بە وەڵام واتە: سەری زولفت چیە ؟ عومری درێژی منـــە ، طولیئامـــالی منـــە . . . وە دەشگونجێ ئەو رستانە لە سەر شێوەی نیدا ــبانگــ لە خۆشەویستەکەی بەکار بهێنرێن بەم شێوە : عومری درێژم ! طولی ئامالم ! سەری زولفی تۆ چییە ئەوەندەدرێژە ؟ هەروەها نیوە شیعری دوهەمیش .

(٣) زەنەخدان : هەر بە مەعنای (زەنەخ) دێت ، واتە : چەناکە .

لەگەڵ ئابی حەیات چبکەم ؟ بەتۆیە زیندەگی رۆحم
مەسیحا بۆچی بێ ؟ قوربان ئەتۆی ئارامی جانی من !
لە داغی خاڵی سەر لێوت دڵم‌پڕ خوێن و خوێناوە
کە هیندۆزادە بۆتە مەحرەمی رازی نیهانی من
نەخۆشی چاوەکەت خوێنی (وەفایێ) بۆتە دەرمانی
فیدات بم ، زیز مەبە ، ها بمکوژە دەردت بەگیانی من

(٧)

جیلوەی صەبا لەهجەی شەماڵ ، بۆی زولف و خاڵی یاردەدەن
یا نەوبەهار دێنێ بە بار ، میشکی تەتار بۆی نەستەرەن [١] ؟
رەنگی وەنەوشەی دەشت و راغ [٢] ، عەکسی گوڵ و صەحراو و باغ ،
عالەمیان کردە شەوچراغ ، وەك زولف و رۆی دڵداری مەن [٣]
بە کەسك و سۆر ، باغ دەر و ژۆر ، پڕ بۆ لە تور ، وەك کێوی طۆر
لەبەر ظوهۆر کەوتە حوضۆر ، نزدیك و دۆر دەشت و دەمەن
بەرقەع [٤] بە سەر ، ئەطلەس لە بەر ، وەك بۆکی تەڕ گوڵ هاتە دەر
کاکۆڵ بە دۆش ، عەنبەر فرۆش ، پێم گوت : ئەتۆش ؟ دیم (غەفلەتەن)ــ
گێسۆ بڵاو بە نازی چاو ، هات لە نەکاو ، بە قەصدی راو
رۆژ بۆ بەشەو ، ژین بۆ بە خەو ، بڕۆ بڕۆ کەوتە زەمەن

---

(٧)

(١) نەستەرەن : گوڵێکی سپی بۆن خۆشە .

(٢) راغ : میرغوزار و دامەنی چیا .

(٣) (دڵداری مەن) ئەگەر (دڵداری من) بێ راسترە ، بەڵام کێشی شیعرەکان تێکڕا بە (. . .ەن) ئەڕوا .

(٤) بەرقەع : سەرپۆش و پەچـە .

جیلوێکی دا ، هات لێکی دا ، خۆش تێکی دا ، ئارامی دڵ ،
جوغد و هوما هۆشی نەما [٥] کەوتە سەما ، چۆ نە مەعدەن [٦]
زولفی وەشاند ، ڕۆی خۆی نواند ، عەطری وەراند ، پێمی نواند ،
کەسی نەهێشت ، بانگی دەهێشت : بۆ کێیە وا وەجهی‌حەسەن ؟
ئەو زولف و ڕۆی مانگەشەوە ، خۆش دەیگوت و دەیبیستەوە
وێم مەکەوە ، دەتوێمەوە ؛ ئاسك چاوم ، ناسك‌بەدەن
ئەو دولبەری مۆعەنبەرێ ، ئەو موشتەرێ هەر وەك پەرێ
خۆی پێم نواند ، دڵمی ستاند ، هۆشمی ڕفاند ، بە مەکر و فەن
ئەو خاڵ‌و خەط هیندو فەڕەنگ[٧]،وەصل‌و هیجران شەهدو شڕەنگ[٨]
پڕ شۆر و جەنگ ، لێم هاتە دەنگ ، غەمزەم خەدەنگ ، زولفم ڕەسەن ،
چین چین لە سەر ڕۆی وەك شەکەر ، زولفی عەنبەر بەستیان چەنبەر[٩]
طابۆری چین هاتن بە قین ، خۆش داوەرین ، باغی سەمەن
زولف و نۆری ، ڕۆی بلۆرێ ، بخۆری شەمعی کافۆرێ
خاڵی سیای ، چاوی شەهلای ، نافەی خەطای ، ئاهۆی خوتەن
خەندەی دەمی ، بۆی پەرچەمی ، چاوی بازی ، نازی کەمی
شەهد و شەکەر ، میشك و عەنبەر ، یەغمایی[١٠] تین ، تاراجی تەن
بە غەمزەکان ، بە ڕەمزەکان ، بە قەوسی ئەبرۆی چاوەکان
تیر و کەمانی تورکمان ، صەیدی دڵان بە جان دەکەن

---

(٥) (هۆشی نەما ...) ئەگەر (هۆشیان نەما ، کەوتنە سەما) بێ ڕاسترە .
(٦) (مەعدەن) : نازانم مەبەستی چیە ، لەوانەیە (عەدەن) بێ .
(٧) (فەڕەنگ) لە دەسخەتەکەدا بە (فەڕەنگی) نوسراوە ، دیارە هەڵەیە .
(٨) شڕەنگ : بۆ گەلێ مەعنا دێت ، لێرەدا مەبەست گۆژاڵکەیە .
(٩) چەنبەر : ئەمیش بۆ چەند مەعنا دێت ؛ وەك : پەپکەی مار ، هەڵپەڕکێی پێچەوانە ، شین و شەپۆڕ ، لێرەدا مانای یەکەم مەبەستە .
(١٠) یەغما : غارەت و تـالآن .

نرخ و بەهای میشکن‌هەوای ، نافەی هەر تای زولفی سیای
بازاڕی چین ، موڵکی صەبا ، خوططەی خەطا ، شاری دەکەن [11]
لەعلی لەبی خۆش مەشرەبی ، زولفی شەبی ، گۆی غەبغەبی
قوتی ڕەوان ، ئارامی جان ، ئابی حەیاتی مەرد و زەن
ئەبرۆی کەمان ، گێسوی کەمەند ، زاری بەخەند ، باڵای بڵەند
هەم سایەبان[12] ، هەم سورەجان [13] ، هەم نارەوان دو نارەوەن
ڕەقص و سەمای زولفی دو تای ، لەبەر هەوای باڵای بەڵای
هەر وەك بولبول بە ڕوح و دڵ بۆ دارە گوڵکەوتە شیوەن
یەغما دەکەن وەك تورکمان ، دەرمان دەکەن وەك طەبیبان
وەقتێ دەڕوا ئارامی‌جان ، وەقتێ کە دێ تەسکینی تەن
حەلقەی گێسو تا تا لاچو ، لە سەر سینە و برۆ و عاریض
شەو چو سەحەر ، دیم هاتەدەر ، شەمس و قەمەر ، سەر و سەمەن
لە هەناسەی ئەو دڵمەندەی ، فرقە خەندەی ئەو دەم قەندەی
بە بای بەهار دەدگوت بە بار ، گوڵ دێنەخوار بۆ تێو چەمەن
گێسو دراز [14] ، وەك تێلی ساز ، بە چاوی‌باز دەیگوت بە ناز :
چاوی پڕئاو ، جەرگی‌بڕاو ، سینەی سوتاو ، پەیدا دەکەن
ئەتۆ چڕەنگی ئادەمی ؟ دەمێکی گوڵ ، دەمێك شەمی !
هاوار لەیاری دەمدەمی ! فەریاد لەدۆستی ریشەکەن
ئەتۆ نە نور نە ئاوری ، دەمێك دێوی دەمێك پەریێ ،
هاوار لە یاری سەرسەرێ ! فەریاد لە دۆستی دڵشکەن

---

(١١) دەکەن : ناوی شارێکە لە هیندستان .

(١٢) سایەبان : ئەوەی سێبەر بکات بۆ سەر ؛ وەك : کەپر و چەتر .

(١٣) سورەجان : گیایەکی بەرزە .

(١٤) دراز : درێــژ .

ئەی شەوچرای زیندەدڵان ! ئەی رەنگ و بۆی باغی گوڵان !
ناژیم تۆ خۆش ، دەمرم ، بەڵان ، هێندەم بەسەتۆم بێیە کەن
جارێك وەرە بەر پەنجەرە ، رۆحم بەرە یا دڵ بەرە
تۆ پادشای موشکل گوشا ، من بێ‌نەوا (یا ذو المنن)[15]
دڵ پارەیە ، ئاوارەیە مەی‌خوارەیە ، بێ‌چارەیە
موطرِب بڵێ ! ساقێ وەرە ! جامێك بدەن ، تارێك لێ‌دەن
خاکی دەری مەیخانەتم ، تەشنەی دو سێ پەیمانەتم
جانانمی پەروانەتم ، تۆ شەوچراغی ئەنجومەن
(انت الذی بجمالك بكمالك بجلالك)
(كشف القدم ، وصف العدم ، نشف الوجود للوثن) [16]
بێ موحتەسیب وەختێ خۆشە ، بێ [گوفتوگۆیی بێ‌غەشە !]
لەو ساغیرە وا دڵ‌کەشە ، کامێ بە دڵ جامێ بەمەن
تاری دەمادەم خۆش‌تەرە ، جامی پەیاپەی بیهتەرە [17]
کوا جامی جەم ؟ کوا تاجی کەی ؟! هەی مەی بدە هەی نەی بژەن
ئاخر زەمانی هیجرەتە ، دەور و دۆکانی فیترەتە
وەقت و ئەییامی غیرەتە ، تۆ دڵ گوشا من موحتەجەن[18]

---

(١٥) (یاذو المنن) : هەڵەیە (یا ذا المنن) راستە واتە : ئەی خوای بەخشندەی نـاز و انیعمـەت .

(١٦) واتە : تۆ ئەو کەسەیت توانیوتە بە جوانی و تەواوی و گەورەیی خۆت (کەشفی قیدەم) و (باسی عەدەم) و نەبوونی ... تاد بکەیت... بە راستی مانای ئەم شیعرە و شیعرە عەرەبیەکانی دوای ئەمیش رواڵەتێکی ئـایینی ئاشکرایان هەیە و ، پارچە شیعرەکەیش رواڵەتێکی ئەویندارێ تێدایە ، بۆیە چۆنیەتییان و گونجانیان نازانم و دەس‌بەرداری مانا لێدانەوەیان ئەبم .

(١٧) بیهتەر : چـاکتر .

(١٨) موحتەجەن : چووەیەك و گوشراو .

خۆزگەم بەوەی بە نەشئەی مەی ، بە بانگی دەف بە دەنگی نەی
دەگرێ هامۆن [١٩] هەر وەك مەجنۆن دڵ غەرقی خۆن رۆت و رەبەن [٢٠]
خۆزگەم بە وەی سەوداسەرە [سەرتاپا زەخمی خەنجەرە !]
ئاو بێ ئاور ، بێ خەبەرە ! (فانی في الله) [٢١] بێ جێ و مەسکەن
گریە و خەندەی زۆر و کەم بێ ، سۆزی سینەی دەمادەم بێ
شادیی شیوەن ، خۆشیی غەم بێ ، ساغ و کوێری سیرِّ و عەلەن
جەرگی هەمۆ جێ نەشتەر بێ ، خوێنی جەرگی کە بێ دەربێ ،
هەتا حەشرێ خوێنی هەر بێ ، سەوداسەر و خوێنین کەفەن
سیرِّی [٢٢] ئافاق و ئەنفوسی ، بەحثی لە صەفحەی دڵ نوسی
گا بەطحایێ گا قوددۆسێ ، رەهرەو بێ پێ ، خۆش خۆ بێ تەن
(في ضيقة اشباحنا سارت يهوى ارواحنا)
(لايفترق اجناحنا كالطير يشوى للوطن)
خۆزگەم بەوەی سەودایيە ، سەرخۆشی شین و شايیە
پیر و شێخ و وەفايیە ساكن سالیك لەهەر وەطەن
(يا صاح فانظر حالك من مالك مما لك)
(تقوى والا والك وابى لك من العدن)
(افتحسنوا بمفاعل وفاعل بالظلمات ؟)
(افتؤمنوا بخوارق وخالق الفلق الالسن ؟)
شێخێ کەوابێ (ماسوی) ، (مانعتوی) لە (ماغوی)
(ماينطق عن الهوى ، فاغتنم بالقلب الحزن)

---

(١٩) هامۆن : دەشت و دەر .

(٢٠) رەبەن : پیاوێ ژنی نەهێنابێ .

(٢١) (فانی فی الله) مەبەست (فنا فی الله) یە کە پلەیەکە لە (تصوف)دا .

(٢٢) (سیرِّ) دەشگونجێ بە (سەیر) بنوسرێ .

شێخێکی ئاشنایی بێ ، خودایی بێ (وەفایێ) بێ
(توجه فاینما) بێتە سەما دار و دەوەن

(٨)

ئەی دڵ وەرە هۆشیار ببە هذا طریق العاشقین
مەحوی جەمالی[١] یار ببە هذا طریق العاشقین
لەملاوە گریەی نای و نەی ، لەولاوە خەندەی جامی مەی
ئاگر لە عالەم بەربدەی [٢] ، هذا طریق العاشقین
جارێ لەچاوان بگرەخەو ، بگرێ بە ناڵەی نیمەشەو[٣]
تابێتە دەر خورشیدی نەو ، هذا طریق العاشقین
شۆری [٤] دڵ و سۆزی دەرۆن ، زۆخاوی جەرگ و مەوجی خۆن ،
خوێنی گەش و فرمێسکی رۆن ، هذا طریق العاشقین
تادڵ نەسوتێ دەم بەدەم ، فانێ نەبێ سەر تاقەدەم
پەروانە قەط ناگاتە شەم ، هذا طریق العاشقین
تا چاو و دڵ خوێن‌بار نەکەی ، قەطعی هەمو ئەغیار نەکەی
فیکری ویصالی یار نەکەی ، هذا طریق العاشقین
عاشق دەبێ مەستانەبێ ، خاکی دەری مەیخانە بێ
ساقێ لەکن پەیمانە [٥] بێ ، هذا طریق العاشقین
گەر دڵ‌گوشا بادی صەبا ، شەرحی دڵم بۆ گوڵ نەبا
عومری عەزیزم چۆ بەبا ، هذا طریق العاشقین

---

(٨)

(١) جەمالی (ح) حەبیب و . هوشیار (ح) یاشار .
(٢) ئاگر . . . (ح) ئاور بە عالەم بەردەدەی . (ن) ئەدەی .
(٣) نیمەشەو (ح) نیوەشەو . جارێ (ن) جارێك .
(٤) شۆری . . . (ح) سۆزی دڵ و ئاهی دەرۆن ، زۆخاو و جەرگ و جامی خوێن . دیارە (خ) راسترە و زیاتر لە گەڵ شێوازەکەدا دەگونجێ .
(٥) پەیمانە (ح) جانـانە .

سۆتا دەرۆنم سەربەسەر ، خوێنین [٦] دڵە جان و جگەر
جیسمێکە بێ ئیسم و ئەثەر ، هذا طریق العاشقین
دیسا [٧] لە سەر عەهدی (الست) ، جامێك لە جامان [٨] بگرە دەست
هەرتا ئەبەد مەخمۆر و مەست ، هذا طریق العاشقین
دێوانەو و [٩] سەودا سەرم ، کوژراوی غەمزەی دولبەرم
دڵپڕ لە ئێشی [١٠] نەشتەرم ، هذا طریق العاشقین
چاوم بە سۆزی دڵتەڕە ، دەریایی ئاو و ئاورە
موطریب بڵێ ساقێ وەرە ، هذا طریق العاشقین
پەروانە خۆی ئاویتە بەست ، فەرمۆی (چرا) [١١] مەخمۆر و مەست ؟
وەصڵم بە سۆتان دێتە دەست ، هذا طریق العاشقین
بولبول دەناڵێنێ حەزین ، گوڵ دێتە عیشوە [١٢] و پێکەنین
بگرێ بە سۆزی ئاتەشین[١٣] ، هذا طریق العاشقین
چی وەك (وەفایێ) بەندەیە ؟ لەو باغی دڵ گوڵ خەندەیە ؟
بەو جامە [١٤] خضری زیندەیە ؟ هذا طریق العاشقین [١٥]

---

(٦) خوێنین (ح) خوێنی . دیارە (خ) راستە .
(٧) دیسا (ح) دیسان .
(٨) جامان (ح) جانـــان .
(٩) دێوانەو و (ح) دێوانەیی .
(١٠) ئێشی (ح) ئێش و .
(١١) ئاویتە : خستە . چرا (ح) چرای .
(١٢) عیشـــوە (ح) خەندە .
(١٣) ئاتەشین (ح) ئاستین .
(١٤) بەو جامە (ح) بۆ جـــامێ .
(١٥) شایانی باسە مامۆستا گیو موکریانێ روالەتی سەر لەبەری ئەم غەزەلەی ــ بە مەبەستی خزمەتی وشەی کوردێ ــ گۆڕیوە و لە باتی : « هذا طریق العاشقین » نوسیویە : « ئاوایە رێگای عاشقان » و لەسەر ئەم شـــێوەی مامۆستا گیو ئەم غەزەلە ، رێگەی (ستۆدیۆ)ی گرتوەتە بەر و بە گۆرانی تۆمـــار کراوە .

پێنتی واو

(١)

ئەی رەفیقان وەرنە یاریم زۆر زەلیلم دڵشکاو
جان و دڵ مەحرۆقی نارم ، ئاخ لە بۆ تێرێك [١] دراو !
ئاخ لەبۆ تێرێك دراوان ، نوری دڵ ، بینایی چاوان
مەرهەمی دڵکون‌کراوان ، مۆمیای [٢] پشتی شکاو
کوا رەفیقێکی تەواو بێ ، شێرمەرد [٣] و دەستبڵاو بێ ؟
صاحێبی چایی و پلاو بێ ، حاتەمی دەوران بە ناو
زێڕ و زیو فیکر و خەیاڵمە ، دایك و باب و مام و خاڵمە ،
دولبەری صەد ماه و ساڵمە ، لازم و مەلزوم کراو
زێڕ و زیو بابی هەتیوان ، غەوث و قوطبی هیچ نەدیوان
ئاخ کە لە منیش بۆتە میوان ، دین و دڵ بۆی دانراو

---

(١)

(١) تێر : تۆبەرە = تووبەرە ، شتێکە وەك خورج وایە دەخرێتە سەر پشتی گوێدرێژ و باری پەیین و کۆتکە و کەرەسەی جوت و کشتوکاڵی پێ دەگوێزرێتەوە .

(٢) مۆمیا : مادەیەکە بدرێ لە برین و شکستە زوو چاکی دەکاتەوە .

(٣) شێرمەرد : مەردی ئازا و نەترس، یان مەردی سالیکی رێگەی طەریقەت.

هەر کە پارێکی دەبینم ، دێتە کوڵ جۆشی گرینم
دادەنێم ئیمان و دینم ، دێمە ئیکلام (٤) و سڵاو
دێمە ئیکلام و سڵاوان ، زێڕ و زیو بینایی چاوان
راحەتی جەرگ و هەناوان ، [گەربەسی !](٥) بێ‌تەواو
چا و زێڕم بۆ وەدەرنێن ، سوێند و مصحافم لە بەرنێن
خەنجەر و شیرم لە سەرنێن ، عاشقم عاشقی دراو
عاشقم عاشق بەزێڕم ، ئەی خودا چاوان دەگێڕم
پڕ بکەی خورجین و تێڕم ، دا منیش ببمە پیاو
قەد کەست دی طەرزی من بێ ! صاحێبی منداڵ و ژن بێ
دەستمایەی کیر و گون بێ ، ڕووت و قووت و کەس نەماو ؟ !
غەرقی دەریایی ڕیایێ ، مەستی تۆبەی دۆهەوایێ
عاشقی میسکین (وەفایێ) ئەی خودا بیخەی لە داو !

(٢)

بۆ هەوایی زولف و دڵ چاکم لە ڕووی جانانە بوو
ئەو پەرێشانیە هەموو تەقصیر و سووچی شانە بوو
موددەتێك بوو نوری چاوم چوو بوو ، ڕۆژم ببوە شەو
ڕووی درەخشانی لە بەر زولفی پەرێشان وا نەبوو
زولفی لادا هەر بە ئومێد بووم کە ڕۆژ ئاوا بێ بێ
ماڵی من وێران بوو عومری من چوو ، ڕۆژ ئاوا نەبوو
قەطرە قەطرە خوێنی چاوم یەك دەم ئارامی نیـــە
ڕۆژێکی بۆ کاروانی عاشقان ئاوا نەبوو ؟

---

(٤) ئیکلام : ئیکرام ، قەدرگرتن .
(٥) ئەوەی ناو دوو کەوانەکە ئاوا نووسراوە (کربس) لە دوایشیەوە شتێك هەیە وەك (ها) وایە بۆم ساخ نەکرایەوە ، ڕەنگە (گەر بەسەر ها) بێ .

وەك چرا سۆتام و روحمێکی بەحاڵی من نەکرد
جارێکی لوطفێك لە لای ئەو یارە بێ پەروا نەبۆ
زولفی لادا خاڵی رۆی دەرکەوت و هیچ رۆی پێ نەدام
شەو چو ئەستێرەی بەیان هات ، رۆژی منپەیدا نەبۆ
لەوحی مەحفوظم لە بەر چاوی بەصەد دڵ خوێندەوە
غەیری بیماریێ نەصیبی عاشقی شەیدا نەبۆ
بەستەیی زنجیری زولفی تۆم نیگاهێ ! رەحمەتێ !
ئەی طەبیبی میهرەبان ! ئامان دڵم دێوانە بۆ !
یا نەخۆشی چاوی تۆم یا بێ قەراری زولفی تۆ
عاشقی بێ چارە قەط بێ دەرد و واوەیلا نەبۆ
وا بە دەردی چاو و داغی زولفی تۆ حاڵم نیە
وەك نەخۆشێکی پەرێشان چی گوتم هیچ وا نەبۆ
پەڕپەڕی ئەوراقی دڵ پڕ خوێنی وەك گوڵ کردوە
دەفتەرێکە پڕ لەخوێن هەر ئەو بۆ چی تێدا نەبۆ
قەط بەچاوی سۆك تەماشای رەند و رۆتێکی مەکە
ئەی بەسا (١) ئاوری نیهانی موهلیکی صەد خانە بۆ
هەر دەمێکی مەظهەری دیداری وادی (ایمن)ە
خۆ تەجەللا مونحەصیر بۆ سینەیی سینا نەبۆ
باغەبان بۆ خۆی کەهات ئارایشی گوڵزاری دا
خاری(٢) میسکین تۆ بڵێی چبکا گوڵی رەعنا نەبۆ ؟!

---

(٢)

(١) ئەی بەسا : ئەی زۆر .
(٢) خـــار : دڕك .

ئەی فروغی[٣] ظولمەت و نور ! تۆ و چراغی دین و دڵ
رەحمەتێ ! وەبزانە ئەم وێرانە هەر ئاوا نەبۆ
گوڵ بەبا سونبول بە تاراجی خەزان چۆ عاقیبەت
هەچ[٤] گوڵێك لافی لە رەنگ و بۆت نەدا رسوا نەبۆ
گەر ئەتۆ لوطفێك بفەرموی بێ زوبانێ من بەسە
مەیلی تۆ بۆ وەرنە ئادەم عالمی ئەسما نەبۆ
تا بە ئاهـ و ناڵە نەگرێ فەیضی رەحمەت زەحمەتە
بێ نەسیمی بەرق و باران جۆششی دەریا نەبۆ
شای گوڵان ، سولطانی خوبان ، ئەمشەو هات دامەن کەشان
رۆژ و شەو ، خورشید و ظولمەت ، گەنج نەبۆ وێرانە بۆ
بانگی نۆشا نۆشی ساقێ ، دەنگی موطریب ، صەوتی تار
قوتی جان ، رۆحی رەوان ، ئارامی دڵ قەط وانەبۆ
دڵ بە دولبەر ، جان بە جانان ، شاد و خورڕەم[٥] کەف زەنان[٦]
وەصڵی بولبول ، بەزمی گوڵ ، شایی شەم و پەروانە بۆ
خاڵی گۆشەی چاوەکەی فەرموی : (وەفایێ) پێت بڵێم :
تا نەبۆمە خادیمی مەیخانە کارم چا نەبۆ !

(٣)

شەهیدی خەنجەرت ئەو رۆژە عومری جاویدانێ بۆ
مەڵێ پەروانە خۆ سوتاوە ، مەرگی زیندەگانێ بۆ !

---

(٣) فروغ : رۆناکی رۆژ یان ئاگر .

(٤) لە دەسنوسەکەدا (هیچ) نوسراوە ، بەلام بەلامەوە هەڵە بۆ و (هەچ) واتە: (هەرچی) راستە .

(٥) خورڕەم : کەیفخۆشێ و زەوق و شادێ .

(٦) کەفزەن : چەپڵەلێدەر .

به تیرێ خۆ لە عالەم بۆوە چاوت ، ئەی شەهیدت‌بم ،
لەکن خۆی ئەو فەڕەنگی‌زادە عەینی ناتەوانێ بۆ !

سەر و ماڵی بە بێدادێ حەبەش پامالە ، ئەی صەد حەیف !
شەهی حوسنت کە دایم چەتری سونبول سایەبانی بۆ

لەبەر تەئثیری خەندەت من کە سۆتام بەو دەمە زانیم
بەلاّیی خەرمەنی من هەر چ بۆ بەرقی یەمانێ بۆ

بە خۆڕایی وەکو پەروانە من سۆتام و نەمزانی
ئەوەی ئێمەی بە داوی خستێلتیفاتی سەر زوبانێ بۆ

بە بەدمەستی دەترسێم بێتە دیوانی خودا فەریاد !
کەسێ وەك من شەهیدی چاوەکانی نیکتەزانی بۆ [1]

ئەمن ئەو رۆژە لێم مەعلوم بۆ کەعبەی دین و دڵ گیرا
کە وەك طابوری هیندو لەشکری ئەگریجە سانی[2] بۆ

لەبی گوڵ ، زاری گوڵ ، ئەندامی گوڵ ، روخساری گوڵ ، بەر گوڵ
هەتاکەی من بڵێم : سەر بەستە جەللادم فلاّنێ بۆ ؟

بەهەر سیحرێکی بۆ هەر وەك (وەفایێ) کوشتمت ، ئاخر
ئەگەر ئەندازەیی نازت ، ئەگەر نامیهرەبانێ بۆ

(٤)

گوڵێکم بۆ لە دونیادا شکۆفەی باغی رەعنایی
لە داغی پەرچەمی شێوام لە نێو بازاڕی ریسوایی

---

(٣)

(١) لە (ھ)دا ئەم شیعرە هەیە کە لە (خ)دانیە .

(٢) سان : چەك و کەرەسەی شەڕ .

وەکو بولبول بە ڕوح و دڵ شەو و ڕۆژ بومە سەودایی
هەمو عومری عەزیزم چو لە ڕێی[1] خەندێك بە خۆڕایی
بە جارێ ماڵی وێرانم ئەویشم چو ئەمیشم چو !

ئەمن وەك پەرچەمی جانان ، ئەمن وەك نێرگسی یارم
لە لایێ خاو و سەرگەردان ، لەلایێ مەست و بیمارم
بلا بگریم ، بناڵێنم ، کەوا تیكچو سەر و کارم
دڵم دانا لە ڕێی دولبەر : نە دڵ بۆم بو[2] نە دڵدارم
بە جارێ ماڵی وێرانم ئەویشم چو ئەمیشم چو !

گوڵێکم بو لە باغی دولبەریدا ماهی کەنعانی
دڵێکم بو لەریزەی عاشقان مەجنون بە سوتانی
دڵی بردم فریوی دام بە ماچی[3] لێوی مەرجانی
ئەسیری ئیلتیفاتی سەرزوبانی بوم و نەمزانی
بە جارێ ماڵی وێرانم ئەویشم چو ئەمیشم چو !

بە ئاوی چاو و[4] خوێنی دڵ ، بە سەعی ڕوحی شیرینم
غەزالێکم لە داو خست ئافەتی دڵ غارەتی دینم
هەتا چوم چاوەکانی ماچ بکەم لەحظێکی بی‌بینم
لە دەستم چو وەکو دڵ ، بو بە مایەی شیوەن و شینم
بە جارێ ماڵی وێرانم ئەویشم چو ئەمیشم چو !

---

(٤)

(١) لەرێی (ح) لەسەر .

(٢) نە دڵ بۆم بو (ح) نە دولبەر بو .

(٣) بە ماچی (ح) بە ئەوجی .

(٤) چاو و (ح) چاو بە .

(وەفایێ) من شەهێنی قۆڵی[٥] چاوبازانی شاهان بۆم
ئەسیری دەستی گوڵدەم ، سەرو بالا ، ماهڕۆیان بۆم
گەهێ بولبول ، گەهێ طوطی ، گەهێ مورغی غەزەلخوان بۆم
بە ئومێدی عەزیزێك[٦] ــ دوور لە چاوم ــ پیری کەنعان بۆم
بە جارێ ماڵی وێرانم ئەویشم چۆ ئەمیشم چۆ !

خوداوەندا خوداوەندا ! پەشیمانم پەشیمانم
بەکاری ئاخیرەت نایێم عەجەب ئالوودە دامانم
بە باری مەعصییەت شەرمندەم و[٧] چاو پڕ لە گریانم
نە دینم بۆ نە دونیا گەر نەکێشی خەط بەدێوانم[٨]
بە جارێ ماڵی وێرانم ئەویشم چۆ ئەمیشم چۆ !

(٥)

ئەی لە سایەی سەری زولفت بە نیگا وو خەط و ڕۆ
بەستەیی داوە ، چ طاوسە ، چ شەهبازە ، چ قۆ
مەستی ئەو نێرگسە کاڵەم دەگریم بۆ لەبی تۆ
شیشە بۆ جامی شەرابم ، کوڵی گریەم لە گەرۆ
مەمدە بەر حەلقەیی ئەو زولفە لە سەر ماچی دەمت
لە طەنافم مەدە مەمکوژە لە سەر هیچ و نەبۆ
تێك نەچۆ قەط سەری زولفت لە هەناسەی دڵی من
دوکەڵی ئەو شەمە هەرگیز بە نەفەس واوە نەچۆ

---

(٥) قۆڵی (ح) قوقو . شایانی باسە لە (خ)دا لە باتی (قۆڵ) ، (قوض) نوسراوە.
(٦) عەزیزێك (ح) غەزالێك .
(٧) شەرمەندەم و (ح) شەرمەندەو .
(٨) بە (ح) لە .

لەدو زولف و سەری کوڵمانی عەجەب ماوم ئەمن !
راستە ئەو نورە بەلاّ نور نیە دۆ سایە لەرۆ
وەرە بەو نێرگسە ساقێ ـ بە فیدای گەردەنتم ـ
نەفەسێ بێنەوە گەردش بە وەفای جام و سەبۆ[1]
عاریض و زولفی بە خەندە بە (وەفایێ) دەفرۆت
گوڵ بە تا ، نافە بە خەرمەن ، دوڕر و شەککەر بە قوتو

(٦)

بە چاوان غەمزە وو ئیما مەفەرمۆ
بە قەتلی عاشقی شەیدا مەفەرمۆ
ئەمن کوشتەی جەمالی تۆم ، عەزیزم ،
لە باغی (جنة المأوى) مەفەرمۆ
ئەتۆ مۆسونبول و رۆئافتابی
لە حوسنی طەلعەتی لەیلا مەفەرمۆ
دەڵێن : فەرمۆتە بمکوژێ بەناحەق
کە تۆ سولطانی حوسنی وا مەفەرمۆ
دو چاوم ، دۆر لەتۆ ، طۆفانی خوێنە
لە مەوج و جۆششی دەریا مەفەرمۆ
دەمت وابێنە ، قیبلەم ، تۆی طەبیبم
بە تەشریفی دەمی عیسا مەفەرمۆ
من و یەك لەحظە شەو ئارام و تاقەت !
لە دۆری ماهی شەو ئارا ؟ مەفەرمۆ

---

(٥)

(١) سەبۆ : کوپە ، جەڕڕە . کوپەی شەراب .

بۆ خۆت بمکوژه نەك بەو چاوه مەسته ،
بە جەللادانی بێ پەروا مەفەرمو
(وەفایی) عاشقی ئەندامی تۆیە ،
شەهیدی قامەتی طوبا مەفەرمو

(٧)

ئەی مایەیی صەد فیتنه بە دو نێرگسی جادو
ئەی حوققەیی [١] زولفت رەسەنی گەردەنی ئاهو
ئەی دەستەگوڵی باغی بەهەشتی بە مەلاحەت [٢]
ئەی بوستە دەم و سەرو قەد و سیلسیلە گێسو
خەط سەرشکەنی [٣] زولفی لە ئازاری دڵان کرد
گەر تەربییەتی داوە فەڕەنگ چین بە خەطا چو
ڕۆژ بۆوە کزەی با لە خیابانی گوڵانڕا
زولفی بە هەناسەم کە لەسەر عاریضی لاچو
فەرموی : وەڕەزم لەو غەرەضی پڕ مەرەضی تۆ
ڕازی مەرەضی چاوی کە پرسیم لە ئەرەسطو
خەندەی دەمی تۆ بۆیێ شیفای دەردی دڵانە
پەروەردە لەگەڵ گوڵشەکەرە گەوهەر و لوئلو
ئەو خاڵە چ شیرینە لەنێو حوققەیی زولفت
نەمدیوە سوهەیلی یەمەنی بێتە تەرازو [٤]

---

(٧)

(١) لە دەسنوسەکەدا نوسراوە (حقه) کە بە (حوقـقـه) دەخوێنرێتەوە ، بەلام رەنگە (حەلقە) بێ .
(٢) مەلاحەت : جوانی .
(٣) شـکەن : چین .

تۆ ڕەنجە مەبە کوشتنی ئاسانە (وەفایێ)
بەو غەمزە ئیشارەت بکە ، بەو چاوە بفەرمۆ

(٨)

عەزیزم ڕۆحی شیرینم لەمن بۆچی[١] کەناری تۆ ؟
وەرە سەر هەردو چاوی من کە سەروی جۆیباری[٢] تۆ
لەسەر چاکی گریبانت صەبا شێت بۆ وە کێوان کەوت
کە ڕێی[٣] کەوتە خیابانی گوڵ و باغی هەناری تۆ
نەخۆشی چاوەکانت بوم و خەندەی تۆ صەبوری دام
شیفای بیماری خۆتدا ، گوڵشەکەر باریێ لە زاری تۆ
لە لایێك[٤] تارە داوی دڵ ، لە لایێك مارە قەصدی سەر
چ سیحرێکە ؟ عەجەب ماوم لە زولفی تارو ماری تۆ !
خەطت هێنا[٥] جەمالت پێ نەما ، کوا ڕەونەقی خاڵت ؟
فەرەنگێ هات و کەعبەی گرت و مەهدێ چۆ لە شاری تۆ
ڕەگ و ریشەی دڵم هەر دەنگ و ناڵەی عیشقی تۆی لێدێ
بڵێ موطریب ، وەرە ساقێ ، سەراپا بومە تاری تۆ

---

(٤) خۆش ئەوەیە مامۆستا (گیو) زیاد لەوەی دەسکاریێ وشەی فارسێ و عەرەبێ و کوردێ کردوە ... چۆنیش ئارەزوی کردبێ وەهای گۆڕیون وەك لێرەدا (سوهەیلی یەمەنێ) کردوە بە (سوهەیلی سەقزێ !) .

(٨)

(١) بۆچی (ف) بۆچ وا .
(٢) جۆیبار : گوێجۆگە ، کەناری جۆگە .
(٣) کە ڕێی ... (ف) کە دی گۆشەی خیابانی ...
(٤) لە لایێك (ف) لە لایێ . لە هەردو جێگاکە دا هەر (لەلایێ) یە .
(٥) هێنا (ف) هات و .

بەچاوت کەوتووم ، بۆ زاری تۆ ئاگر لەمن بەربۆ
سوپەندم[٦] هەر بسوتێم چاکە من بۆ چاوەزاری تۆ
کوتم : شێواوە زولفم چاوەکەت بەڵکۆ عیلاجم کا !
ئیشارەی وایەو [... !] وایە داغداری تۆ
نەخۆشی چاوی تۆم بێهوودەیە دڵداری‌یی خاڵت
بە ئیفلاطون عیلاجی نایێ ـــ باللە ـــ دەردەداری تۆ
جەمالت ئاهی من گرتی خەطی سەبزت بەسەردا کەوت
چەمەن رابرد و سەرما هات و تێکچو نەوبەهاری تۆ
نیگاهی کردە من هەستاوە زولفی خستە رو[٧] فەرموی :
قیامەت هات و ، رۆژ گیرا ، (وەفایێ) هەر خوماری تۆ[٨] ؟!

(٩)

ئەی جەننەتی عەیشی ئەبەدم رێگوزەری تۆ
نوری نەظەرم تاجی سەرم خاکی دەری تۆ
بەو قامەتە خاڵ و خەطی روی تۆ کە دەبینم
هەر گوڵشەنی فیردەوسە بە نەخلی شەجەرێ تۆ
سەروی سەهێ[١] ـــ قوربان ! ـــ ئەگەر ئازادە ئەدی بۆچ :
بادام و گوڵ و سونبول و نەسرینە بەری تۆ ؟
دەدرەوشێ لە نێو زولفی رەشت ئارەقی گەردەن
خۆ هەر شەوە پەیدا بو ستارەی سەحەرێ تۆ ؟!

---

(٦) سوپەند : ئەسپەندەر . گیایەکە بۆ چاوەزار دەیسوتێنن .
(٧) رو (ف) روی .
(٨) ئەم پارچە لە (ف)دا شەش شیعرە .

(٩)

(١) سەهێ : جۆرێکە لە داری سەرو .

نازانم ئەتۆ چی بە لەب و قامەتی شیرین ؟ :
غونچەی شەجەرێ ، یا نە گوڵی نەیشەکەری تۆ ؟

ئەو چاوە کەوا مەستە بە حوسنی روخی زێبا
داخۆ چبکا فیتنەی دەوری قەمەری تۆ ؟

تۆخودا دەمەکەت دەرخە لە نێو طورڕە بزانم :
تامی چییە شەو حوققەیی شیر و شەکەری تۆ

خۆ صەیدی حەرەم قەتڵی حەرامە ! ئەدی زولفت :
کافر کە نەبۆ بۆچی منی کوشت لەدەری تۆ ؟

ئەو رۆژە بە زونارەوە من چوّمە خەرابات
زولفت منی کێشـــا بەئیشارەی نەظەری تۆ

بۆ من کە نەبێ وەعدەیی دیداری جەماڵت
چبکەم لە بەهەشت و نەظەری حوّر و پەرێ تۆ ؟

قەد گوڵ بە روخی تۆ نەبوە ، سەرو بەباڵات ،
سەروێکە رەوانبەخشە گوڵی سیمبەری تۆ

بۆ قیبلەیی لاڕوّتە هەموّ سەعیی (وەفایێ)
عومرەم بەخودا عەینی صەفا وا لە دەری تۆ

(١٠)

پەنجەی لە حەنا بەستوە ــ ئایا ــ گوڵم ئەمڕۆ ؟
دەستی لە دڵی کوشتەیی خۆی خستوە [ئاخۆ !] ؟

باکم دڵ و رۆحم نیە ، تۆ زیز مەبە قوربان !
ئەو رۆحە بەسەر گەردی سەرت بێ [وەرەوە تۆ !]

پەیوەستە غەریقی ئەثەری ئاتەش و ئابم
بۆ ئابی روخت سینەمە وەك مەجمەری پشکۆ

تۆ بی و سەری خۆت مەمخەرە زیندانی جودایی
خوێنم نیە ها بمکوژە بەم خەنجەر و ئەبرۆ
بولبول صیفەت هەر لەحظە لە دەوری گوڵی زارت
ناڵینمە هەی رۆ ! دڵەکەم رۆ ! گوڵەکەم [1] رۆ !
بۆچی نەگریم هەر دەمە بۆ حاڵی (وەفایی)
جان خەستەوو ، دڵ عاشق و ، دڵدار جەفاجۆ

(١١)

سەرابستان خەرابستانە ئیمڕۆ
بەهاری عەیشی هەر زستانە ئیمڕۆ

بە زەردی پایزی رەنگم دیارە
بە خاڵی رۆتە تابوستانە ئیمڕۆ

ژیانی عومرەکەم بێ تۆ زیانە
گوڵستان بۆم بە خارستانە ئیمڕۆ

تەواوی زیندەگانیت بێ وجوودت
سەراپا وەك قومارستانە ئیمڕۆ

کە نارستانی عیشقت بۆ (تجمل)
ئەوێستا نەوعی شارستانە ئیمڕۆ

هەتاوی خاکی گەرمێنت بە من چی ؟!
لەبۆ من هەر وەکو کوێستانە ئیمڕۆ

گوڵی من بێ نەظیرە تۆ تەماشا
ویلایەت پاکی باغستانە ئیمڕۆ

---

(١) لە (خ)دا بە هەڵەی نوسەر لە باتی (گوڵەکەم) (گوڵم) نوسرابو ، ئێمە راستمان کردەوە .

خەدەنگت کاری ئەژماری بە میقات
هەمۆ مێشە و چنارستانە ئیمڕۆ

(وەفا) مەظلومی بەیرۆتە بە رۆتی
هەتیوی شاری کوردستانە ئیمڕۆ[1]

---

(١١)

(١) ئەم پارچە تەنها لە (ﻫ) دا هەیە ئەمەش یەکەم جارە نازناوی (وەفا) لـە باتی (وەفایی) بنۆسرێ و دۆ شاعیری کەی کورد هەن نازناویان (وەفا)یە. یـەکەمیان هاوچەرخە و لـە ناوچەی مەهابادی ئێران دەژی . دوەم : شێخ عەبدلڕەحمانی طالەبانی ، ئەم زاتـەش نازناوی (وەفا)ی بۆ خوی هەڵبژاردوە و شیعری زۆری فارسی هەیە بەڵام شـیعری کوردی ئەم شاعیرەم نەدیوە . جـا نازانم ئەم پارچە شیعرە شـیعری یەکێ لەم دۆ شاعیرەیە ، یان شیعری (وەفایی)یە و ئەم تەنها جارە ئـەم نازناوەی بەکارهێنـاوە !(*)

---

* **هیچ گومانم لەوەدا نیە ئەم شیعرە هی وەفایی نیە و رەنگبێ تەواو وێدەچی ئی عومەری وەفا بێ کە ئێستا لە بۆکان دەژی بە بڕوای من دەرباویژرێ باشترە .**
هێمن

پیتی هێ

(١)

لەسەر ڕوت کاذیبەی زولفت وەلابە
کە صادق بێ طولوعی ئافتابە [1]

دڵ و دین هەرچی بو قوربانی تو بو
هەتاکەی ئیدی[2] ئەم ناز و عیتابە ؟

بلا بەو ڕوژە نیلوفەر بسوتێ
بە مەرگی من سەری زولفت وەلابە

لە عەکسی عاریضت فرمێسکی چاوم
گولاوی ڕوتـــە هەم خونابی نابــە

وەرە بنوێنە خوت بمکوژە قوربان
بە دینێك کوشتنی عاشق ثەوابە

---

(١)

(١) لە دو وشەی (کاذیبە) و (صادق)دا ئیشـــارە بە زاراوێکی شـــەرعی دەکات ، کە بو (فەجر) بەیانی بەکار دەهێنن و ، دەڵێن : (فەجری صادق)، یان (فەجری کاذیب) ، لە کاتی فەجری کازیبدا ئاســـو هەندێك ڕونـــاك دەبێتـــەوە و دوایی تاریکاییەکی بەســـەردا دێتەوە . (وەفایی) زولفی خوشەویستەکەی بەو تاریکاییە شوبهاندوە .

(٢) ئیدی : ئیتر .

وەرە بنوارە بەزمی عالەمی دڵ
چ خۆش دەورێکە هۆشیاری خەرابە !
ئەگەر چی ناڵەیە هەر شەوق و ذەوقە
ئەگەر چی گریەیە عەینی صەوابە
بە ناڵینی دڵی سوتاوی عاشق
هەمو هەر نەغمەیی چەنگ و روبابە
بە چاو و گەردەن و روخساری ساقی
هەمو هەر شاهید و شەمع و شەرابە
کوتم : با قیمەتی وەصلت بەدڵ بێ
بە ماچێکیش لە زاری خۆت رەزابە
کەچی فەرموی : دڵت نەشکێ (وەفایی)
ئەوە سەودایە[3] ، زەڕڕێکیش حیسابە

(٢)

بە لێوی تۆ بە چاوی تۆ کەوا هەر مەست و سەرمەستە
عەزیزم تا بەکەی ئەم خەستەیە هەر مەست و سەربەستە ؟
لە قوببەی سینە سوتاوم دڵم بەو نارە پڕ نارە
برۆی پەیوەستە خستومی منی وا خەستە پەیوەستە
بە ئاه و گریەیی من پێکەنی ، وەك بەرق و باران بێ !
بەهاران پوستە خەندان بێ بە ناز [ئاهستە ئاهستە !]
هەتا زنجیری زولفی تۆم هەبێ هەر شاد و ئازادم ،
سەرم هەر داوە بەو داوە ، دڵم پا بەستە بەو بەستە

---

(٣) سەودا : مامەڵە و کڕین و فرۆشتن و ، شتگۆڕینەوە .

بەڵێنی راستە گەردەن کەچم بێ رستی دەستی وی[1]
قەڵادە و رستە بۆ من پەرچەمی ئەم سەروە نەوڕەستە
قەد و قامەت قیامەت قەد قیامەت تا بڵێن قامەت[2]
بڕۆ ئەی تازە گوڵ دەستە دەمێکی هەستە راوەستە
بیارێنە گوڵ و نافە بە خەندە داغی باغانە
سەری زولفت کە دەم بەستە لە دەم بەستە ئەمە بەستە
(وەفایی) مەجلیسی گەرمە چ خۆشە بێ و ساقی بێ
وەکو گوڵ دەستە بدگێڕێ بە دڵ لەو دەستە بەو دەستە

(٣)

سەرگەشتەو و شێواوە وەکو سایە لە دوتە
گۆیا سەری زولفت وەکو من عاشقی روتە !
زەنگیی و فەڕەنگیی صەفی کێشاوە بە قەتڵم
غەمزە و موژە دێن بۆ دڵی دێوانە بە جوتە
یاقوتی لەبانت بە کەرەم بێنە تەبەسسوم
بۆ تەن ئەوەتە قووەت و بۆ دڵ ئەوە قوتە
نورانییە عالەم کە لە سایەی سەری زولفت
سایەی سەرتە سایەیی مولك و مەلەکوتە
هەرچی هەیە جەننەت بە گوڵ و نافە نەنازێ !
عەکسی روخ و عەطری شکەن و تایەکی موتە

---

(٢)

(١) رست : پەتی زنجیرکردنی سەگ و تانجی .
(٢) ئەم نیوە شیعرە دەگونجێ ئاوایش بنوسرێ :
« قەد و قامەت قیامەت بە ، بەقەد قیامەت بڵێن قامەت »

غافڵ مەبە بۆ رابیطەیی گەردەن و چاوی
مەی بگرە (وەفایی) کە ئەمە جام و سەبوتە

(٤)

دڵ دەناڵێ دەم بەدەم سوتاوی تاوی فیرقەتە
بولبولە بۆ روویی گوڵ دڵ پڕ لە داغ و حەسرەتە
چاو پڕ ئاو و ، دڵ پڕ ئاور ، دڵ بە دولبەر چاوەڕێ
ئەی خودا دەردی جودایی چەند گران و زەحمەتە !
رۆح لەسەر لێو چاوەڕێتم ئەی تەجەللای توری طور
هێندە جارێك خۆت بە دڵ بنوێنە ، مەرگم حەسرەتە
رەمز و غەمزەی یەك نیگاهت قەلبی کونکون کردووم
بومە جێی دەستڕێژی تورکان ؛ بۆیە جەرگم لەتلەتە !
داغداری ئەلفی بالآت با لە روت مەحروم نەبێ
من کەفیلی وەصلی جەننەت هەرچی ئەهلی وەحدەتە
زولفی لەرزاند کەوتنە سەر رو شادمان فەوجی دلآن
قەط لە دۆزەخدا ئەبەد نین ، جەننەتین ئەو ئوممەتە
قەط چ دەرگای وا نیە عالی بە شەرطێ بچمەوە
با هەزار جورم و خەطا [باز یار !] لەسەر روی زەحمەتە
چاوی بازی کوشتمی ، خەندەی بە ناز هێنامیەوە
صەد کە بیمار و نەخۆش بێ پێکەنینم شەربەتە
با حیجابێکم نەمێنێ لادە تاری زولفەکان
تا بەکەی دڵ نامورادی وەحدەتە لەو کەثرەتە
گوڵ بەدەم بادی صەباوە پێکەنێ ، خۆش بو جیهان ؟
یا لە تەئثیری هەناسەم عەطری بەرقی خەندەتە ؟

چاوەکەت با [امکه !] خەط هات و بەمن روحمی نەکرد
ئارێ ئارێ مەردومی نەوکیسە[1] هەر دۆن هیممەتە ؟!

من پەرێشانم لەبەر زولفت بە ڕۆدا کەوتووم
زولف و ڕۆی تۆ سونبول و گوڵ ، یاکە[2] تور و ظوڵمەتە ؟

ئەو بوتەی سەودا سەری کردۆم بە زولفی بێ میثال
چاو غەزال ، باڵا نیهال ، ئەبرۆ هیلال ، گوڵ وەجنەتە[3]

ئەو گوڵەی شەیدا دڵی کردۆم بە لێوی شەککەرێن
عەنبەرینمۆ ، نەستەرین بو ، لالە ڕۆ ، مەهـ جەبهەتە

بۆ روخی تۆ ڕۆ بە ئەبرۆ وەك موژەت دەستە و دوعام
ئەی چرای میحرابی ئەهلی قیبلە ڕۆژی ڕەحمەتە !

بۆ جەمالی تۆ منیش وەك زولفی سەرگەردانی تۆم
ئەی چرای ئیسلام و کافر وەقتی مەردێ و مروەتە

مردم و نەمزانی ئەو ئاورەی منی سۆتاند چبۆ
حاصڵی سەیر و سلوکی عاشقان هەر حیرەتە

مردم و هەرگیز نەگەیمە قیبلەیی طاقی برۆت
ئاخر ئەی قیبلەی مورادان تا بەکەی ئەم حەسرەتە ؟

یار ئەوا بەیعی ویصالی ڕۆی لەگەڵ تۆ کردوە
جەنەتی داوە بە ڕۆح ، نامەرد (وەفایێ) ! فرصەتە !

---

(٤)

(١) مەردومی نەوکیسە : مرۆی هەتیوچە و تازەپیاکەوتۆ .

(٢) یاکە : یان ، یا . (کە) لێرەدا یان زاراوێکی تایبەتییە ، یان لەبەر کێشی شیعرەکە هێناویە .

(٣) وەجنەت : کولم .

(٥)

ئەرێ ئەی زولفەکەت سەر تا قەدەم هەر حەلقەوو بەندە
چ داوێکە کە هەر داوێکی بەندی صەد خیرەدمەندە ؟
کە تۆ هاتی بە گوڵشەندا لە شەرمی زولف و رۆی تۆ بۆن
وەنەوشە و گوڵ سەراسەر غەرقیخوێن ، مات و سەر ئەفگەندە
خودایا ئەو جەمال و قامەتەی دۆر کەی لە چاوی بەد
درەختی گوڵ لە نارنج و گوڵ و بادام پەیوەندە
کوتم : قوربان زەدەی چاوم ! شیفای دەردم چییە بیدە ؟
دەمی خۆی کردە غونچە و پێکەنی فەرمۆی : کە گوڵقەندە
بە خەطێکی شکستەی زولفی ڕێحانی لەسەر عاریض
لە مەعنای ئاتەش ئەم طۆمارە شەرحی زەند و پازەندە[1]
لە عیشقی تۆ هیلاکی ئەو دڵەی دێوانە دۆ چت بۆن :
وەك ئاهۆ چاوڕەش و وەك غونچە زاری پڕ شەکەرخەندە
لەژێر باری غەمی زولفی خەطی هات و ڕەهای کردم
ئیلاهی قەد جەوانمەردان نەکەی داماو و دەرمەندە[2]
(وەفایی)هەرچی بێ ، ئاخر ، هیلاکی چاوەکەی خۆتە
بە چاوی سۆکی مەنوارێ مەڵێ : مەیخوارە وو ڕەندە

(٦)

تۆ سەری زولفی بڵاوت زولفی خاوت بامەدە
جێی دڵم سەودایییە ، چی دی دڵم جزیا مەدە !

---

(٥)

(١) زەند و پازەند : دۆشەرحن لەسەر ئاوێستا .
(٢) دەرمەندە : داماو و بێجێگە .

من که بێت نازیم وەرە روحمت هەبێ نەشکێ دڵم
با بینای کەعبە نەڕوخێ ـ چاوەکەم ـ لێم لا مەدە
عاشقی زولفم بە رۆح و دڵ ئەمن جۆیایی تۆم
خێری خۆتە دەست لەسینەی مەردی خۆش سەودا مەدە
هەمدەمی من خاکی گۆشە و [لێوی تەعلیمی دەدام !] :
عەیش و نۆش و کونجی تەنهایی بە رۆی دونیا مەدە
شەو قەرارت دا لەسەر زولفت بەدڵ شاد بم بەتۆ
لامەدە زولفت وەفات بێ ! وەعدەیی فەردا مەدە
با قیامەت را نەبێ ، با رۆژ نەگیرێ ـ چاوەکەم ـ
توند مەبە ! هەڵمەستە پێ ! سونبول بە رۆی گوڵدا مەدە !!
[چت لە ذەوقی دینی دولبەر داوە ! بو بە دینی خۆت ! ؟ !]
تا بمێنی دەم لە وەصڵی ئاتەشی سینا مەدە
مەرگی من ساقێ دڵم بگرە دەمت وا بێنەوە
یا کەرەم کە جامی لەبڕێز ، یا شەرابی وا مەدە
نیوە سوتاوم ئەمان بێ [بەس مەکە] [1] ئەی تارزەن :
یا وەفات بێ ، یا جەفایی عاشقی شەیدا مەدە
ئەی (وەفایێ) هێندە خوێن مەگرێ لە رۆی ئارامی دڵ
گەوهەری تۆ وا لە کن تۆ ، خۆت بە دەم دەریا مەدە !

(٧)

رۆژی طەرەب و وەقتی گوڵ و فەصڵی [1] بەهارە
یاران گوڵەکەم کوا کە دەمی بۆس و کەنارە

---

(٦)

(١) ئەمەی نێو دوو کەوانەکە بە (سڵمەکە)ش دەچێت ، بەلام تەواو بۆم یەکلا نەکرایەوە .

گوڵزاری ئیرەم ، صورەتی غیلمان ، قەدی طوبا
گۆشەی چەمەن و ، رویی گوڵ و ، پایی چنارە
بنوارە لە نێو حەڵقەیی زولفی سەری کوڵمی
دو رۆژی درەخشانە لەنێو دو شەبی[2] تارە
هەر لەحظە کە دێ پێدەکەنێ حەقمەکە بگریم
پشکوتنی گوڵ مایەیی[3] بارانی بەهارە[4]
بۆچی نەگریم کوشتەیی صەد غەمزە خەدەنگم ؟
من یێك‌و نیظامێ حەبەشی‌زادە هەزارە
بەو زولف و موژە مەمکوژە هەر دەم بە جەفایێ
جارێ لە طەنافم مەدە جارێ لە قەنارە
بەو قامەتە حەیرانی شکۆفەی قەد و باڵام
قەد نارەوەنی باغی گوڵان باغی هەنارە
سوتاوم و شێواوم و سەودایی یو مەستم
بەو عاریضە بەو پەرچەمە بەو چاوە خومارە
گوڵدەستە ، نیگەه مەستە ، دەهەن[5] پوستە ، گوڵ‌ئەندام
زولفی کە هەمو داوی دڵی عاشقی زارە[6]
بەو دو مەمە زولف و روخی تۆ نۆبەری سەرون
هەر عەطرە بەتا هەر گوڵ و نارنجە بە بارە

---

(٧)

(١) وەقتی : لە (ن) دا (وەقت) و (فەصل) هەریەکە لەجێی ئەوی‌تر دایە .
(٢) شەبی (ح) شەو .
(٣) مایەی (ح) عیللەتی .
(٤) ئەم شیعرە لە (خ)دا نیە .
(٥) مەستە دەهەن (ح) مەستەی من . دیارە لێرەدا (خ) راستە .
(٦) ئەم شیعرەش لە (خ) دانیە .

پرسیم : چییە تەبخاڵە[7] لەسەر ئەو لەبە ؟ فەرمۆی :
جێی ماچی (وەفایێ) ئەوە نیشانەیی پارە

(٨)

دولبەرا ! تۆ بێ و سەری زولفت بە عاریض وا وەرە [1]
کێ دەڵێ ئاخرکە شەو بێ رۆژە ، رۆژ بێ سێبەرە ؟ !
تا بە دڵ تۆری عوزاری تۆم نەدی زارم نەدی
ذەڕڕە [2] مەعلومە کە شەو هەڵبێ لە گۆشەی پەنجەرە
عاشقی بەرگی گوڵم ، ئەو مارە بگرە باغەبان ،
رۆحەکەم ! یەعنی : کە کوڵمت بێنە زولفت لابەرە !
حەلقەیی زولفی بە بارێ خستە بەردەمدولبەرم
یەعنی عەینی عەنبەرم بەو نوقطە ئەمڕۆ غەمبەرە
هەر دۆ زولفی خستە [!] دەم شاهیدی رۆ دا بڵێن
میمی (بسم اللە) لە جەننەت عەینی شەهد و شەککەرە
خەططی بەر زولفی پەرێشانی بە موژگانی دەڵێ :
پادشای حوسنی شکا ، تۆزی شکستەی لەشکەرە
طاقە ئەبرۆی تۆ بە خوێنڕێزی بە دۆ زولفی سیاە
خەنجەری ذیجەوشەنە عیشوە و ئیشارە ی جەوهەرە
تۆ کە ئاوێنەی دڵم مەشکێنە بنوێنە ویصال
با هەناسەم نەدگرێ رۆت واوە بێنی چاتەرە

---

(٧) تەبخاڵە (ح) ئەوخاڵە . تەبخاڵە : تیمیسك .

(٨)

(١) (واوەرە) لە (خ)دا بە (داوەرە)ش دەچێت و مەعنایشی نارێك نیە .
(٢) (ذەڕڕە) نوختەی (ذ) کە بەسەر (ر)کەوە نوسرا بۆ ؛ بەلام من بە هەڵەم زانی .

چاوەکەت وا تەشنەیی خوێنە بە موژگانی سیا
بۆ هیلاکی من دەڵێی مەستێکە دەستەوخەنجەرە
قیبلە گۆڕاوی (وەفایێ) عاشقی صادق نەبی
بێ صەفای دڵ ــ عومرەکەم[3] ــ ئەو سەعیە هەر دەردی سەرە

(٩)

ئەی خۆشخەبەر نەسیمی سەحەر پەیکی عاشقان
ئەی قاصیدی نیازی هەر ئاوارە وا وەرە
دیدەم ببێنە هەر وەکو دۆ چاوە پڕ لە خوێن
سینەم ببینە هەر وەکو کورەی پڕ ئاورە
گەر ئاوی سەیلی دیدە نەبێ سینە سۆتوە
گەر تاو و جۆشی سینە نەبێ دیدە (مضطره)
سۆتاوی تاوی سینەم و [غەرق و !] ئاوی چاو
لوطفێ بفەرمۆ چارەیێ لەو ئاو و ئاورە
وەك (نەهری) چاو و مەشعەلەیی دڵ بڕۆ بە تاو
بۆ و دولبەرە کە گوڵبەرە پەیغامی دڵ بەرە
(نەهرێ) کە جێگەیێکە هەمۆ خاکی سورمەیە
نەهرێ کە جەننەتی گوڵ و ، گوڵئاوی کەوثەرە
نەهرێ غوباری عەطرە بوخاری بوخوری رۆت
خاکی تەڕی کە وشکە هەمۆ میشکی ئەذفەڕە
نەهرێ وەهایە با لە گوڵاو و گوڵئاتەشی
عەنبەر فرۆشە خاکی لە کەوثەر موخەممەرە

---

(٣) (عومرەکەم) بۆ دۆ مانا دەست دەدا . یەکەم : خیطاب و قسەکردن بێ لەگەڵ خۆشەویستەکە ، واتە : عومرەکەم ! حەیاتەکەم ! بێ صەفای دڵ ئەو سەعی و هاتوچۆیە هەر دەردی سەرییە . مانای دوەم ئەوەیە :

نەهرێ کە خولدە نەهری رەوان سەلسەبیلیە
نەهرێ کە پاکیدارو دەوەن پاکی عەنبەرە
نەهرێ کە خاکی قیبلەمە گوڵزاری گوڵبەرە
نەهرێ کە شاری دیدەمە جێڕاوی دولبەرە
دولبەر بە لوطفی حەضرەتی باری (مطیبە)
گوڵبەر بە نوری رەحمەتی داوەر مونەووەرە
دولبەر کە سەروی نەوڕەسی باغی سیادەتە
گوڵبەر کە نەوشکۆفەیی رەوضەی پەیەممەرە[1]
دولبەر کەوا لە گوڵبونی (یاسین) شکۆفەیە
گولبەر کەوا لە گوڵشەنی (طه) صنەوبەرە
ئەو طاقە نەسلە ئەصلی لە جوتێ فریشتەیە
دوڕڕی یەتیمە زادەیی بەحری دو گەوهەرە
ئەو شەمعە زەینی [مەحفەلی !][2] شەمزێنە رەوشەنە
ئەو شەمعە خۆ موبەرهەنە ئەو نورە ئەظهەرە
فەیضی جەسیمە ، خولقی بەسیمە ، عەطای عەمیم
بۆ لوطفی جود و مەرحەمەت ئەو صەدرە مەصدەرە
بەحری دڵی کە وادی روناکی ئەیمەنە
جێگای ظوهوری مەرحەمەت و نوری داوەرە
نەوری[3] حەدیقەیەکە لە عیرفان موطەییەبە
نوری حەداقەیەکە[4] بە رەحمەت مونەووەرە

مەبەستی لە عومرە ئەو زاراوە شەرعییە بێ کە دەڵێن : حەج و عومرە . ئەوەی پالپشتی ئەم مانایە دەکات هێنانی (صەفا) و (سەعی)ە کە سەعی نێوان (صەفا) و (مەروە) لە حەج و عومرەدا دەکرێ .

(٩)

(١) پەیەممەر : پێغەمبەر .
(٢) (مەحفەلی) وەکو (محض)ی نوسراوە .

سەر تاقەدەم بە نوری خودا رۆشنە بەڵێ
ئەو نەخلە بۆ تەجەللییە ئەو نورە (مظهرە)
ئەبرۆی مەحەببەتی ئەوە میحرابی خانەقا
طوڕڕەی مەوەددەتی ئەوە میعماری مینبەرە
کەعبێکە خانەدان کە (٥) هەمو خەلقی طایفە
قیبلێکە ئاستانی هەمو ئەهلی زایەرە
بەیتی ئەوی چ بەیتە ؟ مەڵێ پاکە ! جەننەتە
خاکی ئەوی چ خاکە ؟ مەڵێ چاکە ! عەنبەرە
گەر سەر نەخاکی مەقدەمی ئەو روحە پاکەیە
گەر دڵ نەتۆزی رێگەیی ئەم شەخصە طاهیرە(٦)
سەر خاڵیە لە مەعریفەت و دڵ لە ئەهلییەت
(باللە) نە دڵ دڵی منە حاشا نە سەر سەرە
ئەی پەیکی شارەزا بە ئەدەب ئەو کە حەضرەتی
پەردەی عەروسێ عەرضی من ئاهیستە لابەرە
دەستێ بدە لە دامەنی بگرێ بە زاری من
بۆیە بکە لە مەقدەمی پاکی کە ئەنوەرە
چاوم لە دوری نوری جەمالی ، بە خاڵی تۆ ،
خاڵێ لە نوری بینشە دایم موسەییەرە
سینەم لە شەوقی میهری کەمالی کەمالی تۆ
سینە چ سینە ؟ نا ، وەکو (سینا)(٧) پڕ ئاورە(٨)

---

(٣) نەور : گوڵ .
(٤) حەداقە = حەدەقە : گلێنەی چاو .
(٥) (خانەدان کە) ئەگەر (خانەدانێ) بێ راستە .
(٦) (طاهیرە) بە گوێرەی سەروای شیعرەکان دەبێ (طاهەرە) بێ .
(٧) (سینا) : کێوی طور ، طوری سینا ، لە قورئاندا ناوی هاتوە .

یا خۆ گڵێ لە خاکی بەری پێت بە با بدە
یا خۆ گوڵێ لە توتنی خۆت ، بیخە ئەم بەرە
بۆ دیدە ئەو موفەڕڕیحە هەر عەینی سورمەیە
بۆ سینە ئەو موفەڕڕیحە ئارامی دڵ دەرە
ئەو توتنە کە مەیلی وەکو دڵ بە سوتنە [(٩)]
ئەو توتنە کە رەنگی وەکو عاشق ئەصفەرە[(١٠)]
ئەو توتنە کە زێڕە بەردو کانی [(١١)] غەزنەیە
ئەو توتنە کە خۆشە لەطیفە موعەططەرە

تاتوتنی لەطیفە دەگاتن لە هاتنی
دوچاوی پڕ لە خوێنی (وەفایی) لە بەر دەرە

تا شەو وەکو رەواقی دڵم تەنگ و تیرەیە
تا رۆژ وەکو ویصالی گوڵم هەر مونەووەرە

زەڕڕێك لە میهری طالیعی تۆ بێ کە سەروەری
نوقطێك لە بەختی دوشمنی تۆ بێ کە بەدفەڕە

---

(٨) (ئاورە) : ئاور : ئاگر . وەفایی لەم پارچەیەیەدا سێ جاری (ئاورە) بەکارهێناوە ، بەڵام بە گوێرەی سەروای تێکڕای شیعرەکان دەبێ (ئاوەرە) بێت .
(٩) سوتن : سوتان .
(١٠) ئەصفەر : زەرد .
(١١) (بەردوکانی) ئەگەر سەیری رێنوسە کۆنەکەی واتە : (بردکان) بکەین ، دەکرێ بە دو سێ جۆر بنوسرێت ، ئەوەی لە خەتەکەوە نزیك بیت ئەوەیە ئاوا بێت (بەرد) ، (و) ، (کانی) ، واتە : بەرد و ، کان و جێگەی ئەو توتنە : خاك و زەوی و زار و بەرد و شوێنی هەمو غەزنەیە . یان : بەرد و کانێ و ئاوی هەمو غەزنەیە . یان : لە بەر دوکانی غەزنەدایە . یان : (بەردەکانی) ؛ ئەو بەردە وردانەی دەکەونە ناوی غەزنەن . جا بەم پێیە شوێن بیری خۆت بکەوە و لەو رینوسەدا ئیجتیهاد بکە و شێوە و مانا بدۆزەرەوە !!

دەمێکی هەستە پێ ، قوربان ، جەمالت عالەم ئاراکە
بزانن نەخلی طوبا ، باغی جەننەت ، خار و خاشاکە
ئەگەر رەنجیدە بوی[١] ، قوربان ، لە وێرانەی دڵی تەنگم
وەرە سەر مەنظەرەی چاوم تەماشای مەوجی دەریاکە
[بە ئەمری چاوی بیمارت کە هەر خوێنخوارییە کاری]
[مەگەر تاری سەری زونناری زولفت ماری ضەحاکە]
لە عەینی ئاه و سۆز و گریە زولفت هاتە تاراجم
شەوی پڕ بەرق و بارش رۆژی هیندوی دوزدی[٢] ناپاکە
شەهیدی چاوی بازی پڕ لە نازی شاسوارێکم
کە گۆی[٣] چەوگانی[٤] زولفی دائیرەی خورشیدی ئەفلاکە

دڵم شێواوی چاو و زولفتە بەو زارە چارەی کە
کە ئەو بیمارە مارانگەستەیە دەرمانی تریاکە

لە روی تۆدا نەما پەروای شەهیدانی نەبو چاوت
لە رۆژی حەشرێ ناترسێ ، عەجەب تورکێکی بێ باکە !

بە یادی روم دەڵێ بگریێ ، بلا چاوم لە گریەت بێ
بەهاران نمنمی باران بە مەیخواران طەرەب ناکە

لە فەهمی جەوهەری خەندەی دەمت عومرم چو نەمزانی
کە سیڕڕی حاڵی ویجدانێ وەرایی فەهم و ئیدراکە

---

(١٠)

(١) رەنجیدە : پەشێو و پەژار اوێ .
(٢) دوزد : دز .
(٣) گۆ : تۆپی یارێ ، کە بە چەوگان لێیدەدرێت .
(٤) چەوگان : دارێکە سەرێکی پێوەیە بۆ یارییەکی تایبەتێ بەکاردەهێنرت .

لە قەتلی عالەمی دڵ بۆوە خاڵی ڕۆت ، بلاّ بەس بێ
سوهەیلی کاروانکوژ چی دەوێ بەو ڕۆژە ڕۆناکە ؟
دەمی هێنا ، دڵم کردەنیشاری پێکەنیی فەرمۆی :
کە زەڕڕێکیش بێ ون نابێ (وەفایی) ! چاکە هەر چاکە

(١١)

بەم ڕوخ و لەب مەیلی گوڵستان مەکە
هەتکی گوڵ و غونچەیی خەندان مەکە
جانی عەزیزم ! بەسەری زولفی خاو !
یوسفی دڵ چی دی لە زیندان مەکە
[بمکوژە بۆ خۆ نە بە دۆ چاوی مەست]
[قەتڵی منی خەستە بە مەستان مەکە]
دڵ مەدە زولفت بەتەمای کوشتنم
یاریی کافر لە موسوڵمان مەکە
گوڵشەکەری زار و عوزاری دەوێ
طیفلی دڵم حەیفە لە گریان مەکە
حەیفە لەسەر خاڵی دەمی ئەی (خضر)
ئارەزۆیی چەشمەیی حەیوان مەکە[١]
طۆطیی دڵ زار و قسەی زارتە
مەنعی لە قۆتی شەکەرستان مەکە
حاڵی (وەفایی) ، گوڵە ! ، با تێکنەچێ
سونبولی ژۆلیدە [٢] پەرێشان مەکە

---

(١١)

(١) ئەم شیعرە تەنها لە (ه)دا هەیە .
(٢) ژۆلیــدە : ئاڵۆز .

(١٢)

غەمزەدەی خۆتم[١] نیشانەی تیری موژگانم مەکە
عاشقی ڕوتم[٢] ــ عەزیزم ــ تیرەبارانم مەکە
بەس دڵم بشکێنە بەم[٣] ئەبرۆیە بۆ ماچی دەمت
بمدە بەر تیغ و لەسەر هیچێ[٤] لە گریانم مەکە
چیم لە ئەبرۆت داوە ! من پابەندی زولفم لێم گەڕێ !
کافری عیشقم ، بە قیبلەی خۆت موسوڵمانم مەکە[٥]
عاشقی خەندێکی تۆم با بەس بە ئاهو ناڵە بم
بولبولم پەروانە نیم و[٦] حەز لە سوتانم مەکە
دڵ بەمن ناکا لە بەر ئاوری دەروونم دێتە جۆش
تۆ کە سوتانت نەدیوە مەنعی گریانم مەکە
مەمدە بەر طابوری موژگانت هەتاکو غەمزە بێ
ها بە جارێك بمکوژە ، یەخسیری تورکانم مەکە
صەد کەڕەت کوژراوی یار بم لێم مەپرسە ئەی طەبیب
دەردی یارم خۆشترە بێهودە دەرمانم مەکە
[عەرضەچێ نێ تۆ ، بە قوربان ، پادشاهی عالەمی]
[دادی مەظلومان بپرسە ، حەیفە بێدادێ مەکە !]
[پێم بڵێ : یاقوت و ڕێحان خەططی کامیان خۆشترە ؟]
[وا عەیارە چاوەکانی ، لەعلی خەندانم مەکە]

---

(١٢)

(١) خۆتم (ف) ڕوتم .
(٢) ڕوتم (ف) خۆتم .
(٣) بەم (ف) بەو .
(٤) هیچێ (ف) ماچێك .
(٥) ئەم شیعرە لە (ف)دا نیە .
(٦) نیم و (ف) نیم وا .

[حەقیەتی بەو چاوە کالآنە کە تالآنم دەکا]
[طیفلی نادانم لەسەر ماچێك لەگریانم مەکە] [7]
پەنجەکەی پاکی لەسەر خوێنی (وەفایی) بۆتە گوڵ
دەمکوژێ و پێشم دەڵێ : ئالوودە دامانم مەکە !!

(١٣)

چ طەلیسمێکە ؟ چ سیحرێکە ؟ چ سەودایێکە ؟
سەری زولفت کە دووصەد چینی بە هەودایێکە
ناڵە ناڵی دڵی سەودازەدە لەو پەرچەمەدا
ئەوە تیشانەیی[1] دێوانەیی سەودایێکە
وەرە مەنوارە بە سووکی لە نیثاری قەدەمت
ئەشکی دیدەی تەڕی من گەوهەری دەریایێکە
ئەی شەکەر لەب کەمەری تۆ چییە بەو مەحکەمییە
کە هەزاری وەکو من بەستەیی هەودایێکە ؟
نێرگسە غارەتی دین ، پەرچەمە شێواویی دڵ
هەر یەکە[2] ئافەت و فیتنەی سەری مەولایێکە
کوشتەیی تێغی غەمی ، کافییە ماچێکی دەمی
بەڵێ ئەو دولبەرە لەو عەصرە مەسیحایێکە
مەنعی ناڵینی (وەفایی) مەکە مەجنوون صیفەتە
ئاخر ئەو غەمزەدە[3] پابەستەیی لەیلایێکە

---

(٧) ئەم سێ شیعرە لە (هـ) و (خ)دا نین زیادەی (ف) ن، بەڵام دووپات بوونەوەی قافیەی « لەسەر ماچێك لە گریانم مەکە » هەندێ دوودڵی لە عاستی شیعری دوایدا پەیدا دەکا .

(١٣)

(١) نیشانەیی (خ) نیشانەیە .
(٢) یەکە (ن) یەکەی .
(٣) غەمزەدە : خەفەتبار .

(١٤)

قەد گوڵ و ڕۆ گوڵ و دەمانی گوڵە
ڕاستە ئەمڕۆ گوڵە خەرمانی گوڵە
تا بەتاری زولفی کە شێواوە بەڕۆ
سونبولستانی گوڵستانی گوڵە
ڕۆژ بەدەرناکەوێ تا صوبحی عوزار
هەڵنەیێ شەو لــە گریانی گوڵــە[١]
بــۆ دڵی شیفتە بۆچی بگریم ؟
بەستەیی چاو و زەنەخدانی گوڵە
زولفی تورکانە لەسەر عاریضی یار
ئەوە چەتری سەری سولطانی گوڵە
ڕۆ بە میحرابی برۆ پەرچەمی خاو
کافری تازەموسوڵمانی گوڵە
عەطری خەندەی گوڵی باغانە کە دێ ،
یا هەناسەی دەمی خەندانی گوڵە ؟
غولغولەی شــۆری (وەفایێ) کە دەڵێی
بولبولی گۆشەیی بوستانی گوڵە[٢]

(١٥)

ئەی صەبا ! تێکمەدە تۆ پەرچەم و کاکۆڵی گوڵە
زولف و کاکۆڵی گوڵە مەسکەنی صەد پارە دڵە

---

(١٤)

(١) نیوە بەیتی دۆهەم و سێهەم و شەشەمی ئەم پارچە لاسەنگن . ئێمەش نوسخەی ڕاسترمان دەس نەکەوت .

(٢) ئەم شیعرە بەم شێوە ماناکەی تەواو نیە ، بــەلام خۆی چۆن نوسرابو وامان ڕۆنوس کرد .

رامی[1] دامم[2] نەبۆ هەرگیز بە فسوون[3] دڵ بوە خوێن ،
گوڵە سەرمەستە غەزالێکی عەجەب وەحش و سڵە

چییە ئەم نوقطە کەوا بۆتە نیشانەی دەمی تۆ ؟
نوقطەیی هیچە کەچی نوکتەیی صەد ئاهی دڵە !

دەمی خەندە و قسەیی ، ماچی دەم هەرزانە بە ڕۆح
دەم و خەندەی نوغوڵستانە[4] قسەی وی نوغوڵە

وەرە بنوارە دڵم ئەی گوڵە ! بۆ زاری گوڵت
بولبولێکە چ حەزینە ، چ لە گریان بە کوڵە ؟!

قەط بە دڵ یاری (وەفایی) نەبۆ ، حەیرانم ئەمن
دڵ کە مەعلوومە یەکە بەس گوڵە بۆچی دوو دڵە ؟!

(١٦)

لەمحەت بە صەفا نیوەیی ماهێکی تەمامە
دڵ عاشق و سەودایی‌یی ماهێکی تەمامە[1]

حەلقەی سەری زولفت لە دو لا چەتری عوزارن
دەوری وەرەقی لالە و گوڵعەنبەری خامە

---

(١٥)

(١) رام : راهاتن .
(٢) دام : داو .
(٣) فسوون : سیحر ، فڕ و فێڵ ، خوێندنی هەندێ شتی تایبەتی .
(٤) نوغوڵستان : لەوانەیە مەبەست شوێنی پڕ لە نوقوڵ بێ .

(١٦)

(١) ئەم شیعرە لە (خ)دا نیە و سەرەتای (خ) بە « حەلقەی سەری ... » دەست پێدەکات .

بۆ قەتلی دڵم بۆتە دو صەف لەشکری موژگان
دوو نێرگسە فەرماندەری سولطانە نیظامە [٢]
ئەو رۆژە کە دیم طوڕڕە لەسەر عەنبەری خاڵی
زانیم ئەوە بۆ صەیدی دڵم دانەو و دامە
پێم‌کوت : وەرە بۆ خۆت بە دەمێ بمکوژە ! فەرمووی :
مومکین نیە ئەو ئەمرە لەسەر چاوی سیامە
بەو پەنجە کە رەنگی دڵە ساقیێ کە ئەتۆبی
پەیمانەیی زەهرم بدەرێ عەینی شیفامە
بۆ کوشتنی من دەست مەدە خەنجەر ، بە فیداتم ،
لەو خونچە گوڵی وەك دەمە یەك ماهی تەمامە [٣]
من طالیب و دڵ رەهڕەوی نێو ظوڵمەتی زولفت
خاڵت خضری زیندە ، دەمت ئابی بەقامە
فەرمانیە ئەو ماهە تەمامە وەرە قوربان [٤]
قوربانی سەرت‌بم بەدڵ ئەو ماهە تەمامە
پێم‌کوت بە نەسیمی سەحەر : ئەی پەیکی (وەفایێ)
مروەت نیە گوڵ هێندە لەسەر جەور و جەفامە
گوڵ هاتە شەکەر خەندە بە دەم بادی صەباوە
فەرمویە (وەفایێ) کە جەفا عەینی وەفامە
مەطلەب نیە شیعر و غەزەل و بەیت و قەصیدە
مەنظووری (وەفایێ) کە لە گەڵ کاکە سەلامە [٥]

---

(٢) ئەم شیعرەش لە (خ)دا نیــە .
(٣) ئەم شیعرەش لە (خ)دا نیــە .
(٤) ئەم شیعرەش زیادەی (ھ)یە .
(٥) ئەم شیعرەش لە (خ)دا نیە ، لە (ھ) وەرگیراوە . بــەڵام وەك دەبینی لە (سێ !) شیعری یەك بە دوای یەکدا ھاتنی نازناوی شاعیر (وەفایێ)

(١٧)

ئەو زولفە دو تايە چ طەليسمێكە چ دامە ؟
سۆتاوە ئەوی پوختەيە بەو عەنبەرە خامە
دڵ كەوتە سەری زولفی لە بەر جەذبەيی خاڵی
وەحشیٚ سەبەبی دانەيە پابەستەيی دامە
دەستم بگریٚ تۆ كە بە جامێكی صەبوٚحیٚ
بەو چاوە ، ئەگەر پادشەهی شامە ، گەدامە
شەيدايی‌يی من غەمزەيی ئەو چاوەيە باعيث ،
سەرمەستييی من جوملە لە بەر نەشئەيی جامە
[بۆ قەتلی دڵم بوٚنە دو صەف لەشكری موژگان]
[ئەو نێرگسە فەرماندەرە سولطانی نيظامە] (١)
لەو زولفە بڵاو و صەفی موژگانە دەلەرزم
مەعلوٚمە كە شەو لەشكری بەرگەشتە بە سامە
بۆ ماچی دەمی كوڵمە لەنێو پەرچەمی خاوی
لەو ظوڵمەتە بۆ ئابی بەقا نوری چرامە
عومرێكە دەناڵم بە دڵ ، ئەو قەد گوڵە نەيكوت :
ئەو بولبولە ـــ ئاخر ـــ بە تەمای (ميهر و وەفا)مە

=

شتێكی تازەيە و ئەمە يەكەم جارە بەم شێوە سێ جار نازناو بە شوێن يەكدا بێت !

ئەگەر راست بێ و ئەم شيعرەی دوايی هی وەفايی بێت ئەوە ديارە ئەم پارچە شيعرەی بۆ (سەلام) ناوێك نوٚسيوە ، بەڵام هيچ شتێكی دەربارە نازانم .

(١٧)

(١) ئەم شيعرە لە پارچەی « لەمحەت بە صەفا ... »دا بە زيادەی (هێ) نوٚسيمان . وا لێرەدا لە (ھ)دا نيە . دەبێ لێرە گوێزرابێتەوە بۆ ئەوێ .

بۆ کوشتن ئەتۆ دەست مەدە خەنجەر لە (وەفایی)
لەو غونچە گوڵەی وەك دەمە یەك خەندە تەمامە

(١٨)

بریندارە دڵم سەودا زەدەی زولفی دڵارامە
مەکەن مەنعی دڵی زارم کەوا بێ صەبر و ئارامە
بە ناز هات بۆ تەماشای شیوەنی دڵ ، پێکەنی فەرمۆی :
لەگەڵ گریەی صوراحی : نەشئەیی مەی ، خەندەیی جامە
[موفەسسیر غەمزەکەی ڕێزە و شکستەی زولفی مەعنا کرد]
[دەڵێ : چی کەوتە بەرپێم ــ کافریش بێ ! ــ سەر بە ئیسلامە]
خەطی هات و بەسەر چو ڕەونەقی زولفی دڵئاویزی
لە تازیەی ئەهلی دڵ گیرانی ڕۆژ مەشهوری ئەییامە
بە مەرگی من هەتا ماوم سەرت وابێنە بیزانم :
روخت یا بەرگی نەسرینە ؟ لەبت یا شەککەری خامە ؟
[بە مەحضی روئیەتی زولفت سەرم دانا ، دەبێ چبکەم ؟]
[لە ئەم بازاڕە تورکی سرکە ئەووەڵ سوود و سەودامە]
بە غەمزەی چاو و لوطف [١] ئەو دەمە ڕوحم وەبەر بێنە
دەمی تۆ ڕوحی شیرین ، چاوەکەی مەستت مەسیحامە
لەشەوقی ڕوت دەناڵێنم لە سایەی گەردەن و زولفت
گوڵستان بێ صەدای بولبول نیە ، گەر صوبحە ، گەر شامە
بە تاتا زولف و ڕوی کردە (وەفایی) پێکەنی یەعنی :
شەکەر هەمڕاز و ، عەنبەر هەمسەر و ، گوڵ باغی باڵامە •

---

(١٨)

(١) لوطف : دەبێ وەکو لوطفت بخوێنرێتەوە تا کیشەکە لەنگ نەبێ .

(١٩)

به ماچێ جان دەبەخشی ، ئەی مەسیحای عەصرە ، بیستوّمە
ئەوا من عاشقی ڕوّتم دەخیل دڵ زار و مەظلوّمە
ئیشارەم کردە زولفی ڕوّ بە ئەبرۆ بۆ چییە ؟ فەرموّی ،
بە قیبلەم : نۆموسوڵمانێکە زەنگێ زادەیی ڕوّمە
دڵم طیفلی دەبوستانی [١] غەمە وا مەیدە بەر غەمزە
هەتاکەی تیرە باران ؟ ئاخر ئەو مەظلوّمە مەعصوّمە !
لە بەر طاقی بڕۆت گریانی دڵ بۆ زولفە [هەر بابو !]
عەجەب ماوم دەڵێن : شەو ڕوّ بە قیبلە ناڵە [مەرحوّمە !]
لە سیڕّی حیکمەتی زارت کە نوقطەی جەدوەلی ڕوّحە
عەجەب ماوم ! چ نیکتێکە نە مەوجوّدە نە مەعدوّمە ؟ !
سیەهـ ڕۆژ و نەخۆشی تۆم کوتم : ئاشفتە بوّ ، یەعنی :
بە داوی طوڕّە وایە چی لە دوّی دوّ چاوی جادوّمە
(وەفایێ)وا لە کوڵ دەگرێ ، بەدڵ بۆ گوڵ دەناڵێنێ
بە صەد غولغول دڵی بولبول لە (باغی قیبلە) [٢] مەحروّمە

(٢٠)

دوّر لەتۆ بۆ و زولفە دڵ حەققی بەلاّ و وەرهەمە
بۆ عەزیزی خۆی هەموّ کەس وا بەشین و ماتەمە
خاڵی سەر چاهی زەنەخدانت چ شیرینە ؟ دەڵێی
هیندوێکی تەشنەیی جۆیایی ئابی زەمزەمە

---

(١٩)

(١) دەبوستان : قوتابخانە .
(٢) باغی قیبلە : باغێکی خۆش و ناودار بوە لە سابلاّغ جێگەی سەیران و ڕابواردنی سەردەمی وەفایێ بوە .

زولفەکەت گرتمی ، بەیاضی گەردەنت سوتاندمی
خوێنی پەروانە بە دەستەی شەو لەسەر ئەستۆی شەمە
شەمعی مەجلیس دەرمەکە پەروانەکەی سوتاوتــە
هەر ئەوە سەر تا قەدەم بۆت ئاتەشــین و مەحرەمە [1]
عوشرەت و عەیشی جیهان خەتمە لەسەر ماچی دەمت
هەر سولەیمانە ئەوی دەستی بگا بەو خاتەمە
ساعیدی ئیمدادی پەنجەی دا بە فەتحی دڵ کوتی :
صەفشکێنی قۆڵی[2] گورجستانە ، فەوجی پێنجەمە
[زولف و خاڵی تۆ کەوا شاد بۆن بەتۆ عەیبی نیە]
[ئەمڕۆ هەرچی ڕۆژەشە باڵانشین و مەحرەمە]
من دڵم بۆ ماچێکی چاوی بە زولفی دا کوتی :
ئەی پەشیمانم ! (وەفایێ) مەستە سەودای بەرهەمە

(٢١)

ڕۆژی طەرەب و کەیف و دەمی [جۆتە (جۆنی) کوتانە !]
بەو دەستەیی جۆنیوە [1] پەری بۆتە نیشانە

---

(٢٠)

(١) ئەم شیعرە لە (ه)دا هەیە و لە (خ)دا نیە . بەڵام دور نیە دەسکاری کراو یا نوسخەیەکی کەی ئەو شیعرە بێ کەلە (ه)دا نیە ، زیاد لەوە کە لە چاپی یەك و دوی (ه)دا تەواو نەکراوە و لەچاپی سێهەمدا تەواوکراوە .
(٢) قۆڵی لە (خ)دا بە (قوضی) نوسراوە .

(٢١)

(١) ئەگرێ (جوانیوە) بێ .
(٢) ئەم نیوە شیعرە نە مانا و نە شێوەی خوێندنەوەی تەواوی نازانم ؛ بۆیە
=

دەستی بەمە توند گرتوە گەرمی قەوەتانە
ئێوکی نەکەوێ یاڕەبی بەم بارە گرانە
جانی منە جونی دەکەتی عوذر و بەهانە[2]

پەروانە صیفەت سۆختەیی شەوقی چراغم
وەك بولبولی شەیدا هەمۆ سۆتاوە دەماغم
دڵ پڕ لە غەم و داغی جەماڵی گوڵەباغم
وەك نێرگسی مەخمۆری پەری مەست و نەساغم
جانی منە جونی دەکەتی عوذر و بەهانە

دولبەر کە بە خەندە سەری زولفان دەهەژێنێ
بازاڕی شەکەر ، قیمەتی عەنبەر دەشکێنێ
ماندو بوە ئارەق بە رووواندا دەڕژێنێ
بەرگی گوڵ و نەسرین بە گوڵاوێ دەڕشێنێ
جانی منە جونی دەکەتی عوذر و بەهانە

ئەو شۆخە کە جیلوە و رەووشی کەبکی دەرێ بێ
گێسۆ شەب و ، مەهـ عاریض و ، گەردەن سەحەرێ بێ
چاوی رەش و ، زاری گوڵ و ، زولفی قەجەرێ بێ
ئەو دولبەرە بەم رەنگی جوان رەنگە پەرێ بێ
جانی منە جونی دەکەتی عوذر و بەهانە

هەر لەحظە لە خەندەی دەمی وەك حوققەیی یاقۆت
شەکەکەر دەوەری ، گوڵ دەڕژا ، غونچە دەپشکۆت

=

وا لێرەدا بە رێنۆسەکەی خۆی دەینۆسم :
« جـان منە جونی دکتی عذر و بهانە »

سەر تا بە قەدەم رۆحی (وەفایی) لە غەمان سوت
ناڵەی دڵی زاری [٣] گەییە عالەمی لاهـوت

جانی منە جونی دەکەتی عوذر و بەهانە

(٢٢)

تا خەندەیی گوڵ کاشیفی ئەسراری نیهانە ،
زارت لە تەبەسسوم نەکەوێ قەط لە زەمانە !
زولفت چییە وا تا بەری پێ حەلقە بە حەلقە
یا نە شەوی هیجرانە کە زیندانی دلانە ؟
تۆی پێدەکەنی ذەوقی دلانی بە هەناسە ،
یا عەطرە دەبارێ ئەثەری باغی گولانە ؟
قوللابی موژەت گرتمی رۆی کردمە ئەبرۆت ،
یەعنی کە ئەوە قیبلە نومای ئاهی[١] دلانە
تۆ رۆژی درەخشان و ، ئەمن شەو وەکو زولفت
سەرگەشتە لە دوی تۆ دەگەڕێم : خانە بە خانە [٢]
گریانی دلانە لەسەر ئەو زولفە بە رۆدا ،
یا ناڵەیی مورغانی شەب‌ئاوێزی بەیانە ؟
باعیث بە جودایی لە بەهاری گوڵی رۆتە
بێ رەنگیی رەنگم کە وەکو رەنگی خەزانە[٣]

---

(٣) زاری لە (خ)دا وەك (رازی) نوسراوە بەلام (زاری) راستە .

(٢٢)

(١) (ئاهی) رەنگە هەڵە بێ (ئەهلی) راست بێ .

(٢) خانە بە خانە : ماڵ بە ماڵ .

(٣) خەزان : پاییز .

[هێشتا دڵی من نادەیەوە هەر لە جەفادای
بۆ تیری هەمتۆ دەرد و غەمت بۆمە نیشانە]
بولبول لە زبان کەوت و بوە خوێن گولبەری گوڵ
جارێکی نەپرسی : کە چە فریاد و فوغانە ؟
حەیرانی برۆ و خاڵی لە ڕۆی تۆیە (وەفایی)
بۆچی حەرەم ئاتەشکەدەیی[4] پیری موغانە[5] ؟

(٢٣)

ئەلا ئەی ساقی‌یی مەستان بە حەققی پیری مەیخانە
بە گەردش بێنە جامی مەی بە یادی چاوی جانانە
ئەمان ئەی موطریبی مەجلیس بەحەققی تاری ڕۆحانی
بلا بێ نەغمەکەی سازت[1] کە ئاوی ئاوری هیجرانە
ئەتۆ[2] ئەی ڕۆحەکەم ساقی ، ئەتۆ ئەی عومرەکەم موطریب
پەیاپەی[3] لێدە چەنگ و نەی ، دەمادەم بێنە پەیمانە
بە تیری غەمزە بملاوێنەوە زولفم لە گەردەن کە
بەسەر هاتومە مەیدانت ، بە دڵ بۆت بۆم بە[4] نیشانە
ئەگەر شەوقی جەمالی تۆ نیە[5] من مەست و حەیرانم[6]
لەبەرچی بۆتە بولبول گوڵ ، چرا بۆچ بۆتە پەروانە ؟

---

(٤) ئاتەشکەدە : ئاگردان .
(٥) موغ : ئاگرپەرست .

(٢٣)

(١) سازت (ح) تارت ، ئاوی ئاوری (ن) ئاوا دەردی .
(٢) ئەتۆ (ح) ئەتۆی . لە هەردوو جێگەکەدا .
(٣) پەیاپەی (ح) دەمادەم . وە لە شوێنی (دەمادەم) دا (پەیاپەی) ە .
(٤) بۆم بە (ح) بۆمە .
(٥) نیە (ح) نەبێ .
(٦) حەیرانم (ح) نادانم .

له شەوقی تۆیە سەرمەستە ، بە[٧] ذەوقی تۆیە پا بەستە
ئەگەر عاریف لە کەعبەیدا ، ئەگەر کافر لە بوتخانە !
لە شیرینی[٨] جەمالی تۆیە رۆژی رۆنی لەیلایە [٩] :
ئەگەر فەرهادی سەرگەردان ، ئەگەر مەجنوونی دێوانە
دەمێکی مەست و بیمارم ، دەمێك بێ هۆش و هۆشیارم
چ کەس نازانێ دەردی من ، مەگەر ئەو چاوەکاڵانە
دە هەر حەلقێکیدا صەد دڵ گرفتارە دەناڵێنێ
سەری زولفی پەرێشانت مەگەر زنجیری شاهانە ! [١٠]
هەناسەی عاشقان با نەدگرێ[١١] ، بێ مروەتی تاکەی ؟
بترسێ ئەی گوڵی نازك‌بەدەن لەو بایی[١٢] زریانە[١٣]
ئەگەر زولفت وەکو من عاشقی رۆی تۆ نیە بۆچی :
سەراپا تێکچوە کەوتۆتە بەرپێت[١٤] دەست و دامانە ؟
ترازا دوگمەکەی[١٥] سینەی ، بە یاری زولفی هات غەمزە
بەیان بەربو لە لای چین ، باخەبەربن تیرە بارانە
(وەفایی) بۆ گوڵێکی سەرو باڵا شێت و شەیدایە[١٦]
وەکو قومری دەناڵێنێ[١٧] وەکو بولبول غەزەلخوانە

---

(٧) بـە (ن) لـە .
(٨) لەیلایە (ح) لەیلایی .
(٩) ئەم شیعرە و شیعری پێشو لە (ح)دا نین . هەروەها لە (ن)یشدا نین .
(١٠) شاهانە (ح) شاهێنە .
(١١) نەدگرێ (ح) نەتگرێ .
(١٢) بترسێ (ن) بترسە . بایی (ن) بادی .
(١٣) زریان : بایەکی ساردی زستانییە ، بە زۆرێ بەو بایە دەوترێ کە بەفر و سەرما لە گەڵ خۆی بهێنێ .
(١٤) بەر پێت (ح) بەر پات .
(١٥) دوگمەکەی (ح) دوگمەیی .
(١٦) شەیدایە (ح) شەیدایێ .
(١٧) دەناڵێنێ (ح) ئەناڵێنێ .

دڵی پڕ ئێشی من بۆیە وەها خوێنابی گریانە
هەمو سینەم وەکو نیشانە جێگا ئێشی موژگانە

بە زاری پێم کوت : ئاخر بۆ ردەباری تابەکەی ؟ فەرموی :
دەسا دەی بیکوژن [١] ، یاران ، کە ڕۆژی بەردەبارانە

بەلاگەردانی تۆم ، ئەی من بنازم خاڵی روخسارت ،
خەلیلی[٢] ئاتەشی نەمرودە ، خەططی سەبزی ڕێحانە

کەتۆ سولطانی حوسنی بۆ لە حەضرەت ئەبرووت[٣] ڕێت دا
لەبەرچاوت کە هیندو ماڵی کەعبەی کردە مەیخانە ؟

طەبیبی میهرەبان بێهودە تاکەی دڵنەوازی من ؟
وەکو بۆ خۆم دەزانم هەستە ـ بالله ـ ڕۆژی گریانە

دەڵێ : حاڵت لە سەیلی دیدە ، سۆزی دڵ چییە ؟ قوربان !
لە دوری تۆ بڵێم چی ؟ حاڵی من خنکان و سوتانە !

ئەمن لەو شارە کوژراوی خەدەنگی نازەنینێکم
فەرەنگی طینەتە ، کافر دڵە ظاهیر موسوڵمانە

بە هیچ وەجهێکی ناوێرم کە نێزیکت ببم ، قوربان ،
بە عەینی هەر لەمن ڕوی داوە حاڵی شەمع و پەروانە

دەخیل ئەی مەحرەمی دەردی (وەفایی) ! خزمە تەدبیرێ !
ئەوا مەحبوبە چارەی نایێ خۆ کوژرانم ئاسانە

---

(٢٤)

(١) لە (خ)دا وەکو (بمکژن) = بمکوژن نوسراوە و بە قەڵەم کراوە بە (بیکوژن) .
(٢) (خەلیلی) وەك (خیل) نوسراوە ، بەلام ڕونە کە هەڵەی نوسەرە .
(٣) ئەبێ بۆ ڕاگرتنی سەنگی نیوە بەیتەکە وا بخوێنرێتەوە .

حەریقی ئاوری دووریم ، داغداری زولفی جانانە
ئەگەر بابێك لە لای قیبلەم نەیێ حاڵم پەرێشانە

نەسیمی صوبحدەم قوربانی نەشئەی تۆزی رێگاتم
غەریبم ، بێ‌کەسم ، رۆح و دڵم سووتاوی هیجرانە

ئەمن وا لێرەکە و رۆحم لە خاکی پاکی بەطحادا
حەیاتم بێنەوە رابرە بەو باغ و گوڵستانە

ئەگەر دەریایی ئاور بێ ، ئەگەر طۆفانی خوێن هەستێ
بە سۆز و گریەیی زارمە ، بڵێ بەو ماهە تابانە

بە غەمزەی چاوەکەی مەستت هەموو جێی نەشتەرە جەرگم
بە موژگانی سیات قەلبم سەراسەر جێگە پەیکانە

بە تاری زولف و ، گوڵناری جەمالی تۆ بەڕۆژ و شەو
سەرم دەربەندی سەودایە ، دڵم سەرگەرمی سووتانە

دڵم سەودا سەرە و جانم (پراز) غەوغایە نازانم :
نەداغی تاری زولفانە ، نەدەردی وردە خاڵانە ؟

نە خاڵت روحمی پێمدا دێ ، نە قەلبی دایرەی زولفت
عەجەب ماوم ! دەڵێی دەوری فەڕەنگی کافرستانە !

بە شەوقی رووت لە حەلقەی زولفەکەت دێ ئاه و ناڵەی دڵ
لە صوبحی کازیبەی شەودا چریکەی مورغی خۆشخوانە

شەهیدی تیغی ئەبرۆتم بە جەزبەی خاڵەکەی چاوت
مەقامم قابە قەوسەینە لە سایەی پیری مەیخانە

هەموو عالەم بە دیدارێکی تۆ قوربانی ئەبرۆتن
مەگەر طاقی برۆت ــ قوربان ــ هیلالی عیدی قوربانە ؟!

عیبادەتخانە بەرهەم بۆ بە نەشئەی قیبلەکەی ئەبرۆت
لە سایەی چاوەکانت ماڵی کەعبەش بۆتە مەیخانە
بە ئاهـ و گریە بۆ سەیری جەماڵی چۆم و پێی فەرمۆم :
تەماشای باغ و گوڵشەن بۆ چییە بەو باو و بارانە ؟!
خەطی هات زولفەکەی لەرزیَ لەسەر خاڵی سیا ، گۆیا :
حەبەش بۆ چین لە تێلی دا : کە ڕۆم و هێندە شەڕیانە
بە ناز ڕوی کردە میحرابی برۆ موژگانی دەیفەرمۆ :
کە تۆ لوطفت هەبێ ، قوربان ، خەراباتیش [1] موسوڵمانە
(وەفایێ) دەردی بێ دەرمانە بەو چاوانە نازانم :
هیلاکی تۆیە ؟ یانە خەستە جانی دەستی پەریانە ؟

(٢٦)

خەرامان بەو سەری زولفی پەرێشان چیهرە بنوێنە
لە گوڵ ڕەنگ و ، لە سونبول بۆ ، لە سەروان جیلوە بستێنە
شەهیدی شەوقی ئەبرۆی تۆ بە جەننەت شادە ، ئازادە ،
ئەتۆ قیبلەی مورادانی دەمێکی ڕوت وەها بێنە
زەکاتی خاڵی لێوت بۆسەیە لەو چاوە کافیمە
ئەتۆبی و ساقیی کەوثەر دڵم بەو جامە مەشکێنە !!
بەزولف و ڕوی گوشاد جارێك بپرسە حاڵی شێواوم
دەمێك شەککەر بدە ، سونبول بە با دە ، گوڵ ببارێنە
دڵم هێناوە بۆ لێوت بەلاّ زولفت ڕەضای لێ بێ
وەکو قەنادی [1] خۆش سەودابە : زۆ زۆ بیدە بستێنە

---

(٢٥)

(١) خەرابات : مەیخانە . بەلاّم بەو جۆرە ماناکەی ڕێك نیە و ، دەبێ بگوترێ : خەڵکی دانیشتوی خەراباتیش هەمو موسوڵمانن .

زەدەی چاوم ، لە لێوی خۆت شیفامدە ، بەس بەڕقدا چۆ
بە قەطرێك ئابی حەیوانت نەخۆشی خۆت مەسۆتێنە
ئەگەر صەد رۆح و دڵ بێنم موورادی من رەوا نابێ
لەبی لەعلی بە من نادا دەزانێ رۆح چ شیرینە
لە ئەنفاسی سەحەرگاهێ بترسێ ، ئەی چرا ، جارێك ،
هەناسەی عاشقان تیرە ، مەلی [٢] پەروانە بێ خوێنە
دەلیلی چاك و پاکی پێ دەوێ وەصلی روخ و زولفی
خودا شادێ بە شانەی‌دا ، صەفای جەنەت بە ئاوێنە
لەسەر میحرابی ئەبرۆی کەوتمە زولفی دایمە بەر غەمزە
بە جەللادی دەکوت : مورتەدد ! حەڵاڵە خوێنی بڕژێنە !
سەری دانا لەسەر رۆی تۆ ، بە شوێنی زولفی تۆدا چۆ
(وەفایێ) ئاخری خێربێ ، دەمێکە بێ سەر و شوێنە

(٢٧)

ئەی حوسنی ئەزەل ، دا نەفەسێ خۆت بنوێنە
ئاوێنەیی رۆی خۆتە دڵی من مەشکێنە
کەوتۆمە شەکەنجی[١] سەری زولفت بە تەمای رۆت
یاریم کە نەکەی چۆم بە طەلیسماتی خەزێنە

---

(٢٦)

(١) قەنناد : شەکرفرۆش .
(٢) (مەلی) دەگونجێ وەهابێ کە نۆسیمان واتە : مەل ، باڵندەی پەروانەی دەوری شەم بێ خوێنە . یان (مەڵێ) واتە تۆ مەڵێ : پەروانە بێ خوێنە ، قەیدی چییە با بسۆتێ و بکوژرێ !

(٢٧)

(١) شەکەنج : بە گرێ و چێن و پێچی زولف دەوترێ ، هەر وەها بە مار و ، ئازار و ، فرو فێڵیش دەوترێ .

عالەم هەمو رەنگینە لەبەر عەکسی جەمالت
هەر رەنگە بەڕەنگێکی هەزار رەنگە نوێنە
چونکە سەبەبی دەوڵەتی خەندەی گوڵە باران
ئەی دیدە ! هەتا هەی بگری ، خوێن بڕژێنە !
چونکە شەرەفی قوربی بەقا وا لە فەنادا
ئەی دڵ وەرە تا زیندووە بی خۆت بمرێنە !
سوتاوە دەرونم ، وەرە ئەی بادی بەهاری ،
زیندوم کەوە بێنێکی لە غونچەی دەمی بێنە
رابرە بە دامان و خیابانی یەخەیدا
نەختێ لە گوڵ و سونبول و نەسرین بوەشێنە
مومکین نیە لەو چاوە نەجاتی دڵی زارم
ئەو مورغە[٢] بریندارە گرفتاری شەهێنە[٣]
عەینی کەرەم و مەرحەمەتە هەرچی بفەرموی
لوطفت نیە جارێ بە جوێنم بدوێنە !
دەمکوت : کە خەطت بێ دڵی خۆم نادەمە چاوت ،
نەمزانی کە مەی فەصلی بەهار تۆبە شکێنە
خۆی داوەتە زولفت لە دو لا گۆشەیی ئەبرۆت
میزان کە دڵان هێندە دەبا سوچی شەهێنە[٤]
فەرموبە : (وەفایی) بە دڵی تۆیە ویصالم
قوربان هەر ئەتۆ و دڵ ؟ وەرە روحیش بستێنە !

---

(٢) مورغ : مریشك ، باڵندە .
(٣) شەهێن : باز .
(٤) شەهێن : لێرەدا مەبەست ترازوە .

رۆحم بە فیدات ئەی گوڵی گوڵزاری مەدینە
لوطفت هەبێ ، رۆ وا بکە ، مەقصوودی مە دینە
بەو جێگە [بوینە !] شەرەف و قورب و مەقامت
لوطفت ببێ بمبەخشە وەرە جورمی مەبینە[1]
دەرمان مەکە هاتومە حەکیمی هەمو دەردان
دەرمان بکە جەرگم کە هەمو کۆنە برینە
عومرێکە دەناڵم بە ئومێدی گوڵی زارت
جارێکی بفەرمو : کە چ هاوارە ؟ چ شینە ؟
فەرضەن هەمو دونیا من و عومری خضرم بو
بێ جەننەتی رۆی تۆ چ حەیاتێکە ؟ چ ژینە ؟
ئیحسانی گوڵ و خاکی دەری پاکی لە چاودا
بۆیێکیە فەلەك تا هەیە چاوی لە زەمینە
ڕەوشەن بکە چاوم بە کلی خاکی دەری خۆت
بەو عیزەتە فەرشی قەدەمت عەرشی بەرینە
زولفت لە دو لا شاد و گوشادن بە جەمالت
کوا ئەهلی شیمالێ ؟ هەمو ئەصحابی یەمینە
مەوقوفی نیگاهێکە بفەرمو بە تەرەححوم
ژەنگاوییە ئاوی نیە ئاوێنەیی سینە
پابەندی ئیشارێکە ، دەری کە لە دەرونم :
خودبینییو ، بوخل و ، حەسەد و ، نەخوەت و ، کینە

---

(٢٨)

(١) لە نوسخەکەی بەردەستماندا نوسراوە : لوطفت بێ و بمبەخشە .. تاد . بەڵام بەم جۆرە لاسەنگە .

بەو خاڵ و خەط و صورەتی گێسوی هەتە حەقیە
(مانی) کە پەرێشانی صەنەمخانەیی چینە
نایدەم بە هەمو دەوڵەتی دونیاوو قیامەت
جارێ بە (وەفایی) کە بڵێ کەلبی ئەمینە

(٢٩)

لەسەر چی لێم زیزی چبوە چ قەوماوە ؟
دەمم لە روی تۆ دا کابە نەرۆخاوە
چ کێوە طورێکە چ شوعلە تورێکە
[دڵم لە تاوی روی تۆ ئەگەر نەسوتاوە ؟!]
چ بەرق و بارانە چ گوڵ بەهارانە ؟
چاوم لەبەر خەندەت ئەگەر نەگریاوە[1]
نە زولفی جادوتم نە خاڵی لای روتم
عەزیزەکەم بۆچی ئەمنت وەلا ناوە ؟
[چبکەم کە هەر نەگریم لە دەست ئەو چاوە کاڵە ؟]
[شەهید بە هیچ وەختان خوێنی نەوەستاوە !]
[لەبەر هەناسەی من زولفی لە رو لاچو]
[مەگەر نەسیم ئەنگوت بەیانی بەرداوە]
[بە زاری خۆی داخۆ پرسی لەمن ، یاخۆ]
[گوڵ بو وەها پشکوت شەکەر بو دەتواوە ؟!]
[بە تاری زولفانت ئەمن وەها شێوام]
[صەبر و قەراری من رۆیی نەگەڕاوە]

---

(٢٩)

(١) ئەم پارچەیە لە (هـ)دا پێنج شیعرە ؛ ئەم سێ شیعرەی سەرەوە و ، شیعری « بە غەمزە کوشتومی » کە لە دواوە دێ و ئەم شیعرەی خوارەوەش کە لە (خ)دا نیە .

[لەبەر شەکەر خەندەت ئاورم وەها کەوتێ]
[سۆز و گودازی[٢] من نەی بۆ نەشێراوە]

[سۆراغی دێوانان ، چراغی پەروانان ،]
[شەرابی مەیخانان ، خوماری ئەو چاوە]

[ئەتۆ و گوڵی ، بۆ خۆت کردت بە ئاوێنە]
[ئەتۆ و دەمی ، فەرمۆت بەو ئاوە کوژاوە]

[ئەی رۆژی شەو گەردان ، رۆی تۆ لە نێو پەردان ،]
[شیفای هەمۆ دەردان ، بە خەندەت هێناوە]

[تۆ و زولف و خاڵی خۆت ، ئەتۆ و جەمالی خۆت ،]
[کە شەو بە تاریکێ ، کە رۆژ گیراوە]

[بەو ئاڵ و والآیە ، بەو بەژن و بالآیە]
[کە ذاتی ئەسمایە ، کە وەحدەتی ناوە]

[یەخسیر و بەندی تۆم ، لە دۆی کەمەندی تۆم ،]
[بە زولفەکان جارێ بفەرمۆ بەولاوە]

[فەرمۆت : دەبێ بگرێ ، صەبر و قەرار نەگرێ]
[ئەمرت لەسەر عومرم ، حوکمت لەسەر چاوە]
[بە تیری ئەو شۆخە چلۆن نەناڵێنم ؟]
[برینی تیراوێ بەئێش و زۆخاوە !]
[فەرضەن ئەمن شێت بۆم رۆم نەبۆ نەمزانی]
[هەمیشە خۆ پادشا رۆی بە گەدا داوە]
بە غەمزە کوشتۆمی ، بە شێوە گرتۆمی
دەژلێ : وەفا مەگرێ ، شەهید نەشۆراوە !

---

(٢) گوداز : سۆتان و توانەوە .

[دەمێکە ڕەنجورم ، لە یاری خۆم دورم]
[شەماڵ دەخیلت بم ، وەعدەی دوعا و سڵاوە] [3]

[بڕۆ بە زاری من ، بڵێ بە یاری من :]
[دوربێ لە حاڵی تۆ ، ڕوحم بە نێو ماوە]

[ئەتۆ کە ڕێزانی چۆڵ و بیابانی]
[دەستی من و دامانت (وەفایێ) داماوە !]

(٣٠)

لەبەر نازی چاوبازان خورد و خەوم خوێناوە
بە تیری تیراندازان چبکەم جەرگم بڕاوە ؟!

شێت و[1] شەیدای صەحرایێ ، دەگریم هەر وەك (وەفایێ)
چبکەم لە دڵەی سەودایێ ، پەرییان دەستیان[2] لێداوە ؟

لەسەر طاقی دو ئەبرۆی [3] ، مەیلی زولفان دەمکێشێ
خۆ وەختە من کافربم ، [4] چبکەم قیبلەم گۆڕاوە

عیشوەی ڕوی تۆ هەر خۆش بێ ، موشکل گوشا و سەرخۆش بێ
بزوت بادی نەورۆزێ ، گرێی زولفت کراوە [5]

---

(٣) (وەعدەی دوعا و سڵاوە) لە کێشدا قورت و لەنگییەکی تێدایە .

(٣٠)

(١) شێت و شەیدای (ف) شێتم شەیداو . لە (ه) و (ف)دا ئەمە دوا شیعرە.

(٢) دەستیان (ف) دەسیان .

(٣) دو ئەبرۆی (ف) دو ئەبروت .

(٤) خۆ وەختە من کافربم (ف) خۆ من کافر بوم بۆ خۆم .

(٥) ئەم شیعرە لە (ف)دا نیـــە .

ئەی ئاوێنەی[٦] دولبەرێ ، زارت گوڵ زولفت زەڕی[٧]
با هەناسەم نەدگرێ [٨] ، ڕوی خۆت بێنە بەملاوە
زولفت جێی بێ قەراران ، ڕوت ڕۆژی شەو بێداران
ئەمان ئەی شای گوڵزاران روحمێك [٩] تا ڕوحم ماوە
بەس عومری من بە بادە ، ڕوت بێنە زولفت لادە !
دڵ بۆیە نامورادە ، بەو شەوە ڕۆژ گیراوە
با شەو بڕوا سەحەر بێ ، باغی گوڵان وەبەر [١٠] بێ
گەر تۆ مەیلت لەسەربێ ، کافر ئیسلامی ناوە
دەستم لە تای زولفت دا بەم بالآیە نەمزانی
بۆچ دەمکوژی خۆ قوربان [١١] پردی قیامەت نەپساوە ؟ !
لەبەر چاوت نەمزانی ، بێ باغەبان گوڵ چینم
مەست بوم هۆشم لێ نەبو ، دەمم بۆ ڕوت هێناوە
هاتم بە بۆنەی[١٢] خاڵت ، توشی بەلآی [١٣] زولفت بوم
طەیرێکی نابەڵەد بوم نەمزانی دانە و [١٤] داوە
ئەمڕۆ صەبای مورادان [١٥] کاسی کردم نەمزانی :
نە عەطری نافەی چینە ، نەبۆنی زولفی خاوە ؟

---

(٦) ئاوێنەی (ف) ئایینەی .
(٧) زەڕی (ف) ئەری .
(٨) نەدگرێ (ف) نەتگرێ .
(٩) روحمێك تا (ف) روحمێ بکە .
(١٠) وەبەر (ف) بەبەر .
(١١) بۆچ دەمکوژی خۆ قوربان (ف) بۆچ وا دەمکوژی قوربان .
(١٢) بە بۆنەی (ف) بە بیانوی .
(١٣) بەلآی (ف) داوی .
(١٤) دانە و (ف) دانەی .
(١٥) ئەمڕۆ صەبای مورادان (ف) بای (مروحە)ی فراوان .

له سایەی چاوەکانی بۆمە [١٦] رەندی خەرابات [١٧]
له لای پیری مەیخانە [١٨] خەرقەم له گرۆی مەی ناوە

تۆ خودا دڵم مەشکێنە ، با بزانم : ــ رۆت وابێنە ــ
رۆتە یاگوڵ هەنارە [١٩] ؟ لێوتە یا شەکری خاوە ؟

وەقتێ ئارەق دەڕێژێ بۆ کوشتنی (وەفایێ)
بە گوڵی کوڵمی [٢٠] سوێند دەخۆم گەردەن شۆشەی گوڵاوە [٢١]

لە دەردی بێ دەرمانێ کەوتۆمە سەرگەردانێ
بە جوابی (لن ترانی) چبکەم رۆحم سۆتاوە [٢٢]

قەیتانی دۆ لێوانت بەندی جەرگی پساندم
کوفرت لە لام ظاهیرە روحمت لە لا نەماوە

سلاوم کرد لە یارم ، بە دڵێکی غەمگینەوە
بە لەفظێکی زۆر شیرین جوابی سلاوی داوە

(٣١)

چاوەڕێی موژدەی نەسیمم ، تا لە گوڵشەن دێتەوە
بەڵکە فەرمایش بکا گوڵ ، بولبولم با بێتەوە

وا وەعیدی بەفری زستانە و فیراقم کەوتە دڵ
مەر بە بای وەعدەی ویصالت کێوی دڵ رەش بێتەوە

---

(١٦) چاوەکانی بۆمە (ف) چاوەکانت بۆم بە .
(١٧) خەرابات (ف) مەیخانە .
(١٨) مەیخانە (ف) خەرابات .
(١٩) هەنارە (ف) ئەنارە .
(٢٠) کوڵمی (ف) کوڵمت .
(٢١) گوڵاوە (ف) گوڵاوی . ئەم شیعرەی دوایی لە (ف)دا بە جیاوازێ نۆسراوە .
(٢٢) لە (هـ)دا ئەم سێ شیعرەی لە (خ) زیاترە .

میروەحەی زولفت لە دەوری ئاوری رۆت بێ چلۆن
ئاگری عیشقت بە ئاوی چاوی من دەکوژێتەوە ؟!

سۆچی زولفت بۆ کە پەروانەی دڵم رۆی کردە رۆت
ئاگری وەصڵی شەم و پەروانە شەو دەکرێتەوە

خەططی میهر و زولف و خاڵی حوججەتی موڵکی دڵە
نەقشی ئەو موهرە بە ئاوی (خوڕخوڕە) ناچێتەوە

دڵ لە ترسی چاوی بو ، رۆی کرد لە میحرابی برۆی
ئێستە بیستۆمە لە چینی زولفی جێ نابێتەوە

کێوی هیجرت خستە سەر شان و ، دڵم پێی خستوە
تا نەگا دەستی بە زولفت زەحمەتە هەڵسێتەوە

صەد کەڕەت خستمتە گێژی مەهلەکەی بەحری فیراق
ئاخرێ قوللابی موژگانت دەرم دێنێتەوە

مەزرەعەی میهر و مەحەببەت توخمی وەصڵی شین نەکرد
گوڵ بە شادی دادەچێنم خاری غەم دەڕوێتەوە

خۆت دەزانی موددەتێکە سەر و پامالی جەفام
کەی وەکو نەقشی قەدەم سەرنێمە ژێرپێتەوە ؟

دڵ ئەوا کەوتۆتە زیندانی غەم و قوربانتم
تاێکی زولفت بنێرە بەڵکە بۆم دەربێتەوە

تۆ خودا تاکەی لە تاریکێ شەوی هیجرانی تۆ
دەستە و ئەژنۆم دابنیشم : رەببی کەی رۆژ بێتەوە ؟!

بێ ئیشارەی (حکمة العین)ی (شیفا)ت نایە شیفام ،
خۆت دەزانێ زامی دوری سەختە خۆش نابێتەوە

فیکری من چونکە دەقیقی عاشقی قەددی ئەوە
مۆ لە مۆ گیراوە ، چبکەم لێك جوێ نابێتەوە ؟![1]

(٣٢)

چین چین و تاتا [کر !] [1] زولفی حەریری بکەوە
[دین و دڵان مەستکە رێی میسك و عەبیری بکەوە !]
چەند خۆشە بۆسە کردن ، پێکەوە دەست و گەردن ،
ئیدی هەتاکو مردن بە شەهد و شیری بکەوە
هیلاکی غەمزە و برۆی ، شاد و شەهیدە بۆ خۆی ،
ئەی دڵی رەنجەڕۆ بۆی ، شیر و تیری بکەوە
گەر وەکو زولفی سیای ، حەلقە ببەستن صەفای
بمرە لە بەز خاکی پای ، هەر بە ئەسیریێ بکەوە
لە مێژە بێحاصڵم ، تاکەی بناڵێ دڵم ؟
بولبولی خۆتە گوڵم ، جارێکی بیری بکەوە
دڵ کە لە تۆ زیز بوە ، خوێن وەسەری کەوتوە ،
طیفلە گڕۆی[2] گرتوە ، بەو مەمە ژیری بکەوە

(٣١)

(١) ئەم پارچەیە لە نوسخەی (ف)دا لە گەڵ کۆمەڵە شیعری (وەفایێ)دا و بە شیعری ئەو نوسراوە ، بەڵام وەك دەبینین لە کۆتاییدا نازناوی ئەوی تێدا نیە ، کە (وەفایێ) زۆر کەم ئەوە دەکا . زیاد لەوەش ئەگەر تۆزێ بە وردێ سەرەنجی بدەین دەبینین تام و چێژێکی تایبەتیی تێدایە کە کەم لە شیعری وەفایێدا هەستی پێ دەکرێ .

(٣٢)

(١) رەنگە (کر) (گرێی) بێ و بە هەڵەی نوسەرەوە (یێ)کەی لەبیرکرابێ وە رەنگیشە (سەری) بێ .
(٢) گڕۆ : وڕك و بیانو .

چاو مەستە رۆ گوڵ دەستە زاری خۆی کردە پوستە
فەرموی : (وەفایی) هەستە بەس بە زویری بکەوە !

(٣٣)

مەمکوژە تۆ گەردەنی خۆت زۆ لە زولفان دەرخەوە
ئەی صەبای صالحان ئەتۆ بکەی ئەم شەوە رۆژ بێتەوە
طاقەتم چۆ ئارەقی گەردنت بە زولفان ون مەکە
ئەی ستارەی صوبحدەم ئەمشۆکە زۆتر دەرکەوە
سۆتبۆم خۆم دا پەنای زولفت دەمێك ئاسودە بم
رۆت نیشان دام باز[1] لە سایەی تۆوە ئاورم گرتەوە
زولفت ئەفشان کرد و پەنهان بۆی و دونیات کردە تەم
خۆت وەدەرنا عالەمت سۆتاند و ئاورت کردەوە
با بە هەوای پایی‌بۆست عومری من کۆتا نەبێ
مەیخە پشت گوێ ، مەرگی من ، بێ زولفەکانت بەردەوە
ئولفەتی زولفت چییە قوربان لەگەڵ روخساری تۆ ؟
خۆ بە هیچ دینێکی نابێ کوفر و ئیمان پێکەوە
هاتە سەر خەندە کە من سولطانی حوسن و دولبەرم
غایەتی صورەت نومای رۆژی جەمالی من شەوە
بای صەبا بەرقەع گوشا بۆ ؟ یا ئەتۆ بۆی خۆت نواند ؟
یا نە ریضوان دەرکی گوڵزاری بەهەشتی کردەوە ؟
من لە بەر عەکسی نیگاهت کەوتووم هۆشم نیە
چاوەکەی تۆ هەر نەخۆشە یا نە سەرخۆشی خەوە ؟

---

(٣٣)

(١) بـاز : دۆبـارە .

(خارق العادات)ی زولف و ، خاڵ و ، خەندەی زاری تۆ
میشك و عەنبەر ، شەهدو شەككەر ، لەعل و گەوهەر پێكەوە
زولف لادە با دیاربێ جاعیلی لەیل و نەهار
ڕۆی وەدەرنا تا بزانن (خالق الاصباح) ئەوە[٢]
نەو ڕەسیدەی نەخلی باڵا شەرحی حەرفی وەحدەتە
نەور و نەكهەت ، نور و ظوڵمەت ، نار و جەننەت پێكەوە !
وەك سەری زولفت دەبێ كێ بێ حیسابی تێك نەچێ
گەر بە ناز تۆ بێیە پەی مەحشەر بە چاوی مەستەوە ؟
چم لە ئوممێدی بەهەشت و بیمی دۆزەخ داوە من ؟
دۆزەخی من هەر فیراقە ، جەننەتی من هەر ئەوە !
لێوەكەت عومرم بۆ شەرطت كرد بە دڵ جارێكی دیش
وەختە بۆت بمرم وەرە عومری دوبارەم پێبدەوە !
خۆش بە ناز رامەبرە ، قوربان ، ئیلتیفاتێكت هەبێ
دادخواە زۆر كەوتوون نەختێ سەمەندت [٣] بگرەوە
طاقی ئەبرۆت دەرخە شادم كا هەتا قوربانی بم
عیدی قوربان چونكی شەرطی روئیەتی ماهی نەوە
داخۆ چیكا پاش خەط و خاڵان صەفی موژگان بە ناز ؟
لەشكری توركان ئەوا هات و فەڕەنگی پێشڕەوە !
ئاه و ناڵەی بێقەرارت عالەمی خستۆتە جۆش
گوڵ بە ناز پەروەردەیە ئەی دڵ دەمێكی بسرەوە
من لەسەر خاكی دەری یاری سەفەر كەردە نەمام
نامرم ئەهلی بەهەشتم گەر ژیانم بێتەوە[٤]

---

(٢) ئەم شیعرە زیادەی (هـ) یە .
(٣) سەمەند : تیری پەیكان .
(٤) ئەم شیعرەش لە زیادەی (هـ)یە .

تۆ هەڵستای بەو دەمە رۆحی (وەفایی)ت زیندەکرد
با قیامەت کەس نەڵێ هەر یێکە تۆ خودا هەستەوە

(٣٤)

تا بە تا لەو رۆژە تۆ زولفت بە رۆدا خستەوە
من لە سایەی زولف و رۆی تۆ رۆژی رۆناکم شەوە
دا بزانن خەط لە دەوری عاریضی هات و کوتی :
[هەرچی نەیدیوە شەو و رۆژ نور و ظولمەت پێکەوە !]
دڵ لەسەر طاقی برۆی خۆی خستە داوی زولفی خاو
قیبلەکەم گۆڕاوە بۆیە پێم بە داوی کوفرەوە
رۆحی شیرینم بە چاوان وا بە زاری دەمکوژێ
قەد ئەڵێ : داخۆ ئەوە فەرهاد یاخۆ خوسرەوە ؟
چونکە دڵ عاشق بە ئەبرۆی بۆ بە داوی زولفی بەست
حەقیە زنجیری بکا دێوانەیی ماهی نەوە
من وەها زۆ مەستی مەی نابم بە نەشئەی چاوەکەت
مەرگی من ساقێ لەگەڵ ئەو جامە لێوت بێنەوە
تۆ (وەفایێ)ت کوشتوە ئیثباتی کوڵمی سورتە
رۆژ کە گیرابێ نیشانەی قەتلی مەظلومان ئەوە

(٣٥)

سەروە یا عەرعەرە یا تازە نیهاڵی چەمەنە ؟
یا ئەوە گوڵبونی باڵای گوڵی گوڵزاری مەنە[١] ؟

---

(٣٥)

(١) (مەنە) لەم شیعرە و دوا شیعردا لە بەر سەروای شیعرەکە وام نوسیٖ ، راستیەکەی (منە) یە .

عاشقی زولف و روخی سەرسەری یارێکم ئەمن
چاوی بیمارە ، گوڵی زارە ، قەدی نارەوەنە
قەدی سەروە بەری هێناوە کە میوەی کەمی وی
ناری پوستانە ، گوڵی نەوڕەسە ، سێبی زەقەنە
لە هەوای باغی گوڵانی کە دەنازێ حەقیە
گوڵی من : گوڵ دەمە ، گوڵ چەپکەنە ، گوڵ پیرەهەنە
دڵ کە کوشتەی روخیە بەستەیی زولفە دەگرێ
شەوی هیجرانە دەڵێی ناڵەیی مورغی چەمەنە
ئەشکی من چونکە لەسەرچاوەیی دڵ دێتە دەرێ
رەنگی گوڵناریە مرواریی خاکی یەمەنە
زولفی لەرزانی بە سەر چاوی بە دەم بادی وەزان
میشکی تەڕ عەنبەری تەڕ ، چەتری غەزالی خوتەنە
[کوشتنی بولبولی میسکین چییە پشکوتنی گوڵ]
[مەطلەبت کوشتنی عاشق نیە تۆ پێمەکەنە]
دڵ و دینم لە بەهای ماچی دەمی داوە دەڵێ :
لە (وەفایێ) مەگرن عاشق و مەجنونی مەنە

(٣٦)

چاوی پڕ خوێنم دەگێڕم قیبلەکەم پەیدا نیە
نوری چاوم رۆییوە ، یا دیدەکەم بینا نیە ؟

وەك نەیستان ئاوری بەربۆتێ دەرونم بەند بە بەند
دڵ کە هەر وەك نەی دەناڵێ دەم بەدەم بێجانییە

ئەی چرا لەحظێك مودارا تێر ببینێ رەنگ و روت
وەرنە پەروانەی غەریب جان و دڵی پەروا نیە

بۆ نیثاری مەقدەمت عومرێکە دەگریم رۆژ و شەو
تا بەکەی گەوهەر فشانیی چاوەکەم دەریا نیە ؟

چی دەکەم ، دەگریم ، دەسوتێم ، ئاوری دڵ نامرێتەوە
چبکەم ئاخر ــ نوری دیدەم ! ــ سینەکەم (سینا) نیە

گەر هەزار جار بی بەکۆی زوخاڵ بە نوری کێوی طور
ئەو دڵە جۆیایی یەك دیداری وەك موسا نیە

هات و روی وا کرد و دونیای کردە ناڵەی عاشقان
دا نەڵێن : نایی قیامەت ، رۆژی واوەیلا نیە

حەلقە حەلقە تاری زولفت ختە سەر روی نازەنین
دا نەڵێن : رۆژ حەلقەگۆشی ماهی شەوئارا نیە

پێکەنیی مەمنونی کردم ، زولفەکەی دامی بە دڵ
دا نەڵێن : شەککەر فرۆشی ئێمە خۆش‌سەودا نیە

خۆم بەسەر گێڕا ، کوتم : قوربان پەرێشانیی بەسە !
سوێندی خوارد : بەو زولفە وەصڵم عەینی سەرگەردانیە

مەنعی ناڵینم لە شەوقی گەردەن و روی خۆت مەکە
بولبولی صوبحی بەهار بێ شین و واوەیلا نیە

دڵ کە بەستەی زولفە لەو لێوانە مەحرومی مەکە
بێ شەکەر ئەم طوطییە ناژی کە هیندوستانییە

گا بە ناز گاهێ بە غەمزە مەمدە بەر تیغی برۆت
کوشتنی عاشق بە هیچ دینێکی ــ قوربان ــ چا نیە

با فریبی من نەدا واعیظ بە گوڵزاری ئیرەم
عاشقی روی تۆ بە هەوایای (جنة المأوی) نیە

گەر هەمو عالەم بڵێن : مەجنونە ، تا دەمرم دەڵێم :
هەردو دونیا قیمەتی دیدارێکی لەیلا نیە

داد لە دەست حوسنت ، کە زولفت نابێ بێ ناڵەی دڵان
ئارێ ئارێ دائیرەی شاهانە بێ غەوغا نیە ؟
چت لەوەصڵی زولفی من ؟ فەرمۆ (وەفایێ) ها دەمم !
طالیبی عەیشی ئەبەد بە عومری دونیا فانییە[1]

(٣٧)

صەد هەزار دڵ پێکەنێ وەك گوڵ بەدەم بادی بەهەشت[1]
یا هەناسەی جانفزای گوڵزاری غەوثی ثانییە ؟
جانشینی حەضرەتی (غوث الخلایق) قوطبی حەق
فەرعی (طه) ئەصڵی (یاسین) نەوبەری گەیلانییە
ڕەوشەنێ چاوی قولوبی عاریفە عەکسی دڵی
کێوی طوورە ، مەظهەری نورە ، کلی سوبحانییە
[پێی لەسەر شانی هەمو وەلییانە جەددی خۆی دەڵێ :]
[جێی لەسەر چاوانە شاه و شانشینی ثانیە]

(٣٨)

دڵی دێوانە لەسەر زولفی لە عالەم بەرییە
قەد ڕەهایی نیە لەو داوە کە بەستەی پەرییە

---

(٣٦)

(١) ئەم پارچەیە لەگەڵ ئەم پارچە بچکۆلەی دوایىدا ، لە (ھ)دا تێکەڵ کراوە و دۆپارچەی ١٠ و ١١ شیعرییان لێ پێکهاتوە . بەڵام ئێمە وەك (خ) نوسیمان .

(٣٧)

(١) ئەم چوار شیعرە لەسەر کێش و قافیەی پارچەکەی پێشەوەن ، بەڵام لە (خ)دا جیا کراونەتەوە و بۆ یەکەم جار لەو دەستنوسەدا لەسەر ئەم چوار شیعرە نوسراوە : «ایضا» . بۆیە ئێمەیش پەیڕەوی (خ)مان کرد و بە جیا نوسیمان .

به وەفا بە کە دەشمکوژی بە میهرم وەرە سەر
دا نەڵێن عاشقی بێ میهر و وەفا سەرسەرییە
[چت لەدڵ داوە عەزیزم وەرە نێو دیدەیی من]
[دڵ هەمو ئاورە چاو مەنظەرەیی دو دەرییە]
چاوی بیماری طەبیبی هەمو دەردی دڵمە
غەمزە دەرمانییە ، پەیکانی موژە نەشتەرییە
قامەتی تۆ کە گوڵ و بەی بەری بێ بێ بەری بێ
بۆچ دەڵێن ئیدی صنەوبەر بەری بێ بێبەرییە ؟ !
بۆیە سوتاوم ئەمن عاشقی بەدناوم ئەمن
دڵەکەم غەمزەدەیی غەمزەو و نازی پەرییە
رو بە ئەبرۆتە ئەگەر بۆچی دڵ ئازارە موژەت ؟
ئەهلی قیبلە عەجەبە وا رەوشی کافرییە !
سەروی گوڵزاری (وەفایێ)یە کە گوڵزاری جەمال
خەندەگوڵ ، گوڵ بەرییە ، هەم گوڵە هەم گوڵپەرییە

(٣٩)

کار و پیشەی ئەم دڵەم چبکەم خودا هەر زارییە ؟
سەیلی فرمێسکم وەکو جۆگە لە چاوم جارییە
سەروە ، یا شمشاڵە ، یا خۆ عەرعەرە ، یا نارەوەن ؟
یا چنارە یا کە توبای قامەتی دڵدارییە ؟
نوختەیی ئایاتی قورئان ، یانە هیندوی خەطی تۆ
یا سەوادی عەینە ، یاخۆ خاڵی سەر روخسارییە ؟
بێ قسە وەختی تەبەسسوم سەد هەزارانی دەکوشت
یانە غیلمان ، یا پەری ، یا حورە ، یا گوڵزارییە ؟

مات و حەیرانم کە بۆچ ئەمڕۆ دەمی هێنا ئەمە
یانە تەئثیری فوغانمە ، یانە وەعدەی پارییە ؟

زەخمی ناسۆرە قەرارگە ، یـانە ئێشی خەنجەرە ؟
یا خەدەنگی چاوی بیمارت لە جەرگم کارییە ؟

دەنگی قوقوی قومرییە یاخۆ سەلای شیوەنە ؟
دەنگ و نەغمەی بولبولە یا نالە نالی تارییە ؟

ئەشکی دوو چاوی (وەفایی) سوورە جاری ئاوییە
چونکی لێوی لەعلە گەردنبەندەکەی مرواریە [1]

(١) ئەم پارچە م تەنها لە (هـ)دا دەستکەوت .

پیتی یێ

(۱)

فەڕەنگی میللەتێ ، کافر دڵێ ، ئەگریجە تەرسایێ
مەلایك صورەتێ ، ئاهو خەرامێ ، ماه سیمایێ
پەرێ پەیکەر ، بوتێ ، گوڵ پەرچەمێ ، زنجیر گیسوێ
شەکەر لەب ، نازەنینێ ، عیشوەسازێ ، سەرو و باڵایێ [(۱)]
نیگارێ ، توندخویێ ، سەرکەشێ ، عاشق کوشێ ، شۆخێ ،
گوڵەندامێ ، دڵئارامێ ، سەمەنبەر ، دیدەشەهلایێ
بە دوو زولفان رەسەنبازێ ، بە دوو ئەگریجە طەننازێ
بە دوو چاوان سیحرسازی ، بە دوو لێوان مەسیحایێ
کەمان ئەبرۆیی پەیوەستی ، لە عیشوەی نێرگسی مەستی
کە سەهمی خستە نێو شەستی [نزان !] هەریەك لەسەر لایێ
هەڵیدا دای لە جەرگم ، خستمی قەصدی سەری کردم
شەهیدی (کەربەلا) منبۆم ئەسیری دەستی تەرسایێ
شکاندی سەددی ئیمان ، پشتی دین ، دەستی تەوانایێ
حیجابی ئابڕو ، تۆبەی (وەفایێ) صیدقی مەولایێ
دەخیل ئەی هەمجەلیسان ، ئەی رەفیقان ، خزمە تا ماوم
بە هەر نەوعێکی بۆ خۆتان دەزانن بۆم بکەن رایێ
هەموو عومری عەزیزم صەرفی دەردی ئینتیظاری بوو
بەسەر وەقتی (وەفایێ) داخۆ دێ ئەم شۆخە یا نایێ ؟

---

(۱)

(۱) (باڵایێ) لە (خ)دا وەك (بلایی) نوسراوە .

(٢)

سەحەر مەستانە رابردم بە بەر دەرکی کلیسایێ
کەچی دەستی دڵی گرتم خەرامان [١] بەچچە تەرسایێ
ئیرەم بۆ عەنبەری زولفی ، ئەسیری چەنبەری زولفی
کەراماتی سەری زولفی بە هەرتایێ مەسیحایێ
بە داوی زولف موژە هەستان لەسەر مولکی دڵم[٢] وەستان
نیظامی چین و تورکستان رژان بەربۆنە یەغمایێ
نیگاهی [٣] دڵستانی من ، خوماری دا بە جانی [٤] من ،
طەبیبی حاڵزانی من ، نەخۆش بۆ ، شەربەتی دایێ
ئیشارێکی بەچاوانکرد ، برۆی هەمباشی[٥] تورکان کرد
دڵمیان تیرەباران کرد ، کەماندااران لە هەر لایێ
صەبا[٦] زولفی پەرێشان کرد بە روخساری عەرەقناکی
چە شیرینە لەگەڵ یەکدی مەە و پەروین [٧] کە شەو دایێ ؟!
پەرێشان زولفی زوننارى ، درەخشان رۆیی گوڵناری
لە زاری گوڵ شەکەر باری : کە ئەی مەجنونی لەیلایێ !
وەرە بڕوانە مەیخانە چ مەعمورە چ وێرانە !
لە هەر لایێ دڵ ئارایێ[٨] ، لە هەر گوشێکی شەیدایێ !

---

(٢)

(١) خەرامان (ح) خەرمان . دیارە خەرمان هەڵەی نوسەرە .
(٢) مولکی دڵم (ح) ، (ق) حەددی دڵی .
(٣) نیگاهی (ق) نیـگاری .
(٤) جـانی (ح) خـانی .
(٥) هەمباشی ... (ح) هەماشی موژگان ... هەمباش : جوت .
(٦) صەبـا .. (ح) صەفی .
(٧) یەکدێ (ح) یەکدا .
(٨) بڕوانە (ح) بنوارە . دڵ ئارایێ (ن) دڵئارانێ . دیارە دڵئارانێ هەڵەیە .

کە دەستم دا دەری دڵ بۆ[۹] ، نەدڵ بۆ گوڵشەنی گوڵ بۆ
هەمۆ نەسرین و سونبول بۆ ، قەرنفول نەخلی طۆبایێ

لە جێگایی تەجەللا دەم بە دەم بێ (لن ترانی) بێ
بە قوربانی دڵی عاشق هەزار وەك[۱۰] طوری سینایێ

سروشکم هاتە خوارێ ، دۆر لە چاو و گەردەنی ساقێ ،
بەسەر [۱۱] حەوض و فوارەی عاشقان ئاخ جام و مینایێ !

جەمالی موطریبم کەوتۆتە یاد کوا نەغمەکەی تاری[۱۲] ؟
هەوای خورشید ئەوا سۆتاندمی[۱۳] ، ئاخ بۆ کزەی بایێ !

موغەننی کوانێ ئاهەنگی حیجاز و بەربەط [۱٤] و چەنگی ؟
سێتای[۱٥] موطریب صەدای بۆکەوت[۱٦] ؟ لە بەرچی دەنگی نەی نایێ ؟

بە لەهجەی دەنگ و ئاوازت ، بە شوعلەی زەخمەکەی سازت
مودارای ئاو و ئاور بۆم ، ئەمان موطریب مودارایێ !

بە شەوقی ئاتەشی رۆی تۆ ، بە بادەی چاوی جادۆی تۆ
سەراپا بۆمە کۆی ئاور ، ئەمان ساقێ سەراپایێ !

---

(۹) دەری دڵ بۆ نە دڵ بۆ (ح) وەری گوڵ بۆ نە گوڵ .

(۱۰) هەزار وەك (ح) هەزاران .

(۱۱) بەســەر (ح) لەســەر .

(۱۲) تاری (ق) سازی . ئەم پارچەیە لە (ق)دا دە شیعرە .

(۱۳) ئەوا سۆتاندمی (ح) ئەو سۆتاند .

(۱٤) بەربەط (ح) موطریــب .

(۱٥) سێتا : سۆككراوی (سێ تارە) کە جۆرێکە لە ئالەتی مۆسیقا .

(۱٦) بۆ کەوت (ح) ئەنگــۆت .

لەبەر تاوی جەمالی عالەمی مومکین بۆ ئارامم
دەسوتام ئەز ئەگەر سایەی سەری زولفی نەبۆیایێ[17]
بە گریانی دڵی من هاتە زەخم[18] و پێکەنی فەرمۆی :
مەحاڵ بۆ خەندەیی ساغیر ئەگەر مینا نەگریایێ !
ئەمان شۆخی خەراباتێ ! کە بۆ دین و دڵ ئافاتی
بفەرمۆ بۆچ کەتۆ هاتی لەمن دەنگ و صەدا نایێ ؟!
بەئاب و تابی روخسارت (وەفایێ)[19] وا مەسوتێنە
خودارا ! ئەی چراغی دیدە ! بۆ پەروانە پەروایێ !
(وەفایێ) ماوە[20] دەستبەردان ، لە دەورەی نوقطە سەرگەردان ،
ئەمان یاقوطبی رەببانێ ، مەدەد یا شای بوخارایێ !

(٣)

هەتا رۆژی قیامەت دێت و[1] نایێ
لە دوری نامە شەرحی ماجەرایێ

---

(١٧) ئەم شیعرەی خوارەوە بەم شێوە لە (هـ)دا بە زیاد دەچێ :
((ئەسیری عەنبەری زولف و گراوی خەیبەری زولفی))
((کەراماتی سەری زولفی بە هەر تایێ مەسیحایێ))
بەڵام لەگەڵ شیعری دوەمی ئەم پارچەدا جیاوازییەکی ئەوتۆیان نیە .

(١٨) لە (خ)دا وەکو (رحم) بێ وایە بەڵام تارمایێ نوختەیەك بە سەر (ر)ێکەوە دیارە و لە (ح)شدا بە رونێ (زەخم) نوسراوە بۆیە لێرەدا منیش کردم بە (زەخم) .

(١٩) وەفایێ وا ... (ح) وەها وا بسوتێنە .

(٢٠) ماوە (ح) مادە . دیارە هەڵەیە .

تێبینێ : ئەم چەند جێگەی بە (ق) ئیشارەم بۆ کردن ، لە کەشکۆڵێکم وەرگرتن ماوەی لەسەر نوسینیم نەبو .

(٣)

(١) (دێت و نایێ) بە (دێت و نانایێ) نوسراوە ، بەڵام من (نا) یەکیانم بە زیاد زانی .

له ئاه و ناڵەیی پەروانه خوێنی
که تۆ بگرێ خودا ئیشم به بایێ
دەمت دەرمان ، طەبیب تۆ ، من بریندار
دەسا بۆ حاڵی من تەدبیر و رایێ !
له سەر گەنجی روخت رەشماری زولفت
له بۆم هاتن به داو هەر یەك له لایێ
برینداری هەوای جیلوەت شەهیدە
ئەمان ساقیێ به مەرگی من سەمایێ !

هەمو دەم رو له میحرابی برۆتم
ئیلاهی[2] کەی ئیجابەت کەی دوعایێ ؟

به یادی طاقی میحرابی برۆی تۆ
(وەفایێ) چو له گۆشەی خانەقایێ [3]

(٤)

ئەرێ حەبیبی رەوانم طەبیبی دەردی جودایی
(چنین تو عهد شکن یار شوخ دیده چرایی ؟)[1]

---

(٢) (ئیلاهی) له (خ)دا بەم شێوه (اللهی) نوسراوه ، بەڵام دوباره هەڵەیــه و راستیەکەی ئەوەیه که نوسیمان .

(٣) ئەم پارچه له (هـ)شدا (حەوت) شیعره ، بەڵام دو شــیعری یەکەم و دوەمی جیایەو بەم شێوەیه :

نەخۆشی چاوی تۆم دولبەر نیگایێ
بەزەییکت به مندا چۆنه نایێ !
ئەمن کافر نەبوم کەوتومە داوت
موسوڵمانی ، ده بۆ دەردم دەوایێ !

(٤)

(١) ئەی یاری چاوشۆخ تۆ بۆچی وا پەیمان شکێنی ؟

دڵێکە داومە بە زولفت فیدای غەمزەیی تۆ بێ
(کە در کمند تو خوشتر عزیز من [چو رهایی !] ؟)[٢]
لە تاوی دەردی فیراقت نەماوە ڕۆح لە بەدەندا
(طمع بریدەام از جان مگر تو باز بیایی)[٣]
هەمیشە بۆیە دەناڵم بە ئاه و ناڵەیی بولبول
(دمی چو غنچە بخندی و همچو گل بدرآیی)[٤]
نەسیمی باغی گوڵە یا عەبیر و عەطرە دەبارێ ؟
(توی شکر شکنی یا ز زلف نافەگشایی ؟)[٥]
بە چیهرە باغی گوڵانی ، بە خەندە زەوقی دڵانی
(مگر تو شاخ نباتی گل بهشت خدایی !)[٦]
بڵا بە جیلوە نەنازن غولام و حۆری بەهەشتی
(خدایرا چە شود گر جمال خود بنمایی ؟)[٧]
بە غەمزە کوشتمی چاوت عیلاجی دەردی نەفەرمۆ
(بیا کە صد گلە دارم ز آهوان خطایی)[٨]
دڵت شکاوە چ قەوما خیلافی عەهدی مەحەبەت
(خدا نکردە چە دیدی ز دوستی (وفایی) ؟)[٩]

---

(٢) لە ناو کەوانی تۆدا دیل بێ خۆشترە لەوە کە ئازاد بێ .
(٣) دەس‌بەرداری گیان بوم ، مەگەر دوبارە تۆ بێیتەوە .
(٤) تاوێك وەك غونچە پێبکەنی و وەکو گوڵ بپشکوی .
(٥) تۆی شەکر دەشکێنی یا لە زولفتەوە میشك بڵاو دەکەیتەوە ؟
(٦) بۆچی تۆ لقی نەباتی یا گوڵی بەهەشتی خوای ؟
(٧) چ دەبێ ئەگەر جوانی خۆت بنوێنی ؟
(٨) وەرە من صەد گلەییم هەیە لە ئاسکەکانی خەتاو خوتەن .
(٩) خوانەخواست چی خراپت لە دۆستایەتی وەفایی دیوە ؟

(٥)

تا نێرگسی تۆ نازی هەبێ غەمزە نومابێ
شەرمەندە نەبێ چی نیە ئاهوویی خەطا بێ
ئەی خوسرەوی خوبان بە دو لێوی شەکەرینت
شیرین نی‌یی فەرهاد بکوژی تۆ بە عیتابێ !
سەبزەی دەمتە دایە شکەست خەططی رێحانێ
خەططێکە غوباری کە بە یاقوت کشابێ
حەیرانی دەم و سەبزەیی نەوخێزی[1] لەبی تۆم
بێ نوکتە نیە قەط خەطی ئایاتی خودابێ
سوتاوە دەروونم لە غەمی غەمزەیی جانان
موطریب بلێ ، ساقێ بە کەرەم بێنە شەرابێ !
خوێنی دڵی ریتم[2] لە هەوا دڵ نەبوخاڵی
عاشق بە خودا وایە وەکو من بە وەفابێ
حوسنت بە لەطیفی قەدە شیرینیی زارت
قەد باغی ئیرەم دارە گوڵێکە گوڵی نابێ
تۆ هەر بە جەفا مەیلی (وەفایێ) تە عەزیزم
مەعشوقە دەبێ هەم بە وەفا هەم بە جەفا بێ

(٦)

شەرحی دەردی ئارەزومەندێ لە کەس تەئثیری نابێ
ئەو کەسە دەردم دەزانێ گەر لە یاری خۆی جودابێ

---

(٥)

(١) نەوخێز : تازە پێگەیشتو .
(٢) ریتم : رشتم .

ئەی برادەر خانەوێرانێ ، جودایێ بۆ وەفایێ
وەك وەفایێ ئەی جودایێ یا خودا خانەت خەرابێ !
غەیری دولبەر دەردی دڵ ناڵێم بە هیچ کەس تا بمێنم
بۆ کەسێ بڵێم چاکە دەردی دڵ بە دڵ ئەو ئاشنابێ[1]
ئاخر ئەی سولطانی خوبان تا بەکەی نامیهرەبانێ ؟
چاکە مەحرومم نەفەرموی : یا خیطابێ ، یا عیتابێ
رۆژ و شەو بوبوێتە ــ قوربان ! ــ شیوەن و شینی دڵی من
کاری بولبول فەصلی گوڵ ناڵینە تا ئاهێکی مابێ
مەنعی سوتانم مەفەرموێ با وجودی ئەو جەماله
پیشەیی پەروانە[2] سوتانە تا شەوقی چرا بێ
هەرکەسێکی گوڵفرۆشە باغی پڕ جۆش و خورۆشە
یا دەری گوڵزاری بگرێ ، یا لە بولبول بێ صەدابێ
هەرچی تۆ پێت خۆشە مەحضی رەحمەت و مەقصودی دڵمە
گەر عیتابی (لن ترانی) یا خیطابی (او دنا) بێ
بۆیێ سەر تا پا گوناهم ، بۆیێ عاصێ و روسیاهم
تا گەدا شایانی روحم و ئیلتیفاتی پادشابێ
دور لە ئەغیار و رەقیبان عومری دوصەد ساڵە دێنێ :
دەست لە دەستی یار و صەحنی باغ و ، گۆشەی ماهتابێ[3]
رەنگ زەرد و ، لێو بە بار و ، ئەشكبار و بێ قەرارە ،
زۆر پەرێشانە (وەفایێ) ، وەك لەیاران هەڵبڕابێ !

---

(٦)

(١) ئەم نیوە شیعرە دەکرێ بەم جۆرە بنوسرێ :
« دەردی دڵ بۆ وەی بڵێم چاکە بە دەردم ئاشنابێ »

(٢) لێرەدا ئەگەر (هەر)ێك ببێ ئەوسا کێشەکە راست دەبێ .

(٣) ماهتاب : بۆمانگەشەویش و هەیوانی بچکۆلەیش دەگونجێ .

(٧)

زەدەی ڕۆتم ، بە چاوی تۆ [١] ، شیفام بێ لێوەکەت نابێ

بە حەققی ئابڕۆی پیری موغان ساقی مەیێ نابێ ؟!

ئەتۆش ئەی تارزەن سادەی سرۆدێکی بە نەغمەی نەی

بلاّ طەی بێ غەم و ، نۆبەی سرۆری جامی مینابێ

ئەتۆ دەم دەم بە نەغمەی نەی ، ئەتۆ خۆش خۆش بە جورعەی مەی

کزەی بایێکی ڕۆحانێ ، نەشەی جامێکی یار ، بابێ

بە قوربانی صەداتم ها بلێ[٢] موطریب ، وەرە ساقێ

نەیستان ئاوری بەربۆتێ بلاّ طۆفان لەسەر دا[٣] بێ

لە شەوقی بادە داگیراوە ساقێ ڕۆی عەرەق ناکی

وەکو شەبنم لە سەر گوڵ کەوتبێ ڕۆژ عەکسی لێ دابێ

وەرە بنوارە تاب و تابشی زولفی دڵ ئاوێزی

ئەگەر نەتدیوە[٤] (عرش‌الله) چرای دەیر و کلیسا بێ

لە تاو ئاوری جەمالت کەی دەزانێ حاڵی دڵسۆزان

کەسێکی تاوەکو زولفت نەشێوابێ ، نە سۆتابێ ؟

کەناری چاوی مەردوم شانشینی[٥] عاشقی ڕۆتە

بەڵێ وەک سورمە وایە هەرچی سۆتاوی تەجەللابێ

---

(٧)

(١) چـاوی تۆ (ف) چـاوانت .

(٢) بلێ (ف) بکەی .

(٣) نۆسەری (ف)یان ئەو نوسخەی (ف) لە بەری نۆسیوەتەوە ئەم نیـوە شیعرە و نیوەی یەکەمی شیعری دوایی بواردوە ، واتە بەم دۆ شیعرە شیعرێکی هێشتوەتەوە ئەویش بەم‌جۆرە :

« بـە قوربـانی صەداتـم ... تـاد »

« وەکو شـەبنم ... تـاد »

(٤) نەتدیوە (ف) نەددیوە ، واتـە (نەت دیوە) .

(٥) شانشینی : لە (خ)دا بە هەڵە (شاشینی) نۆسرابۆ ، لێرەدا بە گوێرەی

ئەتۆ بەو چاوە سەرمەستە دەمێکی هەستە راوەستە
ببینم کەی قیامەت دێ ؟ بزانم بۆچ مەسیحا بێ ؟
دەڵێن غەم لەشکری کێشاوە ، تۆیش بەو زولف و خاڵانە
بفەرمۆ تا شەبەیخوونێ لە لای چین و حەبەش ڕا بێ
دەڵێن : یار دێتەوە ، خۆ من بە دەردێکی گران کەوتوم
طەبیبی دەردەداران ئەی خودا بێ ، ئەی خودا وا بێ[٦] !
بە گۆشەی چاو و خاڵی لێو و خاکی[٧] کۆی یار نادەم
ئەگەر صەد جامی جەم ، ئابی خضر ، ئەوڕەنگی[٨] دارا بێ
لە رۆم مەحرۆم مەبە فەرمۆی (وەفایی) عاشقی زارم[٩] !
کەسێ ذەڕڕێکی ئیمان بێ بەهەشتی لێ حەرام نابێ
دریغا سەروی باڵای من گوڵێك بۆ هات و با بردی
گوڵێکی وا بەهار ناگرێ هەتا دونیا بە دونیابێ

(٨)

ئەمان موطریب بێ ساقی وا بێ
ئەگەر مەی نابێ بۆ خۆی با بێ
کەسێ بێهۆشی تەجەللا بێ
خەیاڵی نەشئەی بادەیی نابێ

★ ★ ★

هەتا نەبیە خاکی مەیخانە
مەڵێ ساقی بێنە پەیمانە

(ف) راستم کردەوە .
(٦) ئەی خودا وابێ (ف) ساخودا وابێ .
(٧) خاڵی لێو و خاکی (ف) لێو و خاڵ و زولف و...
(٨) ئەوڕەنگ : تاجی شاهانە .
(٩) زار : دەم .

مەحاڵە بگاتە شەم پەروانە
مەگەر سەرتا پێ ئەو سۆتا بێ

★ ★ ★

لە تاتا زولفانی رۆی تابانە
دەڵێ شەو شەوقی گوڵە باغانە
وەك دەڵێن ئەمشەو خۆ چراغانە
بەڵكو شای گوڵزاران وارابێ

★ ★ ★

نەخۆشم كەوتوم بێ زوبانم
دەناڵم لەبەر دەردی گرانم
بەبێ ئەو شۆخە خۆم دەیزانم
دەوای من نایێ صەد مەسیحا بێ !

★ ★ ★

نەخۆشم كەوتوم دەردەدارم
وەك زولفی دولبەر بێقەرارم
رۆح لە سەر لێوم چاوەڕێی یارم
یار دەڵێن : وا دێ ، تۆ بڵێی وا بێ ؟

★ ★ ★

تۆ و غەمزەی چاوی زوبان زانت
تۆ و سەری زولفی پەرێشانت
مەیێڵە بمرم لە هیجرانت
بلا مەجنون بێ بەلەیلێ شابێ

★ ★ ★

گەر دەگرم زولفت ، دەڵێی كافر بوی !
[دەست بۆ دێنم ، دەڵێی چاتر بوی !]

[بەهەر حاڵ بۆ من تۆ ئاوربۆی !]
فیدای مردن بێ ژیانێ وا بێ[1]

★ ★ ★

یا خودا بە ناڵەی دڵی ئێشان کەی !
یاڕەب بە یاهۆی دەروێشان کەی !
غەمی جەرگی من پەرێشان کەی !
ڕوت لە نێو زولفت بۆ بڵاو نابێ ؟!

★ ★ ★

دەمێکی وابێ ئەی مایەی صەبرم
بە دڵ دامـــانی زولفت بگرم
هەتاکەی ئاخر هـــەر بۆت بمرم ؟!
تاوێك نا تاوێك صـــەڵام لێ ڕابێ[2]

★ ★ ★

ئـــەگەر یاربێتە گۆشـــەی قەصرێ
دڵێکی دەم بەدەم ئـــاور نەگرێ
بـــە دیدارێکی صەد جار نـــەمرێ
دڵی وام نـــاوێ طوری ســـینا بێ

★ ★ ★

نە زولفی تۆم ، بۆچ بێقەرارم ؟
نەچاوی تۆم ، بۆچ وا بیمارم ؟
عەجەب شـــێواوە سەر و کارم !
دیـــارە دەردێ بێ دەوابێ

★ ★ ★

---

(٨)

(١) ئەم بەیتەم لەبەر تەڕبون و کوژانـــەوە بۆ ســـاخنەکرایـــەوە بۆیـــە بـــە گومانەوە لە نێو کەوانەم دانـــا .
(٢) صەلام لێڕابێ : خراپم لێقەومێ ، بانگم لێ بەرز بێتەوە .

دەمێکی رۆت بگرم زولفت لادەم
بە خۆشی هەردوك دونیات نادەم
کە تۆم بێ چم لە روضەیی ئـادەم ؟
بەهەشت وا خۆشە تۆی تێدابێ

★ ★ ★

چەند خۆشە ئەمن و تۆ هەرتا[٣] مردن
وەك زولفی تۆ بین : دەست و گەردن
[لە تۆ گوڵ گوڵ غونچەت واکردن !]
لە من قوربان بۆن تا رۆح مابێ

★ ★ ★

مەگەر تۆ بۆی و هاتیە خەندە
کەوا دونیا پڕ لە کەلە قەندە
بە مەرگی من بڵێ نرخی چەندە ؟
دەڵێی دڵ ؟ هانێ ! دەڵێی رۆح ؟ تا بێ !

★ ★ ★

دەڵێ : گوڵزارم ، گەردەن ئاسکم
وەنەوشەبسکم ، زیوین باســکم
بلا بزانێ چەند نەرم و ناســکم
ئەگەر رۆح دێنێ (وەفایێ) بابێ[٤] !

★ ★ ★

(٩)

موطریب وەرە دەستی من و دامانی وەفات بێ
سۆتاوم و بم ئەستێنەوە با دەنگی نەوات بێ

---

(٣) هەرتـا : هەتـا .

(٤) ئەم پارچە کێش و رواڵەتێکی تایبــەتی هــەیە و ، کێشی هەندێك لــە شیعرەکانی بە رێکی نارێوات ، بەلام جگە لە نوسخەی (خ) ــ کە ئــەویش لەم جێگەدا زۆر پەرپۆتە ــ سەرچاوەیەکی تر نەبۆ پەنای بۆ بەرین .

ساقیَ وەرە مەجلیس بە سەر و گەردەنی جامت
بێ نەغمەیی نەی نامەوێ گەر ئابی حەیات بێ
تۆ گەنجی جەمالت هەیە ، من عاشقی رووتم
یەك بۆسە چ نابێ کە بفەرمووی بە زەکات بێ
نابێتەوە رۆژ ئیدی صەباحی ئەمەلی من
بەو گەردەنە هەرتا شکەنی زولفی دوو تات بێ
دەگریم و لە گەڵ ئاهی دەروون سۆزی دڵم دێ
وەك بەرقی بەهاریَ کە لە عەینی ظولومات بێ
قوربان کوتم : ئاخر بەسە بەو زولفە ئەسیریَ !
فەرمووی : ئەتۆ مورغی شەباوێزی ، صەدات بێ !
[مەنعم مەکە مەستم کە بە تەفسیری جەمالت]
[عاشق ئەوەتا بێ صیفەت و پڕتەوی ذات بێ]
من رەند و قەلەندەر[1] صیفەت و مەست و خەرابم
تۆ پیری خەراباتی ئەگەر مەذهەبی وات بێ
نەمزانی هەتا پێنەکەنی گوڵ بە دڵی من
فنجانی لە مەرجانی دەبێ پڕ لە نەبات بێ
هەر چاوەنوارێی قەدەمی تۆم و ئەگەر دێی
زوو بێ نەفەسی ئاخرە ، رووحم[2] بە فیدات بێ !
هەستە وەرە بەو جامی ئەلەستیَ بدە دەستم
بەستەی دەری گوڵزارە ئەوی مەستی صەفات بێ
صەد جار بچم و بێم و بسووتێم حەقی تۆیە
هەر چەندە بە شەرعی شەم و پەروانە خەطات بێ !

---

(۹)

(۱) رەند و قەلەندەر : پیاوی رووت و پەرپووت و بێ موبالات .
(۲) (رووحم) لە (خ)دا بە (روحوم) نووسراوە .

بۆ ماچێکی مەمکۆزە ، بە روحم و بە وەفا بە
هەرچەندە بە دینی گوڵ و بولبول حەسەنات بێ
عەهدێکە لە گەڵ گوڵ کە بەبێ موطریب و ساقێ
تا ئێرە نەچێ ئیدی (وەفایێ) بە حەیات بێ

(١٠)

(وەفایێ) بوتپەرستی تۆیە صەد جار کوفری ظاهیر بێ
بە دینی بولبولان سەجدە حەلاڵە گوڵ کە مەظهەر بێ
دەمێك با دەست و گەردەن بم ، دەمێك با هەمدەمت من بم
نەخۆشی چاوی تۆم بەڵکو شیفای من شیر و شەککەر بێ
قەسەم بەو لێوی خەندان ! هەر ئەتۆی بەو شەکڵ و بالایە
لە جەننەتدا ئەگەر هیچ نەخلی طوبا ئابی کەوثەر بێ
لە تاوی تیرەبارانی نیگاهت بۆچ نەناڵێنم ؟
دیارە حاڵی بیمارێکی جەرگی پڕ [لە] (١) نەشتەر بێ
روخ و گەردنی نیشاندام پێم دەڵێ : تۆ هەر بناڵێنە
کە خۆشە نەغمەیی بولبول بەهاران وەك بەیان بەربێ
لەدوو لا زولف و خاڵی عەنبەرین کەوتۆتە روخساری
وەکو طابوری هیند و چین بە باغی دڵکەشا وەربێ
کە رۆی خۆی خستە دەر هەستا لەهەر گۆشێکی غەوغایێ
جیهان پڕ بوو لە ناڵەی عاشقان وەك رۆژی مەحشەربێ
قەراری دا بە رۆح و دڵ بەری پێی ماچ بکەم تاسەر
ئیلاهی عەهد و پەیمانی حەبیبی من هەتا سەربێ !

---

(١٠)

(١) [لە] بە هەڵەی نووسەر لە (خ)دا بوێرراوە لە (ھ)وە هێنامان .

بە هەویای خاڵی لێوت کەوتمە داوی ظوڵمەتی زولفت
ئیلاهی رەهبەری ئابی بەقام خضری پەیەمەر بێ !
لەوی رۆژێ کە دەستمدا لە رۆی سیڕڕی دەمم زانی
بە قورئان سوێند دەخۆم کەوثەر ئەگەر وەك لەعلی دولبەربێ [۲] !
دەڵێ : بگری ، ببارێنە ، هەتا بێم دەست و گەردەن بین
نیثاری شای شەکەرلێوان دەبێ هەر لەعل و گەوهەر بێ
دەڵێ : بمرە و بسوتێ ، تا بە دڵ من بێمە سەر جێی تۆ
سلوکی عاشقان وایە کە دڵ دەربێ بە دولبەر بێ
وەها مەحوی تەجەللای گەردەن و روخساری تۆم ــ قوربان ! ــ
لە خاکم ، رەنگە ، تا مەحشەر کە هەر نەسرین و گوڵ دەربێ
خۆشا بەو رۆژە گۆشەی چاوەکەی دامێ بە ناز فەرمۆی :
(وەفایێ) بۆ درەنگ هات ؟ ئەی خودا جەللادی کافربێ [۳] !

(١١)

سوتام بە نازی فیرقەتێ ، ساقێ کەرەم کە شەربەتێ
وەکو قەقنەس ئاورم کەوتێ ، یا غەوثی ثانی هیممەتێ
ریشەی دڵم بەس پارە کە ، موطریب دەستێ بۆ تارەکە
بە یادی زولفی یارەکە ، یا غەوثی ثانی هیممەتێ
تۆ مەظهەری نوری خودای ، تۆ مەنبەعی صیدق و صەفای
سەرداری کوللی ئەولیای ، یا غەوثی ثانی هیممەتێ

---

(۲) لێرەدا وەفایێ پاش ئەوەی بە قورئان سوێند دەخوا سوێن‌پێ‌خوراوەکە دیاری ناکات ، بۆ ئەوەی خوێنەر زیاتر بیری خۆی وەکار خات و مانـای وردتر بدۆزێتەوە . ئـەوەی بە یـەکەم سـەرنج دەردەکەوێ ئەوەیـە : کەوثەریش وەك لەعلی دولبەر نیە ، یـان : مـەگەر کەوثـەر وەك لەعلی دولبەر بێ .

(۳) لێرەدا سەروای شیعرەکە هەندێك ناجۆرە ، چونکە بەگوێرەی سەروای تەواوی پارچەکە دەبێ (کافەربێ) بێ .

من پەروانەی بێحاصڵم ، من بولبولی خوێنین دڵم
شەیدای چرای ڕوومەت گوڵم ، یا غەوثیی‌ثانی هیممەتێ

من تەشنەی چۆڵ و ظوڵماتم ، ئاخر تۆی کانی حەیاتم
هەروا بە هەوایای وەفاتم ، یا غەوثیی‌ثانی هیممەتێ

من خەرموهرەم تۆ یاقوتی ، من ناسوتێ تۆ لاهوتێ
تۆ ڕۆژ دێوانەیی ڕوتی ، یا غەوثیی‌ثانی هیممەتێ

دڵخەستەی یاری سەرسەریم ، مارانگەستەی دێو و پەریم
شایەد پەریم [کەی !] ڕەهبەریم ؟ یا غەوثیی‌ثانی هیممەتێ

سەرگەشتەی چۆڵ و غوربەتم ، شایانی ڕوحم و ڕەحمەتم
هەر چاوەڕێی یەک هیممەتم ، یا غەوثیی‌ثانی هیممەتێ

نەفس و شەیطان دامەنکەشان ، بۆ سەرکەشی ڕووی مەهوەشان[1]
دەمان[2] کێشن بە باوەشان ، یا غەوثیی‌ثانی هیممەتێ

خاکی سەگانی دەرگەهم ، خواهندەی بێجێگا و ڕەهم
چاو لە دەستی شاهەنشەهم ، یا غەوثیی‌ثانی هیممەتێ

تانەبیە خاکی مەیخانە ، [نەبیە ڕووی دۆست و بێگانە !]
حاشا تۆ و پیر و پەیمانە ، یا غەوثیی‌ثانی هیممەتێ

گرتوی کەنار دەریای فەنام ، سەوداسەر و شێت و شەیدام
هەر چاوەڕێی کەشتێ بەقام ، یا غەوثیی‌ثانی هیممەتێ

صەدای یاهوی دەروێشان هات ، ئاهـ و ناڵەی دڵڕێشان هات
ڕەگ و ڕوحم وە ئێشان هات ، یا غەوثیی‌ثانی هیممەتێ

---

(١١)

(١) مەهوەش : وەک مـانگ .
(٢) (دەمان) (دما = دەما) نوسراوە بەڵام لام وابێ کە (ن) ە کە لەبیر کراوە .

دەستی من و صەحرای دڵان ، چاوی من و باغی گوڵان
دڵ بێ گوڵ بێ دەمرم ، بەڵان ، یا غەوثی‌ثانی هیمەتێ
بەزمێکی وا ئامادە بێ ، هەم بادە بێ هەم سادە بێ
قەط بێ وەفایێ وا دەبێ ؟ یا غەوثی‌ثانی هیمەتێ
دوو حەرفی ئەمرە کاف و نوون [٣] ، زەحمەت نیە ڕۆژەوە بوون
ئەسبابی داناوە بێچوون[٤] ، یا غەوثی‌ثانی هیمەتێ
موطریب تۆ و تاری ڕوحانێ ، ساقێ تۆ و جامی سوبحانێ
تۆ و بەربەطێ ، تۆ و شەربەتێ ، یا غەوثی‌ثانی هیمەتێ
وێڵی وڵاتی بێهۆشێ ، گێژی گێژاوی سەرخۆشێ
ماسی سەراوی ئاتەشێ ، یا غەوثی‌ثانی هیمەتێ
ئەمڕۆ دەمی صوبحی‌سەحەر ، ڕاوەستابوم دەستەونەظەر
دولبەر بەناز دیم هاتەدەر ، یا غەوثی‌ثانی هیمەتێ
زانی دڵم سەوداسەرە ، [تا وێنەی ساوو سێبەرە !]
ڕۆژ دایە گۆشەی پەنجەرە ، یاغەوثی‌ثانی هیمەتێ
ڕۆژ دایە قەلبی مینایی ، دیوانە بوو سوفەسطائی
موشکیل‌کارە ناپەنایی ، یاغەوثی‌ثانی هیمەتێ !
مەوجی دەریای بێ جێو سکوون ، کێشامیە گێژاوی پڕخوون
(انا الیه راجعون) ، یا غەوثی‌ثانی هیمەتێ
بەدری سەنا بەرقێ نەبوو ، غەربێ نەبوو شەرقێ نەبوو [٥]
هەرچی هەبوو بەرقی نەبوو ، یا غەوثی‌ثانی هیمەتێ

---

(٣) مەبەستی لە دوو حەرفی ئەمر (کن)ە ، کە ئیشارەیە بە ئایەتی (... کن فیکون) .

(٤) بێچوون : بێ وێنە .

(٥) ئەمە ئیشارەیە بۆ ئایەتی : «الله نور السموات والارض مثل نوره کمشکاة فیها مصباح ، المصباح في زجاجة ، الزجاجة کانها کوکب دری یوقد من شجرة مبارکة زیتونه لاشرقیة ولا غربیة ... » .

شەوقی سەمای ذەرّاتی رۆژ ، بۆ بە گوڵی باغاتی رۆژ
رۆژهاتی من نەهاتی رۆژ ، یا غەوثیٖ‌ثانی هیممەتیٚ
فەرموی : لە بێو بیرەخەویٚ [٦] ، من قەلبی سوتاوم دەویٚ
(وەفایی) با نەنویٚ شەویٚ ، یا غەوثیٖ‌ثانی هیممەتیٚ

(١٢)

ئەی بەهەر ئاوێنە حوسنێك و تەجەللاییێکی دی
ئەی بەهەر چاوی دڵی عاشق دلاراییێکی دی
بۆ خیطابێکی شەو و رۆژ ئەو دڵەی سوتاوی من
طوری روحە ، طالیبی دیدارە موساییێکی دی
چونکە ئاوێنەی جەمالی شاهی خوبانە دڵم
دێتە ئاهـ و ناڵە هەرتا رویی زێباییێکی دی
غارەتی هۆشم دەکا هەردەم پەرێکی شۆخ و شەنگ
بۆیێ وا هەر دەم لە دڵما شۆر و غەوغاییێکی دی
هەجری تۆ روحان دەکێشیٚ ، وەصلی [تۆ][١] روحان دەدا
ئەی فیدای زولف و روخت بم ! تۆ مەسیحاییێکی دی
من بە چاو و گەردەنی تۆ تەشنەو و خوێنین دڵم
ئاوری من دانامرێنیٚ جام و میناییێکی دی
قیبلەگاهی عاریفان کەس وەك (عبیداللە) نەبو
عالمێکی دی دەبیٚ بۆ = غەوثی بەغداییێکی دی ؟

---

(١) وشەی (بیرە خەو) جارێکی تر لە پارچە (شیرین تەشی دەرێسیٚ)دا هـاتوە .

(١٢)

(١) [تۆ] لە (خ)دا بوێرراوە ، لە (ه) وە هێنامان .

هەر لە تەغدیری (وەفایێ) بۆ شەوی دی مەیفرۆش :
حەیفە بۆ تۆ هەر دەمە دەیرو کلیسایێکی دی

(١٣)

کە شانەی دا لە زولفی تار و ماری
لە هەر تایێکی بارێ نافە باری
بە داو هەر تارە بۆ من بۆتە تارێك
لە پێم ئالاوە زولفی تار و ماری
مەگەر تۆ بوی بە گریەم هاتیە خەندە
کە گوڵ پشکوت بە دەم هەوری بەهارێ
وەرە سەر هەر دوو چاوم تا بزانن
کەوا شیرینە سەروی جۆیبارێ
بە بەردا زولفی بەرداوە کە تاتا
شەوی گێڕا بە رۆژ باغی نەهارێ
لە بەر ئاوری دەرونمدا دەگریەم
بە بەرق ئەنگوتوە هەوری بەهارێ
کوتم : ئەی تازە غونچەی باغی جەنەت
کوتم : ئەی سەروی چین ، ماهی حەصارێ
لە بەر طەوقی فیراق و ئیشتیاقت
فیراقی کرد دڵم ـ طۆقی [1] بە زارێ
بە جارێ بمکوژە ، خوێنم بڕێژە ،
خەلاصم کە لە دەردی ئینتظارێ !

---

(١٣)

(١) طۆقی : وەك (خ) نوسیم ، بەڵام راست (تۆقی)یە ، وا بزانم لە بەر خاتری جیناسی نێوان (طەوقی ـ طۆقی) وای بەسەر هێنراوە ، بە تایبەتی کە بە رێنوسی کۆن بنوسرێن هەردوکیان (طوقی) دەنوسرێن .

برۆی تێکنا بە رۆدا ئارەقی ریت
لە ماهی قەوسدا شەبنم دەباری
وەها شێوا (وەفایێ) ــ دۆر لە زولفت !ــ
لە داغی تۆ کە هەر گریانە کاری

(١٤)

سولطانی هەمۆ سەرو و قەدان ماهی حەصارێ
چاوی کە غەزالن [١] دەگرن شێری شکارێ
بۆ هەتکی [٢] ریاضی چەمەن و بادی بەهارێ
زولفی کە هەوا خستیە سەر غونچەیی زاری
هەر لەحظە لە خەندەی کە گوڵ و نافە دەبارێ[٣] ، [٤]
گوڵ هاتە[٥] دەرێ لافی لە حوسنی بوتی ما دا
لەرزی قەدی بەرزی لە رقان زولفی کە بادا
عەطرێکی لە دەم پەرچەم و ئەگریجە بە با دا
چین و خوتەن و هیندی بە شاباشی صەبا دا
یەکسەر هەمۆ عالەم کە بوە میشکی تەتارێ[٦]
لەعل [٧] و شەکەر و زاری [٨] کە وەك فیکری دەقیقە
شوبهەی نیە ئەو مەرکەزە[٩] پەرگاری عەقیقە

---

(١٤)

(١) چاوت کە غەزالن (ح) چاوی کە غەزالان .
(٢) بۆ هەتکی (ح) بۆ موشکی .
(٣) دەبارێ (ح) ئەبارێ .
(٤) لێرەدا لە (ح)دا پێنجخشتەکێ «دەم غونچەیی . . .» نۆسراوە .
(٥) دۆشیعری «گوڵ هاتە دەرێ . . » و «عەطرێکی . . .» لە (ح)دا هەر یەك لە شوێنی ئەوی تردان .
(٦) لە (ح)دا «یەکسەر هەمۆ . . .» لە گەڵ پێنجخشتەکێ «دەم غونچەی»دایە و لێرەدا نۆسراوە : « هەر یاری منە رەوشەنێ گوڵزاری بەهاری » .

ئەو سەبزە لەسەر ئەو لەبە وەك راحی رەحیقە
هەر جەوهەرە جەوهەر خەطە خەط میشکی عەبیقە [١٠]
یاقوتی گوڵم نەقشە لەگەڵ خەططی غوباری [١١]

بۆ هەتکی ریاضی خوتەن و کانی بەدەخشان [١٢]
وەك لەشکری هیند و حەبەشن ، گەرمی تەماشان
تێکەڵ بوون زەڕڕە و خورشیدی درەخشان
یا زولفیە بێ شانە لەسەر شانی پەرێشان ؟
وادێن و دەچن هەردو لەسەر زار و عوزاری

پەرچەم حەبەشیزادە ، فەڕەنگی بوتی زیبام [١٣]
سەر حەلقەیی شۆخانی پەریچیهرە گوڵەندام
پێم‌گوت : چییە ئەم [١٤] نوقطە لە نێو دوو لەب و یەك جام ؟ [١٥]
فەرموی : ئەوە نوکتێکە بە دوو [١٦] لێوی شەکەرخام
تا ماچی نەکەی ناگەیە سەر حیکمەتی باری

---

(٧) لە (ح) دا لە پێش ئەم شیعرەوە پێنج‌خشتەکی «من عاشقی روتم وەکو ...» نوسراوە .
(٨) لەعل و شەکەری زاری (ح) بەو دوو لەبە ئەو زارە .
(٩) مەرکەزە (ح) نێرگسەی . پەڕگار : میقیاسی هەندەسە .
(١٠) عەبیقە (ح) عەتیقە . عەبیق : بۆن‌خۆش .
راح : عەرەق . رەحیق : بێ فێڵ و غەش .
(١١) غوباری (ح) بەهاری .
(١٢) ئەم پێنج خشتەکیە لە (ح)دا نیە . بەدەخشان : جێگایەکە لە هیندستان، کانی لەعل و جەواهیر لەوێ هەیە .
(١٣) بوتی زیبام (ح) بوتە هەندام .
(١٤) ئەم (ح) ئەو .
(١٥) دوو لەب و یەك جام (ح) دوو لەبی ئەنجام .
(١٦) ئەوە نوکتێکە بە دوو (ح) ئەو نوکتە بکە لەو .

بادی[17] سەحەرێ هات و دڵ و ڕۆحی مەنی دا[18]
عەطری گوڵ و گوڵزاری خەطاو و خوتەنی دا
یان دەستی لەدوگمەی وەرەقی پیرەهەنی دا ؟
یەکسەر هەمۆ عالەم گوڵی جەننەت شکەنی دا
باغی سەمەن و یاسەمەن و سێو و هەناری

فەرمۆیە (وەفایێ) کە دەبێ ئەهلی نەظەربێ
عاشق ئەوەتا هەمدەمی ئەنفاسی سەحەربێ
سێلاوی سروشکی [19] هەمۆ خوێناوی جگەربێ
بۆ طەوفی ریاضی حەرەمی قیبلە لەبەربێ [20]
ئەو [21] سەعیە صەفای عومرە ئەگەر عاشقی یاری [22]

دەم خونچەیی نەشکوفتەیی گوڵزاری جەماڵە
ئەبرۆ چییە میحرابی دۆعای نێرگسی کاڵە
قەد نارەوەنی نەوڕەسی باخی خەت و خاڵە
نێرگس بە نوازین خەطەراتی سەر و ماڵە
یەکسەر هەمۆ عالەم کە بوە میشکی تەتـاری

من عاشقی ڕۆتم وەکو پەروانە (وەفایێ)
بیماری نیگاهم بە غەزالانی خەطایێ
تۆبی و سەری خۆت ئەی گوڵی سەرپەنجە حەنایێ
چیت دیوە خەتا مەمخەرە زیندانی جودایێ
بنوێنە ویصالت کە لەسەر وەعدەیی یاری

---

(١٧) ئـەم پێنج خشتەکییەش لـە (ح) دا نیـە .
(١٨) لە (خ)دا لە باتی (مەنیدا) (مەیدا) نوسراوە ، بەلام دیارە هەڵەیە .
(١٩) سریشکی (ح) سروشـکم .
(٢٠) حەرەمی قیبلە لەبەر بێ (ح) دۆ لەبی کەعبە لە سەربێ .
(٢١) ئەو (ح) ئـەم .
(٢٢) ئەم دۆ پێنجخشتەکییەی خوارەوە لە زیادەی (ه)ن .

حەریفان ئەلئەمان کوشتوومی یارم ، چاوی بیماری [١] ،
دەسا بێن دەست بە شینم کەن ! بە یەکجاریێ ، بە یەکجاریێ !
گرفتاری کەسێکم ، دڵ بریندارى جوانێکم
جەفا جۆ [٢] ، توند خۆ ، زنجیر مۆ ، خەییاطییەکاری
چ دلکێشە ئیلاهی سەبزەیی نەوڕستەیی کوڵمی
لە دەوری بەرگی گوڵ شیرینە ئاریێ خەططی ژەنگاری ؟
[بە خەندە هات نیگاهی کردە من وا مەست و شەیدابوم
کە نەمدی غەیری وی ، هەر غونچە بۆ پشکوت و گوڵ باریێ]
خودا تۆبە لە دەست ئەو چاوە بیمارە چ سەححارە
بە عەینێ دڵ دەکێشیێ گا بە یاری گا بە عەییاریێ
لە خەندەی زار و جیلوەی تار و کاکۆڵی پەرێشانی
شکا بازاڕی قەنادیی و نرخی میشکی تاتاری
بەهاری حوسنی خەملیوە [٣] بە باری گوڵبونی باڵا
شکۆفە دەمیە ، رەیحان خەطیە ، نێرگس چاوی بیماری
عەجەب ماوم بە چاوت وا بە بیماریێ دڵئازارە
چ کافر میللەتە ــ یاڕەب ــ لە مەستیدایە هۆشیاریێ ؟!
ئەمن تەشبیهی روخسارت بە میهر و مەهـ بکەم ! حاشا
کە تۆ ماهی صنەوبەر قامەت و خورشیدی گوڵزاری [٤]

---

(١٥)

(١) ئەم نیوە شیعرە بۆ نمونەی (بدل البعض) دەگونجیێ .

(٢) جەفا جۆ : ستەمکار و نامیهرەبان .

(٣) لەباتی خەملیوە لە (خ)دا (غەمضیوە) نوسراوە ، بەلام ئاشکرایە کە هەڵەیە و ، ضادی لە باتی لامی قەڵەو بەکارهێناوە .

(٤) (گوڵزاری) دەکریێ بە (گوڵزاری)یش بنوسرێت واتە : تۆ (خورشید) = رۆژی گوڵ دەمی ، و دەمت وەك گوڵ وایە .

[چ خوا بەرداره دایم غەرقی خوێن بێ مەردومی چاوم]
[لە خوا خۆش نایه ، ئاخر کاکه ، حەیفه مەردوم ئازاری] (٥)
بە خۆڕایی نیە وا خاو و وا شێواوی ، ئەی سونبول ،
مەگەر تۆش وەك (وەفایی) غەمزەدەی کاکۆلی رەشماری !

(١٦)

هێند نەخۆشی دەردی دۆریم وەختە گیان و دڵ دەرێ
ئاخ نەسیمی صوبحدەم کوا عەرض و حاڵی من(١) بەرێ ؟!
دەردەدارم ، بێ زوبانم ، بێ دڵم ، سەودا سەرم
ئاخ لە بۆ دڵمیهرەبانێ ، هەمزوبان و ، هەمسەرێ ! (٢)
کەس لە حاڵ و سۆز و گریانی من ئاگادار نیه ،
ئاخ لە بۆ یەك حاڵی زانی دڵ پڕ ئاو و ئاورێ !
لەحظەیێك(٣) یادی خودا ناکا لەبەر عەیشی جیهان
نەفسی کافر وا دەزانێ قەط جیهان رانابرێ(٤)

---

(٥) (مەردوم)ی یەکەم : مەبەست رەشێ و گلێنەی چاوە و ، (مەردوم)ی دوەم : مەبەست مرۆ و ئادەمیزادە .

(١٦)

(١) ئاخ . . . (ح) کوا نەسیمی صوبحدەم تا عەرض و حاڵی من بەرێ . (ف) لە باتی (گیان)ی نیوەی یەکەم (جان)ە و ، نیوەی دووەم وەکو (ح)یە تەنها جیاوازێ (بێ) لە باتی (تا) هەیە . ئـەمە و (دۆریم) لە (خ)دا بـە هەڵە (دۆرم) نۆسراوە . گیان (ر) جـان .

(٢) دڵ میهرە بانێ ، هەم زوبان و (ح) یەك حاڵیزانی ، هەم زوبانی ، دی ، (ف) دڵ میهرەبانێ ، هەمزوبانێ . لیرەدا نۆسەری (ح) بە هەڵە بەشێکی نیوەی دۆهەمی ئەم شیعرەی لەگەڵ بەشێکی نیوەی دۆهەمی شـیعری دوای ئەمەی (خ)دا لە یەك داوە و ئـەو شـیعرەی کە لـە (خ) و (ف)دا سێهەمە لەبیریکردوە .

(٣) لەحظەیێك (ح ، ف) لەحظەیێ . خودا (ن) خوا .

(٤) رانابرێ (ح ، ف) رانابورێ (ر) راناگرێ .

من به دڵ ، زولفت بەسەر ، کەوتوینە بەرپێی رەحمەتت
ئەی ئومێدی موئمین و کافر [٥] بە حاڵم نەظەرێ !

بێ شەکەر خەندەی دەمت[٦] وەصڵی روخت مومکین نیە
جەننەتم نابێ[٧] هەتا نەمشۆن بە ئاوی کەوثەرێ

پێم‌بڵێ : وەجهی چییە زولفت موقیمی رۆمەتە ؟
خۆ بە شەرعی موصطەفا جەننەت بەکافر نادرێ !

بابە ئاخر بێ جەفا بەو چاوە بیمارەت [٨] بڵێ :
یا دەوای دەردم کەرەم کا ، یا لە دەردم[٩] هەڵگرێ ؟

کردمیە مەجنونی دەر و دەشتان و فەرهادی زەمان
شۆخ و سەلمازەنگ و ، لەیلا دەنگ و ، شیرین شەککەرێ

کردمیە ئەفسانەی هەمو بازاڕ و شاران عاقیبەت
رو بەخاڵ ، گەردەن مەراڵ ، چاوکاڵ و ، گێسو عەنبەرێ

مەنعی ناڵینم مەکەن یاران لەدەست موژگانی یار
زۆر بە ئێش و دەردە رێشی جێگەنێشی نەشتەرێ[١٠]

زەحمەتی بێ‌هودە تاکەی ؟ ئەی طەبیبی میهرەبان !
دەردی من دەردێکە بێ دەرمانە چارەی ناکرێ

---

(٥) موئمین و کافر (ح ، ف) کافر و موئمین .
(٦) دەمت (ح ، ف) لەبت .
(٧) نابێ (ح ، ف) ناوێ .
(٨) بێ جەفا بەو چاوە بیمارەت بڵێ (ح ، ف) پڕجەفام بەو چاوە کاڵانەت بڵێ.
(ر) ئاخری جەفام .
(٩) لە دەردم (ح) لە عومرم .
(١٠) ئەم سێ شیعرەی پێشو لە (ف)دا نین . لە (ر) دا ئەم جیاوازییە هەیە .
لەدەست (ر) لەبەر ، رێشی (ر) رێشە . . . نێش : نوك ، چزو .

سۆزی نێو جەرگم بەگریان هەر لە تاوی خۆش‌ترە[١١]
گەر[١٢] هەزار طۆفانی نوح‌بێ ئاوری من دانامرێ
دەست و دامان بۆم ، گوڵێکی مەظهەری تۆم بۆ کوتی :
عیزەتی حوسن و جەمالم شەوکەتێ هەڵناگرێ[١٣]
دوودی ئاهم سۆزی جەرگم وا کەهەر باڵا دەچێ[١٤]
شەو نیە ئاسمان کە نەگریێ چاکە ئاور[١٥] ناگرێ
ڕوی وەدەرنا تا بەتا زولفی دڵئاوێزی بزوت
ئاهـو ناڵەی عاشقان هات بۆ بە ڕۆژی مەحشەرێ
ماچی سەرتاپای کە دای فەرموی : (وەفایێ) من دەڕۆم
ئەو[١٦] دەمەت ماوە لە عومرت هەستە باخۆش رابرێ[١٧] !

(١٧)

ئەی غەزالانی[١] خەطا ، ئاهوی چین ، کەبکی دەرێ [٢] :
بەندەیی تۆ بە نیگاهـ و بە ڕەم و جیلوەگەرێ
جیلوە بۆو سەروە چ مەوزونە دەڵێی نارەوەنی
خەندە بەو زارە چ شیرینە مەگەر گوڵ شەکەرێ ؟

---

(١١) بە گریان : (ح ، ف) هەمێ دەم وا لە باڵای هەڵچوە . تەنها (ف) بە باڵای.
(١٢) گەر (ح ، ف) صەد (من) لە (ن)دا نیە ، ئاوری من (ف) ئاگرم ، (ر) ئاورم.
(١٣) ئەم شیعرە لە (ف)دا نیــە .
(١٤) دوودی . . . ئاهم (ح ، ف) ناڵە ناڵی ئاهی سەردم عالەمی هێنایە جۆش .
(١٥) ئاور (ف) ئاگر . کە نەگری (ح) کەناری . شەو نییە ئاسمان : بە هەڵە لە نوسخەکانی بەردەستمانا نوسراوە (ئاسمان شەو نییە) . ئێمە خۆمان راســتمان کردەوە .
(١٦) ئەو (ح ، ف) ئــەم .
(١٧) رابرێ (ح ، ف) رابورێ .

(١٧)

(١) (غەزال) و (ئاهو) هەر ئاسکە ، بەڵام وەفایێ لەبەر (چین) و (خەطا) دووپاتی کردوەتەوە .
(٢) (کەبکی دەرێ) کــەوی دەری ، یــان کــەودەری . ڕەم : ســڵ‌کردن و هەڵبەزینــەوە .

عاشقی قامەتی تۆم کوشتەیی خەندەی دەمی تۆ
بەر و باغی[٣] ئیرەمی یا گوڵی نەخلی شەجەرێ ؟

غایب و حازری[٤] هەر لەحظە دەڵێی چاوی منی
ڕەوشەنێ مەردومی ، یا عەینی سەوادی بەصەری ؟

گوڵ بە خەندە پەرییە ، قیبلە بە جیلوە مەلەکە
شێت و دێوانەیی[٥] کردۆم : چ مەلایك ، چ پەرێ !

بە طەلیسمی[٦] حەبەشیزادەوە سەرگەردانم
عاشقی خاڵم و دڵبەستەیی داوی کەمەری

وا دەگرییم بە زەلیلێ لەغەمی گەردەنی تۆ
ئاگری خستە دڵم ناڵەیی مورغی سەحەرێ

خەندەیی گوڵ سەبەبی جۆششی بارانە بەڵێ
چونکە تۆ پێدەکەنی بۆیە (وەفایێ) دەگری[٧]

---

(٣) بەرو : بە (برو) نوسراوە ، بەڵام ڕەنگە (بەری) جوانتر بێ .

(٤) (حازری) بە (حاظری) نوسراوە ، بەڵام ڕونە کە هەڵەیە .

(٥) (دێوانەیی) (دێوانەیان) بێ ڕاسترە .

(٦) (طەلیسمی) لە دەسخەتەکەدا (طسم) نوسراوە ، دوبارە دیارە کە هەڵەیە .

(٧) لە دوای دواشیعرەوە کە نازناوی تێدایە شیعرێك نوسراوە زۆرم هەوڵ لەگەڵ دا و لە مامۆستایان : شوکور مستەفا و عولەما زەبیحی و هێمنیشم پرسی بۆیان نەخوێنرایەوە ، وا لێرەدا ، بە گوێرەی بۆچونی خۆم ، لەسەر ڕێنوسە کۆنەکە ڕونوسی دەکەم بۆ بیری خوێندەواران :
« دور دون هر بە دل منعم دون دی دکری
مثلی ترکیە «خیر خیر طاپار سو چغری»
ئەمە بە گوێرەی بۆچونم ، بەڵام ئەوە کە بە **(خیر خیر)** نوسیم هەڵئەگرێ **(حیزحیز)** بێ هەروەها **(سو)** یش دور نیە **(مو)** بێت .

(١٨)

تاپێکی[١] ڕیشەیی دڵ بە تۆکی غەمزەدا دا
دەستێکی بۆ سەما برد ڕۆبەندی ماهی لادا

---

(١٨)

(١) لە هەرسێ چاپەکەی گیو و چاپەکەی سەیدیاندا ئەم پارچە شیعرە ریز و زنجیرەی خۆی شکاندوە و هاتوە بوە بە سەر قەتارەی هەمو پارچەکان ، ئەمەش بە گوێرەی دانانی **(گیو)** کە لە چاپی یەکەمـدا ئـەم سـەردەقەی شکاندوە . بەمەشەوە نەوەستاوە هاتوە ڕوداوێکی سەیری کردوە بـە موناسەبەی وتنی ئەم پارچە شیعرە ، کە هەر کەس تۆزێك بیر لەو ڕوداوە بکاتەوە و دواییش بیر لە حـاڵی وەفایی بکاتـەوە کە : تا چ ئەندازەیەك موخلیص و بچوك و گوێگری قسە و باسی شێخی نەهریێ بوە هەرگیـز بە دڵیدا ناچێ کە وەفایی ئەم پارچە شیعرە بەم هەمو قسە و بـاسەوە ، کە بەزۆری لە کردەوەی جینسی ئەدوێ و زۆر بێ پـەردە و بە شـێوەی ئەدەبی روهەڵماڵراو قسە ئەکات ، لە بـاتی نامەی سولطانی قـاجاری بدات بە دەست شێخی نەهریێوە ، زیاد لەوەی نوسینی پارچە شیعرێکی ئاوا کات و بیرکردنەوەی دەوێ و ئاوا بە سەرپێیی کوتوپڕ ناوترێ .

لـە پێشەکییەکەشـدا بـاسم کرد کە وەفـایی ئـەم پارچـەی بۆ لاسایی‌کردنەوەی پارچەی (مەستورە)ی (نالی) وتوە و ، لەوە زیاتر من چەندم بیر لێ کردوەتەوە هیچی کەم بە بیردا نەهاتوە و ، تەنها وەفاییش نیە ئەم کارەی کردبێ ، بەڵکو (مصباح الدیوان) (ئەدەب)یش بە پارچەیەك لاسـایی (نالی) کردوەتەوە .

جگە لەمانەش لە مامۆستا هێمنم پرسی بۆ ئەم مەبەستە وتی : هیچ کات نەبیستراوە وەفایی ژنێکی بوبێ بە ناوی (شیرین) ، ئەوەی بیسترابێ خێزانی وەفایی (زارا) یان (سارا)بوە و بەس .

بە هەر حاڵ و هەرکام لەو باسانە راست بێت ئەم پارچە شیعرە بـە جوانترین و سەرکەوتوترین پارچە شـیعری وەفـایی دادەنرێ ، تـەنها لاسایی کردنەوەکەی لێ دەرچێ ؛ چونکە ئەم لە خۆیەوە ئـەم قـاپیەی نەکوتاوە و شوێن رچەی پێش خۆی کەوتوە .

ئەم پارچە شیعرە لە (خ)دا نیە ، بەڵام لە نوسـخەکانی (ف) و (ح) و (ن)دا هەیە ، لێرەدا بە گوێرەی (ح) تێکستەکەم نوسی و لەگەڵ (ف) و (ن)دا بەراوردم کرد ، بەڵام (ح) و (ن) زۆر لە یەکەوە نزیکن .

نافەی گوڵی بە دەرکەوت عەطری بە دەم صەبا دا
باریك و لوس و نازك وەك زولفی خاوی بادا
وەك شاخی گوڵ بەلادا[٢] ، شیرین تەشی دەڕێسێ

تۆکی تەشی بە گەردوش چەرخێکە قوطبی پێوە
(مجرب)[٣] و بە داوی کە چەرخی کەوتە نێوە
وەك زوهرە دەستی کێشا کە بەندی قەوسی زیوە
ئەستێرە ماهی داگرت ثابت کرا بە پێوە
عەرەق بەڕۆ بەڕێوە[٤] ، شیرین تەشی دەڕێسێ

لەبانی عارەقی رشت[٥] لە پێکەنینی زاری
بە خەندە غونچە گوڵ بو گوڵاوی لێ دەباری
وتم : بفەرموە سەر دۆ چاوی من بەیاری
بە چاوی من ببینن [٦] طەلیسمی سیحرکاری
کە سەروی جۆیباری ، شیرین تەشی دەڕێسێ

کە دەستی برد و هێنا بە دولبەری بە تادا
هێنایە چەرخە[٧] و گێڕای بە رانی صافیدا دا
عەیان بۆ پەنجەیی رۆژ بە خەططی ئیستیوادا
بە صوبحی صادق ئەنگوت ذەنەب لە نێو سەمادا
حیرەت لە ماسیوادا [٨] ، شیرین تەشی دەڕێسێ

---

(٢) بەلادا (ف) بلاو بۆ .
(٣) (مجرب) و بە (ف) مەجەڕڕە بۆ بە .
(٤) بەڕۆ بەڕێوە (ف) لە رۆی بلاو بۆ . ئەم پێنج‌خشتەکییە لە (ف)دا سێهەمە.
(٥) رشت (ف) ریـت .
(٦) ببینن (ف) بەبینە . ئەم پێنج‌خشتەکییە لە (ف)دا دۆهەمە .
(٧) هێنایە چەرخە و (ف) بە چەرخی خست و .
(٨) حیرەت لە ما سیوادا (ف) سیحرێکە بۆ دین و دڵ .

که هاته چەرخە و بازێ تەشی بە رانی[9] لوسی
دەکەوتە[10] پاییوسی دو زولفی ئابەنوسی
ذەنەب لە مانگەشەودا دەهاتە چاپلوسی
لەسەر [11] بەیاضی گەردەن بە خەططی خۆش‌نوسی
مە ، بێتە [12] پاییوسی ، شیرین تەشی دەڕێسێ

یەخەی کراسی لاچو پشکوت [13] بە هەردو لێوان
گوڵ و شەکەر دەباری لە کوچەی باغی سێوان
زولفی [14] پرزاند و کوڵمی وەدەرئەکەوت لە نێوان
شەمس و قەمەر هەڵاتن دوێنێ [15] نوێژی شێوان
وەفایێ [16] کەوتە کێوان ، شیرین تەشی دەڕێسێ

کە کەوتە چەرخە و گەردوش تەشی بە دەستی رەنگین
هەودای لە لێو و دەم دا خورشیدی سینە[17] نەسرین
سەمای [18] بە ذوذەنەب دا (کف القضیب) [19]ی شیرین
گرتی[20] خەطی مودارا شەفەق بە عەقدی پەروین
سیحرێکە بۆ [21] دڵ و دین ، شیرین تەشی دەڕێسێ

---

(٩) کە هاتە ... (ف) تەشی کە خستە بازێ بەڕانی نەرم و لوسی .
(١٠) دەکەوتە (ف) دڵ کەوتـــە .
(١١) لە سەر (ف) بە سەر . چاپلوس : پیاوی قسەزان و زمانلوس .
(١٢) مە ، بێتە (ف) مەهتـــابە .
(١٣) یەخەی کراسی لاچو پشکوت بە (ف) پەردەی دڕی کە لاچو شکوفەی .
(١٤) زولفی ... (ف) زولفی پەخشان بو کوڵمی وەدەرکەوتن لە نێوان .
(١٥) دوێنێ (ف) دوێنێ لـــە .
(١٦) وەفایێ (ف) عـــاشقی .
(١٧) هەودای ... (ف) هەودای لە ناو دەمی‌دا خورشیدی بەستە نەسرین .
(١٨) سەمـــای (ف) ئیمـــای .
(١٩) (کف القضیب) (ف) (کف الخضیب) .
(٢٠) گرتی (ف) کردیـــە .
(٢١) سیحرێکە بۆ (ف) حەیران دەکا . ئەم پێنج‌خشتەکییە لە (ف)دا چوارەمە.

دۆ زولفی چین بەچین کرد کە نافەیی خەطایە
دۆ مەمکی خستە سەرلق هەناری دڵگوشایە
بە خەندە چەرخێکی دا کە شەوق و نەشئە وایە
بە نوکتە پێی نیشان دام سەما لەسەر هەوایە
هەمۆ ئیشارە وایە ، شیرین تەشی دەڕێسێ

بە عیشوە زولفی لادا لە سەر عوزار و زاری
دوگمەی کراسی ترازا ، بزۆت هەوای بەهارێ
کە شەو بەیانی بەردا گوڵ و وەنەوشە بارێ
سەودای بە عاشقان دا باغی گوڵ و هەناری
دونیایەک ئینتیظاری ، شیرین تەشی دەڕێسێ[٢٢]

کە زولفی کەوتە سەر رۆ هەمۆ خەطای بەچین دا
خەرامی طاوسانەی بە سەروی نازەنین دا
سفیدەیی بەیانی بە باغی یاسەمین دا
فەنایی پڕ بەقا بو دەمی لە پێکەنین دا
صەد ئافەتی لە دین دا ، شیرین تەشی دەڕێسێ[٢٣]

سمی غەزالەیی چین لە نافەدا [٢٤] عەیانە
دەڵێی لە نیوەشەودا سفیدەیی بەیانە [٢٥]
قەدی گوڵ و دەمی گوڵ ئەمەی [٢٦] کە قۆتی جانە
لە باغی یاسەمیندا شکۆفەیی گوڵانە
بەهاری بێ خەزانە ، شیرین تەشی دەڕێسێ

---

(٢٢) ئەم پێنج‌خشتەکییە و پێنج‌خشتەکێ پێشۆ لە (ف)دا نین .
(٢٣) ئەم پێنج‌خشتەکییەیش لە (ف)دا نیــە .
(٢٤) سمی ... (ف) سوممی غەزالەی چینە لە نافەیدا عەیانە .
(٢٥) سفیدەیی بەیانە (ف) ئەسیرەیی یەمانە .
(٢٦) ئەمەی (ف) ئەصلی .

شکۆفە وا هەڵستێ[٢٧] لە زێڕ و زیو حوبابێ
لە کەوثەری بەهەشتێ دەرقونی پڕ کرابێ
خڕ و لەطیف و نازک بلوری خود نومابێ
بە طەرزی درزی دەرزی لە خۆوە درزی دابێ[٢٨]
دیارە سەروی وابێ ، شیرین تەشی دەڕێسێ

شەوێ لە بیرەخەودا[٢٩] جەمالی ویم بە دڵ دی
دۆ چاوی مەست و کاڵم[٣٠] وەکو غەزالی سڵ دی
ئەگەر چی نەوبەهارم بە رەنگی باغی گوڵ[٣١] دی
هەناری نەوڕەسیدەم[٣٢] شکاو و خاو و بڵ[٣٣] دی
گوڵم لە خاك و گڵ[٣٤] دی ، شیرین تەشی دەڕێسێ

وتم : چبو نەمامم ! بە خاڵ و خەط نەماوی ؟
وەکو بەهاری سونبول بلاو و تێك‌شکاوی ؟
وتی : گلاوی سەگ بو شکۆفە گوڵ گولاوی
بە گەردوش و[٣٥] سەماوە ستارەیی سەماوی
بەسەر چو چاو و راوی[٣٦] ، شیرین تەشی دەڕێسێ

---

(٢٧) هەڵستێ (ف) هەڵستا .
(٢٨) بە طەرزی (ف) بە جورمی نوکی دەرزی لەنیوی درزی دابێ .
(٢٩) بیرەخەو (ف) پیرە خەو . بیرەخەو : سەرەتای خەو ، وەنەوزەکوتە .
(٣٠) دۆ چاوی مەست و کاڵم (ف) ئەگەر چی چاوەکانم .
(٣١) لە (ح)دا (بەی) نوسراوە ، بەلام ، وەك لە سەرەوە نوسیم ، لە (ف)دا (گوڵ) نوسراوە و ئەمەیش راستە .
(٣٢) هەناری نەوڕەسیدەم (ف) ئەناری نەوڕەسیشی .
(٣٣) بڵ (ف) مڵ .
(٣٤) گڵ (ف) گیل .
(٣٥) گەردوش (ف) کەرتەشی .
(٣٦) چاو و (ف) چاوە .

مەنعی مەکەن[٣٧] (وەفایێ) کە خاوی دڵ بڵاوە
سەرێکە مەستی نازی ، دڵێکە بۆی نەماوە[٣٨]
بە داوی دڵ دڵی خۆی بە داوی زولفی داوە
دڵم حەقی بە دەستە فتوایی سەرمی داوە
کە ئەم غەزالە چاوە ، شیرین تەشی دەڕێسێ

قوطوی لوئالییانە لە زیوی داڕژاوە
لەبالەبە لە حیکمەت لە شەهدی هەڵکراوە
لەبەر نەزاکەتی ڕۆژ ڕوواقی دادڕاوە
بە طەرزی درزی دەرزی لە خۆوە درزی داوە
بە مەی عەیان کراوە ، شیرین تەشی دەڕێسێ[٣٩]

شیفای جەراحەتی دڵ تەشی نەبو ، کەی ڕستی ؟! [٤٠]
شەش پەڕەکەی کاکی خۆی پڕئاو و پڕ بە مستی[٤١]
هەتیوی کەللەشەق بۆ بە داوی حیلە[٤٢] بەستی
لەتاوی هاتوچۆدا بە لێوی غونچە گەستی[٤٣]
بە ڕوح و دڵ بە قەصدی[٤٤] ، شیرین تەشی دەڕێسێ

---

(٣٧) مەنعی مەکەن وەفایێ کە خاوی (ف) مەکەن مەنعی وەفایێ کە خاو و .
(٣٨) نازی ، دڵێکە بۆی (ف) نازە و ، دڵی لە بۆی نەماوە . ئەم نیوە شیعرە و نیوەی دوایی لە (ف)دا پاش و پێشن و ئەم پێنجخشتەکییە لە (ف)دا دوا شیعرە .
(٣٩) ئەم پێنجخشتەکییە لە (ن)دا نیە .
(٤٠) نەبو ، کەی ڕستی ؟! (ف) بە نۆکی دەستی .
(٤١) شەشپەڕەکەی (ف) شەشپەڕی کاکی خۆیە بڕاوە پڕ لە مستی !
(٤٢) حیلە (ف) حەملە .
(٤٣) لە تاوی ... (ف) کە هاتو چۆکی دادا بە لێوی غونچە گەستی ! ئەمە جوانترە .
(٤٤) بە ڕوح و دڵ بە قەصدی (ف) کە ئەی غەزالە چاوە . (قەصدی) قەستی ڕاستە .

به دڵ بە دیدە سۆسەن بە غونچە گوڵ یەرەق[٤٥] بۆ
شەشپەڕەکەی (وەفایی) کولوفت و تیژ و رەق بو[٤٦]
گوڵی (...   ) هەمۆ وەرەق وەرەق بۆ
بە عارەقی عورۆقی[٤٧] کە سەرخۆشی عەرەق بۆ
بە مەی[٤٨] چ موستەحەق بۆ ، شیرین تەشی دەڕێسێ

(١٩)

ئەو دولبەرە وا بادە بە چاوان دەفرۆشێ[١]
هەر دەم بە تەبەسسوم لەبی خەندان دەفرۆشێ
بۆ شەهد و شەکەر حوققەیی مەرجان دەفرۆشی
ئەو غەمزە کە چاوی بە شەهیدان دەفرۆشێ
چی زاهیدە ئەو زۆ دڵ و ئیمان دەفرۆشێ

---

(٤٥) بە غونچە گوڵ یەرەق بۆ (ف) لە غونچە گوڵ بە رق بۆ .

(٤٦) نیوەکانی دۆهەم و سێهەم لە (ف)دا بەم شێوەن :

« لە هاتوچۆی سەماوی گوڵ هەم وەرەق بۆ »
« شەقایقێکە شەق بۆ ، شەقایقێکە شەق بۆ »

کولوفت : ئەستوور .

(٤٧) ئارەقی (ف) عارەقی .

(٤٨) بە مەی (ف) بلێ .

(١٩)

(١) لە (ھ)دا دەڵێ : « وەفایی لە کاتی مردنی پیرۆزە ــ خانمی خێزانیدا ئەو پێنجخشتەکی‌یەی داناوە ، نێوبراو ئافرەتێکی ... تاد » بەڵام بە گوێرەی ئەوەی من پرسیومە و بیستۆمە لەوانەی کە هەندێ لەژیانی (وەفایی)یان بیستوە وەفایی ژنێکی بەم ناوە نەبوە ، تەنها ژنێ کە وەفایی بۆیەتی ناوی (سارا) یا (زارا) بوە . زیاد لەوەش ناچێتە سەر کە ئەم غەزەلە بۆ شین و لاواندنەوەی ژن مردن بێ ؛ چونکە هیچ رێ‌و شوێنێکی ئەو مەبەستەی لێ دەرناکەوێ .

یاقوتی لەبی لەعلی کەوا قوتی رەوانە
رۆ باغی گوڵ و دەم گوڵ و قەد سەروی رەوانە
موژگانی کەچی قاتیلی صەد قافڵە جانە
تا پێ‌نەکەنی زولفی نەدا بەردەمی شانە
نەمزانی کە گوڵ شەککەر و رەیحان دەفرۆشێ

قەطرەی عەرەقی نافە لەسەر لەعلی درەخشان ،
یا میشکە لە گۆشەی وەرەقی گوڵ بوە ئەفشان[٢] ؟
داغی دڵە یاخۆ ، بەسەری زولفی پەرێشان ،
خاڵی دەمی تۆ زەنگییە کەوتۆتە بەدەخشان ؟
یا خۆ خضرە چەشمەیی حەیوان دەفرۆشێ ؟

تاتا کە بە داو زولفی وەکو سونبولی بادا
گوڵ دەستەیی شەوبۆ بۆ بە بەرگی گوڵیدا دا
شەوبۆیی گوڵ و نافە لەدەم بادی صەبادا
شێخم بە هەوای زولفی دڵ و دینی بە با دا
وەجهی چییە بەو کوفرە کە ئیمان دەفرۆشێ ؟

گەر طالیبی ماچێکی ئەتۆ لەو دەمە قەندەی
بەو زولفە دەبێ هەر وەکو من خۆت لە رەسەن دەی
شاهەنشەهی میصر و حەبەشە چی بوە بەندەی
چاوێکی بە گریانی دەوێ طالیبی خەندەی
مەعلومە کە گوڵ خەندە بە باران دەفرۆشێ

جیلوەی مەیی ئەو ساغیرە نەشئێکی نەدامێ
ساقێ وەرە لەو لێوە ، بە چاوت ، بدە جامێ

(٢) ئەفشـــان : بڵاو .

کوشتەم بە خەط و خاڵ و روخی تازە ئەمامێ
من طالیبم ئەی بادی صەبا بێنە پەیامێ
لەو لێوە کە ماچی بە دڵ و جان دەفرۆشێ

تا دوێنێ ئەمن وەصڵی روخ و زولف و دەمم بۆ
باغی ئیرەم و ، عومری خضر ، جامی جەمم بۆ
ئەمڕۆکە جودابیم لە غەزالەی حەرەمم بۆ
بەو سەعیە لەسەر قیبلە صەفا عەینی غەمم بۆ
چاوم بە دو جێ زەمزەمی گریان دەفرۆشێ

ماوەر بە خەطا نافەیی چین میشکی خەطایی
دیم هاتە صەفی گوڵ بە هەوای عەطرنومایی
تەفضیلی گوڵم دا هەمۆ یەعنی بە ریایی
بۆ ماچی دەمی شاهیدی دولبەر بۆ (وەفایێ)
شێخم کە بە هیچ و نەبو ئیمان دەفرۆشێ[٣]

(٢٠)

ئەو[١] غەمزە کە چاوی بە شەهیدان دەفرۆشێ
چی زاهیدە ئەو زۆ دڵ و ئیمان دەفرۆشێ
تا پێ نەکەنی زولفی نەدا بەردەمی شانە
نەمزانی کە گوڵ شەککەر و رەیحان دەفرۆشێ

---

(٣) ئەم پێنجینەی دوایی لە (ھ)دا بەم شێوەیە :
« کوژراوی خەدەنگی موژە هەر بۆ دەمی دەگری
گۆیا کە برینی نیە بۆ مەلحەمی دەگری
پەڕ سۆختە پەروانە لە دەوری شەمی دەگری
بێچارە (وەفایێ) لە خەمی پەرچەمی دەگری
سەرمازەدەیە (*) رۆتیە مەرجان دەفرۆشێ »

(*) ئەم شیعرەی دوایی زیاتر لەگەڵ دواشیعری پارچەی هاتۆدا ــ کە بەم پارچە کراوە بە پێنجخشتەکێ ــ دەگونجێ .

خاڵی دەمی تۆ زەنگییە کەوتۆتە بەدەخشان ،
یاخۆ خضرە چەشمەیی حەیوان دەفرۆشێ ؟
[ئەو خاڵە چ شیرینە لە لێوی شەکەرینت
هیندوو بەچە ، گۆیا ، شەکەرستان دەفرۆشێ]
چاوێکی بە گریانی دەوێ طالیبی خەندەی
مەعلوومە کە گوڵ خەندە بە باران دەفرۆشێ
شێخم لەهەوای زولفی دڵ و دینی بە با دا
وەجهی چییە بەو کوفرە کە ئیمان دەفرۆشێ ؟
بێ چارە (وەفایێ) لە غەمی پەرچەمی دەگری
سەودازەدە بەو رووتیە مەرجان دەفرۆشێ[٢]

(٢١)

بەیادی زولفتە ئارامی رووح و راحەتی جانێ
عەجەب عاشق وەها جەمعە لەگەڵ عەینی پەرێشانێ !
لە باتی بمکوژێ دەمخاتە داوی زولفی شێواوی[١]
لەباتی بێ کە ئازادم بکا دەمکاتە زیندانێ !

---

(٢٠)

(١) (ئەو غەمزە) هەرچەند لە پارچەی پێشوودا بە روونی (غەمزە) نووسراوە ، لێرەدا ، لە (خ)دا ، وا دەرئەکەوێ غونچە بێ .

(٢) ئەم پارچە بە پارچەی پێشوو ـ ئەو دولبەرەی ـ پیتی (ێ) کراوە بە پێنج خشتەکێ بەڵام لە (خ)دا دووبارە بە جیا نووسراوە وا ئێمەیش وەك (خ) دەینووسین . زیاد لەوەیش ئەم پارچە لێرەدا حەوت شیعرە و شیعرێکیشی لە پێنجخشتەکیەکان زیاترە ، بەڵام ئەبوو بەگوێرەی ئەوان و شیعرە زیادەکە ئەم پارچە (٩) شیعر بوایە .

(٢١)

(١) ئەم شیعرە لە (ه) وەرگیراوە و لە (خ)دا نیە .

بەسەر نەیدا مەگەر زنجیرە ، یا زوننارە ، یا مارە ،
لە نەخلی قامەتت ئالاوە یاخۆ زولفی ڕێحانێ ؟

بە شیرینی کە جان بەخشی ، بە مەحبوبی کە دڵکێشی
ئەتۆ هەر ئابی حەیوانی ، ئەتۆ هەر ماهی کەنعانی

زەمانێ قیبلەم ئەبرۆتە ، دەمێ زوننار گێسوتە ،
بە دەردی بێدەوا ماوم لەگەڵ کوفر و موسوڵمانێ

بە دوو گێسوییی ڕەشماری ئەگەر زنجیری داوودێ
بە دوو لەعلی شەکەرباری ئەگەر موهری سولەیمانێ

عەجەب ماوم بە بۆسێ لەو دەمە هەر جانە بەخشینت
بە ئیعجازت قەسەم ! ئاتەش‌پەرستم گەر موسوڵمانی

لەسەر چاکی یەخەی زولفی لە قوببەی سینە ئالاوە
لە گۆشەی دوو ئوفوق نەمدیوە شەو دوو ماهی نورانێ

قسەی خاکی بەری پێت [شهرەیە !] بۆ چاوی نابینا
هەتا نەمدی بە چاوی خۆم بە سورمەی دیدە نەمزانی

لە بەر شۆراوی ئەشکی خۆم و سۆز و تاوی عیشقی تۆ
سەراپا عاقیبەت هەر وەك (وەفایی) بوومە بریانی

(٢٢)

یارم کە قەدی بەرزی صەد نەخلی شەجەر دێنێ
پەروینی شەکەربەندی صەد ڕشتە گوهەر دێنێ

دڵ بەستەیی یارێکم کوژراوی نیگارێکم
زاری لە تەبەسسومدا خەندەی بەشەکەر دێنێ

ئەم ئاهوی‌یی تاتاری ، بۆ نەخلی شەجەر داری
هەر نار و بەیە باری ، [1] هەر شەمس و قەمەر دێنێ
گەر خەستە و ودێوانەم ، بەو نێرگسە کالآنەم ،
رەمزێ کە بە تالآنم ، ئەگریجە بە شەڕ دێنێ
ناچێتە دلم غەمزەی پەیوەستە کەچی دەمخا
ئەو لەشکرە بەرگەشتە هەر فەتح و ظەفەر دێنێ
دلسۆزی‌یی ئەشکم کە دایم لە کەناری دام
مەیلی پدەری نانێ ئەو حوببی پسەر دێنێ
ئەی مەردومی بینایی ، ئیدی بەسە رسوایی !
گریانی بەخۆڕایی ، هەر قەطعی نەظەر دێنێ
چی رۆرەشییە کاری ، هەر صوبحە شەبی تاری
زولفێکی بە عەیارێ دەستی لە کەمەر دێنێ
سۆتاوی جودایی بە ، هەمدەردی (وەفایێ) بە ،
بنواڕە کە ئەم دەردە هەر ئەهلی نەظەر دێنێ

(٢٣)

ئەگەر چی بادی نەورۆزێ نەویدی وەصلی گوڵ دێنێ
هەتا گوڵ دێ بە ناز بولبول بە صەد یەك عومری نامێنێ
بە ئوممێدێ[1] کە جارێك بێتە خەندە گوڵ ، بەڵا بولبول
وەکو هەوری بەهارێ هەر بناڵێ هەر ببارێنێ

---

(٢٢)

(١) بار : بەر . بەری درەخت .

(٢٣)

(١) (بە ئومێدێ کە) بە گوێرەی ئەوەی کە نوسراوە (بەامیدیکە) ئەم جۆرە هەڵدەگرێ بخوێنرێتەوە (بە ئومیدێکی) .

هەوای جیلوەی گوڵانە ، بولبول ئاوری گرتوە ، نازانم :
بەهار هات یا تەیار هات شەوقی رۆی وامن دەسوتێنێ [٢] ؟ !

بەهارێکی چ شۆخی ، هیچ لە فیکری بای خەزاندا نی ؟
دەترسم ئاهی رەنگ‌زەردان وەکو زولفت بشێوێنێ !

بەشینی عاشقان رەسمی قەدیمە شایی مەعشوقان
بە لەیلێ نەغمەیی عوششاقە [٣] گەر مەجنون بناڵێنێ !

دەزانێ تاوی بارانە شەرابی پێکەنینی گوڵ
دەمێك نابێ لە سەر خەندێکی صەد جارم نەگریێنێ ؟!

کوتی : رۆم وا دەکەم تێرم ببینی ، چاوەڕێم داخۆ :
لە لای قیبلەم کە کەی بای وەعدە بێنی نەستەرەن بێنێ ؟

لە جەرگم (طرفة العين)ێ [٤] هەزار نەشتەر چو نەمزانی :
نەتیر و تەرکەشی تورکە ،نە ئەو چاوانە هەڵدێنێ ؟

غەمی ئەو زولفە نایێڵێ دڵم یەك بێ لە گەڵ بالات
بە ژەنگی کەثرەت ئەو ئاوێنە وەحدەت دورە بنوێنێ

بەهەر شێوێکی بێ عاشق مورادی هەر رەضای یارە
بڵا شیرین بەخوێنی کوهکەن پەنجەی بڕەنگێنێ

قەضای چاوت لە رۆحی من کەوێ ، دەمرم ئەتۆ خۆش بی
(وەفایێ) بۆ چییە گەر خۆی لە بەر ئەو چاوە نەمرێنێ [٥] ؟!

---

(٢) (دەسوتێنی) بە هەڵە (دەسوتێ) نوسراوە .
(٣) نەغمەی عوششاق : ئاوازێکی خۆشی مۆسیقای فارسییە .
(٤) (طرفة العين) : چاوبەیەکدا نانێ .
(٥) ئەم دوا شیعرە لە (ﻫ)دا بە تەنها بڵاوکراوەتەوە و لە سەری نوسراوە : (ئەم تاکەش ئی ویە !) .

(٢٤)

دڵی دێوانە ویصالی لەبی جانانی دەوێ
بولبولی شیفتە خەندەی گوڵی باغانی دەوێ
دڵ لەسەر پەرچەمی شێواوە ئەسیری زەنەخە
ئارێ ئارێ ئەوە دێوانەیە زیندانی دەوێ !
بە کوڵی گریەی من بۆیە گوڵم پێدەکەنێ
شەکەرو گوڵ دەفرۆشێ دوڕ و مەرجانی دەوێ
بەستەیی زولفیە ، بۆ زاری دەناڵێ دڵەکەم
طوطیی گوڵشەنی هیندە شەکەرستانی دەوێ
دڵ بە صەد جێگە لە نێو زولفی دەسوتێ بە عوزار
پادشای حوسنە بە شەو حوکمە چراغانی دەوێ
غەزەلی طورفەیی من قەط نیە بەو نازکییە
بۆ لەبەرکردنی دانایی قەدرزانی دەوێ
خەستەیی چاوتە سوتاوە (وەفایێ) ساقێ
سەرخۆشی بادەیی سادێکە [١] غەزەلخوانی دەوێ

(٢٥)

لە باغان ئاە و ناڵین دێ ، دەڵێن شای نێو [١] گوڵان ڕۆیی
لە مەیخانان صەدای شین دێ ، مەگەر [٢] پیری موغان ڕۆیی

---

(٢٤)

(١) سادێکە : سادە : ئینسانی سادە و لوس .

(٢٥)

(١) نێو (ح ، ف) نەو .
(٢) مەگەر (ح ، ف) کەوا .

دەڵێی دەورەی قەمەر ، سەیری فەلەك ، میزانی گۆڕاوە
کەوا گوڵ زەرد بۆ ، سونبول تێکچۆ ، رەنگی ئەرغەوان رۆیی [٣]
لەبەر [٤] چاوی جیهان‌بینم جیهان تاریك بو نەمزانی :
نە نوری چاوەکانم چۆ ، نە خورشیدی جیهان رۆیی ؟
[لە دوری تۆوە سور بۆ چاوەکەم [٥] بەو گریە مەعلومە]
[شەفەق دێ ، کەوکەبیش هەڵدێ ، کە میهری خاوەران رۆیی]
[دەمێکی هات بە چاوی سورمەسا ، یەعنی : وەفادارم]
[کە جەرگی سوزمەیی کردم بە سیحری جادووان رۆیی]
[.... .... [٦]]
[عەجەب حاڵێکە گەمیەی ئاتەشی بێ بادەبان رۆیی !]
سەحەر [٧] مەستانە هات [٨] بولبول بە شادی بۆ طەوافی گوڵ
کە دی باغ بێ گوڵە ، داغ [٩] بۆ ، بەصەد ئاه و فوغان رۆیی

---

(٣) لە دوای ئەم شیعرەوە لە (ح)دا ئەم شیعرە بە قەڵەمێکی تازە نوسراوە :
بەهار هات ، غونچە پشکوت ، دەنگی بولبول سۆ بە سۆ رۆیی
دەبێ حاڵی چبێ بولبول بەهار رۆیی نەچو رۆیی ؟!
لە (ف)شدا ئەم شیعرە هەیە تەنها بە جیاوازی ئەوەندە لە باتی (رۆیی) یەکەمی ئێرە لە (ف)دا (زۆر پێ) واتە (زۆر پێ‌نەچۆ ...)ە کە ئەمەش راستە .
بەڵام ئەم شیعرە بە دۆ نیوە شیعر لە پارچەی (بە بێ باکی دەمێکی هات ...)ی (پیتی‌یێ)دا بڵاوکراوەتەوە بۆیە ئێمە بەم پەراوێزە دەس‌بەردار بۆین و ، بەلامانەوە وایە (خ) کە ئەم شیعرەی تێدا نیە راستترە .
(٤) ئەم شیعرە لە (ح) و (ف)دا شیعری شەشەمە .
(٥) لە دۆری تۆوە سۆر بۆ چاوەکەم (ف) لە دۆری تۆیە چاوم سۆر بوە .
(٦) ئەم نیوە شیعرە لە (خ)دا بە سپێتی ماوەتەوە و ئەم شیعرە و شیعری پێشۆ لە (ف) و (ح)دا نین . ئەو وشەیش بە (سورمەیێ) نوسیمان وەك (سرمەء) نوسراوە بۆیە (سیرمە) و (سورمە) هەڵدەگرێ .

مەڵێن : بولبول مەناڵێنە کەوا گوڵ گوڵشەنی چۆڵکرد
دڵ ئارامی [10] نەما چبکا ؟ کە ئارامی دڵان ڕۆیی
قیامەت [11] بۆ دڵان هەستا کە چاوی مەستی وەرگێڕا
مەگەر ئازوردە بۆ ساقیێ کە بەزمی مەیکەشان ڕۆیی
چ شینێکە ؟ چ هاوارە لە نێو حەلقەی [12] موریداندا ؟
مەگەر خواجەی سەمەرقەندیێ لە نێو صاحیب دڵان [13] ڕۆیی !
[چ ئافەت کەوتە بەرچاوم کەوا چۆ نوری بینایم ؟ !]
[مەگەر شاهی بوخارایی لە قەصری عاریفان ڕۆیی ؟]
[بە ناڵەی دڵ شیفام نایێ دریغ بۆ مەرهەمی جەرگم]
[لە زەنگی کاروان چبکەم ؟ دەلیلی کاروان ڕۆیی] [14]
خرابۆ [15] خانەقا ، بێ شێخ و شەوقی طالبیان صەد حەیف !
چەمەن وێران بۆ ، نەغمەی بولبولان چۆ ، باغەبان ڕۆیی
بە ناڵەی بولبول و قومری (وەفایێ) ! بۆیە هەر دەگریم [16]
گوڵێکی سەرو باڵام بۆ [17] بە تاراجی خەزان ڕۆیی

---

(٧) ئەم شیعرە لە (ف) و (ح)دا چوارەمە .
(٨) هات بولبول (ح ، ف) بولبول هات .
(٩) داغ (ن) باغ ، دیارە هەڵەیـە .
(١٠) دڵئارامی (ح ، ف) دلارامی .
(١١) ئەم شـیعرە لە (ح) و (ف)دا نیـە . بـەڵام وەك لـە شـیعری دوایـدا دەردەکەوێ لە هەردۆ لادا ئەم شیعرە و شیعری دوایی بە هەڵە کراون بەیـەك شـیعر .
(١٢) حەلقەی (ح ، ف) جەمعی . لە (خ)دا بە هەڵە لە باتی (هاوارە) (هارە) نۆسراوە . ئازوردە : وەڕەس و ، دڵتەنگ .
(١٣) نێو صاحێب دڵان ڕۆیی (ف ، ح) بەزمی مەیکەشان ڕۆیی .
(١٤) ئەم شیعرە لە (ح)دا نیە .
(١٥) خرابۆ = خەرابۆ (ف) خراب بۆ .
(١٦) دەگریم (ح ، ف) دەگری .
(١٧) باڵام بۆ (ح ، ف) باڵای بۆ .

(٢٦)

به بێ‌باکی دەمێکی هات و داغی کردم و ڕۆیی
دەبێ حاڵی چبێ بولبول ، بەهار زۆر پێ‌نەچو ڕۆیی ؟!
نیگار هات دایە خەندە ، کەوتە دونیا ئاه و ناڵەی من
بەهار هات غونچە پشکوت ، دەنگی بولبول سو بەسو ڕۆیی
فیراقم کرد لە پاش تۆ ، هیچ حەیاتم پێ نەما ، قوربان
حەیاتی من کە تۆی ، مەعلومە نامێنم ، کە تۆ ڕۆیی
لەسەر ماچێکی زاری خۆت کە نەتدا ڕەنگ نەبو [١] زیزبی
عەزیزم بێ وەفاییت کرد لەسەر هیچ و نەبو ڕۆیی [٢]
خەرامان هات و چو دولبەر ، (وەفایێ) ما بە ناکامێ
درێــغا ! عومری شیرینم چ زو هات و چ زو ڕۆیی ؟

(٢٧)

بە نازێکی کوشندەی صەد هەزار جان و دڵ ئیفتادەی
مەلەك یا حوری عینی تۆ ؟ فریشتە یا پەریزادەی ؟
بە دڵ خەندێکی بنوێنە ، بلورین ساعیدت بێنە
یەدی بەیضات[١] هەیە تۆ دەم لە ئیعجازی مەسیحا دەی !

---

(٢٦)

(١) (ڕەنگ نەبو زیز بی) دەبێ مانای (حەق نەبو) و (ڕەوا نەبو) بێ . بەڵام (ڕەنگ نەبو) بەم مانا من نەمبیستوە ، ئەبێ لە شێوەی موکریدا شتی وا بەکار بهێنرێ . زیز : زویر .

(٢) لە دو قافیەی « کەتو ڕویی » و « نەبو ڕویی »دا ، (ت)یەك لابراوە ، ئەم جورە زاراوە لە پرسیاری ڕوبەڕودا ؛ وەك : «ئــەرێ تو ئــەڕوی ؟ » = «ئەرێ تو ئەڕویت ؟» زورە ، بەڵام لەم جورەی ئێرەدا کەمتر ، ئەم شێوە لابردنە هەیــە .

(٢٧)

(١) یەدی بەیضا : دەستی سپی . ئیشارەیە بو ئەوەی کە حەزرەتی (موسا)

نە قەند تامی دەبێ ، قوربان ، نە گوڵ ڕێز و ، نە عەنبەر بۆ ،
ئەگەر جارێك بەخەندەبێی ، سەری زولفت بە دەم با دەی !
کوتت : هازولف و کافر بوم ، کوتت : ها ڕۆم و چاتر بوم
کە من هەر بێمە سەر ڕێی تۆ دەبێ تۆ بۆچ لەمن لادەی ؟
دەمت وابێنە دەستم بگرە ، بابمرم لەبەر چاوت
بە جامێکی خەلاصم کە لە دەست ئەو تورکە جەللادەی
بە چاوی مەستی تۆ کەوتوم [٢] ، بە ناری زولفی تۆ شەیدام
نەخۆشی تۆم دەناڵێنم ، حەیاتم ! بۆچ بەرم نادەی ؟
کەتۆ سولطانی ڕوحت بێ بە زولفان بەس دڵم تێك‌دە
دەبێ تا کەنگێ (بیت الله) بە دەست کافر بە یەغمادەی ؟
دەمت بێنە بە دڵ بگرم ، لە بەر جامی لەبت بمرم ،
دەما دەم ڕۆح بەخشی ، بۆ لەباڵەب ساغیر و بادەی
چرای قەندیلە ، شەمسی ئاسمانە ، ڕوی درەخشانت
ئەگەر صەد جار بە زوهرە و موشتەری ڕوبەندی پێدادەی
[وەکو ماسی و سەمەندەر تەشنەگیم ناچێ ئەگەر صەد جار]
[بە ئاب و ڕەنگی ڕوت سینەم وەبەر تیری تەجەللادەی !]
لەبەر چاوی وەکو زولفی پەرێشان کەوتم و فەرموی :
(وەفایێ) چت لە مەیخانان ؟! کە تۆ واپیر و ئیفتادەی !

کاتێك دەستی‌کردوە بە گیرفانیدا و دوایی ــ بۆ موعجیزە ــ دەری‌هێناوە دەستی سپی و جوان بوە . وەك لە ئایەتی « وادخل یدك في جیبك تخرج بیضاء من غیر سوء . . . »دایە .

(٢) لە (خ)دا لە باتی (کەوتوم) ، (کەوم)ە دیارە هەڵەیە .

پاشماوەی پینتی (رێ)[1]

یا رەسوڵەڵڵا دەخیلەك رۆم نییە بێمە حوضور
وەك دزان گەردەن کەچ و شەرمەندە وێستاوم لە دوور

---

(۱) ئەم پارچە شیعرە یەکێکە لەو پارچانەی تەنها لە نوسخەی (هـ)دا هەبوون لە کاتی چاپکردنی (پینتی رێ)دا بە هەڵە بوێررابوو ، دوای تەواوبوونی چاپی بەشی کوردیی دیوانی وەفایی ، لای دۆستم کاك مەحموود ئەحمەد فەرمانبەر لە وەزارەتی ئەوقاف نوسخەیەکی دەسخەتی ئەم پارچە شیعرەم دەستکەوت کە لە دەسخەتەکانی لای خۆمدا نیە ، وا لێرەدا پێشکەشی دەکەم .

ئەم پارچە شیعرە لە لاپەڕەیەکدا نوسراوەتەوە و ــ وا دەردەکەوێ ــ چوار قەد کراوە و ماوەیەکی باش لە گیرفاندا هەڵگیراوە تا نزیکە رزین بوە ، دوای ئەوە بە سرێش لکێنراوە بـە پارچە موقەبایەکەوە ، پرژی ئـاو و چەوریش بەشـی خۆی پێ کردوە ، زۆر بـە زەحمەت ، وەك نوسیومە ، بۆم ساخکرایەوە . لە سەرەتاکەیەوە نوسراوە : « من کلام میرزا رحیم وفائی » واتـە : لە کەلامی میرزا رەحیمی وەفایی ، وە لـە کۆتاییشیدا نوسـراوە : « تحریر و ترقیم گردید في ید الحقیر من یـوم الخمیس ١٣١٥ » واتە : نوسرایەوە بە دەستی بەستەزمان ، لە رۆژی پێنجشەمەی ١٣١٥ دا .

لاپـەڕەکە جگە لـەوە هیچی تری بـە سـەرەوە نەنوسراوە نـاوی نوسەرەکەیشی دیار نیە ، ئەوەش نازانرێ کاتی خۆی ئەم لاپەڕە هەر بە جیا نوسراوەتەوە ، یان بەشێکە لە کەشکۆڵ و دەفتەری شیعر و ئەمەی لێکراوەتەوە و لێرەدا خۆی گرتوەتەوە ، زۆر تر گومان بۆ ئەوە دەچێت کە هەر وەك خۆی بە جیا نوسرابێت ؛ چونکە نوسەر لە سەرەوە ناوی شاعیری نوسیوە ، ئەگەر بەشێك بوایەت لە کۆمەڵە شیعری (وەفایی) ئەوا بە یاسای نوسینەوەی کۆن لە سەری دەنوسرا : (ولە) . هەروەها نوسەر لە کۆتاییشدا نیشانەی تەواو بوونی بە روونی نوسیوە .

گەرچی سەرمایەم نیە خۆ موستەحەققی رەحمەتە :
رەنگی زەرد و ، رۆیی رەش ، مۆی سپی و فرمێسکی سۆر
وەك لە گۆشەی بیشە ... تۆشی دام و داو
تۆشی نەفس و ، تۆشی شەیطان بۆم غەریب و بێ شوعۆر
موستەحەققی رەحمەتم ، ئەی مەستی حەق ! ئەی دەستی حەق !
دەستی من بگرە لە نار و بمخە نێو دەریایی نۆر
رۆح لە سەر لێوم ، نەفەس گیرە ؛ لە نێو خەوف و رەجا
چاوەڕێی فەرمانی تۆیە : بچێتە دەر ، یا بێتە ژۆر !
تابی گێسۆت وەقتی خەندە تابشی رۆت بۆ ، وتم :
نەردەبانی [2] عەرشە پایەی لامەکان مایەی حوضۆر
تا خەس و خاشاکی بەر دەرگاهی تۆم بۆ دەست بدا
چم لە گوڵزاری بەهەشت و لەززەتی حۆر و قوصۆر !
یادی رۆی تۆم کرد و ئارامی نەهێشتم نۆری حەق
ئاوری تێ بەردام شوعاعی رۆژ بە تەقریبی بلۆر[3]
دەنگی بێ رەنگی صەدای هات رەنگ و دەنگم پێ نەما
باغی رۆح ئەفزا دەپشکوتن لە پۆشی وشك و زۆر[4]
[قلت لی هو الوری خبثت نفسی بالهوی]
[... له ماء العیون ... النادم ماء طهور !]
رۆی وەدەرنا مۆی پەرێشان کرد دڵی پێ دامەوە
یەعنی : هەر ئەمنم شەفیعی عاصییان رۆژی نوشۆر
طاقی ئەبرۆم دی ، عەیان بۆ سوجدەگای مولك و مەلەك
تابشی رۆم دی ، وەدەرکەوت بارەگای نۆری صودۆر

---

(۲) نەردەبان : پلیکانە ، پێپیلکە ، قادرمە .
(۳) تەقریبی بلۆر : نزیكخستنەوەی شۆشە .
(٤) زۆر : زبر .

ئەی شەهەنشاهی سەریری عەرش و رۆحانی غولام !
چلچرای عالەم فراز و شانشینت ماه و هۆر [٥]
شانشینت عەرشی ئەعظەم ، جیلوەگاهت فەرشی خاك
مەظهەری وەعد و وەعیدت : صەوتی ریضوان ، نەفخی صۆر
ئەی گوڵی گوڵزاری وەحدەت ، سەروی باغی ئیصطیفا ؟
عاریضت [قەسپی !] بەیانان ، قامەتت وەقتی ظوهۆر
ئەی جەمالت باوەشینی شاهباڵی جوبرەئیل
جایرۆبی[٦] خاکی رێت کاکۆڵی غیلمان زولفی حۆر
[بەندەگانی عاشقی رۆتن ستارەی میهر و ماه]
[ئەز خڕیدی خاکی پێتن عەنبەر و میسك و بخۆر]
خۆش نویسی موصحەفی رۆت بۆ رەواجی حوسنی تۆ
خۆش خەطی کێشا بە سەر ئایاتی (تەورات) و (زەبۆر)
گەر تەجەللای حەق مورادی جیلوەیی رۆی تۆ نەبۆ
چاوی (مۆسا) کەی دەبۆ رۆن بێ بە سورمەی کێوی (طۆر) ؟!
تۆ و خەمی گێسوات کە تەشریحە لە سیڕڕی رۆژ و شەو
تۆ و خوطوطی رۆت کە تەفسیرە لە سەر ئایاتی (نۆر)
[تۆبییو ذاتی خودا ــ قوربان ! ــ وە هاوارم وەرە]
[ئەو دەمەی بێ کەس دەمێنم دەبمە لوقمەی مار و مۆر]
دەم بە خەندە یەك دەم ئەی کەششافی سیڕڕی لامەکان
کافییە جارێك بفەرمۆی بۆ (وەفایێ) : یا غەفۆر

★ ★ ★

(٥) هۆر : ناوێکە لە ناوەکانی رۆژ ، هەروەها نــاوی ئەستێرەیەکیشە هەر هەزار ساڵ جارێك دەردەکەوێت .
(٦) جایروب : جارۆب : گسك .

قسمت فارسی

ـ أ ـ

(۱)

ای صفا بخش جان نسیم صبا
حرکات تو جمله روح افزا
بگذری چون بشهر بی خبران
بوفائی رسان سلام مرا
کای تبه‌کار دامن آلوده
کای سیه نامهء هزار خطا
چند با زلف و روی مغبچه‌گان
چند مخمور و مست صبح و مسا
چند از کار خویش غافل و مست
با خدا باش یکزمان بخود آ
شد جوانی ، گذشت وقت طرب
پیرگشتی بکنج میکده‌ها
خرقهٔ زهد و سبحهٔ تقوی
دام مکرند از پی دنیا
حقه بازی بکار ما ناید
خرقه بازی است پیشه زهدا
نتوان شد بخرقه خرقانی
پاك آیینه شو ززنگ هوا

کفر محض‌است در طریقت عشق
بر بیاض خیال حرف ایا
با دل دردناك و دیده تر
با لب خشك و رنگ زرد درآ
چشم خودرا بکن تو چشمهء خون
رستخیزی بهم رسان ز دعا
یارب یارب بسوز سینه‌پاك
یارب یارب بصدق اهل صفا
یارب یارب بآه شب خیزان
یارب یارب بگریهٔ صلحا
بمه و برج قاب‌قوسینت
بشهنشاه افسرلولا
قلم عفو بر گناهم کش
عاصیم زرد روی و روی سیا
یارب یارب سگم خطاکارم
زار شرمنده‌ام بر جرم خطا
یارب یارب فتاده از راهم
دستگیرم ز لطف و راه‌نما
یك دل از هم گسل علایق روح
یك سر از دل فگن غم دو سرا
در خرابات شو بآب مغان
لوح دل پاك کن ز ماسوا
دست در گردن صراحی زن
روی بر خاك پای جام بسا

جرعهٔ بر دل (وفائی) ریز
گره از کار بستهاش بگشا
باز شهباز باش سدره نشین
بگسل این رشته و علایق ها
جنبشی آر تا ریاض بهشت
باز شو نکته سنج و نغمه سرا
عشق جو عشق باز عشق طلب
عشق ورزند عاشقان خدا
ساقی ای مظهر تجلی و نور
ای همه جلوهٔ تو عیش و سرور
مستم و رند و دامن آلوده
شست و شویم بکن بآب طهور[1]

(۲)

بتم بر طلعت خود شانه زد زلف چلیپارا
پریشان بر صباح عید دارد شام یلدارا
هلاکم کرده بی پروا فرنگیزاده ترسایی
که گر دستش رسد یکبار خون ریزد مسیحارا
من از رخسار و گیسوی تو حیرانم نمیدانم
که دخلش چیست این کافر ید بیضای موسی‌را ؟!
اگر محراب ابروی تورا از گریه می‌بیند
بفرق خویشتن ویران کند راهب کلیسارا

---

(۱)

(۱) این دو بیت در نسخهء اصلی ضمن همین قطعه درج‌شده ولی اختلاف قافیه مشهوداست .

خیال قد جانان در دل سوزان حیرانم
که ترسم آتش دوزخ بسوزد نخل طوبارا
بهار آمد بیا ساقی برغم چرخ مینایی !
وبال گردن زاهد بریزان خون مینارا
بیك خنده دل و دین (وفائی) برده حیرانم
مگر برق یمانی زد خرمن جان تمنارا

(۳)

ای ترك خطا ماه ختن سرو خود آرا
بر سوختهٔ خویش ببخشای خدارا
ما تشنه لبانیم تو هم آب بقایی
بر تشنه‌یکی جرعه ببخش آب بقارا
در هر شکن افتاده هزاران چو دل ما
مشکن دل ما ، شانه مزن زلف دو تارا
آرایش روی تو صلا زد بقیامت
یارا دیگر این روی دلارای میارا
گویند (وفائی) ز فلانی تو بکش دست
با پادشهان کی سرو کاراست گدارا
در مکتب ما حرف جفا خوانده نمیشد
چشم تو اگر درس بمن داد وفارا
از ناکسی من همه ملت گله دارند
در صومعه و دیر مسلمان و نصارا
لطفی کن و بر حال (وفائی) نظری کن
ای خواجهٔ احرار من ای شاه بخارا

(٤)

تاریك مکن روز مرا باز نگارا !
بر چهره مزن شانه دگر زلف دوتارا
دیوانه شدم در غم بالای تو از جان
هرچند بجان دوست ندارند بلارا
داد از ستم چشم تو ، ای پادشه ناز ،
زندازه بدر میبرد این ترك جفارا
بزمی خوش و می بیغش و دلدار کریم‌است
ساقی تو بزن ساغر و مطرب تو سه تارا
نومید ز عفو و کرم حق نشود کس
جایی که فروشست سیه نامهٔ مارا
یکقطره ز بحر کرم اوست دو عالم
باکی نبود غرقه الطاف خدارا
شیطان چه کند با دل هشیار (وفائی)
سگ‌را بحریم حرم کعبه چه یارا ؟!

(٥)

ای ترك خطا ، ماه ختن ، سرو خود آرا
بر سوخته خویش ببخشای خدارا
در هر شکن افتاده هزاران چو دل‌ما
مشکن دل ما ، شانه مزن زلف دوتارا
سودازدهٔ زلف توم ، مرحمتی کن !
صد نیش بجان‌است ازین مار دوتارا
از باد غبار در تو صد گله دارم
کین سرمه سلامی نکند دیدهٔ مارا

چشمان تو خوش ساخته با ابرو و مژگان
کافر عجب از کف ندهد قبله نمـــارا
حال دل صد پاره بجانان که رســـاند
کاندر حرمش ره نبود باد صبارا
من خود به کجا ، بار کجا دین چه (وفائی) است
با پادشهان کی سرو کاراست گدارا

(٦)

باغبان از ما در گلزار بندیدن چرا ؟
جان گرفتن بهر یك نظاره نادیدن چرا ؟
با نگاهی قتل من کردی و رفتی جان من
کام خود از خون من دیدی و رنجیدن چرا ؟
لشکر مژگان مکش بر کشتگان ناز خود
ملك ملك تست دیگر فکر چاپیدن چرا ؟
روی گردان چین‌درابروافگنان از ما چه بود
فصل گل از ماه قوس این ژاله باریدن چرا ؟
گر جمال کعبهء مقصود میخواهی بنال
در بیابان طلب ، ای دوست ، خوابیدن چرا ؟
گل چو از بلبل نخواهد غیر شیون مطلبی
تا بود جان در بدن دیگر نناليدن چرا ؟
شمع چون از سوزش پروانه مینالد بجوش
جان اگر شیرین تراست اخر نسوزیدن چرا ؟
احتیاط جان (وفائی) ، نیست در بازار عشق
دوست گفتن سر ز تیغ دوست خاریدن چرا ؟

(۷)

شانه زد بر روی خود چون طره دلاله‌را
یاسمن برماه من داغی بدل زد لاله‌را
پر عرق شد لعل او از چشم چون رو بر فروخت
پس چرا گویند گیرد مهر از گل ژاله‌را ؟
روزها دل در پی زلف تو آهو ، ناله کرد
جز پریشانی چه حاصل گشت آه و ناله‌را ؟!
گم شد از بیداد خط ، شرینی لعل لبش
غارتی کردند آوخ هندو ان بنگاله‌را
جز خط روی تو در زلف پریشان کس ندید
عقرب عنبر فشان و ، ماه مشکین هاله‌را
در خط خود بین به افسون عالمی‌را راه زد
گمره آن کو پی رود آوازهٔ گوساله را
چون (وفائی) التفات نرگس مغزاده‌گان
بگذرانیدم بمستی عمر چندین ســـاله‌را

(۸)

حلقه زد چون دردی زلفا رخ جانان‌را
مانا زگلستان پر گل کرده دامان‌را
ای کز اثر خنده دل پرور و جان بخشی
بر کشتهء خود بگشا باری لب خندان‌را
رویت گل و ، لب شکر ، من خسته ، تو جان پرور
این گلشکر ، ای دلبر رحمی ، من بریان‌را
نازم خط خوش بویت ، گرد لب دلجویت
ریحان که نمیروید جوی شکرستان‌را

آسوده خوش آنروزی لعل تو مزم زنسان
یکقطره نماند باقی چشمهء حیوانرا

بگرفت خط مشکین لعل لب شیرینت
مور از چه بکف دارد این (مهر سلیمان) را

گر کحل نظر خواهی تا عالم جان بینی
دریاب بجان ایدل خاك در مستانرا

دور دهنت گردم ، ساقی بکرم جامی !
شاید که کنم بیرون از دل غم دوران را

خوش رفت نپرسید آن کو عمر (وفائی) بود
آری که وفا نبود خود عمر شتابانرا

(۹)

بشکست چو زلف سیه مشکفشانرا
بشکست دگر رونق و بو ، عنبر و بانرا

در ابروت از عارض و مژگان بخیالم
یك جا نبود مهر و مه و تیر و کمانرا

زلف تو بلای دل و خط فتنهٔ دلهااست
خونین دل ازین پیر و جوان پیر و جوانرا

فریاد ازان چشم غزالانه که کردند
در سلسلهء زلف تو صد شیر ژیانرا

تا چشم من غمزده سیراب جهاناست
یکسرو نرستهاست چو تو باغ جهانرا

خون گشت دل و ، دیدهء من موی برآورد
از بسکه بدل گریه کنم موی میانرا

گفتم که کنم شکوه ز هجران تو ، زلفت
در گردنم افتاد و فرو بست فغان‌را

بی شـــمع رخت روز ، شب خلوتیان است
یکروز بر افروز شب خلوتیان‌را

زین جام و سبو طی نشود تشنگی مـــا
ساقی ببغل گیر سبك رطل گران‌را

از کشمکش دهر توان است (وفائی)
در چشم کشی خاك در پیر مغان‌را

(۱۰)

ان روز کزان طره برخ بست شکن‌را
در گردن خورشید و مه افگند رســـن‌را

گیسوی تو خودرنگی و روی تو فرنگی
کافر شده زان برده ز دل حب وطن‌را

باز ای بت من ، در سر این طره چه داری ؟
زانرو که بهم برزدهٔ چین و ختن‌را

در زلف تو از قامت و رخ نالهٔ دلهااست
چون بلبل و قمری که سبب سرو سمن‌را

زین گونه که خیزد ز لبت خنده دمادم
شکر نشنیدم که بود لعل یمن‌را

بخرام بباغ سمن و سنبل امروز
زان پیش که سنبل دمد این برگ سمن‌را

در باغ گذر کرد مگر سرو چمانت
کزگریه بگل برده فرو سرو چمن‌را

مشکین ســر زلفت دل مسکین (وفائی)
مشکن دگر این زلف پراز تاب و شکن‌را

(۱۱)

ز دست خود مده ای دیده یاد زلف مشکین‌را
که این ظلمت فزاید روشنایی چشم خونین‌را
ز عشــق روی او شد دل اسیر غمزهء چشمش
چو در گلشن بچنگ افتد کبوتر بچه شاهین‌را
پریشان هر زمان گیسو برخسار عرقناکش
تماشا خوش بود شب در کنار ماه ، پروین‌را
ز مژگان تو ویران گشت دل ز آنرو همینالم
که چندین رخنه کرده‌است این کج‌آیین کعبهء دین‌را
بهر چشمی ازان چون کوهکن جوی خون دانم
که بر شکر میان خسرو نه بینم جز تو شرین‌را
همیسوزم همینالم گه از دل گاه از دلبر
بگو مطرب ، کجا ساقی دوای جان غمگین‌را ؟
نسب از کلهء جم دارد از روی ادب پرکن
بچشم کم مبین ساقی تو این جام سفالین‌را
(وفائی) جز خدابینی بکوی میکشان نبود
ز سیر طوف این گلشن چه حاصل چشم خودبین‌را

(۱۲)

عبیدالله رئیس مرشدان وقطب ملتها
ببزم خاص از رحمت نگاهی کرد بر دلهــا

بجوش آمد سپاه عشق ......
(الا یا ایها الساقی ادر کاسا و نــاولها)
که عشق آسان نمود اول ولی افتاد مشکلها

چو گل در پردهٔ صورت سرمویی بیارایــد
ز جان بلبل مسکین قرار و صبر برباید
قیامت خیزد آن ساعت جمال خویش بنماید
ببوی نافهٔ کاخر صبا زان طره بگشاید
ز تاب جعد مشکینش چه خون افتاده در دلها

بزن تیغی براه خود شهیدم کن سرت گردم
اگر بر گردم از تیغ جفاهای تو نامردم
اگر دل بود اگر دین هردو قربان سرت گردم
مرا در منزل جانان چه امن عیش چون هردم
جرس فریاد میدارد که بربندید محملها

چنان تیری ز مژگان توم بر دل رسید آخر
زچشم خون فشانم پاره‌های دل چکید آخر
طبیب من بجز دیوانگی درمان ندید آخر
همه کارم ز خود کامی ببدنامی کشید آخر
نهان کی ماند آن‌رازی کزاو ســازند محفلها

دلا از جان و دل بگذر چو جانان ترك جان گوید
ســعادت کار فرما هر چه یــار مهربان گوید
که بلبل در فراق گل بفریاد و فغان گوید
بمی سجاده رنگین کن گرت پیرمغان گوید
که ســالك بی خبر نبود ز راه و رسم منزلها

در ان محراب ابرو بسکه بردم سجده چون سایل
که تا بینم جمال یار خودبی پرده و حایل
صبا بر طوق غبغب گرد چین چین طره‌اش مایل
شب تاریك و بیم موج و گردابی چنین هایل
کجا دانند حـال ما سبکبـاران سـاحلها

(وفائی) وار روزی تا در میخانه او حافظ
[بنه از بهر جام می !] دل و جان در گرو حافظ
شراب بیخودی بستان ببر عمری ز نو حافظ
حضوری گر همیخواهی ازو غایب مشو (حافظ)
(متی ما تلق من تهوی دع الدنیا وامهلها)

ـ ب ـ

(۱)

ای خم زلف سیاه تو جنابش مستطاب
در اقالیم دل و جان خسرو مالك رقاب
دارم امید وصال رویت اندر هجر زلف
شب نشانی بخشد آری از طلوع افتاب
گریم از عکس رخت کافتادهٔ چشم توم
چون کنم بیمارم و بر خویش افشانم گلاب
من ز رویت نا امید و زلف شاد آخر که گفت :
مؤمن اندر دوزخ و کافر بجنت کامیاب ؟
سالکان را ناگریزاست از مقام قبض و بسط
زلف و رویت عاشقان‌را تا یکی اندر حجاب
چون توم دلبر نباشد گرچه هستی بیوفا
چون منت عاشق نباشد گرچه ناید در حساب
ایکه وصلت جان ده صد مردهٔ هجران تو[۱]
عیسی معجز نما (یحی العظام) شیخ و شاب

---

(۱)

(۱) در این قسمت از غزل ناسخ چنین نوشته‌است : « مرحوم حاجی وفائی مصرع اول ننویشته بود ملامحمد حسن مصرع اول‌را ملحق نموده» و در گوشه‌ای از همان صفحهٔ نسـخهٔ خطی این مصرع نوشته شده « یك نگاهت روح‌بخش مردهٔ پیر و جوان » .

در بهشت خاك پایت عاقبت شد زلف شاد
بسکه نالیدی بدل (یالیتنی کنت تراب) !

(۲)

ساقیا ! سوختم بیا بشتاب
آتشم را نشان تاب شراب
تا بدانند ماه سرو قداست
برفگن از جمال خویش نقاب
بخیال رخ تو دیدهٔ من
میفشاند هزار چشمه گُلاب
از غم عارض و لب نمکین
سینه پر آتش است و دل چو کباب
روز شب‌خیز عاشقان اسیر
بخم طرّهٔ بتاب متاب
یکدو روزی است عیش گلشن و گل
عیش این چند روزهان در یاب
مطلب عشق از فسرده دلان
که نجستند معرفت ز دواب
تا منم عاشـقانه میگویم :
سرخوشم سرخوشم ببانگ رباب
جام می ده که تا ز بر گیرم
باز پیرانه سر زمان شباب
کسـی نداند بجز کرشـمهٔ دوست
درد دل‌دادگان مست و خراب

هیچم اسباب نی پی می و نی
(اعطنی یا مسبب الاسباب !)
(بوفائی) بده چنان جامی
که نیاید بخویش روز حساب [1]

(۳)

هان ! وفایی چه خفته دریاب
در طریقت نه کفر شد خورد خواب ؟
پیر گشتی بجهل و نادانی
شد ببازوی و لهو دور شباب
گر شد آنت زدست اینت هست
تا نرفت‌است آنهمت بشتاب
از جوانان خوش خرام سزد
رنك خوش‌روی سبز دست خضاب
تو که پیرانه سر چه می‌نازی
دل سیه ، مو سفید ، روی بتاب
شو بیرون باك‌نار مدرسه‌را
سگ و مسجد ؟ دلّی و عجب و حجاب ؟
خرقه و عشق ، سبحه و رندی ؟
تار زنار و توبه ، آتش و آب ؟ !

---

(۲)

(۱) این قطعه و قطعه (۳) ــ قطعهء بعداز ان ــ باستثنای بعض اختلاف همانند یکدیگرند و وزن و قافیه و مظهرشان یکی‌است ، احتمال‌دارد قطعهء دوم پاکنویسی ازاین قطعه‌بوده واشتباها هردو قطعه در نسخهء خطی درج شده باشد ، اگرچه اینجانب هر دو قطعه‌را همانطور که در نسخهء دستنویس آمده درج‌نموده‌است لیکن لازم دانستم نظر خوانندگان محترم‌را بموضوع جلب نمایم .

بچه مینازی ای فقیه سفیه ؟
استر لابه به ز اصطرلاب !
تهی از حکمتی ازین علت
شافی و کافی تو نیست کتاب
بگذر از زلف و غمزهٔ خوبان
چه زنی دل به تیغ و خود بطناب !
از مجاز توم مزاج گرفت
بحقیقت رسان بنای خراب
گفته بودی که توبه از توبه
نیکی و مصلحت چه جای جواب
پاك شو از دروغ و دو رویی
چشمهٔ کوثری نه چشم سراب !
گرم دل شو بگریهٔ سحری
درد این جام صیقل از خوناب
یکدو روزاست عیش گلشن و گل
عیش این یکدو روزهان دریاب
مطلب عشق از فسرده دلان
که نجستند معرفت ز دواب
نکسی تازخیر بی خبری‌است
آوزر خواستن زبرق سراب
ادب از سالکان عشق بگیر
... از آب و جنبش از سیماب
نالهٔ عاشقانه پیداکن
دلکی زار و درد مند و کباب

نفس با آه عاشقان چکند
دیو بگریزد از خدنگ شهاب
بر توآن‌است زار نالیدن
خواه لطفت کنند خــواه عتاب
روی بر خاك دوست مالیدن
خواه راحت دهند و خواه نقاب
جام می گیر تا ز سر گیری
باز پیرانه سر زمان شباب
سوختم ساقی از حرارت عشق
آتشم‌را نشان بآب شراب
تا بدانند ماه سرو قداست
بر فگن از جمال خویش حجاب
ازغم عارض و لب نمکین
سینه پرآتش است دل چوکباب
بخیال رخ تو دیدهٔ من
میفشاند هزار چشمه گلاب
روز شب خیز عاشــقان اســیر
بسر طرّهٔ بتاب بتاب
کس نداند بجز گرشــمهٔ دوســت
درد دیوانگان مست و خراب
تامنم عاشقانه میگویم :
سرخوشم سرخوشم ببانگ رباب
هیچم اسباب نی پی می و نی
(اعطنی یا مسبب الاسباب !)

بـ « وفائی » بده چنان جامی
که نیاید بخویش روز حساب

(٤)

خوش همی غلطد برویش طرهٔ پر پیچ و تاب
گر ندیدستی ببین هندو بدوش آفتاب
دوش در خواب من آمد چشم خواب آلوده دوست
وینعجب در خواب بودم خواب میدیدم بخواب !
شب چو می گریم به یاد رنگ و بوی عارضت
میدهد از خشت بالینم سحر بوی گلاب
چشم شهلای توم آتش بجان افروختند
ترك مستاست این مگر کز دل همیجوید کباب
آب چشم و آتش دل بیقرارم کرده‌اند
چارهٔ مطرب بگو ، ساقی بده جام شراب !
چشم گریان (وفائی) بین عکس زلف و رو
سنبل و گلدستهٔ ، بر بسته از هر قطره آب
با نگاه مطرب و ساقی بر آن عهدم هنوز
بر نخیزم روز محشر جز به آواز رباب

(٥)

صبا از من بگو با آن مه نا مهربان امشب
دمی آرام جان باشد که رفت آرام جان امشب
خیال روی جانان پیش چشم و دل پر از آتش
چو بلبل زان همینالم بیاد گلستان امشب

بامیدیکه باز آن سرو قدرا در کنار آرم
هزاران چشمه خون باریده چشم خونفشان امشب
جنون عشق‌را گوش نصیحت نیست ، ای واعظ ،
مخوان افسانه بر من آسمان و ریسمان امشب
دماغ جان معطر بینم از باد وزان هر دم
مگر بر زلف جانان میوزد باد وزان امشب
(وفائی) از لب میگون و رمز غمزه مدهوش‌است
مگر از بادهٔ ساقی چنان شد سرگران امشب ؟

(٦)

مرا بیتاب داری هردم ای زلف بتاب امشب
خدارا یکدم از من ای سیه دل رو بتاب امشب
سرم بر سنگ و ، سنگم بر دل و ، دل خون و تن بی‌جان
نه جان در بر ، نه‌جانان ، چون ننالم بیحساب امشب ؟
طبیب مهربان بیهوده زان لب صبر فرمائی
که شکر میل دارد ، خسته جان دل کباب امشب
چه شیرین‌است بر گلبرگ رویش حلقهٔ گیسو
مهم‌را حلقه در گوش‌است آری آفتاب امشب
چو در زلفم کشیدی جان فدایت ، غمزه کوته کن
مکش خنجر که کاری خویش کردی از طناب امشب
درون پر درد مژگانم بیرون شیدای آن نرگس
منم آری درین میخانه آباد و خراب امشب
بجان گرمیدهد از خال لعلش بوسهٔ بستان
که هندو بچه ارزان میفروشد شهد تاب امشب

مگر در خواب بینی ... دل آرارا
بروی دلبری آشفته دل دیگر مخواب امشب
زجا بر خواست ساقی گردشی زد جام نرگس‌را
قیامت بر سرم آورد از ناز و عتاب امشب
مرا زلف و رخ دلدار و چشم می پرستش بس
بخوانم عود و مجمر ، بشکنم جام شراب امشب
(وفائی) گاه رو در زلف دارد گاه در ابرو
مسلمان بین که دارد در دو قبله اکتساب امشب

ـ ن ـ

(۱)

گوشهٔ چشم توم گوشه نشین کرد ز خود
معنی گوشه نشین هر که نداند اینست
من چه دانم بجگر گاه مرا دست که زد
اینقدر هست که ســـر پنجهٔ او خونین‌است
شرح گریان ز غم زلف تو یاند بقلم
ماجرای من سودازده صد چندین‌است
خواستم از دهنش بوسه ، به تیغم زد و گفت :
هر که بیجا بزند حرف ، سزایش اینست
من فدای قدم آنکه دهم داد بدوست
مرده‌را هر که کند زنده مسیحا اینست
گر به تیغم بزنی دست ندارم ز لبت
چکنم جان من آخر نه که جان شیرین‌است
عرق روی تو بر گردن تو ریخته است
یا که‌با صبح بهار آمده این پروین‌است ؟ (۱)

---

(۱)

(۱) این غزل ناتمام بنظر میرسد .

(۲)

طرّه از باد وزان لرزان بروی دلبراست
کافرم گر باغبان باغ جنت کافراست
ابروی نازنینی بیقرارم کرده‌است
یا رب این آتش مگر از مهر در نیلوفراست
تا ز وصف زلف و لب در باغ رویت دم زدم
نونهال خامه‌ام‌را شکر و عنبر براست
طره آشفته است نازم گر بر ابروی کج
راست چون در قلب کافر (ذوالفقار) حیدراست
با قد خم ، ناله جانکاه ، آه سینه‌ام
بی تو گویی نغمهای عود و دود مجمراست
از غمت با چشم خونین میخورم خون جگر
بیتو در بزم غم آنم باده اینم ساغراست
دیده روشن کن مرا باری بلطف ازدر درآ
تاکی آخر ، دلبرا ، چشم (وفائی) بر دراست ؟

(۳)

ای رخ و زلفت شب تاریك و روز روشن‌است
بی شب و روز تو روز و شب فغان کار من‌است
طره مشکین مزن بر همدگر مشکین دلم
زانکه مشکین طره‌ات مسکین دلم را مسکن‌است
شمع کافوری همیگویند بیدوداست و من
حیرتم از سنبل زلف و بیاض گردن‌است !
هرکجا بینم ترا در من فتد شور دگر
نغمهٔ بلبل بود آری که هرجا گلبن‌است

آسمان ماهی ندارد بوستان سروی چو من
ماه من مشکین کمند و سرو من سیمین تن‌است
ناتوان و خسته‌ام بی خندهٔ شیرین لبت
آری ان آرام جان و وان دگر جان من‌است
آفت جان (وفائی) در سر بازار عشق
زلف مشکین و لب شیرین و چشم پر فن‌است

(٤)

ای فتنهٔ عالم به نگاه ! این چه جمال است ؟
کز وصف جمال تو زبانم همه لال است !
جانا دلمن سوخت ز داغ لبت ، آخر :
تاکی دل من تشنهٔ این آب زلال‌است
بگذار که قربان شوم این شمع رخت‌را
در مذهب ما سوزش پر وانه وصال است
مارا هوس وصل لب و زلف تو هیهات !
عمر خضر و ، آب بقا ، فکر محال‌است !
این طلعت زیبای ترا مه نتوان گفت
کین ثابت و آن سوختهٔ برق زوال‌است
شاید بدمم فاتحهٔ عین کمال است
کس ماه ندیداست که در عین کمال‌است
دور از تو چنان زار و نزاراست (وفائی)
گویی که زمهجوری خورشید هلال است

(٥)

ای انکه خطت سبز و لبت آب حیات است
گرد شکرستان مگر این جوی نبات‌است

زین لب چه تکلم ، چه تبسم ، همه شیرین
مانا لب شیرین تو صد کوزه نبات‌است
یارم نرهانم ز خم زلف تو دل‌را
زان روی که شام غم تو روز نجات‌است
جام شب دوشین بمن شیفته دادند
کین بادهٔ نوشین ز خرابات زکوة است
گر کافر زلفم پی آن لعل دل آرا
عیبم مکن آب حیوان در ظلمات‌است
ساقی بسر پیر مغان باده بگردان
کین شیشه چراغ شب آهی درجات‌است
هر جا که منم در طلب روی تو هستم
گوئی که منم تشنه و روی تو فرات‌است
زین رفتن‌و باز آمدنم دل بربودند
این کیست چنین دلبر و شـــیرین حرکات‌است ؟
اوصاف جمال تو (وفائی) چه نویسد
اندازهٔ حسن تو که بیرون ز صفات‌است

(٦)

گر کاینات نامه شود صد هزار بار[١]
وصف کمال دوست یك از صدهزار نیست
بر هر چه بنگری تو برین لوح کاینات
غیر [٢] از کمال و معرفت کرد گار نیست

---

(٦)

(١) آغاز و انجام این قطعه ناقص بنظر میرسد .
(٢) در نسـخه دستنویس واژه (غیر) طوری نوشته شده بود که به (غریر) بیشتر شباهت داشت ولی آنرا غلط پنداشته باین صورت در آوردم .

گر بنگری بدیدهٔ دل در جمال او
دانی که باغ خلد بجز خاك و خار نیست
گر بنگری بچشم حقیقت درین چمن
بی داغ حسن او بخدا داغدار [۳] نیست
خواهم چنان بسجدهٔ خاك درش روم
کاوّل ابد شود چکنم اختیار نیست

(۷)

زلف مشکین بین که بر عارض پریشان کرده‌است
بیضهٔ اسلام‌را چون کافرستان کرده‌است
گهْ تکلم گه تبسم در لبش از دلبری
یك طبق شهد و شکر اندر نمکدان کرده‌است
سرو درگِلْ مانده‌است از حسرت گُلْ غرق خون
سرو بالایم مگر او در گلستان کرده‌است
هیچ وقتی با اسیران دیلمی کافر نکرد
آنچه با من غمزهٔ آن نا مسلمان کرده‌است
بسکه نالید از رخت خون شد دلم در طرّه‌ات
از غم گل بین چه با خود مرغ شب‌خوان کرده‌است
داغم از خال لبت ، ای جان شیرینم لبت !
زان همینالم که هندو غارت جان کرده‌است
چهره‌و زلف مرا تنها نه چون پروانه سوخت
ای بسا خونها که این شمع شبستان کرده‌است

---

(۳) در نسخهء اصلی (غدار)است .

این چه غوغاییاست کاندر عالم افتـاده مگر :
چشم مستت رو بکوی میفروشان کردهاست !
گر (وفائی) جان فدای طاق ابروی تو کرد
کفر نبود بر هلال عید قربان کردهاست

(۸)

ای بیادت عاشقانرا هر نفس
خلوت اندر خلوت‌اندر خلوت‌است
ای حدیثت کشتگانرا هر زمان
شربت‌اندر شربت‌اندر شربت‌است
ای وصالت عاشقانرا دمبدم
عشرت‌اندر عشرت‌اندر عشرت‌است
ای جمال ذوالجلالت لایزال
وحدت‌اندر وحدت‌اندر وحدت‌است
خون بهای یکنظر از روی تو
جنت‌اندر جنت‌اندر جنت‌اسـت
یك نفـس بی یاد رویت زندگی
حسـرت‌اندر حسـرت‌اندر حسـرت‌است
یك زمان بر خاك کویت بنـده‌گی
قربت‌اندر قربت‌اندر قربت‌اسـت
دردمندم (یـا انیس العاشـقین)
تا بکی جان مبتلای فرقت اسـت ؟
مستمندم (یـا جلیس العارفین)
تا بکی دل در بلای هجرت اسـت ؟

مستحق و مفلس و درمانـده‌ام
(یاکریم اکرم) که وقت همت‌اســت
روســیاه و ، عاصی و ، شــرمنده‌ام
(یارحیم ارحم) که روز رحمت اســت
گر (وفائی)را گنه بســیار شــد
رحمت عامت محیط کثرت‌اســت

(۹)

بر دل و بر دیده گفتم : هر کجا خواهی بیا
گفت : آخر روشن‌است این هر کجا جای من‌است
گفتمش بر خاستی شوری عجب در ما زدی
در قیامت ، گفت : اینهم شور از پای من‌است
کس نمیداند بجز دلداده‌ٔ آنزلف وخال
آنچه از داغ تو در سّر هویدای من‌است
گر چه هستم پر خطا دارم امید مغفرت
صد هزاران جرم بخشد انکه مولای من‌است
من چه گویم شرح حال خود (وفائی) پیش دوست
زانکه داند هر چه در رنگ و هیولای من‌است

(۱۰)

قلم بدست من اندر سواد خطه‌ٔ نظم
سکندری‌است جهان گیر عالم سخن‌است
من آن کسم که ز داغ تراشــه‌ٔ قلمم
عطارد از مه نو حلقه گوش دست من‌است

نه هر که سنگ تراشید و نقش شرین بست
به تیشهٔ هنر این پیشه ختم کوهکن‌است
در آن چمن که بر آید نوای بلبل مست
چه جای خودکشی جغد و شیون زغن‌است
دلم ببوسه در ان زلف پر شکن مشکن
چرا که طوطی هندوستان شکر شکن‌است ؟
همیشه در نظر ناکسان دون خواراست
اگر ز بصره (حسن) یا (اویس) از (قرن) است
سخن بلند بگویم که شیخ و ملّت شیخ
حیات این همه تنها چراغ انجمن‌است
چه مردمی‌است (وفائی) در ان خراب آباد
که کسر شهوت مردم باختیار زن‌است

(۱۱)

ای راحت دل قوت روان لعل لبانت
خون شد دل مسکین ز غم سرو روانت
دورم ز تو و بیخبر از خویش ولیکن
پیش منی و هیچ نه بینم ز نشانت [۱]

(۱۲)

خطا گفتم که زلفت مشک چین‌است
سواد چشم مست حور عین‌است

---

(۱۱)

(۱) در این قسمت از نسخهٔ خطی یکصفحه یا بیشتر افتاده و مایهٔ ناقص شدن این غزل و غزل دیگر که مطلعش (مرا تحیر . . . الخ)است گردیده .

تو دل خواهی من از جان دست دارم
که در مهرِ وفا رسم این چنین‌است
جفا خواهی وفا خواهی بفرما
که کار نازنینان نازنین‌است
چگویم وصف از شیرین دهانی
که سرّ روح با روح‌آفرین است
تو فرمودی قدم سرو روان‌است
مرا زین راستی (علم الیقین) است
خطای ما اگر حدّی ندارد
عطای حق تعالی بیش ازین‌است
مترس از ترك خدمت‌ها (وفائی)
که خواجه (رحمة للعالمین)است

(۱۳)

براه دوست کسی سر نهد سبك باراست
اسیر دام محبّت مگو گرفتاراست
سرم به افســر دارا فرو نمی‌آید
که افسر سر من خاك مقدم یاراست
بهیچ روی زمن وا نمی‌شود غم دوست
بدور نقطه تو گویی که خط پرگاراست
تو یوسفی و من از غم اسیر زندانم
(عزیز) من تو بفرمای آخر این کاراست ؟
مرا بباغ بگلزار حاجتی نبود
مرا که یاد جمال تو باغ گلزاراست

اگر بهیچ نگیرم رواســـت شاخ نبات
که لعل خسرو شیرین لبان شـــکر باراست

بکن هر آنچه کنی بر من از جفاکاری
که نازنین صنم دلربا دل آزاراست

به محفلی که تویی چشم بر کف دگران
حرارتم نبرد جام اگر چه ســـر شاراست

[بخاك پای !] تو دادیم جان که تا گویند
براه دوست (وفائی) بجان وفاداراســـت

(١٤)

دلبری دارم که در عالم نظیرش کمتراست
رخ قمر ، بالا صنوبر ، لب شکر ، تن مرمراست
زلف و رو ، بالا و ابرو ، وان بناگوش و لبش
عقرب و خورشید و ، تیر و قوس و ، شیر و شکراست
قامت دلکش ، جمال خوش ، دهان تنگ او
نخل طوبی باغ‌جنت ، سبزه‌زار کوثراست
خانه خالی شمع سوزان یار در بر می بکف
هر کرا ممکن بود این عیش و نوش اسکندراست
لب بلب ، سینه بسینه ناف بر بالای ناف
ای مسلمانان ازین عالم چه عالم خوشتراست ؟!
گفتم : ای ... کیســـت ؟ گفت :
چشمهٔ حیوان اگر خواهی کمی پایین براست
... معشوقه ایمان ســـتان در خلوتی
هر کســـی داند (وفائی)را مسلمان ، کافر است

(۱۵)

ای بت چین ای بلای جان خط و خالت
داد ز بیداد پادشـــاه جمالت

من چه دهم شـــرح غصهٔ شـــب هجران
ای من هجران فدای روز وصـــالت

بســـکه ز مهر رخ تو ناله کشـــیدم
کاســـتم از غم چو ابروان هلالت

باورت ار نیســـت در فراق تـــو مردم
شـــاهد ما حضرت جناب خیالت

بر من و بر دل بچشـــم لطف نگاهی
ای من و ای دل فدای چشـــم غزالت

ســـوخت مرا آتش فراق تـــو مگذار
دســـت من و دامن جناب وصـــالت

کشتن عاشـــق اگر مراد تـــو باشـــد
خون (وفائی) هزار بـــار حلالت

(۱٦)

بفریادم رس ایجان عزیزان لعل شرینت !
هزاران رخنه در دین کرد مژگان کج آیینت

ز درویشـــان نمیپرسی ، نمیدانم چه دلداری ؟
ز آه ما نمیپرسی ؟ بگو : تا چیست آیینت

زبوی سنبلت خواهد بهارستان چین رونق
ز روی چون گلت دارد گلستان زینت

بیازی زلف مشکین‌است گرد عارضت جولان
چه شیرین‌است ــ یا رب ! ــ زین دو ریحان برگ نسرینت
ببزم عاشقان شب چشم مستت بیقرارم کرد
هنوزم سر گران‌است از خمار جام دوشینت
تو خود شکر ، عرق چون گل ، منم زین گلشکر بیدل
خدارا دردمندانرا نمی[1] از عرق چینت
نگاهی کن بچشم مرحمت ای خسرو خوبان !
بتلخی جان شیرین داد چون فرهاد ، مسکینت
منِ دل چون (وفائی) هردو سرگردانِ مخموریم
من از چشم می آلود و ، دل از گیسوی مشکینت

(۱۷)

کشیده طره سراز اختیار عارض قامت
گناه کار سیه رو بود بروز قیامت
شهید چشم توم بوسهٔ نکرده ز لعلت
خراب مست شدم جرعهٔ نخورده ز جامت
مرو بحلقه عشاق و شور و فتنه میفگن
چنین مکن که قیامت بپاشود ز قیامت
هزار بار دل مردمان ز داغ تو خون شد
بریخت خون دل خود ندیده دیده بکامت
بروی و موی خودم وعده دادهٔ که بیایی
خلاف وعده چه شد نه نهار بود نه شامت

(۱) (نمی) شاید (نسیمی) باشد .

ز جان و دل گذرد هر که زلفِ خال ببیند
مگر تو مایلِ [1] وان زلفِ خال دانه و دامت
مرا بگوی که گردن زنند و سر بشکافند
هوای عشق تو از سر نمیرود بملامت
قد تو سرو نگویم رُخ تو لاله نخوانم
که سرو بندهٔ بالای تست لاله غلامت
کسیکه با تو نشیند عجب که جز تو گزیند
چنین که شهد و شکر خیزد از بیان و کلامت
شکر که دید گل افشان و گل که دید شکر بار ؟
سخن بگوی و بفرما : که معجزاست و کرامت
اگر حدیث دهانت بشاخ گل بنویسم
درخت گل‌شکر آرو ببار تا بقیامت
بریز خون منِ جان من ز حشر میندیش
که کُشتگان تو از جان گرفته‌اند غرامت
نگاهت از مژه و ناز قصد جان و دلم کرد
بیك اشاره دو عالم گرفت أمیر نظامت
بافتاب پرستی شده‌است شهره (وفائی)
چو خط رنگ فرنگت چوفای غالیه فامت

(۱۷)

(۱) (مایل و) درست نیست شاید (مانی) بر موضوع مصرع درست تر دربیاید .

ـ د ـ

(۱)

رفتم کنارش امروز جای گوش‌واره‌ام داد
این تخت و بخت و دولت ماه ستاره‌ام داد
صد شکر و شادمانی گیسو فگند یکسو
یك گوشه در گلستان راه نظاره‌ام داد
من شکر این چه گویم ؟ آورد پیش رویم
من یك دو بوسه گفتم ، او بی شماره‌ام داد
دستم گرفت و ، پایی آهسته بر سرم زد
جان برد در مقابل خلخال و یاره ام داد
گفتم : لبت بگیرم ، بگذارمت بمیرم
لب غنچه کرد و خندید ، عمر دوباره‌ام داد
چشم خوشش (وفائی) رسوای عالمم کرد
پیر مغان چه پنهان می آشکاره‌ام داد ؟

(۲)

دل که با طرهٔ جانان سـر سودا دارد
روزگارش که پریشان گذرد جا دارد

شمع‌را سوزش پروانه بحالی نرساند
یار در کشتنم از ناله چه پروا دارد ؟

دهن تنگ ترا خنده اگر معجزه نیست
پس چرا تنگ شکر عقد ثریا دارد ؟

یکزمان بخت من از خواب گران در نشود
یادگاری است کزان نرگس شهلا دارد

از غم طوبی و فردوس فراغی دگراست
هرکه با یاد تو در کوی تو مأوا دارد

زلف‌را خم شده در پیش خطش دیدم و گفت :
روسیه آنکه بنوکیسه مدارا دارد

از من غمزده دل میطلبد غمزهٔ دوست
دوستان دلبر ما نرگس گویا دارد

گفتم : از لعل لبت بوسه (وفائی) طلبید
گفت : دیوانه که از هیچ تمنّا دارد

(۳)

بگذار تا بگریم در دیر راهبانان
بگذار تا بنالم در کوی زند خوانان

بگذار تا بگیرم زنار زلف جانان
بگذار تا بیابم سـر رشتهٔ زایمان

این کاره کار عشق‌است دخل بدین ندارد .

من رند و (لاابالی) سرمست و دلستانم
دفتر زمن چه خواهی ، من پارسی ندانم

مدهوش یك سرودی از لهجهٔ مغانم
من بعد ازین برانم درس مغان بخوانم
این کاره کار عشق‌است دخل بدین ندارد

ترسای نامسلمان چون آهوی رمیده
آرام من گرفته ، در زلف خود کشیده
بویی ز زلف و رویش بر جان من وزیده
یك جای کفر و ایمان آخر بگو ، که دیده ؟
این کاره کار عشق‌است دخل بدین ندارد

ای شیخ پاك دامن ای پادشاه شاهم
آخر بگو خدارا تا چیست روی راهم ؟
صد بار اگر گناه‌است این عشق پر گناهم
حاشا اگر بهشت‌است بیدل‌ستان [1] نخواهم
این کاره کار عشق‌است دخل بدین ندارد

بالله اگر (وفائی) زان باغ گل نچیند
از باغبان برنجد با داغ دل نشـــیند
بیرون ازین دو عالم یك خلوتی گزیند
تا در جهان بماند بی او جهان به بیند
این کاره کار عشق‌است دخل بدین ندارد

(٤)

جز سر زلف تو دل که راه ندارد
در همه عالم کس این پناه ندارد

---

(۳)

(۱) در نسخهٔ دستنویس کلمهٔ (بیدل ستان) همانطوریکه درج‌شده نوشته شده‌است البته املای صحیح آن (بی‌دلستان) است .

سر که نیارم بکس ز خاك در تست
شاه نه شاه‌است اگر کلاه ندارد
تا بخرابات چشمهای تو ره برد
شیخ دگر میل خانقاه ندارد
تکیه بروی تو کرده زلف تو بس چیست
کافر اگر در بهشت راه ندارد
طلعت تو جای حیرت‌است بقامت
روز قیامت که مهر و ماه ندارد
زلفت ازان سوی برد دل ، خط ازان سوی
چون تو شهی بی نسق سپاه ندارد
بوسه ازان لب بده ، بغمزه ازان چشم
فتوای پیر مغان گناه ندارد
هرکه تو خواهی بکش بغمزه به ابرو
دولت حسن تو داد خواه ندارد (۱)

(۵)

هر شام و سحر روی تو دیدن مزه دارد
گلها ز گلستان تو چیدن مزه دارد
در دام تو افتادن و تیری ز تو خوردن
در پای تو برخاك طپیدن مزه دارد
گل گل عرق از روی نگارین چه لطیف‌است
بر برگ سمن ژاله چکیدن مزه دارد

---

(٤)

(۱) چنین بنظر میرسد که این قطعه ناتمام‌است چون ختام که عادتاً شاعر تخلص خودرا در آن میآورد دراینجا دیده نمیشود .

دست تو گرفتن سـر زلف تو کشـیدن
وه وه لب لعل تو گزیدن مزه دارد

قربان تـو و رفت تو باشـم که ز آهو
رم کردن و استادن و دیدن مزه دارد

یك شیشهٔ می در کفن مـا بگذارید
در حشـر همین باده کشـیدن مزه‌دارد

عاشق شـدن و در رخ ترسا نگریدن
می خوردن و زنار بریدن مزه دارد

در میکده رفتن ، دو سه پیمانه کشیدن
وحشی شدن از خویش رمیدن مزه دارد

قربـان گلم در سـربازار محبت
کاغشـته بخون ، جامه دریدن مزه دارد

پرسوخته بیخود شـدن از نشائه صهبا
تا کنگرهٔ عرشـں پریدن مزه دارد

خوش زمزمهٔ بود که می‌خواند (وفائی)
بر کندن و پیوسـن و دیدن مزه دارد

(٦)

دو هفت سال ریاضات خاك شـمذینان
مرید و خانقه و مرد بایزیدم کرد

قضا فگند درین آخرم بدام بتی
به پیش پیر مغان بندهٔ عبیدم کرد

بتیر غمزهٔ ، تیغ نگاه و ، خنجر ناز
امان نداد بیك چشم زد شهیدم کرد

منی که قطب مدار جهان بدم یکدم
مدار قطب پریزادهٔ مریدم کرد
هزار شکر (وفائی) باز هاتف غیب
بمژدهٔ کرم خویش پر امیدم کرد

(۷)

سیه شد زلف با خورشید رو تا آشنایی خود نمائی کرد
سیه رو آنکه کافر آنکه دعوای خدایی کرد
دلم در طره از فیض رخش بر وصل لب شاداست
ز ظلمت رهبرم بر آبحیوان روشنائی کرد
نکرد از کشتن غمزهٔ چشم تو تقصیری
ستمکاراست آری هرکه با مست اشنایی کرد
هلاکم کرد یکره با نگاهی چشم بیمارش
طبیب خویش قربانم که درمان جدایی کرد
ز تاج و تخت شاهی ننگ دارد بنگرد ازکبر
(وفائی) وار یکدم هرکه در کویش گدائی کرد

(۸)

بر چهره ، زلف خویش ، پر از پیچ و تاب کرد
یعنی بحسن ، حلقه بگوش افتاب کرد
گیسو بباد داد بصد جلوه در چمن
از سرو سرکشید و سنبل عتاب کرد
بیتاب شد ز حسرت و غم چون رسید خط
گویا که زلف یاد ز عهد شباب کرد

آوخ که یار رفت و نچیدم گلی ز وصل
کامی ندیده عمر عزیزم شتاب کرد
چشمم در آرزوی بتان بسکه خون بریخت
معمورهٔ وجود (وفائی) خراب کرد

(۹)

بتم چو طرّه برخسار خود فشان میکرد
بنفشه بر ورق لاله سایبان میکرد
اگر بدیدهٔ من عکس عارضش میدید
بشاخ هر مژه صد بلبل آشیان میکرد
بغیر نقطهٔ شیرینی لبش نگذاشت
وگرنه خامه بسی وصف آن دهان میکرد
نوای نالهٔ مرغی بگوشم آمد دوش
چو دیدم از سر زلف تو دل فغان میکرد
ز ابروی تو عجب مانم ای مسلمان کش
که (ذوالفقار) علی قتل کافران میکرد
(وفائی) از لب و زلف تو دوش تا بسحر
سخن ز آب بقا عمر جاودان میکرد

(۱۰)

حسنت بفتح کشور دل اهتمام کرد
اسباب شهریاری خودرا تمام کرد
از زلف و خال ، لشکر چین و حبش کشید
واز مژهٔ کشنده دو صف انتظام کرد

با فوجی از کرشـــمه ، دو از غمزه ، صد ز ناز
در گوشهٔ نگاه تو آمد قیام کرد

چشم تو زان میانه امیر نظام شـــد
با یك اشـــاره کار دل ما تمام کرد

مژگان که کرد روی بمحراب ابروان
مانا برای شـــاه دعای دوام کرد

قربان زور پنجهٔ حسنم که یك نظر
چندین هزار شـــه چو (وفائی) غلام کرد

(۱۱)

چشم سیاه مستت با ما به بین چها کرد
با یك نگه دل و دین از دست ما رها کرد

یك بوسه خون بها کرد لعل لبش ندانم
گر دشمنی بدل داشت این دوستی چرا کرد ؟

با هر نگاه و نازم صد بار کشت و خون ریخت
شیرین کجا بفرهاد این جور و این جفا کرد ؟

باد صبا ندانم با گل چه نکتهٔ گفت ؟
کز حسرت دهانت گل جامه را قبا کرد

تنها نه من شهیدم از دست تیغ نازش
هر گوشه را که بینی صحرای (کربلا) کرد

قربان چشم مستم خونم بریخت و رستم
در ضمن یك عداوت ، کار صد آشنا کرد

هندو اگر بکوثر گویند ره ندارد
بهر چه شد لب تو خال سیاه جا کرد

گیسو نه باغ سنبل ، عارض نه خرمن گل
این است آن بهشتی خدا برای ما کرد

روی تو سرو بالا ، دیدم زخود برفتم
کز عالم بلندی ماهی مرا صدا کرد

برقع فکند آتش درما زد و ندانم :
خود کرد راز خود فاش مارا چرا رسوا کرد ؟

زلفت نمیگذارد روی تو سیر بینم
این پاره ابر تاریك روز مرا سیا کرد

پیر مغان شب دوش میگفت کوزه بر دوش
هی می بگیر و می نوش ، هی می ترا رها کرد

صوفی مشو گران جان ، صافی شو و خدا خوان
پا بند و بندهٔ نان ، کی روی در خدا کرد ؟ !

دیوانه باش و هشیار ، آدم شوو سیه کار
میخانه گیر و بگذار ، گویند ره خطا کرد

آن ماه رو گشاده ، رویش همرنگ باده
هم شوخ شیخزاده ، با عهد خود وفا کرد

دیدم آمد شتابان ، آمد چه ماه تابان
هم شهر و هم بیابان ، چون روز روشنا کرد

گفتم : لبت ببوسم ، چشمش بغزه‌ام کشت
خونی نکرده بودم این ترك قصد ما کرد !

گفتا : توم بمیری ، بی جان لبم نگیری
آب حیات مارا (وفائی) کم بها کرد

(۱۲)

آن شکر خنده بوصل دهنم شاد نکرد
غلطم باز گر از هیچ کسی یاد نکرد

آنچه من در غمت ای خسرو خوبان کردم
بشکر خندهٔ شرین تو فرهاد نکرد

ناوك ناز تو نازم که بیك چشم زدی
زخمها کرد بدل خنجر جلاد نکرد

تاکرا طلعتِ بالای تو یغما که نساخت
راه گلزار نزد غارت شمشاد نکرد

پای بند غم تو کیست در آفاق که نیست
سرورا حسرت بالای تو آزاد نکرد ؟

داغم از گریه که شد باعث رسوائی من
کیست کز دست جگر گوشهٔ خود داد نکرد ؟

تو شکر خنده چنانی که بهر جا گذری
نیست جایی که دهانت شکر آباد نکرد

سوخت ازآه (وفائی) جگر سنگ ، ولی :
اثری در دل آن ترك پریزاد نکرد !

(۱۳)

بجان آمد دلم تاکی دل ، ای جان ، بی دوا باشد
نگاهی کن بدل کین یك نگاهم اکتفا باشد

اگر در وحدتم از کثرت حیرت نیم خالی
دهانت از تبسم تا فنای پر بقا باشد

زجابرخیز تا طوفی کنم گرد سرت گردم
نماز عاشقان‌را در قیامت هم قضا باشد
بجز دلبر نمی‌گویم غم دل باکسی ز آنرو
غم دل با کسی گویم که با دل آشنا باشد
گرفتم قبله درست آمد و عمری در احرامم
چه سود این سعی بیحاصل اگر دل بیصفا باشد
چنین کزخنجر ناز تو خون میبارد از هرسو
بعالم هر کرا بینی شهید کربلا باشد
بچشمان سیه بردی دل و دین (وفائی) را
ترا آهوی چین گفتم خطا نبود روا باشد

(١٤)

شادی من نه بخلد و نه به کوثر باشد
شادی آنجا طرب انجااست که دلبر باشد
هر که دید آب حیات دهن دوست چو من
بگذرد از دل ، اگر خضر پیمبر باشد
جای حیرت بود این خال سیه بر لب یار
کافرم هندو اگر ساقی کوثر باشد
خط سبز تو و زلفین سیه دانی چیست
آیت لطف که در شأن دو کافر باشد !
دو قیامت نشنیدیم بیك جای که گفت
سرو بالای تو چون در صف محشر باشد
طلعت دلکش جانان و قد دلبر دوست
نوبهاری است که بالای صنوبر باشد

لب تو آب حیات است تو خود هم خضری
خضراگر جور کند از چه پیمر باشد
بوالعجب مانم ازین حسن خدا داد تو من
مه ندیدم که شکر بار و سمن بر باشد
قوس ابروی تو از تیر مرا پاره کند
آفتاب رخ تو از چه دو پیکر باشد
گر تو ، ای چشمهٔ حیوان ، بکف آری روزی
نستاند ز منت گر چه سکندر باشد
لب تو جان (وفایی) است خوشا در قدمت
جان بلب آرد و قربانی دلبر باشد

(۱۵)

دل دیوانهٔ دارم دمی بیغم نخواهد شد
سر شوریدهٔ دارم بسامان هم نخواهد شد
دل آرام من از روزی که آرام دلم برده
دلم یکدم نیارامد بمن همدم نخواهد شد
بزلف خویشتن حال دلم زیر و زبر کردی [۱]
چرا مهدر نباشد دل ؟ چرا درهم نخواهد شد ؟
مگو این اشك‌ریزی چیست اندر آستان من ؟
ــ دل و دینم فدایت ! ــ کعبه بی زمزم نخواهد شد !
چو با بخت سعید من محمد گشته پشتیبان
یقین زخم دل دیوانه بیمرهم نخواهد شد

---

(۱۵)

(۱) کلمهٔ (کردی) در نسخهٔ خطی اشتباهاً (کری) نوشته‌شده بود تصحیح گردید .

(وفائی) گر شود سیراب از آن دریای حق خوانی
تو حق گویی و میدانی ز دریا کم نخواهد شد

(۱٦)

مرا که دوش دو چشم از غم نگار تر آمد
بگاه انکه ستاره روان شود سحر آمد
چنانکه گل شکفد سرو بالا از اثر ابر
ز گریه ام صنم من بخنده جلوه گر آمد
که هان مرغ (وفائی) شب فراق سرآمد
ترا مراد بر آمد که آفتاب برآمد

(۱۷)

دوش اندر میکده چون و چه زیبا زدند
گردش از جاروب زلفٔ طرّه حورا زدند
ساقیان دست طرب در گردن مینا زدند
خاك آدم‌را نم از سرچشمهٔ صهبا زدند
بر سر شوریده تاج (علّم الاسما) زدند
دین و دل دیوانه‌را اعتاب (عرش الله) زدند
مطربان‌را نغمهٔ جان بخش زیر وبم گرفت
عاشقان‌را نالهٔ دلسوز در عالم گرفت
مجلس روحیان‌را (۱) ذوق می دردم گرفت
... [دل برگ !] ساقی چون ز گردش نم گرفت

---

(۱۷)

(۱) « روحیان » در این مصرع باید « روحانیان » باشد و ناسخ اشتباه کرده‌است .

اول این جام شــراب [فقیه امام !] گرفت
می پرستان‌را بنوشانوش پس آوا زدنـد

هر یکی زین عاشقان مستانه جام می بدست
گه ز روی جام گاه از بوی جانان گشته مست
بانگ نوشا نوش ساقی ناله‌های می پرست
پردهٔ زاهد درید و چشم نامحرم به بست

سر خوش و بیهوش بیاد شاهد روز (ألست)
شیشهٔ (لا) را زِ دل بر ساغر (الاّ) زَدند

ان یکی از (ارنی) مخمور و مست جام دوست
وآندگر از (لن ترانی) کشتهٔ پیغام دوست
یك درون از اصطفا آدم پر از انعام دوست
یك سر از (وجهتُ وجهی) پر ز عشق نام دوست

هریکی‌را رمز و غمزی کرده بی آرام دوســت
ای بســا در قعر این دریا که دســتُ پا زدند

پای بند جانِ دل شد طرهٔ سودای عشق
آتش اندر جانِ دل زد آفت غوغای عشق
کشور تابِ توان ویران ز استیلای عشق
عاشــق و دیوانه و سرگشته در سودای عشق

گشته از تیغ محبت غرقه در دریای عشــق
خیمه در بالای صحرای (فنافی الله) زدنـد

چون سر آمد هر یکی‌را دولت شاهنشهی
شد پریشان هر سری‌را افسر و فرو بهی

گشت خالی مسند مولائی و تخت شهی
جان جانان دل بدلبر آشنا شد وانگهی
دست غیب آمد برون [زد !] قرعه‌ٔ (خل‌الله)ی
سکه‌ٔ شاهی بنام شاه عبیدالله زدند

غیث دین ، غوث مریدان ، پیر من ، قطب امم
دست رحمت ، پشت دین ، چشم حیا ، جسم کرم
از شرافت عاشقان کوی او صید حرم
آنکه برخاك درش اسکندر و داراو جم
حلقه سان پشت نیاز خویشتن کردند خم
هر یکی از جانِ دل فریاد یا مولا زدند

قبله‌گاه دین عبیدالله ثانی نام او
جلوه‌گاه انس و جان سقف سراو بام او
افتاب عالم بالا ، جهان بین ، جام او
سر ز خورشیدی زند هر ذرّه در ایام او
روح بخش مرده‌گان از همت انعام او
دم ز اعجاز مسیحی نبی‌الله زدند

باده نوش شوق بر سیمای ناهیدش رقم
خرقه پوش ذوق تا بالای خورشیدی علم
با همه بیچاره‌گی ابر کرم بحر امم
اوست کآیند آستانش محترم نامحترم
بی نوا ، سلطان ، گدا ، خاقان ، مسکین ، محتشم
شست پا از جانِ دل بر حشمت دنیا زدند

آشنای کوی جانان بلبل گلزار حق
عاشق نام خدا گنجینه اسرار حق

قبله‌گاه هر دل ... آینه دیدار حق
سرخوش از جام تجلّی ، مظهر انوار حق

مست ٔ مخمور از خمار ... حق
گوئیا در سینه ٔ وی آتش سینا زدند

آفرین بر خامه‌ی صورت کش جان آفرین
کاین [چنین زیبا نگاری آفرید از !] ماء ٔ طین
بلبل خوش نغمه ٔ گلزار شرع یا و سین
قامتش در جویبار دیده سرو راستین

طلعتش در گلشن دل دلربا او نازنین
آفتابی را مگر بر شاخه ٔ طوبا زدند

آستانش قبله ٔ دل ، اهل دلرا رهنما
خاندانش کعبه ٔ جان ، آل آدم‌را پنا
خانقایش کهف عالم مرتجا و ملتجا
خاکپای اوست در چشم (وفائی) توتیا

آری آری چون (وفائی) زین سبب شاه ٔ گدا
بوسه بر آن آستان آسمان فرسا زدند

ای شه تخت ویلایت من نه مهمان توم
ز آشنایان سگ درگاه و ایوان توم
بت پرستم ، هر چه هستم دست ٔ دامان توم
گر چه کافر بوده‌ام از نو مسلمان توم

بر (وفائی) رحمتی قربان دربان توم
همتی کن نفس و شیطانم ره تقوی زدند

- ۱۸ -

شکل و بالای ترا ، یارب ، چه شیرین بسته‌اند
کآفتابی‌را فراز سرو سیمین بسته‌اند

دلربا آمد خط از روی عرقناکت ، مگر
دلربا زاده‌استُ از مه عقد پروین بسته‌اند

زلف بر روی تو یا سر صفحهٔ گل مشك چین
خط ریحان‌است یا بر برگ نسرین بسته اند

بوی جان دارد لبت ، ای خسرو خوبان ، مگر
نقش جوی شکرت ازجان شرین بسته‌اند

چون سکندر جان عالم در طلب سرگشته‌اند
این چه حیوانی است کزناف تو پایین بسته‌اند

عشرت و عیش ارم هم هرچه هست این‌است و بس
کاندرو سرمایهٔ آرامُ تسکین بسته‌اند

[نفس غالب نفس بیر و گل] (وفائی) گل پرست
فرصتی ، یارب ، که گل‌رویان ره دین بسته‌اند

- ۱۹ -

در ازل سنبل گیسوی ترا شانه زدند
رقم شیفتگی بر من دیوانه زدند

من ازان روز خرابم که بخلوتگه حسن
سرمهٔ ناز بران نرگس مستانه زدند

قبلهٔ راهب صد ساله شد از معجزه‌ات
شکل ابروی تو چون بر در میخانه زدند

غمزه آرام مرا در [پسته !] زلف ربود
کاروان‌را بشب آن نرگس مستانه زدند
آب‌شمع رخ تو زلف شب آراست ولی :
آتشی بود که در هستی پروانه زدند !
خاك شو گر طلب پرتو انوار کنی
غالب آن‌است که این فیض بویرانه زدند
زاهد از باده کشی منع (وفائی) چه کنی ؟
کز ازل آب و گلش بر در میخانه زدند

(۲۰)

بت من طره چو بر برگ سمن بر شکند
رونق ماه برد ، قیمت عنبر شکند
گنه از چشم تو نبود ز دل آزردن ما
ترك چون مست بود شیشهٔ ساغر شکند
بسته زلف تو بهر حلقه هزاران دل‌زار
ترسم این بار گران پشت سمندر شکند
گربااین [1] صورت زیبای تو افتد نظرش
راهب دیر ، صنم در سر آذر شکند
مانی از چشم تو کج ساخته ابروی ترا
شانه از مستی خود در سر پر کر شکند
دلِ دلبر بهم آمیخته مشکن دل ما
دل دلداده شکستن دل دل‌بر شکند

---

(۲۰)

(۱) جملهٔ « گر باین » در نسخهٔ خطی (کر بامن) نوشته شده اشتباه واضح‌است .

هر کرا پایه بلندست گرفتار بلاست
ستم چرخ نگر پهلوی افسر شکند
خال در کنج لبت وقت تبسم گویـا
هندوی تنگ شکر بر لب کوثر شکند
چشم مست تو چنان صید دلم کرد بچشم
شاهبازی که پر و بال کبوتر شکند
منصب قدر وفایی بر دانایان است
غم جاهل نتوان خورد که گوهر شکند
شب تاریك (وفائی) بود آن روز که یار
سنبل شیفته بر برگ سمن در شکند

(۲۱)

من توبه ز هرچه شیخ گوید پس ازین
صد بار اگر نماز گر روزه بود
دورم مفگن ز دلستان بهر خدا
از بحر مگو چه آب در کوزه بود
گرجان بدهم ز روی دلبر نظری
این بس که مرا ز دور دریوزه بود
ترسا بچه انجیل بمن درس دهـد
سودای [زیادت !] که به جلغوزه بود
تنها نه (وفائی) به پری دلداده است
کزهر طرفش هزار دل سوزه بود
در مذهب خـود قلندران میگویند
صد پای بس‌است اگر یکی موزه بود

(٢٢)

مستانه چو از میکده بیرون آید
خون از دل عاشقان چو جیحون آید
در بزم دگر منّت ساقی نکشم
آن مغبچه تا با لب میگون آید
از باد وزان طرّه برویش گویی
بر ملك خطا ز چین شبیخون آید
ای خسرو شرین دهنان رحمی کن
تا چند ز دیده اشك گلگون آید
اظهار دیدی‌وجود از عدم‌است
هر خنده که از لعل تو بیرون آید
از بس بقدت هلاك ابروی توم
خواهم که الف نویسم و نون آید
تسلیم غم تو مدعی‌را نرسد
این کار ز عاشقان مفتون آید
تیری که ز شصت ناز لیلی بجنبد (١)
بگذار که بر دو چشم مجنون آید
گفتم : که (وفائی) صفت قد تو گوید
گفتا : برو این ز طبع موزون آید

---

(٢٢)

(١) « بجنبد » برای (تیر) گفتن اشتباه محض‌است و ناسخ آنرا بجای « بجهد » نوشته‌است .

ـ س ـ

(۱)

ای شکّر اگر وارسی خال مگس
زین جور که میکنی نداری غم کس
از مهر تو من هم ز تفِ کورهٔ دل
برقی بفروزم نه تومانی نه مگس
ای خواجه اگر شکر فشانی نکنی
طوطی ندهد ز دام این فکر و هوس
از مهر تو من هم بغراب آمیزم
درهم شکنم هم سر و هم پای قفس
محمل‌کش اگر چنین برانی شب و روز
بیچاره پیاده نشود قافله رس
از قهر من هم ز دل آهی بکشم
کز نای شتر بر آید آواز جرس
ای دوست اگر راه (وفائی) ندهی
تا بوسه زند بر قدمت یکدو نفس
از قهر تو من هم بخرابات روم
میگیرم و ، دف بنای و ، نی پیچم و بس

ـ م ـ

(۱)

جانا شب دوش مرغکی غالیه فام
از بهر وفائی چه خوش افتاده بدام
یك پشت ، دو هفت کردن و ، یازده رو
دو چار سر و دو شش قدم و ، هفت اندام
دو شهپر و سیزده دم و ، شش منقار
نو ناخن همچو خنجر و ، شازده نام
سه اختر و ، یك پاره مه و ، چار هلال
با پنج درّ و ، ده صدفش ، بود بکام
ای دوست ! گر این مرغ تو دانستی چیست
اینمرغ (وفائی) ز وفا باد حرام

(۲)

خوشا روزی ز دنیا در بدر بم
ز جستجوی عالم بی اثر بم
شبان و روز نالان در بیابان
حریف شب‌رو باد سحر بم

نفهمد هیچ کس نام و نشانم
اگر عاقل اگر آشفته‌سر بم
بهر مرزی دواند گرد و بادم
بهر جای که خواهم خاك سر بم
بچشـــم تر گذارم آســتین را
گهی بی مادر و گه بی پدر بم
چراغی در دلم گیرد فروغی
که از روشن دلی یـــار فنر بم
گهی شادان ، گهی خندان شب و روز
گهی نالان ، گهی خونین جگر بم
ز صهبایی چنان دیوانه گردم
که از غوغای محشر بی خبر بم
نمیدانم چه ســـازم تا بسوزم
کزین بود و نبود خود بدر بم
(وفائی)را نمیدانم عـــلاجی
اگر سر تا قدم غرق نظر بم
مگر نالان بروز آرم شبی‌را
بزاری دســـت و دامان سحر بم

(۳)

نگارینم ! دل و جـــانم ! حبیبم !
همه درد درونم را طبیبم
شنیدستم غریبان مینوازی
منت هم عاشقستم ، هم غریبـــم

گناه نرگس و زلف درازاست
که من هم ناتوان هم ناشکیبم
خدایا پرده بر دار از رخ وصل
که دایم زین میان من خود صحیبم
مسلمانی ندانم دست من گیر
کرم کن از میان بکشا صلیبم
بدریای کرم زن دفترم را
مکن شرمنده از روز حسیبم
(وفائی) داد ازان دست نگارین
شهید پنجه و (کف الخضیب)م

(٤)

هم چو شاهین بهوس بال پری بگشادم
در سر سیر و تماشا سر خود بنهادم
ز اشیان شهپر سیاره کشی کردم راست
یکنظر جلوه کنان بر سر چرخ استادم
پس آینه چو طوطی بشکر باریدم
غافل از دستخط و درس خط و استادم
سایه سرور گلی گشت مرا دیر مغان
نشائه عشق گل آمد بمبارك بادم
پرتو شمع بدیدیم چو پروانه ز دور
با همه سرکشی و کبر بدو جان دادم
... نیلوفر آسا بزدم ...
ز آتش مهر بر انداخته شد بنیادم

دل بشرین شکری دادم چون خسرو ، عشق
عاقبت کرد جگر سوخته چون فرهادم
دل مارا هوس خال تو و زلف و لبت
دانه ناچیده و در دام بلا افتادم
بـ (وفائی) نگهی کن چو تو سودای منی
بکه فریاد کنم گر تو نپرسی دادم

(٥)

رنجیدهٔ یاران ز دوران گله دارم
آزردهٔ خارم ز گلستان گله دارم
با زاغ و زغن هم قفسم کرده زمانه
از صحبت ناجنس نه چندان گله دارم
چشم تو مرا کشت ، چرا ابرو و مژگان
این تیر و کمان چیست ز ترکان گله دارم ؟
مطلوب من از خال سیاه لب تست
حاشا که من از چشمهٔ حیوان گله دارم
کافر چکند گر صنم و بُت نپرستد
با آن همه پاکی ز مسلمان گله دارم
دامن بکمر برزده هر کس بطریقی
از غفلت این قوم فراوان گله دارم
فریاد که نازك دلی من بمقامی‌است
کز جنبش و آلوده‌گی جان گله دارم
عارف کمر یار و معارف دهن دوست
شاید که ز خود ظاهر پنهان گله دارم

در هر سر بازار بگویم بدف و نی
این نکتهٔ سر بسته که من زان گله دارم

بفروخت بچندین هنرم هیچ نفرمود
از خواجه خود بنده هزاران گله دارم

اطوار تو من بهر خدادا نیست (وفائی)
از ورزش تو نیز بقرآن گله دارم

از خویش بیرون آی و خداداں و خدا خوان
دیگر سخن از غیر بیزدان گله دارم

(٦)

من که در گوشه کاشانه دلی خوش دارم
پادشاهم دل خود از چه مشوش دارم
یکطرف نغمهٔ نی ، یکطرف آوازهٔ دف
یکطرف دیده بروی بت شـــیرین دارم
خلوت دل بخیال رخ و زلف دلبر
هم چو بتخانهٔ چین جای منقش دارم
داغم از حلقه زلف بو برویت شب و روز
که نسوزم چکنم نعل در آتش دارم
مطرب خوش نفس و ساقی گلرخ می ناب
ــ چشم بد دور ــ عجب مجلس بیغش دارم !
بندهٔ سرو وفادار منم در عالم
چکنم جان وفا روح وفاکش دارم
هر کجا پای (وفائی) است سر انجا بنهم
اینقدر مردم دیوانه نیم هـــش دارم

(۷)

بخیال تو بهر جای که من می نگرم
می‌نیاید بجز از گلشن و گل در نظرم
تا گل روی تـــو آرام و قرارم بربود
بهوایت چو نســـیم سحری در بدرم
بر سر جان من ، ای دوست ، دل آزرده مباش
نظری کن که فدای تو بود جان و سرم
عاشق روی توم با همه بی مهری تو
که بخورشید تماشـــا بکنم بی بصرم
گر بشاهی شوم ــ ای مرغ همای سر من ! ــ
باز در دست تو چون صعوهٔ بی بالُ پرم
بشته زلف تو گشتم بهوای لب تو
طوطی هندم و در دام بلای شکرم
آتشی در دلم افتاده ندانم ز کجا
اینقدر هست کز و سوخته جان و جگرم
خجل از کردهٔ خویشم ، گله از کس نکنم
من که با این همه نزدیکی او دور ترم
دل دلبر بچه دل بر شکنم بر سر دل
دل گذارم نتوانم که ز دلبر گذرم
در ره عشق بتان کشته شدن زنده دلی‌است
ای خوش آنروز که جان در ره جانان سپرم !
دل من مشکن ازان عارض و بالای که من
مرغ گلزار ارم بلبل شاخ شـــجرم

برو ای زاهد خودبین ز (وفائی) بگذر
پیش من دام میناز که مرغ دگرم

(۸)

گر من سوخته بر شاهد خوبان برسم
پشت شاهین شکند شهپر بال مگسم
عاجز نفس شــدم سنگدل از صحبت او
مرغ باغ ارمم همنفس خار و خســم
طوطیان در چمن هند بشکر شکنی
من بیچاره گرفتار بلای قفســم
بی‌خود از نالــه فریاد دلم ، وای بمن
کاروان رفته و غافل ز فغان جرســم
هیچ کس نیست چو من بیخبر افتاده ز راه
دست من گیر خدایا که عجب هیچکسم
بسکه از نالهٔ زلف تو شدم نغمه سرا
خواند اکنون همه کس بلبل مسکین نفسم
شاهبازان بتو نازان ، بتو پرداز اکنند
من باین بالِ پر ریخته اندر که رســم
کرم دوست بجای‌است (وفائی) مخروش
جای دارد که بر آرند همه ملتمسم

(۹)

بکوی یار هر دم از فراق یار مینالم
چو بلبل از غم گلزار در گلزار مینالم

شهید چشم مستم ، با خیال طره میگویم :
چو بیمارم بزاری در شبان تار مینالم
توانم را بچشم ناتوان بردی و خود رفتی
کنون در کنج غم بی یار و بی غم‌خوار مینالم
اسیر زلف یارم عاشق محراب ابرویش
مسلمانم ولی در حلقهٔ زنّار مینالم
در و دیوار گلشن شد زعکس روی تو ز آن رو
چو بلبل هر زمان بر هر در و دیوار مینالم
نمیدانم بلای مردمان از چیست عاشق‌را
ترا بیمار چشمان سیه ، من زار مینالم
شرابی ساقیا ! آبی برین آتش فشان کامشب
مغنّی وار میسوزم ، چو موسیقار مینالم
چه بنویسد (وفائی) شرح هجران تو ؟ چون هردم
بیاد سرو بالای تو قمری وار مینالم

(۱۰)

ای آفت دل بلای جانم !
آرام روان ناتوانم
رخسار مه تو نوبهارم
زلف سیه تو ضیمرانم
ای روی تو کعبهٔ حیاتم
ابروی تو قبله‌گاه جانم
صید حرم تو حور عینم
قد علم تو خیزرانم

درمان درون مستمندم
داروی جراحت نهانم
اول بزبان آشنائی
کردی بوصال مهربانم
در وسمه گرفتی ابروان‌را
چون گسمه بریده شد عنانم
در سرمه کشیدی آهوانرا
صد سرمه زدی بخانمانم
دین بردی و دل بدلربایی
تا شهره شدی بدلستانم
کردی بدو چشم، چشم بندی
بردی بدو ناتوان توانم
امروز بهر طریق دانی
کز عشق تو شهرهٔ جهانم
در عشق تو ـــ آفت زمانه ـــ
رسوا شدهٔ همه زمانم
هر شب ز فراق سرو بالات
صد چشمه ز دیده خونفشانم
عیشم همه درد درد بر دل
دل در غم و غم در استخوانم
شب هم چو سگان بر آستانت
کرد است غم تو پاسبانم
چون طایف کعبه در گذارت
لبیّک بر آید از زبانم

می گریم و رو بخاك مالم
مینالم و نشنوی فغانم !
رحمی ز وفات بر (وفائی)
آخر نه که تازه نوجوانم ؟ !

– ۱۱ –

بی تو ای دوست ندانم که چگویم چونم
بجمال تو که چون سوخت در و بیرونم
جلوهٔ کن بمن ، ای شمع وجودم ، بردار
وعدهٔ وصل من آن است بریزی خونم
جانم آزاد کن از واهمه وصل و فراق
دست من آر تو در گردن خود یاخونم
من ندانم که ز زلف تو رهایی طلبم
گر ز زنجیر تو سر باز کشم مجنونم
مرد میدان جفای تو (وفایی) است ، بیا
خنجر ناز بدل زن که بجان ممنونم

در زمستان یکشب در واقعه بحضور مبارك مشرف شدم ، در میان جمعی از خلفا ... فرمودند : که عریضه خودت‌را که این غزل‌است به آواز بلند برای من بخوانی ! بعد که موسم بهار بحضور مبارك رسیدم ، بر طبق واقعه واقع شد در آخر شمارا ...... بکن چنان بدان که خواب‌است و در همان شـــب است :

– ن –

(۱)

السلام ای باغ رویت (جنة المأوای) من
... شـــب یلدای مـــن
السلام ای گوشه محراب طاق ابروت
در دو عالم قبله من ، مسجد اقصای من
السلام ای گشته در دور خط و خال لبت
در سر بازارها سودای من ، غوغای من
السلام ای بر گل رویت غزلخوان روز و شب
بلبل خونین دل مسکین دل شـــیدای من
السلام ای دیدن و خندیدن و رنجیدنت
مرهم من ، داغ من ، روح فرح بخشای من
السلام ای سرو نورین ســـایه جانها ولی
سایهٔ سرو بلندت ملجأ و مأوای من

السلام ای آنکه در جنت سرای لطف و ناز
قامت جان‌پروری هم سرو هم طوبای من
السلام ای جرم‌بخش صدچو من آشفته‌کار
از تو غیراز جرم بخشی نیست استدعای من
السلام ای بنده‌گانرا خواجهٔ مشـــکل گشا
بر (وفائی) رحمتی ای سید و مولای من !

(۲)

یار ارمنی مذهب ! شوخ عیسوی ملّت !
یا بیا مسلمان شو ، یا مرا نصارا کن
یا بتیغ ابرویت خون بیگناهم ریز ،
یا ازین دو لیمویت چارهٔ دل ماکن
بر مکن ز رخ پرده در شـــکن خم کاکل
زاهد صوامع را راهب کلیسا کن
ساقیا ! سرت گردم التفات کن ! جامی !
آتش درونم را یکزمان مداوا کن
تابکی (وفائی) را خون بی گنه ریزی
گر خدا نمی‌دانی شرمی از مسیحا کن !

ـ و ـ

(۱)

این تطاول بین که از دست شب یلدا کشم [۱]
ای امید نا امیدان ، ای پناه بیکسان
نا امیدِ بیکسم دست من و دامان تو

من نگویم انکسم در آستانت جلوه‌گر
یا زگستاخی ســگ کوی توم خاکم بسر
اینقدر گویم بزاری تا توانم اینقدر
ای امید ناامیدان ای پناه بیکســان
نا امیدِ بیکسم دســت من و دامان تو

چون ترا دانسته‌ام از رحمت پرودگار
رحمت کن رحمتی ، ای رحمت حق زنهار !
آیت (لا تقنطوا من رحمةالله) گوشدار
ای امید ناامیدان ، ای پنــاه بیکسان
نا امیدِ بیکسم دســت من و دامان تو

ایکه میدانی که قلب مومنان عرش خداست
تا دلی رابشکنی ... بودن رواست

---

(۱) در نسخه خطی این قصیده در مقدمهء دیوان قرار گرفته ، ولی ناقص بنظر میرسد .

یکنظر زانحضرتم از روی رحمت التجاست
ای امید ناامیدان ، ای پناه بیکسان
نا امیدو بیسکم دست من و دامان تو
دست‌گیرا ! دست گیرم ، ره‌نمایا ! ره دهید
چون تویی درمان دردم چارهٔ دردم کنید
از امید خود (وفائی)را مفرما ناامید
ای امید ناامیدان ، ای پناه بیکســـان
نا امیدو بیسکم دست من و دامان تو

(۲)

ای دلبرا ! ای دلبرا جانم فدای جان تو
دین و دل و ایمان من قربان یك فرمان تو
با دین و با ایمان مرا ، کاری نباشد دلبرا
این بس که باشم روز و شب دیوانه و حیران تو
گر دل بگلشن خوش کنم ، ور دیده بر ماه افگنم
از گل مرادم بوی تست ، از مَه° رخ رخشان تو
خوشتر زباغ و بوستان ، بهتر ز گلزار جنان
با یاد تو گر جان دهم در گوشهٔ زندان تو
از روح اعظم بهتراست ، از باغ جنت خوشتراست
بویی که می‌آید مرا از جانب بستان تو
با این سر آشفته‌ام ، استاده در میدان غم
باشد گهی غلطان شوم ، چون گوی در چوگان تو
آسوده جان و دل‌شود ، در سایهٔ نور ابد
بر هر که تابد یکزمان مهر رخ تابان تو

من تشنه و دل سوخته ، تو چشمهٔ افروخته
بگذار تا جان میدهم ، بر چشمهٔ حیوان تو
گریم چو بلبل هر زمان ، با صد هزاران داستان
شاید که چون گل واشود بر من لب خندان تو
من بندهٔ آواره‌ام ، سرگشته و بیچاره‌ام
تو پادشاه رحمتی ، دست من و دامان تو !
با انکه هستم روسیاه ، دارم بسی جرم و گناه
نومید نتوانم شدن از لطف بی پایان تو
گر زانکه بگذاری مرا ، یا انکه بنوازی مرا
روی من و خاك درت ، چشم من و احسان تو
گر من بسی بدکرده‌ام ، من در خور خود کرده‌ام
باری تو از روی کرم آن کن که باشد شان تو
آخر نگاهی از کرم ، بر جان پر درد و الم
سوزد (وفائی) تا بکی در آتش هجران تو ؟!!

ـ هـ ـ

(۱)

فدای جان پاکت این غلام دربدر کرده
ز هجران تو جان از تن قرار از دل ، سفر کرده
بامید شفائی دل درآن‌چشم سیه بستم
که مژگان تو در ••• جان پر نیشتر کرده
فزون شد از نگاهت درد من با انکه خندیدی
چرا گویند پس بیماررا گل در شکر کرده
خط آورد از پی امداد زلف از بهر قتل من
بچین قانع نشد جیش خطا راهم خبرکرده
شهیدان کید افتاده سر خونین کفن در باغ
مگر با لاله‌زاران ، نازنین از ری گذر کرده !
نمیدانم چرا در گوش گل باری نخواهد رفت
فغان بلبل مسکین جهان زیر و زبر کرده
نزیبد جز (وفائی) افسر و تخت وفاداری
که در ملك محبت ترك سررا ترك سرکرده

(۲)

مرا تحیر از آن زلف و روی نرگس مست است [۱]
دو شب ، دو روز ، دو نرگس ، بشاخ گل که شنیده ؟

---

(۱) در نسخه خطی یك صفحه یا بیشتر ناقص بود و باعث از بین‌رفتن یـك یا چند بیت از این قطعه گردیده‌اسـت .

چرا ز تاب جمالت عرق گرفته عذارت ؟
که روز روشن و بر برگ لاله ژاله چکیده
ز غیرت لب و روی تو کیست ناشده رسوا
شکر بآب نگشته‌است گـُل قبا ندریده
شهید زلف توم بوسهٔ ببخش ازان لب
که میل شربت تریاك کرده مار گزیده
هوا عبیر فشان‌است و باد غالیه باراست
مگر بطرهٔ جانان نسیم صبح وزیده
ز جان هردو جهان گلبنی بناز سرشتند
درو ز عکس جلال و جمال نور دمیده
شکفت گل بدر آورد و صد بهشت برین شد
تو آن درخت گلی نورسیده نور دو دیده
چه غم بکوی تو گرد سر تو گشته (وفائی)
که عندلیب بهشتی بشاخ سدره پریده

ـ ی ـ

(۱)

شب است این زلف ، یا روز جدایی ؟
لبست این لعل ، یا جان وفایی ؟
بتا ! نامهربان ! یارا ! نگارا !
بدینسان بیوفا آخر چرایی ؟
چه باشد گر برحمت عاشقان‌را
یکی از گوشهٔ دل رونمایی ؟
نه شرط دوستی باشد که هر روز
ز نو عهدی به بندیّ و نپایی
نمیخواهم نشان سلطنت‌را
که بر خاك درت خوشتر گدایی
جگر خونم ز داغ آشنایان
چه بودی گر نبودی آشنایی ؟
خدارا مهر و مه‌را سرنگون کن
چه باشد پرده از خود برگشایی
دلی داریم در عشقت پریشان
سری داریم بر خاکت هوایی
تو ای سرو ریاض جان عالم
تو ای شاه سریر اصطفایی

تو ای چشم و چراغ جان آدم
گل و شمشاد باغ اجتبایی
بستّاری که از عالم گزیدت
بغفّاری که دارت انبیایی
به آب پاك ینبوع شفاعت
بشو از روی کارم روسیایی
مران از خود چو آوردم بتو رو
کزین ابرو تو محراب دعایی
خداوندا ! بحق پاکی خود
بآن لوءلوی بحر پادشایی
بهر لطفی که داری با عزیزان
ببخشایی همه جرم (وفائی)
مرا این دل ز آب و گل سرشتند
مرا دلبر ز نور کبریایی
دل من در ازل دلبر گرفته
وگرنه دل کجا دلبر کجایی ؟
(وفائی) چون ننالد خـون نگرید :
که کشت آن دلربایش از جدایی ؟

(۲)

ای روی تو ابروی تو وان دو لب شیرین
هم کعبه و هم قبله و هم جان وفائی
گر سرو نهٔ جلوهٔ جان‌بخش چه داری ؟
گر ماه نهٔ بر سر این چرخ چرایی ؟

گفتند که بر چشم کند سرو سهی جای
باور نکنم تا بسر چشم نیایی

چون روی بگردانم از ابروی تو ، جانا ،
کارباب وفارا بخدا قبله نمایی

بی نام تو هر چند بود فتح جهان خام
بی خامهٔ من هم نبود نامه گشایی

گفتم که بگیرد نمك ساعد شاهم
نامردم اگر باز نکردم چو (وفائی)

★ ★ ★

وقتی که حضرت شیخ ــ قدس‌سره ! ــ بطایف ، که یکی از شهرهای حجازاست ، هجرت فرمودند ، بتوسط حجاج قصبهٔ (ساوجبلاغ) این قصیده مبارك بحضرت تقدیم شد ، یك روز بعد از ملاحظهٔ عریضه و صدور جواب وفات کردند :

(۳)

نمیدانم چرا ای‌دیده چندین خون فشان هستی ؟
هما نا داغدار هجر یار مهربان هستی ! (۱)

تو ای ابر بهاری از چه گریان و خروشانی
مگر در آرزوی (۲) وصل باغ و بوستان هستی ؟

---

(۳)

(۱) «وفائی» بمناسبت وفات شیخ عبیدالله نهری بزبان کردی نیزمرثیه‌ای سروده که مطلع آن «درێغا بای خەزان . . .»است و بیتها با حرف (میم) خاتمه میآیند .

(۲) در نسخه دستنویس «آزوی» نوشته شده بود .

تو ای باد سحرگاهی مگر جویای گلزاری :
که در کوهٔ بیابانها بهر سویی دوان هستی ؟

تو ای قمری که مینالی بطرف جوی باغ و راغ
چنان دانم پی سروی چو من کوکو زنان هستی
تو ای نرگس مگر در خواب دیدی چشم دلدارم :
که چون من عاشق و بیمار و مست و ناتوان هستی ؟
تو ای سنبل مگر بویی ز زلف یار بگرفتی :
که چون من بیقرار و درهم و آشفته جان هستی ؟
توای گل وصف یار من مگر از باد بشنیدی :
که چون من پاره دل خوینین (۳) درونٔ خون فشان هستی

تو ای مسکین بنفشه از کجا دیدی خط و خالش
که محزون هم چو من در کسوت ماتم نهان هستی ؟
تو ای سوسن مگر عاشق شدی چون من بروی یار :
که در شرح غم هجران جانان صد زبان هستی ؟

تو خود ای لاله زلف و روی جانان از کجا دیدی :
که چون من داغدار افتاده اندر بوستان هستی ؟

تو ای آتش بجان افتاده بلبل از برای گل
چو من تاکی بعشق اندر زبانها دستان (٤) هستی ؟

تو ای مرغ شب‌آویزی چو من در زلف جانانه
بگو تاکی بیاد صبح آن گردن چنان هستی ؟

---

(۳) واژه (خوینین)را ناسخ بجای (خونین) نوشته و در عوض بعد از کلمهٔ (درون) حرف (واو)را انداخته‌است .

(٤) واژه (دستان) در نسخهٔ خطی بجای (داستان) نوشته شده و شعررا از وزن انداخته‌است .

تو ای بلبل که در [توصیف !] گل خوش نغمهٔ گریان
مرید خاندان حضرت قطب زمان هستی ؟
(وفائی) از پی گلزار مینالی عجب نبود :
که خوشخوان گل و بلبل آن گلستان هستی !
تو کزتاج سلاطین عار دار همچنین دانم
غلام درگه پیران کیوان آستان هستی
تو کز اورنگ شاهی ننگ داری هیچ شك نبود
سگ عالیجناب آستان راستان هستی
امام راستان قطب خداجویان عبیدالله
تویی کایینهٔ نور خدای لامکان هستی
فروغ ظلمت دلها تویی ای سید و سرور
که نسل آل طه‌را ، چراغ خاندان هستی
به اعجاز هدابخشی پیمر نیستی لیکن :
به آیات پیمر مرشد آخر زمان هستی
(مسیحا) نیستی ، لیکن بانفاس مسیحایی
روان بخش هزاران هم چو من دل‌مرده‌گان هستی
(کلیم‌الله) نهٔ ، لیکن پی فرعون نفس ما
بطور همت پاك از ید بیضا بیان هستی
تو خاك انبیائی وین عجب ! کاندر شهود حق
بطور نیستی بی (لن‌ترانی) دیده‌بان هستی
بصورت بندهٔ مطلق ، بمعنی با خدا ملحق
تو ای مرآت نور حق چه پیدا و نهان هستی ؟
گهی چون پیر بسطامی ز چشم کاروان دوری
گهی چون غوث خرقانی دلیل کاروان هستی

مقیم شرع پیغمبر تویی در صورتِ معنی
غیاث ملّتی و رهبر اسلامیان هستی
بر اقلیم رشادت خواجگی الحق ترا زیبد
که پر تخت نیابت افتخار خواجگان هستی
ز تأثیر جرور نفس بدفرما چه غم دارد
تو چون ابر کرم بر فرق ملت سایبان هستی
مریدان ترا دیدم بچشم خویش انس و جان
خطا نبود اگر گویم امام انس و جان هستی
هزاران پیر دیدم تو جوان از لطف انفاست
روا باشد که گویم مرشد پیر و جوان هستی
زبان سگ اگر تر شد زیان بحرکی گردد
چه غم با این کمال از در دهان منکران هستی
چه باك از طعن بدخواهان ترا ....
بگو حق باش جان میده تو خورشید جهان هستی
مقامات ترا اهل بصیرت .... بد
که با این خواجگی دایم غلام بنده‌گان هستی
شوم قربان آن مژگان ... خدنگ بر ابرو
پی صید دل و جانها عجب تیر و کمان هستی !
بدیدار تو من هر گز نخواهم سیر شد زان رو
که با این رو فرات عالم مستسقیان هستی
اگر بی تو به بیند مردم چشمم جهان ، شاید
که بی این مردمی چشم و چراغ مردمان هستی
اگر دور از تو من بی جانِ بی دل مانده‌ام باید
که‌با روی جهان آرا تو جان بیدلان هستی

گر از درد نهانی در تمنایت همی سوزم
چه سازم چون نسوزم مرهم درد نهان هستی ؟
ز هجرت گر نیاراید روان من عجب نبود
که با این طلعت زیبا تو آرام روان هستی
چو نیلوفر اگر من غرق دریای سرشکستم
چه سازم چون کنم آخر تو مهر شعشعان هستی
روا باشد اگر بر حال زار من ببخشایی
که من مرد گداهستم تو مرد مرزبان هستی
جز این عیبی نداری در مقامات کمالیت
که با جان (وفایی) اندکی نامهربان هستی
(وفائی) چون تواند گفت توصیف کمالاتت
درین آینه چون کنجی که تو مرد کلان هستی

کرم خواندی ، ستم راندی ، وفاگفتی ، جفاکردی
تو ای ماه سمن سیما به بین با ما چها کردی ؟

روم از سوز دل آتش زنم در هر نیستانی
ببانگ نی بگویم آنچه با این بی‌نوا کردی

وفای داستان ، گریه من باکس نمیگفتم
قلم بگرفتی از مژگان تو شرح ماجری کردی

وفای از زبانت مشك چین عطر ختن خیزد
مگر با خاك کوی قطب عالم آشناکردی

وفای چشم [بینت !] رنگ نور طور می بخشد
مگر از خاك‌پای غوث عالم سرمه‌سا کردی !

چراغ آل ادم غوث اعظم ، ای عبیدالله
توئی کز یکنظر قلب جهان‌را کیمیا کردی

بدور آخر از جام حقیقت نشئهٔ دادی
که محفل‌را سراسر مست نور کبریا کردی

نقاب از روی بگشودی جمال خویش بنمودی
جهان‌را شش جهة از نور خود (بدر الدّجا) کردی

نسیمی از بهار فیضی ...
زمین‌را غنچه‌گل دادی ، زمان‌را مشك‌زا کردی

بدلهای مریدان هر کجا عکس رخت افتاد
که شرح معنی (بدر الدجا ، شمس الضحی) کردی

درین آخر بجز نام بقا یك باره فانی بود
دری بگشادی و جان فنارا پر بقا کردی

اگر دست دل دیوانه‌را لطف تو نگرفتی
کجا دل روی در خلوت‌سرای دلربا کردی
بهر کس یکنظر کز روی لطف قهر افگندی
گدارا پادشاهٔ شاهرا مسکین گدا کردی
بترکستان چرا گویم لبت آب بقا بخشید
که ترکستان معنی‌را ز لب عین بقا کردی ؟
سگم خواندی و خوش نودم ، بدم گفتی و افزودم
جزاك‌الله کرم گفتی ، عفاك‌الله عطا کردی

(٥)

ندانم با وفاداران جفاکاری چرا کردی ؟
چه نیکی از جفا دیدی که برجای وفا کردی ؟
مگر ابروت بنمودت ره و رسم کمان بازی
مگر آن غمزه فرمودت که خونها بی بها کردی
که گفتت عندلیبی‌را ز باغ گل بیرون فرما
که فرمودت غرابی‌را در ایوان هما کردی
بحرف دشمنان فتوای خون ما چرا داری
بقول مدعی قصد ••• چرا کردی ؟
سگ کوی تو بودم پای دل بستی بر آن گیسو
[بجان !] صید حرم [بودم !] گرفتار بلا کردی
چو در عشق زنخدان تو لنگر بست جان من
چه بنویسم جفاهایی کز آن زلف دو تا کردی
وفا این بود کاندر کشتی •••
درین گردابه شیدا مشربی‌را ناخدا کردی

بدام زلف و تیر ... زد تیغ غمزه صید دل
گرفتی خستی و بستی و جستی پس رها کردی
نمیشد دل گرفتار تو ، داد از دست مژگانت
در ان محراب ابرو هرچه کردی از دعا کردی
ز تاب آفتابت چشم من سیماب خیز آمد
مگر چشم مرا تعلیم علم سیمیا کردی
بمژگانم جگر خستی بچشمانم دوا گفتی
نه زخمم‌را بهم بستی ، نه دردم‌را دوا کردی
شکستی قلب ما گفتی ، درستت میدهم دیدم
نه حکم مومیا دادی ، نه کاری کیمیا کردی
بقامت جلوه‌دادی ریختی خون (وفایی)را
پی یکقطره خون ، بنگر ، قیامت‌را رها کردی !

(٦)

گفتم به بت ساده : که ای ترك خجندی
ای هر خم زلف تو مرا بند و کمندی
شرین تر ازین قامتٔ بالا نشنیدم
چون گلبن نورسته نه پستی و [۱] بلندی
با این لب شرین چو در آیی بشکر خند
گویند : که شور شکری فتنهٔ قندی
گفت : از لب شیرین من این بوالعجبی نیست
خاصه که بود بوسه‌گه بهجت افندی

---

(٦)

(۱) گر چه بعد از واژهٔ (پستی) حرف (واو) آمده‌است ولی (ند) صحیحتر بنظر میرسد .

گفتم : که بگو قیمت یك بوسه ازان گفت :
این نکته ندارد صفت چونی و چندی !
جان بهر تو غم نیست ولی واهمه دارم
کین جان محقر ز (وفایی) نپسندی !

(۷)

در هر دو جهان گر اثر عشق نبودی
این زمزمهٔ عشق که گفتی که شنودی ؟ (۱)

(۸)

شنیدم کز (وفایی) لطف کردی یاد فرمودی
ز شاهی کم مبادت بندهٔ‌را شاد فرمودی
بغمزه گر دلم بردی ، بنازم باز دلدادی !
جزاك‌الله ، خرابم کردی و آباد فرمودی
پی تسخیر عالم خرق عادت جز تو کس ننمود
بخنده شکرستان از عدم ایجاد فرمودی
بفتح دل خط آوردی پشتیبان گیسو شد
به بیت‌الله حبش‌را از خطا امداد فرمودی

---

(۷)

(۱) در اینموضع از نسخهء دستنویس یك صفحه یا بیشتر افتاده‌است چون در پایان صفحه این بیت .

در سفرهء دونان نکند روی وفائی
آنجا که زبر پنجهء شه طعمهء بازاست

که شاید مطلع قطعهء دیگری باشد و در گوشهء همان صفحه بنا بعادت ناسخان قدیم بطور مایل واژهء (الهام) نوشته شده که میرساند صفحه بعدی با این واژه آغاز میشود .

ندانستم کدامین بود از خال و خطت قاتل
همین دانم نگاهی کردی و جلاّد فرمودی
بهر یك غمزه صد خون ریختن نشنیده‌ام ، جانا ،
به این چشم کمان ابرو تو این بیداد فرمودی
ز استغنای ناز ، ای خسرو خوبان ، چها کردی
لب شرین گشادی قتل صد فرهاد فرمودی ؟!
بگلشن سرورا از حسرت بالای خود کشتی !
کرم کردی که این پابسته‌را آزاد فرمودی
هوا گل سبز و ، شکر خیز و مشکین شد نمیدانم :
چه حرفی از زبان گل بگوشی باد فرمودی ؟
بچشم تر غبار از دل بشو ، گفتی (وفایی)را
پیا پی جام می ده چون شط بغداد فرمودی

(۹)

سیبــا به نزاکت تو نــازم
کویی نسب از نگاری داری
آمیختهٔ بــآب و آتــش
وین معجز ازآن نــگار داری
دل میبری از لطافت آری
مذهب ز صفات یــار داری
نیمی ز تو سرخ و نیمهٔ زرد
حیران توم چه کار داری ؟!
یــا دادهٔ دل به یــار ازان رو
چون من دل داغدار داری

یـا بهر نثار دل ستـانت
از جـان ، رخ شرمسـار داری
امروز که میروی بسویش
جان در قدمش نثـار داری
زنهار بیادم آور ای سیب
در بـارگهی که یـار داری
در چهرهٔ افتـاب لغزی
یعنی برخـش گذار داری
بر تنگ لبـش نهی سرو پـای
یعنی بلبش گذار داری
وا نگاه به آهٔ نـاله زار
چندانـکه تو اقتدار داری
بوسی دو سـه زن بخاك پـایش
هر جا که تو اختیـار داری
عرضم بگذار کای دل‌آرام
ای کز دو رخـان بهار داری
ای کز دو رخان عـالم آرا
مهر و مه در حصار داری
پـابسته بحسـن مشتری‌را
در سنبل تـاب‌دار داری
و ز آهوی نرگسـان بشوخی
شیران جهـان شکار داری
در کوی تو اوفتـاده یعنی
یك عـاشق خاکسـار داری

تـا کی دل خستهٔ (وفـائی)
چون نرگس خویش زار داری

(۱۰)

تــا کی چو کمند مشکبارش
سرگشته و بیقرار داری
دانی که خــدای برنــدارد
جور و ستمی که اکارداری
وا نگاه بــوی ده این غــزل‌را
گر طاقت زینهــار داری [1]

(۱۱)

ای بمصر سودایت صد عزیز قربانی
رحم کن بیاد آور حال پیر کنعانی
نــازنین دلی دارم عاشــق پری رویی
از خدا نمی‌آید عاشقان برنجانی
دل ز حسرت رویت روز و شب همینالد
نغمهای خوش دارد بلبل گلستانی
عیش هر دو عالم‌را من باین نخواهم داد
من لب ترا بوسم جان من تو بستانی
زلف یار بگرفتن لب گذاشتن بر لب
لذتی دگر دارد جمع در پریشــانی

---

(۱۰)

(۱) چنین بنظر میرسد که این سه بیت نیز قسمتی از قطعه قبلی باشد که مطلع آن « سیبا به نزاکت ... »است ولی ناسخ آنرا جداگانه و مانند قطعهء مستقلی نوشته‌بود و بهمانطور در اینجا ثبت گردید .

من چراننالم از دست چشم و ابرویت
میکدهٔ فرنگی شـــد کعبهٔ مسلمانی
کام لب نخواهم دید تامکیده خالش‌را
از خضر مگریابم سرّ آب حیوانی
زلف گیرمت گویی کافرا مسلمان شـــو
روی بوسمت گویی نیست این مسلمانی
آخر ای فرنگی زاد چون کنم ز بیدادت ؟
مؤمنم نمیدانی کافرم نمیخوانی !
زان دهان تمنائی دارم و نمیگویم
مذهب (وفائی) نیست کشف‌را پنهانی (۱)

(۱۲)

دریغ عهد گل و عاشقی و روز جوانی !
که شد ببازی و غافل ز تند باد خزانی
نه دل قرار بگیرد ، نه یار عهد پزیرد
فغان ز دست دل بیقرار و یار زبانی
بحال من تو ببخشا که هم تو داروی دردی
بجز تو با که بگویم حدیث درد نهانی ؟
چه حاجت‌است بعرض نیاز من بحضورت
که درد خسته‌دلان در درون سینه تو دانی
بهرچه امر تو باشد کرامتست و [عیاست !]
گرم بلطف بخوانی ، ورم بقهر برانی

---

(۱۱)

(۱) (کشف‌را) غلط بنظر میرسد و شاید (کشف راز پنهانی) صحیحتر

چو باد مگذر ازین خاك و آب دیدهٔ من بین
چه باشد از بنشینی و آتشم بنشانی
اگر چو بلبل و قمری بگریه زار بنالم
رواست کز رخ و قامت گلی و سرو روانی
چو لاله لال شوم گر برنگ و بوی لطافت
بگویمت که چنانی نه بالله بهتر ازانی
خلاف عهد محبت بود کسیکه بگوید
تو نور دیده که مانی بنقشِ صورت (مانی)
منم که جز تو ندارم پناه و غوث و مغیثی
تویی که از در رحمت گناه‌کار نرانی
شکر ببار بدامان و گل بریز به مجلس
سخن بگوی (وفائی) برای اهل معانی

مثنویات

(۱)

زد صفیری مرغ جان بالای عرش
کرد مشکین از نفس سیمای عرش

خواند بر دل یك ورق آیات عشق
گشت دل سرمست تسلیمات عشق

دلبر ترسا خمار و می‌زده
شد گلابی زد براه میکده

عشوهٔ زد نرگس مستانه‌را
حلقه زد ناگه در میخانه‌را

ساقی آمد آب می بر مست زد
مطرب آمد بر رگ دل دست زد

بازم از می ساقی روحانیان
... ... در پیر مغان

بازم از نی مطرب دیوان عشق
دست دل بگرفت تا ایوان عشق

باز شد شیرین بشکرخنده زن
تازه شد داغ درون کوه‌کن

(۲)

موســی جان باشــد [۱] بر طور عشق
جامهء جان پاره شد از نور عشق

داد لیلی ســنبل مشکین بباد
بــاز مجنون در بیابــان سر نهــاد

بــاز قمری سر بسر دستــان کشید
وز نفیر عشق ، نــای خود درید

باز شد گل‌بــانگ بلبل در چمــن
تازه شـــد عشـــق گلش در جان و تن

بــاز شد جان (وفایی) نه‌غمه گو
در فراق دلبر گل‌رنـــگ و بو

جان نثار قبلــه ابروی عشـــق
بندهٔ زنــار زلف ر روی عشـــق

حلقه در گوش در پــیر مغــان
زنــد خوان مذهب آهٔ فغــان

قمری آشــفته بر بالای ســرو
سرخوش‌و مدهوش رفتار تذرو

نغمه پرداز نگار جنـــگ ســاز
مست صهبای بت عــاشق نواز

داغدار چــین زلف دوستـــان
طوطی هجر آمد از هندوستـــان

---

(۲)

(۱) (باشد) درست بنظر نمیرسد و (بازشد) صحیح‌است .

مطرب خوش نغمهٔ دیوان گل
بلبل خونـین دل خـوش خوان گل
عـاشق شـیدا (وفائی) دم‌بدم
خوش نوایی داد انـدر صبحدم

(۳)

کأی نسیم منزل جـانان من
مرحبا ای غمگسار جـان مـن
ای أنیس گلشن و بستان دوست
مرحبـا ای پیك مشتاقـان دوست
ای صبا دست من و دامـان تو
جان من بادا فدای جـان تو
حوریانه میخرامی هر زمـان
بر صف نسرین و گل دامن کشـان
توده توده عنبرافشان بینمت
دسته دسته گل بدامـان‌بینمت
یا بگلزار خطـا رو کردهٔ
نـافهٔ مشك غـزال آوردهٔ
یـا گلستـان را شبیخون بردهء
غـارت عطر گلستـان کردهٔ
یـا ببازی باغبـان خلد بود
تـاری از گیسوی حورانش گشـود
یا گذاری کردهٔ در کوی یـار
کاین چنین عنبر فشـانی باربار

زنده کردی جـان مشتاقان دوست
گر نه انفاس [مسیحا این چه بود !]
چون تویی در بزم جانـان داد رس
عاشقان‌را ... دادرس
روی کن در کوچهٔ آن دلستـان
از من دیوانـه پیغامی رسـان
بوسهٔ زن بر در و دیوار یـار
عطرسازی کن تو در گلزار یـار
زینهـار آهسته شو اندر حصار
تا نگـیرد زلف جانـانم غبـار
کاندرین بیت‌حرم صیـدم بنـاز
میکند بـازیچه با زلف دراز
دلبری بینی بحسـن آراسته
ابروانش چون مه نو کاسـته
خـال دارد هندوانه مشـك نـاب
زلف دارد زنگیـانه پر ز تـاب
مهر و مه آیینه‌دار روی او
مشتری پا بسته در گیسوی او
یك طبق گل بسـته بر سـرو روان
یك قدح می کرده اندر ناروان
طرّهٔ مشـکین برو آویخته
سنبل و نسـرین بهم آمیخته
هردو زلف سـایبان مهر و ماه
آهوان را سـایهٔ زلفش پناه

حلقه در گوش لبش لعـل یمان
بندهٔ زلف سیاهش ضیمران

غمزه‌اش از ابروان خـون ریزتر
نشـتر مژگان ز خنجر تیزتر
بر رگ دل غمزهٔ او نیشـتر
خستگان‌را خندهٔ او گلشکر
هشته در زلف سیـه سحر حلال
کرده در تنگ شـکر آب زلال
[اشکزار !] آب حیوان پرورد
آب حیوانش دل و جان پرورد
... رخ افروخته
عود تر باشـد بر آتش سـوخته
ظلمت است... تـاب و تبش
همچو گرداب سکندر غبغبش
چون خضر وان خال هندو ...
مینماید آب حیوان در لبـش
آفت ایمان بزلف عنبرین
غارت جـان از دو لعـل شکرین
صورتش [طعنه به شکر !] میزند
آتش اندر جـان آذر میزنـد
چشم بندی نرگسش انـگیخته
خون عاشـق‌را بمژگان ریخته
قد نگویم قامتی چـون نخل طور
رخ نخوانم عارضی صـد لمعه نور

سرکش و سرمست و تند و شوخ و شنگ
پنجه از خون عزیزان لاله رنگ

بر سر حوض‌است چون یك شعله نور
برلب کوثر خرامان هم چــو حور

لب گل و ، بالا گل ، گل رنگ بوست
گر نمیدانی (گلندام) من اوســت

قبلهٔ جان (وفائی) روی او
کعبهٔ دل از دو عالم کوی او

(٤)

شـــانه کن زلف سیاهش با ادب
دور دار از خاك راهش بــا ادب

ســجدهٔ بر بر قد و بالای او
عرضهٔ کن از من شیدای او

کای شـــکر لب ، دلبر عیّار من
ای ســـتمگر ، تند خو ، دلدار من

کای بدین بالا ، بلای مرد و زن
کای دو چشمت مایهٔ صــد مکر و فن

کای بدین حســـن ملك رشك پری
دلبر بی بــاك و ، یــار سرسری

من هم از خیــل شــهیدان توم
قمری ســرو خرامان تــوم

بــا دو نرگس تــا ز دســتم بردهٔ
بادهٔ ناخــورده مســتم کردهٔ

داغدارم خـال هندوی تو کرد
بیقرارم زلف و ابروی تـو کرد
تا نهادم در پی زلف تـو سـر
نیسـت جز سـودا مرا کار دگر
گلبن شـرین بجان پروردمـش
همچو بلبـل جـان بقربان کردمش
تند بادی ناگهان سـحری نمود
آن گل نورسـته از دسـتم ربود
عمر چندین سـاله‌را دادم بـه باد
تا غزالی مسـت در دامم فتـاد
قبله کردم دلگشـا ابروی او
از دلِ جـان بندهٔ هندوی او
انچنان مست نگاهم کرده بود
تا شدم هشیار شیرش برده‌بود
غمگسار خویش سـروی داشـتم
در خرامیدن تذروی داشـتم
کردمش پرورده از خـون جگر
آب یاری کردم از اشـك بصر
از من دلداده چـون وحشی رمیـد
عاقبت از بی وفائی سـر کشـید
بلبل روی تـو بودم روز شـب
رو برو سـینه بسـینه لب به لب
قبله‌گاهم طاق ابروی تـو بود
بوسـه گاهم چشـم جادوی تو بود

دست در گردن بهم بازی کنان
بوســه میکردم ازان لعــل لبان

چشـــم بینای مرا بردند نــور
تا بــه یکبار از منت کردند دور

چشـــم زخمی ناگه از مــا کار کرد
آفتاب بخت مــارا تــار کرد

دور کردند از من آن یــار مرا
ای خداگــیرد ســببکار مرا !

عاشــقم کردی بآن چشـــم ســیاه
از نگاهی دین و دل بردی ز راه

ســوی چشـــم ... ن من
رحمتی بر درد بیــدرمان من

تا چــه شــد آن مهربانیهای تــو
وان همه شریــن زبــانیهای تو

چشـــمدارم کزغم آزادم کنی
بــا نگاهی یکرهی شــادم کنی

بر (وفائی) بی وفائی تــا بکی ؟
ای دلآرام آن جدایی تــا بکی ؟

(٥)

نی غلط گفتم که خورشید هداســت
طلعتش آیینهٔ نــور خداســت

گلبنی از بــاغ طــه نازنین
قطب عالم فخر آل یا و ســین

گر بدلها سکهٔ آگاهی است
مـاه تـا ماهی عبیداللهی است
مطلعی نـور خدا تاغایتی
آفتاب از عکس رویش آیتی
خنده‌اش مشکل گشا ، معجز نظـام
از پی دل مرده گان (یحی العظام)
ابروش از (قاب‌قوسـین) باخبر
رویش از آیـات (وانشق القمر)
نفس بدرا آنچه چشـم مسـت اوست
(ذوالفقار حیدر)ی در دسـت اوست
ابروش در قلب نفـس کفر کار
آیت (لا سیف الا ذوالفقار)
تـاج‌دار خطهٔ فقر و فنـا
شـهسوار عرصهٔ فخر و غنا
مرشدی کز التفات یك نـگاه
جام جم سـازد دل و جان سـیاه
خواجگان را بنده در هرد و سرا
بنده گان‌را خواجهء مشکل گشـا
از جمالش نور مطلق روشـن‌است
این سبب نور و ، دل و جان من‌است
تا عروس شـرع از زیور گرفت
دین احمـد رونقی دیـگر گرفت
هر که نبود چون سـگان خاك درش
سـگ ازو به خاك عالم بر سـرش

در سمرقند لبش معجز نماست

آری آری خواجه احرار ماست

ای چراغ خلوت صدق و صفا

ای فراغ سینهٔ اهل وفا

شبچراغ روی تو بر هرکه تافت

در سیاهی آب حیوان دید یافت

هست سرو قامتت طوبا شبیه

سایه‌اش (طوبی لمن دخل فیه)

(٦)

دل گرفتار بالای[۱] عشق تست

جان شهید کربلای عشق تست

بسکه از دل موج خون افشانده‌ام

درمیان آب و اتش مانده‌ام

دیدهٔ دارم پراز خوناب ناب

سینهٔ چون جان مشتاقان کباب

دیده بر دریای خون طوفان زده

سینه از سوز درون آتشکده

رویت از گلزار چین مشک ختن

مویت از مشك خطای صد ختن

با صبا بفرست ازان گل دستهٔ

واز نسیم عطر سنبل بستهٔ

---

(٦)

(۱) واژهء (بالای) اشتباه ناسخ است و (بلای) درست‌است .

ما زیـاد و غمگسـار آواره ایـم
در غریبی بیکس و بیچاره‌ایم
ما زداغ زلف زنـدان دیده‌ایم
محنت شام غریبان دیده‌ایم
آنچه در راه غریبان منزوی‌اسـت
گر بلرزد عرش اعظم دور نیسـت
حق ذات آن خداونـد عظیم
که بود بر بندگان خود رحیم
حق آن اسـمی که بر لوح از قلم
از شـرافت ابتدا آمد رقم
[حق آن نوری که ... ... !]
[غلغله‌ئی شـد شدا ندر کائنات !]
با خدائیها که بـود از بی‌خودی
نالهـای (ماعرفنـا) میزدی
جسم پاك از بنده‌گی پر نالـه بود
جـان نوای (ما عرفنا) می سـرود
حق روح ان دلیـل المرسـلین
فخر آدم ، رحمـة للعالمـین
حق آن نـور که از ابر قـدم
کشت عرش و کرسی و لوح و قلم

(۷۱)

حق آن روحـانیان باهمنـد
که بجان حمال عرش اعظم‌انـد

حق جـان جملهٔ پیغمبران
بر طریق حق دلیـل بندگان

حق روح خواجـگان نقشبنـد
وارهان جان وفـای رازبند

پای‌بنـد نفس نا فرمان شـدم
زیر بـار ذلت و عصیان شـدم

همتی کن شهر کن از رحمتم
دسـت دل گیر و برآر از ظلمتم

جوش زن دریای رحمت‌را دمی
دردمندان را ببخشـا مرهمی

دست دل بگشا و ، چشم سر به‌بنـد
التفاتی کن بجـان دردمند

دسـت بگشـا در حضور کبریـا
لب بجنبا در مقـام التجـا

کای خداوند خطا بخـش کریم
ای خدای پـاك و دادار رحیم

بگزر از جرم (وفائی) هرچه هسـت
پسـ بحسـن اختتامش گیردسـت

هذا کتاب (شهد شکر) وفائی ـ رحمه الله ـ در سفر حجاز ، نزدیك بروضهٔ منورة ـ زادهالله شرفا ـ بتأریخ هزار و سیصد و هفت عرض شد :

ساربان ! ای مهربان محمل‌کش ، ای چون من هزار [1]
باد قربان غباری از غبار این دیـار
این چه خاك است ! این چه باد است ! این چه آب است ! این چه تاب !
خاك عنبر ، باد خوش‌تر ، آب کوثر نور و نار
گر مدد زین چار نگرفتی ز لطف این چار طبع
کی دوچار جان شیرین میشدندی این دو چار ؟
ساربان ! آبی بچشم نقش پای محمل‌است
گشته اندر برج آبی بدر تابان آشکار
ساربانا ! ای زمام محمل اندر دست تو
ابر رحمت‌را کشد گویا فرشـته کردگار

---

(1) در این اواخر کاك محمود احمد این قطعه شعررا در لای یك کتاب خطی پیداکرده و بیدرنگ برای اینجانب آورد ، متأسفانه وقت آن گزشـته که با دیگر قطعات (ر) بچاپ‌برسد ، لذا در این مکان از نظر خوانندگان محترم میگذرد .

این قطعـه از طرفی بسـیار به قطعه (۲۱) از قافیهٔ (میم) کردی شباهت دارد و چنین بنظر میاید که یکی ترجمهٔ دیگری باشد و از طرف دیگر در بیشـتر از یك جای آن ـ تأثـیر (نالی) مشـاهده میشود و بطوریکه از مفهوم آن استنباط میگرد. این قطعه در سال ۱۳۰۷ هجری و در مدینهٔ منوره در جوار روضهٔ مقدسه سروده‌شده ، بدیهی‌است که همهٔ این عوامل در کار بررسی این قطعه مؤثر واقع خواهند بود .

ساربانا ! ای ز عکس خاك‌پای محملت
گشته چشم اشکبار من دمادم مشکبار
محمل‌است این بر شتر کاید خرامان جانفزا
یا ز باغ خلد بر پشت صبا یك نوبهار ؟
محمل‌است این بر جمل کزوی جهان پر نور شد
یا فراز چرخ گردان آفتاب تابدار ؟
زودتر محمل بران کارام جان من نماند
بیشتر زین التفاتی کن که شد صبرُ قرار
خسته‌گانیم اندرین صحرا طبیب ما تو باش
تشنه‌گانیم اندرین وادی بیا آبی بیار
هر شراری از درونم (جمل" صفر") (۲) بود
ناله‌ٔ (هل من مزید ؟) آید ز من بی اختیار
سینه سوزان ، دلفروزان ، جانگدازان ناگهان
معنی (یا نار کونی رحمة) (۳) گشت آشکار
یعنی از روی دل آرا آن نگار نازنین
پرتوی بنمود ، دل شد بی‌خود و جان رستگار
چون نسوزم از فراق آن نگار دلربا
چون نسازم با وصال آن بهار پرنگار ؟
چون فراق آید کجا فکر قرار و صبر و هوش
چون وصال آید کجا یاد فراق انتظار !
گاه خندان ، گاه گریان ، گه حزین ، گه شادمان
گاه جمعُ ، گه پریشان ، گه سمین ، گاهی نزار

---

(۲) اشاره به آیهٔ کریمهٔ « کانه جمالة صفر »است
(۳) اشاره است به آیهٔ مبارك « قلنا یا نار کونی برداً وسلاماً علی ابراهیم »
وواضح‌است که اشتباهاً (رحمة) بجای (بردا) بکاربرده شده‌است .

عاشق آواره‌را هر لحظه حالی دیگراست
گر دمی در آب ماند صد زمان ماند بنار

بلبل بیچاره‌را هردم هوائی در سراست
تاکه کی خندان شود گل اندکی یابد قرار ؟

نه مرا با نار نوری ، نه مرا با آب تاب
من نمیدانم خدایا این چه حال‌است این چه کار ؟

بوی جان از انس این محمل همی‌آید مگر
نسبتی با آفتاب انسِ جان دارد بکار

عکس این محمل چنان از رنگ بی رنگ آمده
صد بهاراست این دیار اکنون بچشم هوشیار

هر سمومی وی ... هر بخار ، وی بخور
خاك گل خاشاك وی سنبل مغیلان لاله‌زار

هر گلی‌را رنگ و بوی خود کتاب دفتری است
در بیان وصف زلف روی آن زیبانگار

در حضور پادشاه گل ریاحین بسته صف
چون بگرد سیّد مختار اصحاب کبار

خواجهء مرسل ، امین وحی منزل ، نور حق
شمس عالم ، فخر آدم ، شافع روز شمار

گر نبودی ذات پاکش باعث ایجاد کون
بی عمل ماندی صفاتی از صفات کردگار

حلقهٔ مویش برویش گر نبد واو قسم
کی بروز شب بخوردی خالق لیل و نهار

کثرت انعام او پیداست زانگشتان او
باشد از دریا نشان لطف جود جویبار

تاجش از (لولاك) تخت از (لی مع الله) خلعتش
سرّ (ما اوحی فاوحی [(٤)]) واز (لعمرك) تـــاجدار
پیش‌تازش انبیا ، (روح الامین)اش در رکاب
لشکرش خیل ملایك از یمین و از یسار
خسروان دهر بر خاك رهش کمتر خدم
پادشاهان جهان بر آستانش بنده‌وار
با وجود این‌چنین شاهی و جودی آنچنان
کی مرا باشد غم از بار گناه بی شمار ؟
با نگاه نرگس از شوخی که در سر داشتی
تا قیامت ماند حیران : بی‌خود و مست و خمار
سنبل از لافی که با گیسوی پرچینش زدی
تار او شد کار و بار او سراسر تار و مار
پرتوی از نور رخسارش چو پر عالم بتافت
شد چراغ و آتش پروانهٔ زار و نزار
شب نمی از گلشن رویش بدنیا در فتاد
شد گل بلبل [برو !] عاشق آشفته کار
انبیارا خود چه یارا از شفاعت دم زدن
تا نیایی در صف محشر تو اول شاهوار
ای پناه آل آدم ! قبلهٔ روحانیان !
ای امید انس و جان ! خیرالوری فخرالکبار
قامت و ابروی تو روشن‌گر (نون قلم)
چشم دلجوی تو از (مازاغ) باشد سرمه‌دار

---

(٤) این هم اشاره به آیهء « فاوحی الی عبده ما اوحی » از سورهء (النجم) میباشد و غلت نوشته شده‌است .

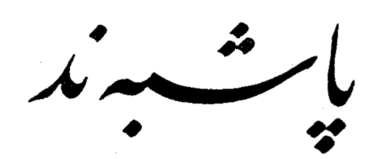
گر بخواهی (یولج الجمل في سمّ الخیاط [۵])
آنچه در شان تو دارد گشته از پروردگار
آب و تابی تافت از رویت بموسی و خلیل
آب او شد نار اعدا ، نار او شد لاله‌زار
رنگ و بوئی یافت یوسف از گلستان رخت
چاه او شد ــ چاه زندان ــ خانهٔ عز وقار
هرچی میخواهم تو میدانی بحسن خاتمت
ای امید ناامیدان ، این امید من برار
بی وفایی در شفاعت چون بود یا مصطفی
با وفایی از خدا ورخواه مشت خاکسار
نیست چون من هیچکس آشفته‌کار تیره‌روز :
بی‌نوا ، آواره ، سرگردان ، پریشان روزگار
نیست چون من در بیابان گنه گمراه‌تر :
پر خطا ، پر معصیت ، شرمنده و زار و نزار
یا رسول الله وفائی امت تست هرچه هست
هم تو میدانی که شیطان دشمن تست آشکار
در قیامت کی روا باشد ، کجا غیرت بود
دشمن خود شاد فرمایی‌ّ و امت خوارزار ؟
وانگهی هستم سگی بر درگه اولاد تو
پیر (شمزین) غوث (طایف) جواجگان با وقار
ای گل گلزار (طه) ، سرو بستان رسول
ای مه برج هدایت سیّد والا تبار

---

(۵) این اشاره به آیهٔ « ولا یدخلون الجنة حتی یلج الجمل في سم الخیاط »
و واژهٔ (یولج) اشتباه و (یلج) صحیح‌است .

سر بیرون آر از کفن تا باز بینم روی تو
باز تا خوشخوان گل باشم لبالب چون هزار
یك زمان بنشین بچشم من که تا گویند باز
خسروی بهر تفرج رفت بر دریا کنار
یك نگه کن تا شوم قربان و ماند در جهان
پادشاهی‌را سگی بوده وفائی جان نثار
پیر درویشان بودی کو حلقهٔ تسبیحِ ذکر
شاه شمزینان بودی کو آن شه آن گیر و دار
این رخ زیبا چرا افتاده زینسان زیر خاك
وین تن نازك چرا شد همچنین بی اختیار ؟
از چه در سنگی چنین تنها تو ای سنگم بدل !
تو مگر لعلی که در سنگی چنین افتاده زار ؟!
از چه در خاکی چنین بی کس تو ای خاکم بسر !
تو مگر گنجی که در خاکی چنین بی اعتبار ؟
تا چه شد آن گفتگو و آن مهربانیهای تو
ای خوشا آن وقت ساعت ، ای خوشا آن روزگار
گر چه در معنی تصرف واری بیشتر داری ولی :
جان بجانها شاد کرد و تن به تنها سازگار
تو شهی من بی نوایم آمدم بر درگهت
مرحمت فرمای و دست از بینوای خود مدار

خوێنەری بەڕێز ! ئێستە کە دیوانی وەفـایيت لەم بـەرگ و شـێوە تازەدا پێشکەش دەکەین ، دەبێ ئەوە لەبیر نەکەم ئەگەر تەنها خۆم بەم کارەوە ماندوو بیوایەم و یارمەتیی شارەزایان و ئەدەبدۆستانم لەگەڵ نەبوایەت بەم جۆرە بۆم نەئەهاتە نەئەنجام و ، رەنگیش بۆ هەر بە ئەنجام نەگەیشتایە ، بەڵام لەگەڵ ئەوەیشدا من خۆم پێ لەوە دەنێم کارەکەم ناتەواوی هەیە و زۆری تری بە بەرەوەیە و نەمتوانیوە کاروانی شیعری وەفایی بگەیەنمە دوا قۆناغ ، بەڵام ئەوەندە هەیە چیم پێکرابێ دریغم نەکردوە و ، گوێم لـە مـاندوێتی نەبوە و شەرمیشم لە پرسیار و داوای یارمەتی نەکردوە، ئەوەی زۆر کارەکەی گران کردم نەبوونی کەرەسە و نوسخەی پاك و رێکی دیوانی وەفایی بۆ کە ئەگەر چەند نوسخەیەك دەسخەتی ئەو دیوانەم بیوایـەت کارەکەم رێکتر دەبوو ، بەڵام **((لە نەبوونی هیچ ناکرێ))** .

بەسەرگرتنەوەیەك :

ــ تا ئێستە رێبازێکی تایبەتی بۆ لێکۆڵینـەوەی تێکسـتی کـوردی دانەنراوە و هەر کارێك لەم مەیدانەدا کرابێت یان سەربەخۆ کراوە ، یـان پشت بە رێبازی گەلانی دراو سـێ کراوە کە ئەوانیـش بۆ سەرچـاوەی ئەوروپایی و موستەشریقەکان دەگەڕێنەوە . منیش لە کاتی لێکۆڵینەوەی ئەم

دیوانەدا نەمتوانیوە سەربەخۆ ڕێبازێکی تایبەتی بۆ لێکۆڵینەوەی تێکستی کوردی دابنێم و دوچاری کەوانەی ڕێبازی گەلانی دراوسێ بوم ، کە خاڵێکی سەرەکی لەو ڕێبازەدا ئەوەیە تێکستەکە هەرچۆن هەیە دەبێ وەك خۆی بنوسرێ (هەڵەکان لە مەتنەکەدا ڕاست نەکرێنەوە)و هەر هەڵەیەك بۆ لە پەراوێزەوە دیاری بکرێت • منیش لە ژێر تەئثیری ئەم ڕێبازەدا گەلێ جار هەڵەی ئاشکرام وەك خۆی هێشتوەتەوە و لە پەراوێزەوە باسم کردوە ، لەگەڵ ئەوەیشدا هەندێ جار خۆم پێ نەگیراوە و هەڵەکەم لە مەتنەکەدا ڕاستکردوەتەوە و لە پەراوێزەوە باسی ئەصلە هەڵەکەم کردوە • ئەم خاڵە جێگەی سەرنجە و دەبێ هەمو هەڵەکانم بە یەك شێوە ــ یان بە ڕاستی لە سەرەوە ، یان وەك خۆی لەگەڵ ئیشارەدا ــ بنوسیایە •

لێرەوە ئەوە دەردەکەوێ دانانی ڕێبازێکی تایبەتی بۆ (**لێکۆڵینەوەی تێکستی کوردی**) کارێکە خۆی دێنێتە پێش و داوای چارەسەر لە شارەزایان و زانایانی کورد دەکات •

ــ لە ساخکردنەوە و دەرهێنانی ئەم دیوانەدا مامۆستا هێمن ڕەنجێکی زۆری لەگەڵ داوم و دواییش نرخاندنی دیوانەکە بە ئەستۆی ئەو سپێررا• لە کاتی خوێندنەوەی دواییدا چەند ڕایەکی خۆی تۆمار کردبو منیش ڕاکانیم وەك خۆیان لە جێگەی خۆیاندا نوسین ، با لەگەڵ هەندێکیشیان نەبوبم و بەگوێم نەکردبێ ، بە هیوای ئەوەی سودی خۆیان ببەخشن •

ــ بە گوێرەی ئەو غەزەلەی کە بە ناوی (کتاب شهد و شکر) لەم دواییەدا لە بەشی فارسیدا نوسیمان گومانێکی تر لەوەدا پەیدا دەبێ کە وەفایی لە دەور و بەری ١٣٢٠ ــ ١٩٠٢دا مردبێ ــ وەك نوسیمان ــ چونکە ئەو غەزەلە بە ڕونی لە سەرەتاکەیەوە نوسراوە کە لە ساڵی (١٣٠٧)دا وتراوە• جا ئەگەر ئەو سەفەرەی کە وەفایی ئەم غەزەلەی تێدا وتوە دوا سەفەری حەجی

بۆبێ ، دوور نیە بەم پێیە هەر لەو ساڵەدا ــ ساڵی ١٣٠٧ ــ کۆچی دوایی کردبێ ٠

ــ ئەو شیعرانەی لە پارچەی ١٣ پیتی (ئەلف)دا خستمانە ناو کەوانەی [ ] واتە نیشانەی ئەوەی کە تا ئێستە چاپ نەکراون ٠٠ یە هەڵە کراوە، چونکە ئەو شیعرانە لەو پارچە دەرهێنراون و لە چاپەکاندا بە پارچەیەکی سەربەخۆ بلاوکرانەتەوە ٠ بەڵام ئەمە راست نیە و راست ئەوەیە کە وەك (خ) نوسیمان ، بە یەك پارچە بنوسرێن ٠

محەمەد عەلی قەرەداغی

پێڕست

ژمارە	نیوەی یەکەمی سەرەتای هەر پارچە شیعرێك	لاپەڕە

پیتی نوون

ژماره	نیوەی یەکەمی سەرەتای هەر پارچە شیعرێك	لاپەڕە
(٣)	ئەو چــاوانە وا خوماری نــازن	٨٨
(٤)	ئەرێ خەندەی دەمت ئارامی دڵ کانی حەیاتی من	٩٠
(٥)	لەو رۆژە کە دوور بوەتەوە سایەت لە سەری من	٩١
(٦)	خەطی ئازادیێ ئەو رۆژە بە من دا دڵستانی من	٩٢
(٧)	جیلوەی صەبا لەهجەی شەماڵ ، بۆی زولف و خاڵی یار دەدەن	٩٤
(٨)	ئەی دڵ وەرە هۆشیار ببە هذا طریق العاشقین	٩٩

پیتی واو

ژماره	نیوەی یەکەمی سەرەتای هەر پارچە شیعرێك	لاپەڕە
(١)	ئەی رەفیقان وەرنە یاریم زۆر زەلیلم دڵ شکاو	١٠١
(٢)	بۆ هەوایی زولف و دڵ چاکم لە رووی جانانە بوو	١٠٢
(٣)	شەهیدی خەنجەرت ئەو رۆژە عومری جاویدانی بوو	١٠٤
(٤)	گوڵێکم بوو لە دونیادا شکۆفەی باغی رەعنایی	١٠٥
(٥)	ئەی لە سایەی سەری زولفت بە نیگا وو خەط و روو	١٠٧
(٦)	بە چاوان غەمزەوو ئیما مەفەرموو	١٠٨
(٧)	ئەی مایەیی صەد فیتنە بە دوو نێرگسی جادوو	١٠٩
(٨)	عەزیزم رووحی شیرینم لەمن بۆچی کەناری تۆ	١١٠
(٩)	ئەی جەننەتی عەیشی ئەبەدم رێگوزەری تۆ	١١١
(١٠)	پەنجەی لە حەنا بەستوە ـ ئایا ـ گوڵم ئەمڕۆ ؟	١١٢
(١١)	سەرابستان خەرابستانە ئیمڕۆ	١١٣

پیتی هێ

ژماره	نیوەی یەکەمی سەرەتای هەر پارچە شیعرێك	لاپەڕە
(١)	لە سەر رووت کاذیبەی زولفت وەلابــە	١١٥
(٢)	بە لێوی تۆ بە چاوی تۆ کە وا هەر مەست و سەرمەستە	١١٦
(٣)	سەرگەشتە وو شێواوە وەکو سایە لە دووتە	١١٧

ژمارە	نیوەی یەکەمی سەرەتای هەر پارچە شیعرێك	لاپەڕە
(٤)	دڵ دەناڵێ دەم بە دەم سوتاوی تاوی فیرقەتە	١١٨
(٥)	ئەرێ ئەی زولفەکەت سەر تا قەدەم هەر حەلقە وو بەندە	١٢٠
(٦)	تو سەری زولفی بلاوت زولفی خاوت بامەدە	١٢٠
(٧)	ڕۆژی طەرەب و وەقتی گوڵ و فەصلی بەهارە	١٢١
(٨)	دولبەرا ! تۆبی و سەری زولفت بە عاریض وا وەرە	١٢٣
(٩)	ئەی خۆش خەبەر نەسیمی سەحەر پەیکی عاشقان	١٢٤
(١٠)	دەمێکی هەستە پێ ، قوربان ، جەمالت عالەم ئاراکە	١٢٨
(١١)	بەم ڕوخ و لەب مەیلی گوڵستان مەکە	١٢٩
(١٢)	غەمزەدەی خۆتم نیشانەی تیری موژگانم مەکە	١٣٠
(١٣)	چ طەلیسمێکە ؟ چ سیحرێکە ؟ چ سەودایێکە	١٣١
(١٤)	قەد گوڵ و ڕو گوڵ و دەمانی گوڵە	١٣٢
(١٥)	ئەی صەبا ! تێك مەدە تۆ پەرچەم و کاکۆڵی گوڵە	١٣٢
(١٦)	لەمحەت بە صەفا نیوەی ماهێکی تەمامە	١٣٣
(١٧)	ئەو زولفە دو تایە چ طەلیسمێکە چ دامە	١٣٥
(١٨)	بریندارە دڵم سەودازەدەی زولفی دڵارامە	١٣٦
(١٩)	بەماچێ جان دەبەخشی ، ئەی مەسیحای عەصرە ، بیستومە	١٣٧
(٢٠)	دور لە تۆ بۆ و زولفە دڵ حەققی بەڵا و وەرهەمە	١٣٧
(٢١)	ڕۆژی طەرەب و کەیف و دەمی جۆنی کوتانە	١٣٨
(٢٢)	تا خەندەیی گوڵ کاشیفی ئەسراری نیهانە	١٤٠
(٢٣)	ئەلا ئەی ساقی‌یی مەستان بە حەققی پیری مەیخانە	١٤١
(٢٤)	دڵی پڕ ئێشی من بۆیە وەها خونابی گریانە	١٤٣
(٢٥)	حەریقی ئاوری دوریم داغداری زولفی جانانە	١٤٤
(٢٦)	خەرامان بەو سەری زولفی پەرێشان چیهرە بنوێنە	١٤٥

پیتی یێ

پاشماوەی پیتی (ێ)

قسمت فــارسی

ـ ا ـ

ـ ب ـ

— ت —

— د —

- م -

- ن -

- و -

- ه -

ـ ی ـ

مثنویـات

* * *

ڕاستکردنەوەی هەڵـەی چاپ

لاپەڕە	دێڕ	هەڵە	ڕاست
١٥	١	کارگا	کارگاه
١٨	٨	شیعرەیش	ئەم شیعرەیش
٢٤	٢٣	سابلاخی	سابلاخێ
٤٨	١٧	روح	رۆح
٤٨	٣	دل‌ئارام	دڵ‌ئارام
٥٣	٨	؟	!
٦٣	٤	بڕو	بەرو
٨١	١٨	هەمۆ	هەمۆ بران
١٢١	٢	نەڕوخێ	نەڕۆخێ
١٢٣	٣	بێ	بی
١٢٤	٢٠	فروشە	فرۆشـــە
١٣٥	٤	وەحشی	وەحشێ
١٣٨	١٣	جۆتە	جۆنی
١٤٤	١	دوریم	دۆریم

لاپەڕە	دێڕ	هەڵە	ڕاست
١٦٢	١٥	–	(٣٩)
١٩٣	٨	دەڕێسی	دەڕێسێ
١٩٩	١٤	زولف و	زولفی
٢٠١	١٧	ئەم	ئەو
٢١٩	١٧	سروآرا	سرو خود آرا

ئەو پارچە پێنج دێڕی‌یەی کە بەمڕستەیە دەست‌پێ‌ئەکات : «مامۆستایان زەبیحێ و هێمن ..تاد » لە لاپەڕە (چل و نۆ)دا ، شوێنی ڕاستەقینەی لەپاش پارچە شیعری « هەزار صەوم و صەلات بێ »یە لە لاپەڕەی (چل و هەشت)دا.

نرخی (٦٥٠) فلسه

دەست‌پێ‌کردنی لەچاپ‌دان ١/٤/١٩٧٨
لێ‌بوونەوە لەچاپ ١/٨/١٩٧٨

لە کتێبخانەی نیشتمانیدا
ژمارە ٤٠٣ی ساڵی ١٩٧٨ی دراوەتێ